ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mardi 10 Avril 1945 Երեքշաբթի 10 Ապրիլ

ԺԲ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4373 -Նոր շրջան Թիւ 2 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՁԱՆԱԶԵԼԻ ԵՒՐՕՊԱՆ

—o—

Պիտի գտնուի՞ հանճար մը, բանաստեղծ, վիպագիր, նկարիչ կամ դիտուն, որ համարձակի, որ կարենա՞յ պատկերացնել ներկայ Զարհուրանքը— Աչխարհամա՛րտ: Այսօր: Վաղը: Թերեւս տարի - ներ վերջը:

Մտածումն անդամ դլխու պտոյտ կը պատճառէ, սարսեղով մարդկային երեւակայութիւնը:

Ցնդեցին գանկիս ճիգերը յետին — Ուղեղս կարծես արդէն իմը չէր:— Եւ պար բռնեցին երկիւղ ու գետին: (Ե· Չարենց):

Պիտի ծնի՞ նոր Տանթէ մը: Նոյն ինքն ժերմանացի՞ քանի՞ հարիւր անդամ թափ, ուժ պիտի կրնար տալ իր մտքի սլացքին, նկարագրելու համար այն քստմնելի «նորութիւնները» որ աւելի քան հինդ տարիէ ի վեր կը թաւալին արեւմտեան — եւ արեւելեան — ճակատին վրայ, խորտակելով բոլոր սահմաններն ու օրէնքները:

Ամբողջ Եւրոպան ռազմադաշտ, ամէնէն չոր-չորեղն, չառաչուն, դիւային դիւտերով: Անհամար միլիոններ իրենց կարդին մահացու, մսացու մեքենաներու վերածուած Հիւսիսային սառուցեալ գօտիներէն մինչեւ Միջերկրականի տաքուկ աւազանները: Եւ դեռ աւելի հեռուն,— մինչեւ Խաղաղական (ի՛նչ հեղնութիւն):

Բանակներէն զատ, անոնց ճամբուն վրայ, անոնց առջեւէն կամ ետեւէն, աւելի քան հարիւր յիսուն միլիոն մարդկային խլեակներ, փողոցնեը թափած, լեռները կամ նկուղները ապաստանած: Եւ կամ, փուռած անծայրածիր տարածու - թեանց վրայ: Տարուբեր պատերազմի յորձանքին մէջ, ինչպէս հովէն ուռած ալիքներ: Անոնուն եւ անտէր: Աւելի անտէր քան լքեալ գոյք մը: Աւելի գանցառելի քան դէզ մը յարդն ու տաչեղը: Աւելի թշուառ քան դիշատիչ գայլերու վհմակի մը հանդիպած ոչխարներու հօտը:

Եւ դեռ ուրիշ միլիոններ — կ'ըսեն՝ 17—20 միլիոն — Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդներէն կազանաւորուելով տարագրուած դէպի Գերմանիա, Լեհաստան կամ այլուր: Ա՛յս գրաւեալ երկիրէն միւսը: Ու փոխադարձաբար: Իրրեւ հասարակ ճորտեր, 1940է «յաղթական»ին դինարուեստը կատարելագործելու, բազմապատկելու, անոր մթերքը անսպառելի քանակութեան մը վերածելու համար: Անոր արտերը վարելու եւ ցորենի չոեմարանները լեցնելու համար: Անոր բեռները կրելու եւ աչխատանքի չուկան բանեցնելու համար:

Ապա նաեւ միլիոնաւոր դերիները անհաչիւ արգելարաններու մէջ, չրջապատուած փչաթելերու ելեկտրահոս ցանցերով, դաժան պահակներու չիլ աչքերուն տակ:

Եւ մահերը անվերջ, որոնց համրանքը ոչ մէկը պիտի կրնար ճչդել: (Իրազեկներ կը հաչուեն թէ 1941է ձմեռը օրական 7—800 հոգի կը մեռնէր Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի ռուս գերիներուն մէջ, անօթութենէ, համաճարակներէ եւ տանջանքներէ: Հայ զոհերուն թիւը, այն ատեն, կը հաչուէին աւելի քան ութ հազար···):

Ու վերջապէս քաղաքական կալանաւորները — «կասկածելինե՛ր»— որոնք հարիւրներով կ'իյնային դնդացիրներու կրակին տակ, միջնադարեան, յաճախ անտիպ մեթոտներով կամ թրքավարի նրբութիւններով: (Միայն Ֆրանսան 175,000 կը հաչուէ այս կարգի զոհերուն թիւը):

Եւ ժողովուրդներ, ժողովուրդնե՛ր, ամբողջ ցեղեր ու ազգեր դեռին դամուած կամ տեղահան, մահուան սարսուռներու մէջ: Ամէն օր եւ ամէն ժամ: (Լեհաստան տասը միլիոն կը հաչուէ իր կորուստը, — սպաննուած, չարդուած, սովամահ կամ վիրաւոր: Իսկ ո՞վ համրեց Նորվեկիայէն Ուկրայնա, Ճունաստանէն եւ Պալքաններէն մինչեւ ռուսական տափաստանները եւ Կովկասի դուռները փուռած լեռնակուտակ դիակները):

Այս բոլորը՝ Եւրոպայի սրտին եւ լանջերուն վրայ: Գլուխէն մինչեւ ոտքերը:

Ճանչցա՞ք այս Եւրոպան: Պիտի ճանչնա՞ք վաղը: Անճանաչելի՞ն:

Այդ Եւրոպային մաս կը կազմենք նաեւ մենք: Նուաղագոյն կորուստով ազատած՝ այստեղ: Իսկ այլո՞ւր: Ժամանակն է որ պիտի ճչդէ այդ ողբերգութեան ընդհ· պատկերը, երբ յարաբերութիւնները վերահաստատուին կամ կանոնաւորուին:

Շ·

ՏԵՍԱԿ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐ

(ԽԱՌՆ Ի ԽՈՒՌՆ)

—o—

28 Յունիս 1941·— *Անուժելին Քլօտ Ֆառէր իր մէկ վէպին՝* «L'Homme qui assassina» *ի մէջ կը սահեցնէ հետեւեալ ցնդաբանութիւնը, իբրեւ թէ Իսլամի մը բերնով·*

« — Ալլահը ստեղծեց բոլոր ժողովուրդները: Ցետոյ ուղելով որ անոնք արդարեւ ուղղամիտ ըլլան, պարկեչտութիւնը եփել տուաւ աղուոր պտուկիմը մէջ: Ըսաթը տարի վերջը, պարկեչտութիւնը լաւ մը եփեցաւ: Աստուած զայն պէտք է - ղածին պէս խառնած էր իր խոշոր ոսկի դդալով (չերեփ): « Հիմա դնա՛, ըսաւ Հրեչտակապետին եւ քովս բեր իմ արարածները»: Հրեչտակապետը դնաց աչխարհ փնտռելու զանոնք: Առաջին անդամ եկան Հաւատացեալները, որովհետեւ աւելի մօտ կը բնակին Աստուծոյ: «Ահա ձեզի համար, հաւատարիմ մարդիկ, ըսաւ Աստուած եւ առանց չափելու լման դդալ մը լեցուց թանկագին դեղէն: Եւ անոնք ելան դացին, պարկեչտ առ յաչխ: Ցրանկները ալ եկան իրենց կարդին: «Ահաւասիկ ձեզի համար», ըսաւ Ալլահ: Եւ լեցուց երկրորդ բաժին մը, նոյնքան խոշոր որքան առաջինը: Վերջապէս եկան Կռապաչտները: «Ա՛յս ալ ձեզի համար, թշուա՛ռ մարդիկ»: Եւ պարպուեցաւ երրորդ դդալը:

Այլեւս չատ բան չէր մնացած սանին մէջ··· « Տէ՛ր, Տէ՛ր, աղաղակեց յանկարծ Հրեչտակապետը, ահա Հրեաները եւ Պարսիկները դոր մոռցեր էինք»: Ալլահ նեղը մնալով չրջեց սանը, բայց նոյն իսկ տակը քերելով եւ եղերքները չփելով հազիւ կրցաւ լեցնել միակ եւ վերջին դդալ մը: « Չարը դլխուդ, ըսաւ, Հրեաները եւ Պարսիկները իրենց միջեւ պիտի բաժնեն ասիկա»: Եւ Հրեաներն ու Պարսիկները ելան դացին, կէս առ կէս աւելի նենգ եւ դող քան Կռապաչտները, Ցրանկները եւ Հաւատացեալները:

Այլեւս կաթիլ մը պարկեչտութիւն չէր մնացած սանին մէջ: Եւ այն ատեն էր որ, ափսո՛ս, հասան Հայերը, ողբալի կերպով ուչ մնացած»:

··· Տարիներ ու տարիներ մեր ոտքը դետնէն կտրեցին «հայասիրական» չոյանքներն ու փառատքանութիւնները: Եթէ բանասէր մը բան գործ ընէր հաւաքել եւ թարգմանել դոնէ վերջին երկու հարիւր տարիներուն մեր հասցէին ուղղուած քսութիւնները, բանսարկութիւնները, վարկաբեկումները, լուտանքները, եւ կամ կարդ մը ազի - լեղի ճչմարտութիւններ, թերեւս աւելի չուտ արթննար մեր ինքնապաչտպանութեան բնազդը, որ ահա կը հալի օտարապաչտութեան, ինքնուրացման, կազմալուծման պտուկին մէջ:

9 Սեպտ· 1941·— *Քանի պատմութիւն կը կարդամ, այնքան կը ցաւիմ կորսուած ժամանակին համար:*

Ի վերջոյ իրականութիւն չէ՞ որ մեր ժամանակակից պատմութիւնը մեծ մասով կը բաղկանայ հում նիւթերէ, մենագրութիւններէ եւ յուչերէ, կամ վարդապետներու եւ վարժապետներու կողմէ չարադրուած հաւաքածոներէ:

Ո՞ւր է, օրինակ, ամբողջական, քննական պատմութիւնը մեր ազատագրական չարժումներուն:

Ո՞ւր է փաստացի յիչատակարանը մեր քաղաքական պատմութեան, որ այնքան արիւն եւ արցունք արժեց:

Զուննիք, նոյն իսկ, ամբողջական պատմութիւնը Հայաջինջ Սարսափներուն, սկիզբէն (առաջին չարդէն) մինչեւ մեր օրերը: Լեռնակուտակ ձեռագիրներ թաղուած են փոչիներու տակ: 1915էն ի վեր յուչեր կը տպուին ցիրուցան, բոլոր հայկական դաղութներուն մէջ: Միայն թերթերու հաւաքածոները մատենադարան մը կրնային կազմել: «Հայրենիք» ամսագիրը անսպառ դանձարան մը՝ հում նիւթերու:

18 Հոկտ·— «Հայրենիք»էն կ'իմանամ թէ Արաէն Միքայէլեանի մարմինն ալ հրկիզած են:

Ներքութիւն մը, այս առթիւ,— մինչ Սեպուհի մարմինը հրկիզուած է բոլորովին մերկ, Արսէնի մարմինը վառած են չապիկով մը:

Ի՞նչ է տարբերութիւնը, պիտի ըսէք:

Է՛հ, թերեւս թեթեւ սփոփանք մը ողջ մնացողներուն համար, որպէսզի չատ չյուզուին:Երկուքէն ալ ափ մը մոխիր կը մնայ, սափորի մը մէջ, որ առանին առարկայի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէ, մինչդեռ ներեզմանը ուրի՛շ բան է, նոյն իսկ առանց մահարձանի:

Բայց կը մոռնամ որ այս ճրագները, ինչպէս ուրիշներ, մարեցան օտար ափերու վրայ եւ թէ սափորը աւելի դիւրաւ կը փոխադրուի երկիր քան դերեզմանը···

1 Նոյ· 1941·— *Ցո՛ւրտ է, կծու, խչխչուկ ցուրտ մը, տասը օրէ ի վեր: Ոչ կեդրոնական ջերմութիւն, ոչ ալ ծխնելոյզ մը, քանի մը կոտրած աթոռ վառելու համար: Ցուրտին աստիճանը չեմ գիտեր, բայց ես որ մակոյծ չեմ, իրապէս կը նեղուիմ : Կարելի չէ վրայէ վրայ կէս ժամ նստիլ, կարդալ կամ դրել:*

« — Ոտհանոց դնա, կազը կը վառի, կերակուրը կ'եփի, կը տաքնաս· բայց նայէ որ կերակուրը չայրի· ես չուկայ կ'երթամ»:

Թուղթ գրիչ ժողվելով փոխադրուեցայ խոհանոց: Կազին տաքութիւնը, կերակուրի չողին, խոհանոցին փոքրութիւնը բաւական օդնեցին, քանի մը էջ բան մրոտելու: Զորս անդամ ալ սանին բերանը բացի, տաք չուր լեցուցի, որպէսզի կերակուրը չայրի:

Ձա՛ր սառանայ, հինգերորդին ուչ մնացեր էի եւ երբ կափարիչը բացի, սիսեռը չուրը քաչած, այրիլ սկսած էր:

Իսկ անդին, պատերա՞զմը···

2 Հոկտ· 1942·— *Պերճ Պռօչեանցի « Բղդէ » վէպին մէջ, հերոսը, Բղդէ, արծաթամոլ անբան մը, այսպէս կը պատմէ Զրհեղեղը իր տղուն·*

— « ··· *Աստուած կեանք տայ փալան կարող Նոյ պապին:— Ի՞նչ արեց := Փալանը դէն ձգեց, մախաթն առաւ, Մասիսի դլուխը բարձրացաւ ու երկնքի ճղուածքը պինդ կարեց· ա՛յ, տեսնո՞ւմ էք, էն մանր աստղերը մախաթի ծակած տեղերն են»:*

Ի՞նչ դրոց - բրոց Բղդէներ ունինք այս Լոյս քաղաքին մէջ ալ, որ կրնան ստուեր ձգել Պռօչեանցի թշուառ տիպարին վրայ···

9 Փետր· 1944·— *Փարիզի բոլոր պատերուն փակցուած դրդռիչ ազդերը չէին բաւեր, ահաւասիկ հրատարակութիւն մը եւս նոյն հարցի մասին, —* «L'Armée du Crime»: *Կողքին վրայ՝ նահատակ Մանուչեանի պատկերը: Ներսով դուրսով բանսարկու, մոլեռանդ օտարատեաց:*

Ինչպէս կ'երեւայ, ատեն մըն ալ այս «մարտական» եղանակը պիտի լսենք:

*Երէկուան անթելով ոմն Ռոպէռ Պօփլան կ'աղդարարէր, թէ «պատերազմէն վերջը միջոցներ ձեռք պիտի առնեն, օտարականները քչելու համար»: Les Nouveaux Temps*ն ալ *խմբագրականով մը (Les Parasites) նոյնհարցը կը չօչափէ եւ բազմազդի «խառնիճաղանճ»ին հետ կը խառնէ «հայկական վիլայէթներու խաժամուժը: «Անխնայ արտաքսեցէք, կամ բնաջինջ ըրէք, երբ անոնք կը սպաննեն»: Անչուշտ ուրիշ թերթեր ալ պիտի ձայնակցին···*

Իսկ ժողովուրդը ինք տեսակ մը խանդաղատանքով կը նայի այս պատկերազարդ ազդերուն վրայ: Եւ բերնէ բերան չչուկներ, խորհրդաւոր չարժուձեւեր որոնք չատ աւելի պերճախօս են քան կրակոտ ճառ մը:

ՎԱՀԷ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Կատարի Կռիւներ Ամեն Ճակատի վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, Դաչնակիցները Պրէմէնի արուարձանները հասած են արդէն: Ցրանսական (մարոքեան) զօրքը դրաւած է ռատիօ — Շթութկարտը, որ հաստատուած է քաղաքէն 200 քիլոմեթր հեռու եւ որուն միջոցաւ վախստականն ու Պոհնոն եւ ժան Լիւչէր լուրեր կը հաղորդէին :

Միւս բոլոր ճակատներուն վրայ եւս Դաչնակիցները չօշափելի յաջողութիւններ չհասած են: Զորս հազար ֆրանսացի դերի սպաներ ազատուած են Վեսթֆալիոյ մէջ: Հոլանտան դինուորական դործողութեանց կեդրոնն է արեւմտեան ճակատին վրայ: Անգլ· բանակը վճռած է խղել դերման զօրքին նահանջի դիծը: Միւս կողմէ անգլ· զօրքը յառաջ կը խաղայ դէպի Պալթիկ ծով, պաչարելու համար Նորվեկիոյ դերման բանակը:

Արեւելեան ճակատին վրայ, կարմիր բանակը ընդհ· յարձակողականի ձեռնարկած է Քէօնիկսպէրկի դէմ: Արդէն զրաւուած են քաղաքին հինդ թաղերը: Ուրիչ զօրամասեր ալ զրաւած են դլխաւոր կայարանը եւ նաւահանգիստը: 15000 հոդի դերի բռնուեցան մէկ օրուան մէջ:

Կռիւները կը չարունակուին Վիէննայի փողոցներուն մէջ: Զօր· Տիթրիխ, Վիէննայի պաչտպանը եւ Էս-Էսներու հրամանատարը սպաննուեցաւ ատրճանակի հինդ հարուածներով, երբ անթելի կայանը կ'երթար, յայտարարութիւն մը ուղղելու համար ժողովուրդին: :

Մառչալ Տոլբուխին կոչ մը ուղղելով Վիէննայի ժողովուրդին, կ'ապրպարտէ թէ կարմիր բանակը Վիէննա մտած է արդէն, թէ ո՛ր եւ է հող կեղու նպատակ չունի եւն·: Եւ կը հրաւիրէ ժո-

---

Թուղթ գրիչ ժողվելով փոխադրուեցայ խոհանոց: Կազին տաքութիւնը, կերակուրի չողին, խոհանոցին փոքրութիւնը բաւական օդնեցին, քանի մը էջ բան մրոտելու: Զորս անդամ ալ սանին բերանը բացի, տաք չուր լեցուցի, որպէսզի կերակուրը չայրի:

Ձա՛ր սառանայ, հինգերորդին ուչ մնացեր էի եւ երբ կափարիչը բացի, սիսեռը չուրը քաչած, այրիլ սկսած էր:

Իսկ անդին, պատերա՞զմը···

2 Հոկտ· 1942·— *Պերճ Պռօչեանցի « Բղդէ » վէպին մէջ, հերոսը, Բղդէ, արծաթամոլ անբան մը, այսպէս կը պատմէ Զրհեղեղը իր տղուն·*

— « ··· *Աստուած կեանք տայ փալան կարող Նոյ պապին:— Ի՞նչ արեց := Փալանը դէն ձգեց, մախաթն առաւ, Մասիսի դլուխը բարձրացաւ ու երկնքի ճղուածքը պինդ կարեց· ա՛յ, տեսնո՞ւմ էք, էն մանր աստղերը մախաթի ծակած տեղերն են»:*

Ի՞նչ դրոց - բրոց Բղդէներ ունինք այս Լոյս քաղաքին մէջ ալ, որ կրնան ստուեր ձգել Պռօչեանցի թշուառ տիպարին վրայ···

9 Փետր· 1944·— *Փարիզի բոլոր պատերուն փակցուած դրդռիչ ազդերը չէին բաւեր, ահաւասիկ հրատարակութիւն մը եւս նոյն հարցի մասին, —* «L'Armée du Crime»: *Կողքին վրայ՝ նահատակ Մանուչեանի պատկերը: Ներսով դուրսով բանսարկու, մոլեռանդ օտարատեաց:*

Ինչպէս կ'երեւայ, ատեն մըն ալ այս «մարտական» եղանակը պիտի լսենք:

*Երէկուան անթելով ոմն Ռոպէռ Պօփլան կ'աղդարարէր, թէ «պատերազմէն վերջը միջոցներ ձեռք պիտի առնեն, օտարականները քչելու համար»: Les Nouveaux Temps*ն ալ *խմբագրականով մը (Les Parasites) նոյնհարցը կը չօշափէ եւ բազմազդի «խառնիճաղանճ»ին հետ կը խառնէ «հայկական վիլայէթներու խաժամուժը: «Անխնայ արտաքսեցէք, կամ բնաջինջ ըրէք, երբ անոնք կը սպաննեն»: Անչուշտ ուրիչ թերթեր ալ պիտի ձայնակցին···*

Իսկ ժողովուրդը ինք տեսակ մը խանդաղատանքով կը նայի այս պատկերազարդ ազդերուն վրայ: Եւ բերնէ բերան չչուկներ, խորհրդաւոր չարժուձեւեր որոնք չատ աւելի պերճախօս են քան կրակոտ ճառ մը:

ՎԱՀԷ

ղովուրդը դործի ձեռնարկել, զերման բանակին չարժումները չլսատելու համար: Սկսնք որ քաղաքէն կը հեռանան, մեծ վտանգներու կ'ենթարկուին:

Մառէչալը պատրաստութիւններ կը տեսնէ դէպի Զաղրէպ, Ադրիական եւ Իտալիա յառաջանալու համար: Մառէչալ Ժուկով ալ կը պատրաստուի Պերլինը զարնելու:

Պատերազմի ոճրագործներ

Պատերազմի ոճրագործներու առաջին ցանկ մը կազմուած ըլլալով Միացեալ Ազգերու մասնաւոր յանձնախումբին կողմէ, զրկուեցաւ անդամակից 16 ազգերու: Մինչեւ հիմա հինգ ցանկեր պատրաստուած են: Անուններ զաղտնի կը պահուին առայժմ, որպէսզի ենթակաները խոյս չտան: Ցետոյ, եթէ անունները այժմէն հրատարակուին, ամբաստանեալները կրնան վրէժ լուծել: Ցանկերը կը պարունակեն այն ամբաստանեալները որոնց դէմ անվիճելի փաստեր կան: Ցանձնաժողովը սկիզբէն իսկ այն տեսակէտն ընդունած է թէ պետութեանց դլուխները անձեռնմխելի չեն եւ թէ վերին հրամաններ գործադրած ըլլալը ինքնին արդարացում չի կազմեր: Առաջին ցանկը կը բաղկանայ զերման ամբաստանեալներէ, երկրորդը՝ Իտալացիներէ: Երրորդ ցանկը կը պարունակէ դարձեալ զերման ոճրագործներ, չորրորդը՝ Ճափոնցիներ, հինգերորդը՝ Ալպանացիներ, Պուլկարներ, Հունգարներ, Նորվէկ Իտալացիներ եւ Ռումանացիներ::

Անդամակից 16 ազգերէն իւրաքանչիւրը ունի պատերազմի ոճիրներու զրասենեակ մը որ փաստեր կը հաւաքէ եւ մասնաւոր յանձնաժողովին կը հաղորդէ: Այս զրութեամբ, այլեւս հարկ չի մնար որ միջազդային յանձնաժողով մը պաշտօնական ոստիկանութեան պարտականութիւնն ստանձնէ իւրաքանչիւր ազդի համար:

Մոսկուայի խորհրդաժողովին Ցայտարարութեան համաձայն, այն ոճրագործները որոնք մասնակցած են վայրագութեանց, պիտի փոխադրուին այն երկիրները ուր գործեցին իրենց ոճիրները եւ հոն պիտի դատուին այդ երկիրներու դատարաններուն կողմէ: Գլխաւոր ոճրագործներու մասին որոշում պիտի տրուի յառաջիկային: Ոճրագործներու ցանկերը կազմուելէ եւ պատկան կառավարութեանց յանձնուելէ վերջը, պիտի հաղորդուին յատուկ յանձնաժողովէն անկախ եւ կառավարութեանց ենթակայ մարմնի մը, որպէսզի ամբաստանեալները կարենան ձերբակալուիլ եւ պատկան ազդին յանձնուիլ:

Գլխաւոր ամբաստանեալներէն միայն Հիթլէրի անունը յայտնուած է մինչեւ հիմա:

Եթէ այս տեսակ Ցանձնաժողով մըն ալ 1915—1921ի սարսափներու կազմակերպիչներուն համար հաստատուած ըլլար, արեւելեան կողմն աշխարհ...

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆ յանցաթիղով Մարտի ընթացքին ամբաղջ Ֆրանսայի մէջ դատուած են 2701 հոգի: Մահուան դատապարտուած են 317 հոգի, ցկեանս թիապարտութեան՝ 87 հոգի: Անպարտ արձակուած են 450 հոգի: Ֆրանսայի ազատագրումէն ի վեր դատուած են 16,831 հոգի, մահուան դատապարտուած՝ 996 հոգի:

ԿՈՉ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Մոսկուայի անթելը մասնաւոր ազդարարութեամբ մը հրաւիրեց Աւստրիոյ ժողովուրդը աջակցիլ Միացեալ Ազգերու պայքարին, հիթլէրական Գերմանիոյ դէմ: Իրենց երկրին ճակատագիրը այս աջակցութենէն կախում պիտի ունենայ: «Ազատամարտական պատերազմ հռչակեցէք, թոյլ մի տաք որ հիթլէրական զօրքը երկրորդ Փէչթա մը դարձնէ Վիէննան: Մի՛ կռուիք կարմիր բանակին դէմ: Աւստրիացինե՛ր, հասած է ձեր ազատագրութեան մեծ օրը»:

Նոյն անթելը կոչ մըն ալ ուղղած է Պերլինի ժողովուրդին, որպէսզի անմիջապէս դէնք վերցնէ նացի իշխանութեանց դէմ: «Ժամանակը կարճ է, որովհետեւ դաշնակից բանակները գերման մայրաքաղաքին կը մօտենան զանազան կողմերէ: Պերլին ոչ մէկ յոյս ունի դիմադրելու: Ցաջորդ իյնալիք մեծ քաղաքը Վիէննան է, բայց անմիջապէս վերջը կարգը Պերլինի պիտի դայ: Թէեւ բազմաթիւ նացի երեւելիներ հեռացած են Պերլինէն, բայց գերման մայրաքաղաքը միշտ կը մնայ խորհրդանշանը դիմադրութեան: Պերլինցիները պէտք է ամբողջ Գերմանիոյ ցուցնեն իր հետեւելիք ճամբան: Պերլինցիներ, օգնեցէք մեզի ոչնչացնելու նացիները: Բարի օրինակ եղէ՛ք»:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը դրէ թէ Վատիկանի անթելէն ալ կոչ մը ուղղած է Գերմաններուն որպէսզի վար դնեն զէնքերը: Անդլիական անթելը քանի մը անդամ կրկնեց այս կոչը, որ ապահովաբար լսուած է հազարաւոր Գերմաններու կողմէ:

× Տեղի անձկութեան պատճառով, ստիպուած ենք ազդերը վերածել նուազադոյն չափին: Պայմանները կը ծանուցանենք յառաջիկային:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Ես սիրում եմ ֆռ ամէն մի թիզ հողը,
Որն արիւնով, ֆրտիճոով ենք լուացել
Որտեղ կեանքն է արմատ նետել, թերք բացել,
Որտեղ ծնուեց երգիս ամէն մի տողը:
Այդ հողում շէն՝ համայնական իշնչ հերկեր,
Տիտանական իշնչ հասակներ վերելուն,
Զորեր խորունկ, բարձրաթռիչ լեռներ լուրթ,
Ցաղթանակի հզօրաշունչ իշնչ երգեր,
Իշնչ ցնծութիւն, իշնչ բերկրանք է բերքառիւն,
Զաւակ լինել, երգել փառքը այդ հողին:

ԱԼԱԶԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐՈՒՆ դումարը, 1944 Ապրիլէն մինչեւ 1945 Մարտ 31 հասած էր 6,062,904,900 սթերլինի, լինչ որ ամենաբարձր թիւն է եւ նախորդ տարիէն 264,300,000 աւելի:

ԱԶԳ. ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ նախարար Մանտէս-Ֆրանս, որ կուսակից է յեղափոխական միջոցներու, հրաժարեցաւ, կառավարութիւնը համաձայն չըլլալով իր ծրագիրներուն: Ելմսական նախարար Պ. Փլէվէն, աւելի չափաւոր, միեւնոյն տեղն պիտի վարէ ազդ. տնտեսութիւնը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ բողոքեց հացի գնին յաւելման դէմ: Դժգոհ է նաեւ աշխատավարձերու նոր յաւելման եղանակէն զոր անբաւական կը նկատէ:

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ երկ, երկուշաբթի, սկսաւ դատապարտել ոստիկանութեան մասնաւոր վաշտին երկու դլխաւոր պաշտօնեաներէն Ռօթէն (տնօրէն դաղտնի տեղեկութեանց բաժնին) եւ Տավիտ: Թերթերը կը զրեն թէ երկու ամբաստանեալները ձերբակալել տուած են հինգ հազար հոդի որոնցմէ հարիւրաւորներ աքսորուած կամ դնդակահարուած են: Լավալի կառավարութիւնը եւ կէսթափոն մեծ դումարներ կը վճարէին երկու դաւաճաններուն որոնք չարաչար կը տանջէին իրենց զոհերը, կը մերկացնէին, ակռաները կը կոտրէին ոտքերով, կուրծքերը եւ ծննդական զորանները կը ջախջախէին մարակներով եւ ուրիշ զործիքներով: Եւ երբ հայրենասէրները կը մարէին խեղդուկ աղաղակներ արձակելով, զահիճները զանոնք ուշքի կը բերէին պաղ ջուրով, նորէն չարչարելու համար: Ամբաստանեալները չգոհանալով զաղտնի վարկերէն ստացած դումարներով, կը կողոպտէին կալանաւորները: Կէսթափոն իր լաւագոյն զործակալներէն մէկը կը համարէր Ռօթէն: Թերթերը մահապատիժ կը պահանջեն առանց այլ եւ այլի:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետ Զօր. Փլասթիրաս ոտիպուեցաւ հրաժարիլ, ամբաստանուած ըլլալով իրրեւ մեղսակից Գերմաններու: Իրեն պիտի յաջորդէ ծովակալ Վուկմանիս:

ՊԱՐԵՆԱԻՈՐՈՒՄ.— Սուրճի նոր բաշխումը սկսաւ շաբաթ օր — **75** կրամ զուտ կամ **75** կրամ խառն: Մարդ գլուխ 40 կրամ պանիր եւս պիտի բաժնուի, ինչպէս եւ 250 կրամ կաղին կամ ընկոյզ՝ **J3**ներու: Ապրիլ **9—15**ի շաբթուն բոլոր դասակարգերը բացի **J3**էն եւ հիւանդներէն պիտի ստանան 100 կրամ միս Ապրիլի **DS** կտրօնով (թիքէ): Երկարաձգուած են մարտի թիւ 10 եւ Ապրիլի թիւ 1 կտրօնները: Խոզեղէնի համար՝ երկարաձգուած են մարտի թիւ 5, Ապրիլի թիւ 5 եւ Ապրիլի **BE** կտրօնները: Ձիու միսին համար երկարաձգուած է Փետրուարի **DS** կտրօնը: Ամերիկեան պահածոներու համար՝ Մարտի **BH** եւ Ապրիլի **DX** կտրօնները: **J1** եւ **J2** շարքին համար արմաւ բաժնուիլ սկսաւ 1, 2, 3, 8, 10 եւ 11րդ թաղամասերուն մէջ եւն.:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Շատ մը հասցէներու ուղղումը եւ տպագրութիւնը ժամանակի կը կարօտի. հետեւաբար կրնան անկանոնութիւններ պատահիլ առաջին օրերու առաքման մէջ:

Կը խնդրենք ներողամիտ ըլլալ: Բաժանորդները իրենք պիտի դիւրացնեն մեր գործը, օր առաջ լուր տալով:

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տարեկան 750, վեցամսեայ 400, եռամսեայ 200 ֆրանք: ԲԱՑԱՌԱԿԱՊԱՅ ԿԱՆԽԻԿ:

× Իւրաքանչիւր թերթի թուղթի քանակն ու ծախսը կառավարութեան կողմէ ճշդուած ըլլալով, «Ցառաջ»ն ալ պիտի հրատարակուի միայն երկու էջ, փոքրադիր, ինչպէս բոլոր ֆրանսական թերթերը: Բացառաբար էր որ երէկ լոյս տեսաւ չորս էջով:

× «Ցառաջ» կը ծախուի նաեւ Հ. Բալուեան գրատունը, 43 Rue Richer:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ «ՑԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 2

Նախաձեռնութեամբ Պ. Նչան Ձինճեանի

Կարապետ Ցակոբեան	2,000
Ցարութիւն Միւքէվէլեան	2,000
Նչան Ձինճեան	2,000
Ձիմ Խտըրշահ	2,000
Ղազար Պետրոսեան (Ալֆորվիլ)	1,000
Պօղոս Շմաւոնեան	1,000
Շմաւոն Շմաւոնեան	1,000
Ցովհ. Զրբխճեան	1,000
Ստեփան Հէլվաճեան	1,000
Պետրոս Պաճալեան	1,000
Սուրէն Աչճեան	1,000
Ցակոբ Պաճալեան	750
Գումար՝	15,750
Վարդանեան	1,000
Կարօ Երանեան	1,000
Ցակոբ Նիկողոսեան	1,000
Սեդրաք Քիրազեան	1,000
Նչան Էզօեան	1,000
Ցարութիւն Ուրքաթեան, Ալֆորվիլ	1,000
Պ. Գորգիկեան (կը նուիրէ Ս. Գորգիկեանի)	750
Պ. Գորգիկեան (» Ս. Նաւաւարեանի)	750
Եսայի Մխիթարեան	500
Առաջնորդարան Մարսէյլի (Տոքթ. Ց. Սիվրիհխաբլեանէ)	750
Ց. Համալեան (եռամսեայ բաժնեդին)	200
Գումար՝	24,700
Նախորդ գումար՝	14,500
Ընդհ. գումար՝	39,200

Զայներ Դաւառեն

ԼԻՈՆ.— Գերմանական զրաւման չրջանին ոչ մամուլ եւ ոչ ալ ազատութիւն ունէինք, որով չէինք կրնար պատահած դէպքերը ներկայացնել հարազատօրէն:

Գրաւման վերջին ամիսներուն կացութիւնը հետզհետէ ծանրացաւ: Ռմբակոծ եւ անհատական ձերբակալութիւններ, խուզարկութիւններ, սպանութիւններ, աքսոր եւայլն:

Մենք Հայերս ալ ունեցանք քանի մը զոհեր: Առաջինը, Ներսէս անուն Պոլսեցի մը, բոլորովին անմեղ, սրճարանի մը մէջ խուզարկութեան պահուն կը ձերբակալուի: Քանի մը օր վերջ կ'իմացնեն որ Ներսէսը սպանուած է արագահարուածով: Ձինքը մօտէն կը ճանչնայի: Կը զրազէր առեւտուրով: Շատ կը սիրէր երաժշտութիւնը, չարաքը երեք չորս ներկայացումի պետական թատրոն կը յաճախէր:

Քանի մը չաբաթ վերջ կատարուեցաւ Օպոզեան ընտանիքի դէպքը: Պ. Անդրանիկ Օպոզեան հոդաթափի արհեստանոց մը ունի եւ այդ զործով կը զրազի: Կասկածելով թէ կապ ունի լեռնականներուն (մաքիզար) հետ, Գերմանացիները եւ Վիչիի պահակները կը պաշարեն տունը: Պ. Անդրանիկ այդ միջոցին զործով մը դուրս ելած էր: Երբ տուն վերադառնալ կ'ուզէ, զրացի Ֆրանսացիները կ'իմացնեն դէպքը եւ կը զգուշացնեն: Իսկ տունին մէջ զտնուողները, Պ. Անդրանիկին եղբայրը եզեկիէլ, եւ Մարսէյլէն եկած հիւր մը, Գասպար Դերձակեան երբ կը տեսնեն որ տունը պաշարուած է, զգուշութեամբ կ'ուզեն վարի յարկը իջնել: Անմիջապէս երկուքն ալ հրացանաղարկ կ'ըլլան, իսկ Պ. Անդրանիկի ընտանիքը կը վիրաւորուի թեւէն: Երրորդ մը, Պ. Առաքել Առաքելեան, որ առեւտրական զործով հոն կը զտնուէր, Գերմանացիներուն կողմէ ձերբակալուելով կը տարուի: Ներկայիս ոչ ոք դիտէ թէ՛ ուր կը զտնուի:

Անյայտացածներուն մէջ կը զտնուի ուրիշ երիտասարդ մը, Պ. Մանուկ Գուզուպաչեան, 19 տարեկան, ուսանող երաժշտանոցի, (ջութակի եւ սոլֆէժի): Երաժշտութիւնը այնքան կը սիրէր որ դրեթէ ամէն օր Լիոն կուգար Շատէն, դասընթացքներուն հետեւելու համար: Դասերուն մէջ միշտ առաջինն էր: Այս խանդավառ երիտասարդը առաու մը կ'անհետանայ: Օր մը ծննդեան նամակ մը կը ստանայ որ կ'ըսէր թէ Գերմանացիները շատ լաւ կը վարուին: Նամակով խնդրած էր նաեւ որ ձերմակեղէն, օճառ եւայլն զրկեն: Գրուած հասցէն կալանաւորներու բանտն էր... Երկու շաբաթ վերջ, երիտասարդը Գերմանիա տարուեցաւ: Տակաւին ոչ մէկ լուր:

Գրաւման չրջանին ազգային ամէն չարժում դրեթէ դադրած էր: Միայն կաթոլիկ համայնքը կազմակերպեց երկու հանդէսներ:

Ազգ. Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէր, եկեղեցին կը չարունակէր իր կիրակնօրեայ արարողութիւնները: Աղքատախնամը կը զործէր, ինչպէս նաեւ փոքրիկներու զպրոց մը:

Ազատագրութենէն վերջ կեանքը սկսաւ վերածնիլ: Այսօր կան մարզական խումբեր, երգչախումբ, ռազմիկներու միութիւն, ինչպէս եւ Ազգ. Ճակատը եւ թատերախումբեր: Ներկայացումներ յաճախ կը սարքուին:

Թղթակից

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 11 Avril 1945 Զորեքշաբթի 11 Ապրիլ

ԺԱ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4374 - Նոր շրջան թիւ 3 | Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ | Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԻՄՈՒՔԸ

ՍԱՌԵՐԸ ՀԱԼԵՑԱՆ

—o—

Կը թուի թէ անհրաժեշտ էր որ ծանր փոր-ձանք մը պայթած ըլլար մեր գլխուն, որպէսզի քնաղդաբար իրարու մօտենայինք, հարթելով ճամբան ընդհանուր հասկացողութեան մը համար:

Շատ ալ զարմանալի չէ այս երեւոյթը: Այդ-պէս չեղա՞ն ուրիշ մեծ ազգեր եւ ժողովուրդներ: Մարդիկ միշտ իրար կը փնտռեն վտանգի պա-հուն, մէկդի դնելով ներքին վէճերը: :

Օրինակ՝ այս երկրին ժողովուրդը, որ աննա-խընթաց ողբերգութեան մը մատնուեցաւ, իրրեւ հետեւանք 1940 Յունիսի ձախողանքին:

Զինադադար էր — խաղաղութի՛ւն: Եւ սա-կայն ամբողջ երկիրը յամրաբար արիւն քամեց լման չորս տարի: Ամբողջ շրջաններ, արդասաբեր դաշտեր ու ծաղկաւէտ, բանուկ քաղաքներ քա-րուքանդ եղան: Միլիոնաւոր ժողովուրդ գաղթի ճամբան բռնեց ինչպէս մեր աքսորականները: Կամ բռնի տեղահան եղան: Հաղարաւորներ ինկան գնդացիրներու կրակին տակ, իրրեւ յեղափոխա-կան, քաւելով իրենց հայրենիքը եւ ազատութիւնը սիրած ըլլալու մեղքը:

Ուրիշ հազարաւորներ լեռը ելան: Իրենց հետ միասին՝ ռազմիկներ ամէն ազգէ, ինչպէս եւ մեր ազատատենչ երիտասարդներէն, իրրեւ ճակատա-դրի եղբայրներ:

Ու մինչ թշնամին տիրաբար կ'իշխէր եւ յոռե-տեսներ ամէն բան կորսուած կը համարէին, ժողո-վուրդը ինք միացեալ ճակատ կը կազմէր յամրա-բար: Ընդհանրապէս լուռ ու մունջ: Երբեմն պոռթկալով: Ամէն պարագայի մէջ հետզհետէ հարթելով ճամբան ընդհանուր հասկացողութեան մը համար, որ հրաշք մը պիտի համարուէր երէկ:

Ազգային ճակատն էր որ մարմին կ'առնէր (1941), նախապատերազմեան ալեկոծութեանց եւ մրցակցութեանց աւերակներուն վրայ:

Եւ եկաւ 1944 Յունիս 6ը: Մնացեալը դիտէք ամէնքդ ալ: Պատմութիւն չէ որ պիտի պատմենք:

Թշնամի լուծին տակ հաստատուած այս միա-բանութիւնը կը չարունակուի յաղթանակէն ալ ետք ամիս վերջն ալ, յանուն երկրին վերջնական փըր-կութեան եւ վերակազմութեան:

Թիւրիմացութիւններ պակաս չեն անշուշտ, ինչպէս եւ սուր վէճեր՝ թերթէ թերթ եւ հոսանքէ հոսանք:

Ո՞վ ըսաւ թէ դաղափարական պայքարը, տե-սակէտներու ընդհարումը՝ կենսական հարցերու մասին՝ կը հակասեն միաբանութեան, կամ կը ժխտեն զայն: Երկուքն ալ բնական երեւոյթներ են, պայմանով որ ըլլան դիտակից, պայծառ եւ անկեղծ: Պատճառաբանուած՝ փաստացի հիմնա-ւորումներով:

Հինգ տարիներու եղերական, ճակատագրա-կան օրերը մեզի համար ալ եղան վերկարար ազ-դանշան մը՝ սառերը հալեցնելու եւ ճամբան հար-թելու համար:

Առաջին չորս տարիներու հարկադրեալ ան-շարժութեան եւ լռութեան մէջ, շատեր լուր չու-նէին անցուդարձէն: Բայց արիւնը կը քաշէր:

Բոլորին հիմնական մտահոգութիւնը՝ ժողո-վուրդի ֆիզիքական գոյութեան ապահովութիւնը: Պահպանում համբանքի: Մէկը այս ճամբով, միւսը այն ճամբով: «Ի՞նչ ընենք որ ոտքի տակ չերթանք,» այս աչխարհասասան փոթորիկին մէջ»:

Այդ դիտակցութեամբ ալ, ամէն զաղութ, ինքն իր մէջ ամփոփուած, փորձեց ճար մը գտնել:

Եւ այսօր կը տեսնենք պատկեր մը որ բաղդա-տաբար կազդուրիչ է, հակառակ ահաւոր ցնցում-ներու եւ տաժանելի կորուստներու:

Չէ՞ որ մենք ալ բաժին ունինք պատերազմա-կան կորուստներուն մէջ, իրրեւ դաշնակից: Ա-ռանց հաշուելու տարերային կորուստները — դաղթ, անօթութիւն, համաճարակ եւն.:

Ամփոփուելով մեր զաղութին վրայ, յայտա-րարենք առանց աչքերնիս խլելու, որ բարենշան է երե-ւոյթը եւ յուսատու՝ երկրին աղատագրումէն ան-միջապէս վերջը:

Սառերը հալած են եւ հակամարտ հոսանքները, որոնք իրարու բարեւ անգամ չէին տար երէկ, հետզհետէ կը վարժուին մէկ սեղանի շուրջը հա-ւաքուելու:

Կ'որ ըլլայ թէ քառակուսի, այդ սեղանը կը ցուցնէ ճամբայ մը դէպի լաւագոյն օրեր:

Շ·

Թուրքիա եւ Ամերիկա

—o—

Թուրքիայէն ետ կանչուեցաւ ամերիկեան դեսպան Շթայնհարտ, որ յայտնի էր իրրեւ թրքա-սէր մէկը: Եւ, ինչ որ ոչ նուազ հետաքրքրական է, ան այժմ կը նշանակուի դեսպան Զեխոսլովա-կիոյ կառավարութեան մօտ:

Ոմանք կը խորհին, թէ ասիկա չնորհազրկում մըն է Շթայնհարտին համար եւ միաժամանակ բարեզուշակ նշան մը:

Այս տեսակէտը, դժբախտաբար, ճիշդ չէ:

Շթայնհարտ Մոսկուայէն Անգարա դրկուե-ցաւ այն ատեն, երբ Թուրքիոյ դիրքը չափազանց կարեւոր էր Դաշնակիցներուն համար: Անիկա անձնական բարեկամն էր Թուրքիոյ վարչապետ եւ արտաքին գործերու նախարար Սարաճօղլուին եւ, կը սպասուէր որ, պիտի կրնար ազդել անոր վրայ՝ Թուրքիան Դաշնակիցներու կողմը չահելու համար: Բայց Շթայնհարտ յաջողութիւն չունե-ցաւ: Եւ այժմ, երբ Թուրքիոյ դերը մասնաւոր նշանակութիւն մը չունի պատերազմի ընթացքին համար, այլեւս աւելորդ կը նկատուի անոր նման ճարպիկ դիւանագէտ մը պահել Անգարայի մէջ:

Շթայնհարտ այժմ կը փոխադրուի Զեխոսլո-վակիա, որ այսուհետեւ դիւանագիտական տեսա-կէտով կարեւոր վայր մը կը դառնայ ու պիտի դառնայ: Պէտք է նկատի ունենալ, որ ան Խորհըր-դային Միութեան ամէնէն մօտ բարեկամն ու ա-մէնէն վստահելի պետութիւնն է այժմ Եւրոպայի մէջ: Անոր հետ էր որ Մոսկուա իր առաջին դա-շինքը կնքեց այս պատերազմի ընթացքին, եթէ չհաշուենք Անգլիոյ հետ կնքած դաշինքը, որ տարբեր իմաստ ու չարժառիթ ունի: Զեխոսլովա-կիա կարեւոր դիտարան մը կը դառնայ՝ Խորհրդա-յին քաղաքականութեան հետ ներդաշնակ քալելու տեսակէտէն: Եւ Շթայնհարտը, որ եղած է ամե-րիկեան դեսպան Մոսկուայի մէջ, յարմար մարդ է այս պաշտօնին համար:

Սակայն, եթէ նոյնիսկ պահ մը ընդունինք, որ Թրքասէր Շթայնհարտ չնորհազուրկ կ'ըլլայ Թուրքիայէն Զեխոսլովակիա փոխադրուելով, ա-տիկա դեռ ապացոյց չէ, որ Ուչինկըըն փոխած է նաեւ իր քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ եւ նուազ բարեացակամ դարձած է անոր հանդէպ: Այդպէս խորհողները կը մոռնան, որ Միացեալ Նահանգներու պետական քարտուղարի (արտաքին նախարար.— «Յառաջ») դլխաւոր օգնականի չա-փազանց կարեւոր պաշտօնին վրայ այժմ կը դրուի Ճոզեֆ Գրու, ամերիկեան նախկին դեսպանը Թուրքիոյ մէջ: Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, որ Գրու եղած է Քեմալի ու քեմալականներու ջերմ բարեկամը եւ իր պաշտօնավարութեան ըն-թացքին մեծապէս օգնած է անոնց: Կը յիշեն նաեւ անշուշտ, որ Թուրքիայէն հեռանալէ վերջ, Գրու քեմալական Թուրքիոյ մասին ներբողական դիրք մըն ալ հրատարակեց եւ խանդավառ յայտարարու-թիւններ ըրաւ այդ պետութեան մասին:

Արդ՝ եթէ Շթայնհարտ թրքասէր կը նկատուի, Ճոզեֆ Գրու անկէ տասնապատիկ աւելի թրքասէր պէտք է նկատուի: Եւ եթէ թրքասէր Շթայնհարտի հեռանալը Անգարայէն բարեզուշակ նշան մըն է, որքա՞ն բարեզուշակ է Գրուի նշա-նակումը իր այս պատասխանատու պաշտօնին:

Հարկաւ, եթէ չըլլար Ճոզեֆ Գրուի պարա-գան, կարելի էր թերեւս դեռ խորհիլ, թէ Շթայ-հարտի Անգարայէն հեռանալով Ուչինկըըն նուազ բարեացակամ կը դառնայ կամ պիտի դառնայ Թուրքիոյ հանդէպ:

Դժբախտաբար, իրերու ընթացքն ալ, բացի Գրուի նոր պաշտօնէն, ցոյց չի տար այդ: Թուր-քերը այսօր ամէն ճիգ կը թափեն եւ կը յաջողին աւելի սերտ բարեկամութիւն մշակելու Միացեալ Նահանգներու հետ: Այսօր իսկ անոնք ամերիկեան մասնագէտներ կ'ապահովեն իրենց համար, որ ա-պագայ անոնց օգնութեամբ չուտով խոշոր ճար-տարարուեստ մը կարենան ունենալ Թուրքիոյ մէջ եւ զինուորապէս աւելի հզօր պետութիւն մը դառ-նան: Այսօր իսկ անոնք բանակցութեանց մէջ են՝ նոյն նպատակով խոշոր մեքենաներ եւ պէտք եղած ուրիշ գործիքներ տանելու համար Միացեալ Նա-հանգներէն:

Փոխանակ թրքասէր Շթայնհարտի Անգարա-յէն հեռանալով մենք մեզի մխիթարելու, Ամերի-կահայերս չատ աւելի լաւ պիտի ընենք, եթէ մեր բոլոր համակատ ուժերն ու միջոցները համադրենք՝ զէթ հակազդելու համար թրքական պրոպագան-դին այս երկրի մէջ:

(Խմբագրական՝ Հայրենիքի)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Քաղաքներ կ'իյնան իրարու վրայ

Կարմիր բանակը երկուշաբթի օր դրաւեց Ա-րեւելեան Փրուսիոյ մայրաքաղաքը, Քէօնիկս-պէրկ, որուն դէմ ընդհ· յարձակողականը սկսած էր մէկ օր առաջ: Անգլիական բանակն ալ Պրէմէն մտաւ: Քաղաքը բոցերու մէջ էր:

Արեւմտեան ճակատին վրայ վճռական դոր-ծողութիւններ կը կատարուին Հոլանտայի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, ամբողջ Հոլանտան, մէջն ըլլալով Լա Հէյը, Ռոթէրտամը, Ամսթէր-տամը եւ Ութրէխթը, պաշարուած է անգլ· բա-նակին կողմէ: Բաց կը մնայ միայն նեղ տարա-ծութիւն մը, ուր կը գտնուին 150000 զերմանա զին-ուորներ: Անգլ· բանակին այս յաջողութեան մէջ մեծ դեր կատարեցին օդանաւերով իջած զինուոր-ները: Անգլ· հրամանատարը կը սպառնայ Գեր-մաններու հաղորդակցութիւնները կտրել երեք տարրեր տեղերէ: Կը կարծուի թէ Հիթլէր աչք առած է Պրէմէնի եւ Հանովըրի կործանումը, ու-չացնելու համար դաշնակից բանակին յառաջխա-ղացութիւնը դէպի արեւմուտք:

Ուրիշ խաղաքներ ալ կը վառին

—o—

Զանազան նշաններէ կ'երեւայ թէ զերմանական հրամանատարութիւնը կը համախմբէ իր արեւ-մտեան եւ արեւելեան բանակները, միակուռ դանդուած մը կազմելու եւ վերջին ճակատա-մարտները մղելու համար: Այս զերադոյն ճիգին մէջ հաւանական է որ Պրէմէն, Հանովըր, Պրունչվիք եւ ուրիշ քաղաքներ քարուքանդ ըլլան, Արդէն մեծ հրդեհներ ծագած են Հանովըրի, Պրունչվիքի, Համպուրկի եւ Լիւպէքի մէջ: Շատեր կը կարծեն թէ այս հրդեհները դիտակցօրէն ձգուած են, ամբողջ տարածութիւններ ոչնչացնե-լու համար: Ուրիշներ ալ կ'ենթադրեն թէ Գեր-մանները կրակի տուած են ռազմանիւթի եւ ու-տեստի պահեստները, քանի որ դաշնակից հրա-սայքերը արագօրէն յառաջ կը խաղան:

Կարճ խօսքով, ամէն օր նոր քաղաքներ կ'իյնան կամ կը վառին կը քանդուին, մինչ դաշ-նակից բանակները ամէն կողմէ կը յառաջանան դէպի երկրին սիրտը: Գերիներու թիւը երթալով կ'աճի: Ապրիլ 4ի, 5ի եւ 6ի ընթացքին ամէն օր զերի բռնուած են աւելի քան 40000 հոգի, միայն արեւմտեան ճակատին վրայ, իսկ առ նուազն 20000 ալ արեւելեան ճակատին վրայ: Մասնա-դէտներ կը հաշուեն թէ ներկայ ընթացքով Գեր-մանիա օրական 80000 հոգի կը կորսնցնէ, առանց հաշուելու պաշարուած կամ ցիրուցան եղած զո-րամասերը:

**** Ամերիկեան 9րդ բանակը Էսկէն մտնելով, հաստատած է թէ Քրուպի հռչակաւոր զինագոր-ծարանները ահագին վնասներ կրած են: Գործա-րանները չէին կրնար բանիլ մարտ 14ի զանգուա-ծային օդարշաւէն վերջ:*

Արեւելեան ճակատին վրայ, կարմիր բանակը արդէն գրաւած է Վիէննայի երկու երրորդ մասը եւ կը յուսայ այսօր վաղը տէր դառնալ ամբողջ քաղաքին: Պաշարման օղակները հետզհետէ կը պրկուին: Կոխիները կատաղօրէն կը չարունակուին մասնաւորապէս հարաւային եւ արեւմտեան ար-ուարձաններուն մէջ: Մոսկուայի անթելը կ'ըսէ թէ խորտակուած է հարաւային չրջանի ամրացեալ զօտին, եւ կարմիր բանակին ձեռքն անցած են արեւմտեան, արեւելեան եւ հարաւային կայարան-ները: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Աւստրիոյ չատ մը քաղաքներուն մէջ ժողովուրդը կը մերժէ կռուիլ Գերմաններուն հետ եւ աւստրիական հին դրօշներով կ'ողջունէ դաշնակից զինուորները:

Անմիջական վտանգի տակ է Կրաց, Աւստրիոյ ճարտարագործական երկրորդ քաղաքը, որ կը դանուի Վիէննայի հարաւակողմը: Մեծ ճակատա-մարտ մը սկսած է Պրէսլաւի համար, որ երկար ատենն է վեր պաշարուած կը մնայ: Գերման պա-հակազօրքը չարաթներէ ի վեր կը կռուի կարմիր բանակին դէմ որ ամէն կողմէ յարձակում կը գործէ:

**** Ամերիկացիները սկսած են կամուրջներ չինել Հռենոսի վրայ, երկաթուղիներու համար:*

**** Զօր· տը Կօլ Գերմանիա մտաւ, այցելելով Ֆրանսական Ա· բանակին, ընկերակցութեամբ պատերազմական նախարարին: 150 տարիէ ի վեր առաջին անգամ է որ Ֆրանսական բանակը այս պատմական դետը կ'անցնի արիւն թափելով: Զօր· տը Կօլ այս առթիւ աչքէ անցուց յառաջապահ զո-րամասերը՝ Քարլսրուհէի մէջ: Ճաշորդ օրը զո-րավարը օդանաւով դնաց Նիս, աչքէ անցընելու համար Ալպեան ճակատի Ֆրանսական զօրքը:*

—o—

ՀԻԹԼԷՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ԱՄՐՈՑԸ

Ֆրանսական հրամանատարութեան քաղած տեղեկութեանց համաձայն, զերման վերջին ամրո-ցը պիտի կազմէ 100000 հոգինոց միջնաբերդ մը, ուր ամբարուած են ուտեստ, դէնք եւ ռազմա-մթերք՝ մէկ տարի եւս չարունակելու համար դի-մադրութիւնը: Այս միջնաբերդը, ուր Հիթլէր պի-

տի ամբանայ իր հաւատարիմներուն եւ «մարդադայլերուն» հետ, կը դտնուի Զուիցերիոյ սահմանադլուխին վրայ՝ արեւմուտքէն, շրջապատուած Ալպեան լեռներէն (իտալական, աւստրիական եւ պավարիական): Այս վերջին շրջանին մէջ արդէն ամրութիւններ կան, իսկ Զուիցերիոյ սահմանադլուխին երկայնքը սուորմիքներ (քաղմաթ) հաստատուած են: Միջնաբերդին սահմանադծին վրայ, լեռներու գագաթները, գահավէժները եւ կողերը պաշտպանուած են փոքր զօրախումբերով: Անցեալ փետրուարէն ի վեր, հինգ վեց կառախումբեր ամէն օր գաղտնի բեռներ կը փոխադրեն Ինսպրուք: Միւս կողմէ սուորերկրեայ գործարաններ կը չինուին, որոնք իրարու կապուած են փապուղիներով: Ուտելիքներն ալ տեղաւորուած են սուորերկրեայ չտեմարաններու մէջ: Շրջանը ունի արդասաբեր հովիտներ որոնք առատ պաշար կրնան արտադրել: Միեւնոյն ատեն դըպրոցներ հաստատուած են, որպէսզի ռազմիկներ հասցնեն հրոսակային կռիւներու համար, որոնց հրամանատարն է, կ'ըսեն, Մօսպիթի (Պերլին) բանտին տնօրէնը:

Լուրի մը համաձայն, Գերմանիոյ վարչապետութիւնը փոխադրուած է հարաւ. շրջանը, ուր կը պահուին նաեւ կարգ մը կարեւոր պատանդներ, մասնաւորապէս Պելժիոյ թագաւորը, Սթալինի զաւակը, Պատոլիոյի (Իտալիա) զաւակները, Փէթէն, Լէոն Պլում, Վէկան, ինչպէս եւ Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի առաջին վարչապետները:

*.** Երկու հազար օդանաւեր առջի օր յարձակեցան Գերմանիոյ վրայ, Նիւրընպէրկէն մինչեւ Պերլին, առանց դիմադրութեան հանդիպելու դերման օդատորմիղին կողմէ: Տասնըմէկ նշանակէտներ զարնուեցան անխնայ: Օդն ալ նպաստաւոր ըլլալով, կը կարծուի թէ յարձակումը շատ աղետալի եղած է: Յաջորդ օրն ալ զարնուեցան Համպուրկի սուզանաւի գործարանները եւ ուրիշ կարեւոր կէտեր՝ Լայփցիկի մօտ: Պերլին եւս ռմբակոծուեցաւ դիշերանց:*

*** Դաշնակից պետութեանց թերթերը կը դրեն թէ անդարմանելի են դերման բանակին կրած կորուստները արեւմտեան ճակատին վրայ: Հոկտեմբերի անցքէն ի վեր դերի կը հաչուեն 310000 հոգի:*

*** Անգլ. անթելը կը ծանուցանէ թէ դաշնակից բանակներու յառաջխաղացութեան չնորհիւ ազատուած են 46 եւկոսլաւ զօրավարներ, ուրիշ խօսքով՝ 1941ի սերպիական բանակին ամբողջ սպայակոյտը, ինչպէս եւ ուրիշ 600 սպաներ:*

*** Օր. էլլէն Ուիլքինսըն, Անգլիոյ հանրային ապահովութեան նախարարութեան խորհրդականը, յայտարարեց թէ այլեւս վերջացած է «թռչուն ռումբերու» (V1 եւ V2) վտանգը Անգլիոյ վրայ: Այս առթիւ աւելցուց թէ 1944 յունիս 14էն ի վեր, երբ Գերմաններըը սկսան գործածել այս նոր զէնքերը, սպաննուած են 8400 հոգի:*

Թ. Միութիւնը եւ Թուրքիա

Թրքական կառավարութիւնը պատասխանելով այն ծանուցագրին որով Մոսկուա կը խղէր 1925ի ռուսեւթուրք դաշնագիրը, ապրիլ 4ին խորհրդային դեսպանին յանձնեց յայտարարութիւն մը: Այս գրով Թուրքիա փափաք յայտնելէ վերջ թէ կ'ուզէ պահպանել եւ ամրապնդել բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան այն յարաբերութիւնները որ երկու երկիրները իրարու կը միացնեն տարիներէ ի վեր, կը չեշտէ թէ որքան մեծ արժէք կուտար 1925 Դեկտ. 17ի դաշնագրին: Դաշնագրին խզումէն վերջ, խորհրդային կառավարութիւնը թելադրած ըլլալով անոր տեղ ուրիշ մը կնքել, աւելի յարմար երկու երկիրներու ներկայ չահերուն, եւ լուրջ բարեփոխումներով, թրքական կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ պատրաստ է ուշադրութեամբ քննելու այս առթիւ ըլլալիք առաջարկները:

*** Մինչեւ Արեւելքի բոլոր պետութիւնները պիտի մասնակցին Սան Ֆրանչիսկոյի Միջհրդային Ժողովին, բացի Պաղեստինէն եւ Անդրյորդանիայէն: Ամերիկեան թերթերը դիտել կուտան թէ այս մասնակցութիւնը առաջին արտայայտութիւնն է Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութեան: Եգիպտոս եւ Իրաք պիտի օգտուին այս առիթէն, ընդել տալու համար անգլեւեգիպտական եւ անգլեւիրաքեան դաշնագիրներուն սեղմումները:*

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան ցանկին մէջ, Պ. Նչան Տինճեանի անունը սխալմամբ տպուած էր Ճինճեան:

Դարձեալ երէկուան ցանկին մէջ, Ցարութիւն Ուրբաթեան կարդալ՝ Վաղարշակ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ կը խնդրուի իրենց հասցէները դրել ընթեռնելի, եթէ կարելի է պլոքատիր, չփոթութեանց տեղի չտալու համար:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԵՐԿՈՒՆՔԸ

—o—

Շաբաթ իրիկուն՝ 7 Ապրիլ 1945, «Ծառաջ»ը երկունքի մէջ:

Մամբագրապետը դիշերած է տպագրիչին մօտ: Պէտք է առաջին թիւը հանցնել կիրակի առաւտ: «Նորէն պատնէշին վրայ»,— առաջին խմբագրականը հինգ տարիէ ի վեր: Անհրաժեշտ էր արժեցնել անուշտ այդ նշանախօսքը:

Մօտ հինգ տարի... Եւ վերջապէս «Ծառաջ»ի մտերիմները առիթը ունեցան այդ իրիկուն թերթին չուրջ բոլորուելու: Անհամբեր են ամէնքն ալ, «Շ.» նորէն սկսած է ծխել: կը ծխէ ու կը գրէ: Բարեկամներու խօսակցութիւնները արգելք չեն իրեն, յամառօրէն կառչած է թուղթին: Նոյնն է մնացած, հակառակ տարիներու անջրպետին: Թերթն ու ինքը նոյնացած են կարծես կրկին:

կը վերջացնէ ձեռագիրները: «Սօնա Եար»ը կը սկսի անդգալաբար: Բարեկամները խմիչքը բերած են, եկած են չնորհաւորելու այդ նոր ծնունդը: Հինգ տարի է զալարուած էր. անհամբեր էր այլեւս:

Առաջին թիւը... Դիշերուան ժամը 9: Ահա մեքենան սկսած է չարժիլ: «Շ.» կը հսկէ,— տառասխալ մը, պէտք է ուղղել: Բարեկամները անհամբեր են, կարեւորութիւն չունի, կ'ըսեն: Ինք անխախտ է իր դերին մէջ ու փոփոխութիւնը կը կատարուի: Բոլորի աչքերը յառած են մեքենային, քանի մը վայրկեանէն այդ աղմկարար գործիքէն դուրս պիտի ժայթքէ հինգ տարուան կաշկանդումի «Մեր խօսքը»:

Երգերու չարանը կը սկսի: Ցնծութեամբ լոյս աշխարհ պէտք է տեսնէ թերթը: Պօղոսն է չարականի ձեւով կ'երգէ, միւսներն ալ իրեն կը հետեւին ....

« Ցառաջ » իմ սիրական,
Քեզ եմ ես զուրպան...

Տպագրուած թերթերը հեռզհեռէ կը դիզուին իրարու վրայ:

Առաջինը թիւը, ճակատը կ'երեւայ «Ծառաջ»ը միչտ ճակատագրաց, դիրերը հովին, միայն քիչ մը աւելի փոքր, թերթի ծաւալին պատճառով: Բոլորը կը սուորագրեն առաջին թիւը, ապակիէ շրջանակի մը մէջ պահելու ցանկութեամբ:

Համեստ աշխատաւոր մը, երկիւղածութեամբ իր բանուորի գլխարկը կը հանէ եւ կը համբուրէ առաջին թիւը:

Ծնաւ վերջապէս կորիւնը... Քանի մը վայրկեան լռութիւն... Սիրտն աւելի խօսուն է երբ համր է լեզուն, ըսած է բանաստեղծը...

«Ծառաջ»ը պատրաստ է արդէն,— նոր չարք թիւ 1: Այլեւս ժամանակ չկար թերթերը նամակատուն յանձնելու: Ներողամիտ կը դտնուին սիրելի ընթերցողները, եթէ մէկ օր ուշ ստանան:

Թերթերու չարանը կը չարունակուի, վաղը առտու, կիրակի, թերթերը անպայման կրպակները պէտք է յանձնել: Օտար լեզուական դունդէն պատրիկ, «Ծառաջ»ի նախկին աչխատաւոր, դինուորական համապդեստով, յանձն կ'առնէ առտուն կանուխ կրպակները հասցնել: Աչխատանքը սահման չունի: Միասին պիտի բերէ Ափրիկեցի ընկեր մը, իրրեւ օգնական:

Ահաւասիկ «Ծառաջ»ի նոր չարքի Ա. թիւի հրատարակութիւնը: Ընթերցողներուն կը մնայ իրենց դնահատանքի կամ քննադատութեան առաջին խօսքն ըսել: Ոչ միայն մերն է «Ծառաջ»ը, այլ եւ բոլորիս: Ուրեմն ամէնքս «Ծառաջ»ին համար եւ «Ծառաջ»ը մեզի համար:

ՆԵՐՍԷՍ

ՈՂՋՈՅՆ ՔԵԶԻ

—o—

Ահա՛ դարձեալ դո՛ւն, բոցաճաճանչ «Ծառաջ»դ իմ:

Ապրիլի այս պեղեցիկ օրերուն, ահա կուգաս աննման չահովդ փոթորկել հինգ տարի լռութեան դատապարտուած խոնարհ հոգիները, խրախուսել անոնք որ խրած էին նենգութեան ծովուն մէջ...:

Ողջո՛յն քեզի:

Ես կը սպասէի քեզի: Մեր տարիներու լուռ ու փոթորկածին խռովքը պատճառ մը չէր որ դուն դարձեալ չահը չվառէիր, բոլոր անոնց համար, որ կ'արտասուէին խաւարին մէջ: Դո՛ւն եկար, մատա՛դ քեզի:

Մարդկային ժաժքը, ահաւոր ողբերգութիւնը, քանի-քանիներ քուկիներէդ, ձագուկներէդ, խեղդեցին արեան եւ կրակի մէջ... Գիտեմ, սրտիկըդ վիրաւոր է, ինչպէս սիրտերը վերածնած հայրենիքին բազմահազար հարսներուն որ իրենց կուրծքներուն կը սպասեն...:

Ողջո՛յն անոնց որ ինկան.

Ողջո՛յն անոնց որ դեռ կը պայքարին յանուն հայրենիքի եւ ազատութեան:

Ես կը սպասէի քեզի: Վասնզի հին սէրը իր հին վէրքն ունի, եւ այդ վէրքը չատ խորունկ է: Եւ սակայն եկար դուն. տարիներու սպասումս ապրիլի ծաղիկներով պսակուեցաւ, ինչպէս՝ արեւածադը, որբաւայրի ու լայնատարած դաչտերուն վրայ:

Հիմայ որ եկար, նորածինի մը պէս աղուոր, կորիճի մը նման հպարտ, վե՛ր ցցէ՛ գլուխդ, խօսէ՛ իմ սքանչելի լեզուով,— քու հրաչափառ լեզուով— որուն կարօտը ունինք սիրահարի մը պէս:

Հինգ տարիէ ի վեր տխուր էիր: Ու աչքերդ մելամաղձոտ, նայուածքդ կը նմանէր վիրաւոր եղնիկի մը անմեղ նայուածքին:

Ողջո՛յն աւետարեր երեւումիդ, դուն որ բոցավառեցիր հոգիները սերունդէ սերունդ, մնալով միչտ երիտասարդ:

Սէն Շամոն Ս. Ընտրիկեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ կը ծաւալի հիւսիսային Իտալիոյ մէջ: Արձակազէններուն (էֆ-էֆ-ի — հայդուկ) թիւը 200000ը կ'անցնի, առանց հաչուելու բազմաթիւ պահեստիներ որոնք մասնաւոր գործողութիւններ պիտի կատարեն որոչ շրջանի մը մէջ:

*ՋՄՐԱՆ ՍԱԱՏԿՈՒԹԵԱՆ եւ ածուխի պակասին հետեւանքով, յունուար ամսուան մահերու թիւը 30 առ հարիւր աւելցած է Փարիզի մէջ, բաղդատելով դեկտեմբերին հետ: Մանուկներու համար յաւելումը եղած է հարիւրին **80**:*

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՊԱՀԵՍՏԻ ՈՍԿԻՆ բռնուեցաւ աղահանքի մը մէջ, Միւլհաուզէնի հարաւակողմը: Աղահանքին մէջ դտնուեցան նաեւ անդին դանձեր դերմանական թանգարաններէն: Պահեստին մէջ կան 100 թոն ճոյլ ոսկի, 3 միլիոն թղթադրամ մարք, 2 միլիոն ամերիկեան տոլար, 100 միլիոն ֆրանք, 110000 անգլ. ոսկի, եւ փոքր քանակութեամբ սպանիական, թրքական, նորվեկեան եւն. դրամներ:

ՕԴԱՆԱԻԱՑԻՆ ազգ. համագումարին մէջ, նախարարը յայտարարեց թէ միջոցներ ձեռք առնուած են կնօք է Ռօհի գործարանները ազգայնացնելու համար:

ՄԱՖԻԱԳՈՐԾՈՒՄԸ փոթով յառաջ կը տարուի Պուքրէչի մէջ: Բազմաթիւ դերմանասէրներու կարդին ձերբակալուած է նաեւ փրոֆ. Ալէքսանդր Քուզա, հակահրեայ գործիչը:

150 ԳԵՐՄԱՆ ՋՕՐԱԲԱԺԻՆ, ուրիչ խօսքով 1,450,281 սպայ եւ զինուոր դերի բռնուած են 1944 Յունիս 6էն ի վեր, երբ դաչնակից զօրքը ցամաք ելաւ Ֆրանսա:

ՄԱՌԻՇԱԼ ԹԻԹՈՑԻ Մոսկուա այցելութենէն շատ զոհ կ'երեւան Պելկրատի բաղաքական շրջանակները, մանաւանդ որ այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովէն առաջ: Բոլոր թերթերը կը շեշտեն թէ Խ. Միութեան աջակցութիւնը եւ բարեկամութիւնը կը կազմեն հիմքը Եուկոսլաւիոյ ապագային եւ ապահովութեան: Մառէշալին այցելութիւնը գաղտնի պահուած էր Պելկրատի մէջ, մինչեւ վերադարձը:

ՍԱՀԻ ԱՇԽԱՀԱՆՔԵՐԸ չահագործելու համար Ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկ մը ներկայացուց անգլ. կառավարութեան: Աշխահանքերը գրեթէ անվթար մնացած են եւ երբ պատերազմը վերջանայ, մեծապէս պիտի օգնեն Ֆրանսայի սպառման եւ արտադրութեան բացը դոցելու համար: Մինչեւ պատերազմին վերջը այս շրջանին հանքածուխը ամբողջովին պիտի յատկացուի Դաչնակիցներու զինուորական պէտքերուն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ պետական դրամատան պահեստին գրաւման առթիւ, վեց բարձր պաշտօնատարներ ձերբակալուեցան Կէսթափոյին կողմէ: Կը հաւաստեն թէ այս ոսկին ամբողջ պահեստին մէկ փոքր մասը կը կազմէ եւ թէ մնացեալը ապահով տեղ կը գտնուի:

ԿԷՍԹԱՓՈՑԻ գործակալներէն Ժան եւ Միչէլ եղբայրները եւ Ժորժ Լըտանսէօր հրացանի բռնուեցան երէկ առտու, Մոնտուժի բերդին մէջ:

—o—

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիացի Զօր. Մոնթկոմըրի այժմ Համպուրկի վրայ կը քալէ: Ամերիկեան առաջին բանակը պատրաստ է Պերլինի վրայ քալելու արեւմուտքէն, իսկ ռուս մարէչալ Ժուկով նոյնպէս կը պատրաստուի Պերլին արշաւելու արեւելքէն, ինչպէս կը հաղորդեն դերմանական աղբիւրէ:

Ֆէօնիկսպէրկի վերջին պահակներն ալ անճնատուր եղան: Ռուսերը 27000 դերի բռնեցին:

Մարէչալ Տոլբուխինի բանակը դրաւեց Վիէննայի խորհրդարանը, ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը, կեդր. նամակատունը, դրամատունը եւ մեծ թատրոնը: Գերմաններըը իրենք կը խոստովանին թէ կատաղի կռիւներ կը մղուին հանրակառքերով չինուած պատնէշներու եւրն: Գիրկընդխառն կռիւներ ալ տեղի կ'ունենան, սուր զէնքերով:

Զօր. Այզընհաուըր մեծ պատրաստութիւններ տեսած է, ամբողջ բանակը չարժման մէջ դնելու համար, արեւմտեան ճակատին վրայ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 12 Avril 1945 Հինգշաբթի 12 Ապրիլ

ԺԲ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4375-ՆԴ ՀՐՋԱՆ ԹԻ 4 — ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԷԿ ԵԻ ԱՅՍՕՐ

—o—

*Մ*ինոլորտի թեթեւացումը, վոխադարձ մերձեցումը մեր դաղութին մէջ՝ անշուշտ պիտի ունենան բարերար ազդեցութիւն, մեր հանրային կեանքին վրայ:

Անոնց շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ դլուխ հանել շարք մը աշխատանքներ, որոնք անտէր, ժժդոյն կամ կիսատ մնացած էին, տարիներով:

Նոր կազմակերպութիւն մը, Ազդ· Ճակատը, իր առաջին համագումարին մէջ ծրագրած է շարք մը առաջադրութիւններ, որոնց մասին պիտի խօսինք հետզհետէ, անհրաժեշտ պրպտումները կատարելով:

Այսօր կ'ուզէինք ակնարկ մը նետել դերու-թեան չորս տարիներու անցուդարձին վրայ:

Ինչպէս չղթայակապ այս երկրին զաւակները, մենք ալ կրեցինք աչքառու հետեւանքները հիթլէրական դաժան տիրապետութեան:

Նախ, ունեցանք աւելի քան երկու հազար դերիներ,— երիտասարդներ որոնց կանանչ արեւը խամրեցաւ փշազարա արգելարաններու մէջ:

Անոնք ծառայեցին իբրեւ հասարակ բանուոր, անահման տարածութեանց վրայ, քամելով դե-րութեան եւ կրկնակի օտարութեան լեղին: Եր-բեմն եղան խմբովին, իրար մխիթարելով, յաճախ ալ ցիրուցան՝ բոլորովին անծանօթ վայրերու մէջ: Ոչ միայն հայրենակից հայրենակցի երես չտեսաւ, այլ եւ եղբայր եղբօրմէ բաժնուեցաւ: Ունեցանք մահեր ալ:

Դերութեան այդ շրջանին մէջ, մեր զինուոր-ները քաջութիւնն ունեցան մերժելու գանազան առաջարկներ, իրենց ճակատագիրը կապելով Ֆրան-սացի ընկերներու բախտին հետ:

Երբ մօտերս վերադարձան այս տղաքը — անշուշտ չատերը ժամանակէն առաջ դեղնած — այն ատեն միայն պիտի կրնանք իմանալ ամբողջ ողբերգութիւնը:

Ցաւոյ ունեցանք «պարտաւորիչ աշխատանք»ի զոհերը, որոնց համբանքը դժուար է ճշդել:

Շատ քիչերը կրցան բախտաւոր ըլլալ այս տաժանակիր աշխատանքին մէջ:

Վիչիի կառավարութիւնը, հլու կամակատար դերման իշխանութեանց, հրամաններ կ'արձակէր եւ ոստիկանութիւնը տառապէս կը գործադրէր, հետզհետէ խստացնելով ճնշումը:

Երկու տարի առաջ, Լիոնի մէջ էր որ գիչե-րանց բանի բերդ մը փոխադրուեցան հարիւրաւոր Հայեր, մասնաւոր խստութեամբ: Այս դժբախ-տներէն 70—80 հոգի անմիջապէս փոխադրուեցան Ալանտեանի ափերը,— Լոռիան, Պրէսթ եւայլն, ամրութիւններ շինելու համար: Իրենց բախտա-կիցներն էին համայնավարներ, Հրեաներ, Սպա-նիացիներ եւ ուրիշ տարագիրներ:

Այդ օրերուն կրակ կը տեղար երկինքէն: Ռմբակոծութիւններ, անօթութիւնը, օրական 10—13 ժամուան բռնի աշխատանքը դժոխային կեանքի մը մատնած էին այս հալածականները: Շատերը նախընտրեցին փախչիլ քան թէ ծառայել, աչք առնելով ամէն վտանգ:

Գանի մը օր վերջը՝ նոյն վայրենի հետապըն-դումը՝ Վալանսի մէջ: Կէս գիշերին, կիներու եւ երախաներու լացակոծին մէջ, զօրանոց մը փո-խադրուեցան բազմաթիւ երիտասարդներ:

1944 փետրուար - մարտին, աւելի ծանր վի-ճակի մը մատնուեցաւ Մարսէյլի դաղութը, որ քիչ մը բախտաւոր կը համարուէր: Հարիւրաւոր-ներ կոչնագիր ստացան պայուսակները կապելու եւ Գերմանիա երթալու 24 կամ 48 ժամէն: Ամէնքն ալ ահուդողի մատնուած, ի գո՛ւր ճար մը կը փնտռէին, զարնելով բոլոր դուռները, Մարսէյլէն մինչեւ Վիչի:

Հրամանը հրաման էր, եւ հարիւրաւորներ կայարան փոխադրուելով, գիչերանց քշուեցան դէպի Տիժոն, անկէ Գերմանիա:

Ջանց կ'ատենենք մնացեալը, կրկնութիւններէ խուսափելու համար: Ըսենք, միջնակեալ, որ այս հետապնդումներէն առաջ եւ մանաւանդ վերջը, չատեր նախընտրեցին լեռը բարձրանալ, — միա-նալ Դիմադրական Ճակատին: Ուրիշ խօսքով, օգ-նել երկրին ազատագրութեան, փոխանակ ծառա-յելու թշնամի լուծին:

Դեռ կան ուրիշ իրողութիւններ, նոյնքան ծանրակչիռ եւ կսկծալի:

Շ·

ՅԱՌԱՋԱՅԻ ԸՄԲՈՍՏԱՒՈՒԱ ԱՐՁԸ

—o—

*Ա*ՄՐ·— Ֆրանսայի Դիմադրական ճակատի գործունէութեան ատեն, որու մասին ուսումնա-սիրութիւն մը հրատարակեց *Արածանի* (Բ· գիրք), հրապարակագիրներն ու բանաստեղծներն ալ թեր-թեր եւ գիրքեր լոյս կ'ընծայէին, յեղափոխութեան եւ հայրենասիրութեան ոգին վառ պահելու հա-մար: Այս առթիւ տպուեցան շատ մը նոր երգեր:

Ստորեւ՝ արձակագէնիներու կամ հայդուկնե-րու երգը (**Partisan, Franc-Tireurs** եւն·):—

Ընկե՛ր, կը լսե՞ս սեւ ագռաւներուն.— կանչը՝ մեր բերրի դաշտերուն վերեւ,— Ընկե՛ր, կը լսե՞ս ճիչերը տրտում.— Մեր Հայրենիքին՝ զոր դերել կ'ուզեն:—

Եկէ՛ք, հայդուկնե՛ր,— բանուորնե՛ր ու դեղ-ջուկնե՛ր.— Ահազանդն հնչեց:

Այս պիչեր թշնամին.— Պիտի դիանայ գինը՝ արիւնին.— Եւ արցունքներուն:

Լսեցէ՛ք, ելէ՛ք հանքերէն,— իջէ՛ք սարերէն, — Ընկերնե՛ր:

Հանեցէ՛ք յարդի տակէն,— Ամէն տեսակ հրա-պէն.— Եւ ռումբեր:

Ընկե՛ր, եթէ իյնաս դուն,— Ուրիչ ընկեր մը արձուն՝— Տեղըդ կը բռնէ:

Վաղը սեւ արիւնն.— Վառ արեւին դէմ.— Պիտի չորնայ.— Ձամբաներուն վրայ:

Սուլեցէ՛ք, ընկերնե՛ր,— Գիչերին մէջ՝ — Ա-զատութիւնը — Ձեզ կ'ունկնդրէ:

ԹԱՏՐՈՆ

Լ· ՇԱՆԹԻ «ԿԱՅՍՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Նորակազմ «Փարիզի Հայ Ազգային Թատերա-խումբ»ը Ապրիլ 2ին, Շան դ'Էլիզէի Թատրոնին մէջ, խուռն բազմութեան մը առջեւ, տուաւ իր ա-ռաջին ներկայացումը, Լ· Շանթի «Կայսր»ը, բե-մադրութեամբ Տիկին Անահ Բուդաղեանի: Անմի-ջապէս ըսեմ որ Բազրատիդի «Ծովահէնը«էն վերջ ասիկա երկրորդ բացառիկ ներկայացումն է՝ իրրեւ խղճամիտ աշխատանք եւ ուժերու ներդաշնակ ամ-բողջութիւն: Այս պարագան կը բաւէ արդէն որ լրջութեամբ մօտենանք կատարուած գործին եւ վերլուծենք թատերախաղը, բեմադրութիւնն ու դերակատարները: Մանաւանդ որ Շանթը մեր սիրած հեղինակներէն մին է եւ ամէն առթիւ կ'ար-ժէ խորքէն պրպտել իր որոնումներն ու կեան-քի երեւոյթներէն եղրակացութեան բերուած իր տեսակէտները: Ցաւոյ, Շանթը մեր թատերական դրականութեան վերանորոդիչներէն մին է: Ան ա-ռաջինը եղաւ որ այլեւս լուսանկարչական ճշդու-թիւններու հասնող մեր իրապաչտ թատրոնը փոխեց իր հիմքէն ու ատոր պարտադրեց խորհր-դապաշտութիւնը: Իր «Հին Աստուածներ»ը բացա-ռիկ թուական մը կը մնայ մեր աղքատիկ դրակա-նութեան մէջ: Այդ դործին յաջորդեց «Կայսր»ը, դրուած՝ 1914ի Լոզանի մէջ:

«Կայսր»ին բովանդակութիւնը.— Միջավայրն ու խաղին տիպարներէն կարեւորագոյն թիւ մը, ինչպէս նաեւ ցուցադրուած բարքերը բիւզանդա-կան են· ուրեմն դործը պատմական դաւառը կ'ընդդրկէ իր մէջ: Նիկեփոր Փոկաս, բանակին սպարապետը կը տենչայ իրեն կին ունենալ Ռո-մանոսի այրին, կայսրուհի դեղեցիկն Թէոփանօն: Այդ նպատակով բիւզանդական բանակները կ'ար-չաւեն Պոլսոյ վրայ: Առաջին արարին մէջ Նիկե-փոր կայսր է արդէն Բիւզանդիոնի եւ կայսրուհիին տէրը: Բայց Թէոփանօն, որ ծնունդով դինեպանի մը աղջիկն է, չի սիրեր իր նոր ամուսինը եւ կրքով կը տենչայ հայ զօրավար Օհան Գուրգէնի: Այս վերջինը արի է, նրբակազմ եւ յանդուգն: Բե-մական սիրուն պատկերներու մէջ մենք հանդիսա-տես կ'ըլլանք իրենց մեղաւոր կապերուն: Կայսրը Նիկեփոր, արդէն լուրջ կասկածներ ունի իր կա-նանցին մէջ կատարուած այս գաղտնի սիրարա-նութիւններէն:

Բ· արարը կը բացուի Հայաստանի սրտին վը-րայ, Տիգրիսի մօտերը, Հաչտենքի Ակլերդին մէջ: Հայ իշխաններ հաւաքուած կը խօսակցին: Հոս է որ առաջին անդամ երեւան կուգայ խաղին ամէնէն նուրբ եւ դաղափարական էակը Հանդի-սացող Հաննան, որ աղջիկն է իշխան Անդոկի: Պա՛րզ, վճիտ, անբիծ, դեղջուկ իշխանուհի մը որ փոխադարձ ինք եւս կը սիրէ Օհան Գուրգէնը, միայն սա պանդպանութեամբ որ իրենը վերագա-կան սէր մըն է, բնագրին բառերովը «Արե՛ւն է, արե՛ւը, արե՛ւը, որ կը թափանցէ էութիւնս, որ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Միայն Կարսն ու Արտահա՞նը

—o—

«Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ իբրեւ հետեւանք Թուրքիոյ հետ կնքուած չէզոքու-թեան դաշնագրին խղման, Մ· Մուսթիւնը մօտերս հետեւեալ պահանջները պիտի ներկայացնէ Թուր-քիոյ.— 1· Դադրեցնել Տարտանէլի հսկողութիւնը, միայն Թուրքիոյ վերապահելու իրաւունքը եւ ա-պաղինել Նեղուցները:— 2· Ռուսիոյ վերադար-ձնել Կարսի եւ Արտահանի շրջանները, ռուսե-րուրք սահմանագլուխին վրայ·— 3· Ժողովրդա-պետական ձեւի մը վերածել Թրքական սահմանա-դրութիւնը: Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ Թուրքիա պատրաստ է այս խնդիրները կարդադրել բանակ-ցութիւններով:

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ՝ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՄԱՐ

—o—

« Թայմզ » Ապրիլ 10ի խմբագրականով կը յուզէ չատ կարեւոր խնդիր մը,— Միջին Արեւելքի հսկողութեան պարագան: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.— Ապադային Մեծն Բրիտանիոյ ստանձ-նած պատասխանատուութիւնները պէտք չէ այլեւս մէկ պետութեան վրայ իյնան: Մեծն Բրիտանիա պէտք է հրաւիրէ Միացեալ Ազգերը միասնաբար քննելու այն խնդիրները որ բոլոր մեծ պետու-թեանց գործօն աչխատակցութիւնը կը պահանջեն: Այժմէն իսկ, Միջին Արեւելքը կը դանուի թէ Անգ-լիոյ եւ թէ Մ· Նահանգներու հսկողութեան տակ: Այս հսկողութիւնը պէտք է ապահովեն նաեւ Ռու-սիա եւ Ֆրանսա, որպէսզի այդ պետութիւնները կարենան տեղ դրաւել այն միւս շրջանային կազ-մակերպութեանց մէջ զոր Միացեալ Ազգերը կրնան հաստատել, տնտեսական ծրագրի մը իրականաց-ման համար: Լուծելի խնդիրներուն մէջ կը դանուի ռազմավիտական երաչխաւորութեանց վերահաս-տատումը, որ անհրաժեշտ է միջազդային բարե-կարդութեան համար, յարգելով հանդերձ Միջին Արեւելքի շրջաններուն անկախութիւնը եւ հոդա-յին ամբողջութիւնը: Ուրիչ խնդիր մը եւս,— օդ-նութիւն այդ երկիրներուն, ամբապնդելու համար անոնց ուժը եւ միութիւնը, մինչեւ որ կարենան ստանձնել իրենց սեփական պատասխանատուու-թիւնները համաչխարհային ապահովութեան մա-սին: Ցետոյ կայ արեւմտեան պետութեանց դա-րաւոր մրցակցութիւնը այդ շրջաններուն մէջ: Ան-հրաժեշտ է վերջ տալ մրցակցութեանց, որպէսզի այդ շրջանները կարենան զարդանալ: Մանուաւոր խնդիրներ, ինչպէս Պաղեստինի պարագան նոյն-պէս կը կարօտին միջազդային մարմնի մը քննու-թեան:

ԱՆԿՈՒՄ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԵՒ ՀԱՆՈՎԸՐԻ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, կարմիր բանա-կը արդէն գրաւած էր Վիէննայի կեդրոնական թաղամասը, պետական հաստատութիւններով, — խորհրդարան, ոստիկանութիւն եւն·: Կուիները թէեւ կը չարունակուին, բայց այլեւս վճռուած է քաղաքին ճակատագիրը: Ռուսական բանակը այն-քան արագ չարժեցաւ որ Գերմանները ժամանակ

կը դրկէ հոգիս... ա՛խ ալ ինչո՞ւ կ'ապրիմ...» , մինչդեռ Թէոֆանոյի մօտ, երբ կը խօսի Օհան Գուրգէնի հետ՝ «Ձերեւակայես թէ կը սիրեմ քեզ· ես ոչ մէկը չեմ սիրած կեանքիս մէջ, ո՛չ մէկը, եւ երբեք ալ սիրելու չեմ· ա՛ս, այսպէ՛ս, խաղ մըն է· այդպէ՛ս կ'ուզէ հաճոյքս, քմահաճոյքս»: Կայսրը այլեւս տեղեակ է Գուրգէնի եւ իր կնոջ միջեւ կատարուած անցուդարձին: Կ'որոշէ Ղողան աքսորել հայ զօրավարը:

Երրորդ եւ չորրորդ արարներուն մէջ բեմա-կան գործողութիւնները մեծ արագութեամբ կը յաջորդեն իրարու: Օհան Գուրգէնը Թէոֆանոյի միջնորդութեամբ կը վերադառնայ աքսորէն ու միասնաբար կը վճռեն սպաննել Ն· Փոկասը· ու կը սպաննեն:

Ա· արարէն մինչեւ վերջը բոլոր դրուագնե-րուն քովն ի վեր ու հանդիսատես կը սողոսկի Վա-սիլ Լեկապէն անուն նենգինապետ մը որուն հա-մար՝ «Մարդիկ ներքինի չեն, դեռ չեն հասած այդ բարձրութեան: Դեռ չեն ըմբռնած, որ մարդ ըլլա-լու համար՝ նախ պէտք է դադրին արու ըլլալէ: Տիրելը մե՛րն է, մե՛ր, մե՛ր կոչումը, մե՛ր իրա-ւունքը, ներքինիներու իրաւունքը»:

Օհան Գուրգէն Ն· Փոկասը սպաննել եւ կայս-րուհին ալ բրինգիբօ աքսորել տալէ վերջ կը ձգէ գահը ու կը հեռանայ, ու այդ պահուն է որ Վասիլ Լեկապէն վերջին անգամ երեւալով, զոյչ կը մօ-տենայ պատուանդանին, կը նայի չուրջը, աստիճան առ աստիճան կը բարձրանայ, կամա-յուկ կը նստի գահին եղերքը եւ խօսքը ուղղելով Օ·Գուրգէնին, կ'ըսէ.—«Կռիւն ու յաղթանակը քե-զի՛, բայց սիրելը քու բանդ չէ: Դուն գահեր կը տապալես, բայց գահերը պահպանել չե՛ս կրնար: Աաիկա ե՛ս... ես: Կայսրը... ես»:

Ահա համառօտակի խաղին նկարագիրը: Ցա-ջորդով՝ բեմադրութիւնն ու դերակատարները:

ՀՐ· ԲԱԼՈՒԵԱՆ

չունեցան քանդելու Աւստրիոյ գեղեցիկ մայրաքաղաքը: Գերմանները քաղաքին արեւելեան եւ հիւսիսային շրջանները քշուելով, կատաղօրէն կը կռուէին, բայց պահակազօրքը արդէն ցիրուցան եղած էր եւ կազմակերպուած դիմադրութիւնը դադրած: Մառէչալ Տոլբուխինի զօրքը հարաւէն դէպի Վիէննա սուրալով, անցաւ Դանուբը եւ մրտաւ Լէօփոլտշթատ, գեհին հիւսիսային ափին վրայ: Նոյնիսկ եթէ դիմադրութիւնը չարունակուէր, քաղաքին երեք չորրորդը մաքրուած էր արդէն: Գերման պահակազօրքին մէկ մասը կը փորձէ դէպի Պրնօ նահանջել: Կարմիր բանակը այժմ պատրաստ է վճռական հարուածը տալու եւ գերմանի բանակը կազմալուծելու իբրեւ ռազմական ուժ, ինչպէս եղաւ Քէօնիկսպէրկի մէջ, ուր 92000 Գերմաններ գերի բռնուեցան հրամանատարին հետ: Սպանեալներուն թիւը կը հաշուեն 42000:

Ռուսերը դրաւեցին նաեւ Ֆէլտպախը, Կրացի շրջանին մէջ:

Միեւնոյն օրը Դաշնակիցներն ալ Հանովըրը դրաւեցին: Ամերիկացիները հարաւ - արեւելքէն յառաջ խաղալով, խզեցին հաղորդակցութիւնները: Միւս կողմէ անգլիական օդազօրքը քաղաքը զարկաւ անցաւ դէպի Համպուրկ, հասնելով կէս ճամբան՝ Հաննոսի եւ Պերլինի միջեւ: Կ'ըսուի թէ կտրուած է Համպուրկ - Հանովըր դիծը: Զօր. Մոնթկոմըրի վճռական հարուած մը կը պատրաստէ Համպուրկի համար: Վտանգի տակ է նաեւ Էմտէնը, մեծ նաւահանգիստ մը Հիւսիսային ծովուն վրայ: Քասէլի հարաւային - արեւելեան կողմէն Անգլիացիները կը սպառնան Էրֆուրթի, մօտենալով Մաքսոնիոյ որ արեւելքէն ալ վտանգուած է կարմիր բանակին կողմէ: Ֆրանսական Ա. բանակը խզեց Ցիկֆրիտի գիծը, Քարլսրուհէի հարաւէն:

Իտալական ճակատին վրայ եւս Դաշնակիցները չարժիլ սկսած են, երեք ամսուան դադարէ մը վերջ, յառաջ խաղալով դէպի Փոյի հովիտը: Կատաղի ճակատամարտներ կը սպասուին այս շրջանին մէջ: Ուրիշ բանակ մը կը յառաջանայ դէպի Սվէցիա, զինուորական մեծ նահանգիստը: Դաշնակից օդանաւերը 3400 պայթուցիկ ռումբ թափեցին ճակատի զանազան կէտերուն վրայ:

ՆՈՐ ԴԱՒ ՄԸ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ատենէ մը ի վեր զանազան մարդիկ թռուցիկներ կը ցրուէին, ապատամբութեան հրաւիրելով Ֆրանսացիները Փարիզի շրջանին եւ գաւառի մէջ: Կարգ մը մարդիկ, որոնք իրենք զիրենք օդանաւային սպայ կը կոչէին —ոմանք համազգեստ ալ ունէին— կը մասնակցէին այս թռուցիկներուն պատրաստութեան եւ բաշխումին: Օդանաւային ոստիկանութիւնը ձերբակալեց մօտ 15 հոգի: Կարգ մը թռուցիկներ կը հրաւիրէին երիտասարդները լեռը բարձրանալ նորէն, այն պատրուակով թէ դիմադրական չարժումը ձախողած է: Ուրիշներ կը թելադրէին ժողովուրդին բռնել պարենաւորման բեռնակառքերը եւն.:

Կը կարծուի թէ այս նոր դաւը կապ ունի այն փորձին հետ զոր կատարած են Տորիոյի կուսակիցները, վերակազմելու համար P. P. F.ն: Այս վերջին դաւադիրներէն 17 հոգի ձերբակալուած էին առաջին առթիւ: Կիրակի իրիկուն, Սէն -Սիմ Լ'Էքօլի ոստիկան - զօրքը ձերբակալեց երկու հոգի որոնք ինքնաչարժ մը կը քշէին: Մէկը յայտարարեց թէ տեղակալ է Ֆրանսական բանակին մէջ: Կառքին մէջ գտնուեցան զէնքեր եւ թռուցիկներ: Այս բոլոր կալանաւորները ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիր պետութեան ապահովութեան դէմ:

**** Օդանաւային նախարարութիւնը պաշտօնական դեկոյց մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ թէ կարգ մը թերթեր սխալ տեղեկութիւններ հրատարակած են, այնպէս կարծել տալով թէ նախարարութեան մը աշխատակիցներուն մէջ կը գտնուէին անհատներ որոնք մահափորձ մը կը պատրաստէին բարձր անձնաւորութեան մը դէմ եւ դասալքութեան կը հրաւիրէին զօրքը: Օդանաւային նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ խնդիրը կը վերաբերի քանի մը ինքնակոչ սպաներու եւ ենթասպաներու որոնք կեղծ թուղթեր ունէին, ապացուցանելու համար թէ F. F. I. աստիճանաւորներ են: Այս դրգռիչները անմիջապէս դիմակազերծ ըլլալով ձերբակալուած են եւ խնդիրը հաղորդուած է ներքին նախարարութեան:*

**** Վիշիի պահակներէն (միլիսիէն) չորս հոգի 1944 յուլիսէն ի վեր պահուած էին Անդրսիի Տրափեան արբայարանին մէջ, կեղծ թուղթեր տպագրելով: Երկուքը յաջողած են փախչիլ, երրորդը, որ ամբաստանուած է թէ 12 հայրենասէրներ աքսորել տուած էր, ձերբակալուեցաւ վանքին մէջ, իսկ չորրորդը՝ գիւղի մը մէջ:*

ԱՄՈՒՆԱԼՈՒԹՄԱՆ դիմումներու համար Վիշիի կառավարութիւնը երեք տարի պայմանաժամ սահմանած էր 1941ին: Նախարարական խորհուրդը ջնջեց այս որոշումը:

Ի՞նչպէս կ'օգնեն

—o—

Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչը տասը հազար տոլար տրամադրելով Խ. Հայաստանի, դեղեր, բուրդէ վերմակներ եւ հանդերձեղէն ղրկած է Երեւան, Բաշըն Ուօր Րլիֆի միջոցաւ (ռուսական պատերազմի օգնութեան մարմին):

Աւելի առաջ ալ, Կ. Խաչի Պատգմ. Ժողովը նոյնպէս տասը հազար տոլար դրամ ղրկած էր Ուռչինկթընի խորհրդային դեսպանատան միջոցաւ: Այս առթիւ *Հայրենիք* հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

« Աւելորդ է ըսել, թէ Խորհրդային Հայաստան ոչ թէ ամերիկեան դրամին, այլ ամերիկեան յիշեալ ապրանքներուն ստիպողական պէտքն ունի: Ուստի Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը չատ աւելի նպատակայարմար քայլ մը առած է, երբ այս տարի դրամի փոխարէն ապրանք է ղրկած Խ. Հայաստան:

Ճիշդ է, թէ ամերիկեան «Լէնտ - Լիսի» (փոխվարձ) միջոցով Խորհրդային Միութիւնը կը ստանայ մեծ քանակութեամբ ինչպէս զէնք ու ռազմամթերք, այնպէս ալ հագուստեղէն, դեղօրայք եւ ուտելիք: Ճիշդ է, թէ Բաշըն Ուօր Րլիֆը, առանց մեղի ալ, չօշափելի օգնութիւն մը կ'ընէ արդէն այդ ուղղութեամբ: Եւ ճիշդ է նոյնպէս, որ այդ առաքումներէն որոշ չափով կ'օգտուի նաեւ Խորհրդային Հայաստանը, իբրեւ Խորհրդային Միութեան մէկ մասը:

Սակայն, կարիքը մեր մայր երկրին մէջ այնքա՜ն մեծ է, որ Հայ Կ. Խաչի օգնութեան ալ պէտք կայ: Մոռնալու չէ, որ Խ. Հայաստան 250000էն աւելի դինուորներ է տուած Կարմիր Բանակին եւ հսկայական տուրք մը տուած է ու կու տայ Խորհրդային Միութեան պատերազմական ընդհանուր ճիգին: Հետեւաբար, վառ երեւակայութեան պէտք չկայ պատկերացնելու համար, թէ մեր մայր ազնգուածն այժմ ի՜նչ մեծ կարիք ունի այն բոլոր նիւթերուն, զոր Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը ղրկած է Հայաստան:

Դժբախտաբար, կանոնաւոր կերպով Հայաստանէն մենք չենք ստանար թերթեր եւ այն պատահական թիւերն ալ, որ մեր ձեռքը կ'անցնին, դրեթէ ոչինչ կ'ըսեն Հայաստանի ներքին վիճակի եւ հայ ժողովուրդի ներկայ կարիքներու մասին: Արտասահմանի հայ թերթերուն ղրկուած թղթակցութիւններն եւս այդ ուղղութեամբ ոչինչ կ'ըսեն:

Ասիկա, հարկաւ, չի նշանակեր, թէ Հայաստանի ժողովուրդը այսօր կարօտ վիճակի մը մէջ չէ: Պէտք է նկատի ունենալ, որ Խորհրդային թերթերը, մանաւանդ պատերազմի ատեն, սովորութիւն չունին քնաւ իրենց երկիրներու կարիքներու եւ պակասներու մասին խօսելու: Բայց ատիկա պատճառ մը չէ, որ մենք միամտութիւնն ունենանք խորհելու, թէ, ուրեմն, Խորհրդային Հայաստան պէտք չունի այժմ մեր օգնութեան»:

—o—

Լիբանանի Հայ Օգնութեան Խաչը (Fոյր՝ կապոյտ Խաչի), հետեւեալ գործերը կատարած է **1944**ի տարեշրջանին.—

Ա. «Պնակ մը կերակուրը.— *Անցած տարի, չարաթը չորս անգամ 800 դպրոցական աշակերտներ տաք կերակուր ստացած են եւ այս չարունակուած է 7 ամիս:*

Այս ձեռնարկին Օգն. Խաչը ծախսած է 10800 լիբանանեան ոսկի:

Բ. Այնճարի Մայրանոցը.— *Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի օժանդակութեամբ եւ Բարեգործական Ընկերութեան մասնակցութեամբ ձեռնարկուեցաւ Մայրանոցի շինութեան Այնճարի մէջ: Օգն. Խաչը տրամադրեց 6550 լ. ոսկի այդ ձեռնարկին:*

Գ. Դարմանատուն.— *Տարիներէ ի վեր Օգն. Խաչի դարմանատունը բաց կը մնայ հայաչատ թաղերու կեդրոնը: Բժշկական օգնութիւն, դեղերու բաշխում, հիւանդներու հիւանդանոցներումէջ տեղաւորում Օգն. Խաչի վրայ ծախք եղած են 3700 լ. ոսկի:*

Դ. Կրթական օժանդակութիւն.— *Դպրոցներուն եւ չքաւոր աշակերտներուն տրուած կրթական օժանդակութիւնը կը հասնի 4000 լ. ոսկիի:*

Ե. Աշակերտուհիներուն կօշիկ.— *Անցած տարի դպրոցական աշակերտուհիներուն բաշխուած են500է աւելի կօշիկներ, դպրոցական իրեր եւլն., մօտ 3000 լիր. ոսկիի:*

Զ. Օդափոխութեան կայան.— *Անցած տարի 60է աւելի տկարակազմ երախաներ Զահլէի կազդուրման կայանը տարուեցան եւ երկու ամիս խնամուեցան: Օգն. Խաչը այդ առթիւ ծախսեց 5000 լ. ոսկի:*

Է. Այլեւայլ օժանդակութիւններ.— *Օգն. Խաչը ոտիպուած է անոթ ծերերուն, կիներուն, հիւանդներուն, ճամբորդներուն եւ նիւթական ծանր վիճակ ունեցողներուն անմիջական օգնութիւններ ընել: Այս գլուխին տակ Օգն. Խաչը մօտ 5000 լ. ոսկիի նպաստներ տուած է մեր հայրենակիցներուն:*

ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՐՈՒԵՑԻՔ,
ԱՊԱՀՈՎ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՁԵՐ ԹԵՐԹԸ

Հաւակրանք «Ցառաջ»ի

—o—

Թանկագին անակնկալ մը: Ցառաջի հաւատարիմ ընթերցող մը, Պ. Հրանդ Տրէզեան, համեստ աշխատաւոր եւ վարպետ կահագործ, ամերիկեան փառաւոր գրասեղան մը չինելով, փոխադրած է «Ցառաջ»ի խմբագրատունը, իբրեւ «սրտագին նուէր»: Գրասեղանին հետ ալ՝ ձօն մը սրտառուչ: «Ցառաջ»ը թող խմբագրուի այս սեղանին վրայ, եւ թող «Ցառաջ»ը ըլլայ մեր սեղանին վրայ:

Խորին չնորհակալութիւն: Բայց ի՜նչ պէր - ճանք, «Ցառաջ»ի անշուք խմբագրատան համար որ վերէն վար յարդարման կը կարօտի:

**** 1939ի պատերազմին յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը եւ մինչեւ զինադադար, «Ցառաջ»ի խմբագրութիւնը ամէն օր թերթ կը ղրկէր մեր զինուորներուն, զինուորական իշխանութեան բարեհաճ արտօնութեամբ:*

Այդ զինուորներէն Պ. Դաւիթ Փաշայեան (Ալֆորվիլ), պարտք սեպեր է 500 Ֆրանք ղրկել, «ի նշան երախտագիտութեան»: Շնորհակալութիւն:

**** Նուէրներու Գ. ցանկը յաջորդով: Բաժնեգիներու ստացումը պիտի ծանուցանենք հետզհետէ, փոխան ստացագրի:*

—o—

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՍԻՐԵԼԻ «ԾԱՌԱՋ»ԻՆ

Կիրակի, 8 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ կը պտտէի Սէն Միշէլի պողոտային վրայ: Մօտեցայ լրագրավաճառի մը կրպակին, Ֆրանսերէն թերթ մը գնելու համար, եւ մեծ եղան հրճուանքս ու յուզումս, երբ տեսայ, սիրելի Ցառաջ, քու հրեղէն անունդ: Անմիջապէս գնեցի եւ խանդաղատանքով սկսայ կարդալ «Մեր Ծօսքը» եւ մնացեալը: Թանկագին ու վաղեմի բարեկամի մը ձայնն էր որ կը լսէի, չորս տարուան բաժանումէ մը վերջը:

Ըլլալով մէկը այն հազարաւորներէն, — Ապրիլեան Սերունդ — 1926էն ի վեր ընթերցող քեզի, դուն, «Ցառաջ», եղար իմ որբ սերունդիս հարազատ ու անկեղծ բարեկամն ու պաշտպանը: Դուն մեզի սորվեցուցիր առողջ հայրենասիրութիւնը, մեզի սիրել տուիր հայկական մշակոյթն ու գրականութիւնը, ու մեր չքնաղագեայ ազգային պատմութիւնը: Ու մանաւանդ, դուն ախոյեանը հանդիսացար հայկական սրբազան Դատին: Ֆրանսահայ գաղութը եւ հայրենասէր ու ազատատենչ հայ երիտասարդութիւնը անձկութեամբ կը սպասէին քու տագնապ խօսքին:

« Ցառաջ»ի վերհրատարակութեամբ գաղութը ահա նորէն կ'ունենայ իր սիրելի ու ժողովրդական օրաթերթը:

Վստահ եմ, ինչպէս պատերազմէն առաջ, ասկէ վերջն ալ պիտի ըլլաս անվկանդ ուղեցոյցը Ֆրանսահայութեան, բաժնելով անոր ուրախութիւններն ու տառապանքը:

Կը մաղթեմ քեզի, սիրելի «Ցառաջ», յաջողութիւն, ու նորանոր նուաճումներ: Ապրիլեան սերունդը իր անվերապահ բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը կը բերէ քեզի:

Լորիս Բաբաեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁՕՐ. ՏՐԼԱԹՐԻ դէմ մահափորձ մը կատարուած է Ալպասի մէջ, էս-Էսներու վեց անդամներու կողմէ, որոնք Հաննոսի կամուրջը պայթեցնելով յարձակած են հրամանատարի բանակատեղիին վրայ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է դաւադիրներէն հինգը:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Վիշիի պահակներէն չորս հոգի, իրրեւ հեղինակ «Տէվիէ տը Թուլուզ»ի տնօրէն Մորիս Սառոյի սպանութեան: Ուրիշ չորս հոգի ալ մահուան դատապարտուեցան ի բացակայութեան:

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ՕԴԱՏՈՐՄԻՂ ՄԸ առջի օր խոցոտակեց 220 գերման սաւառնակներ, օդին մէջ կամ գետնի վրայ, ինչ որ մրցանիչ մը կը համարուի: Անցեալ սեպտ. 5ին բարձրագոյն թիւն էր 177:

ԿԱՐԳ ՄԸ ԶԻՋՈՒ ԵՐԿԻՐՆԵՐ կ'ուղէին մասնակցիլ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, իրրեւ դիտող: Դաշնակիցները մերժեցին:

ԸՆԴՀՈՎԵԱՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ վտանգը անհետացած չէ տակաւին, համաձայն Անգլիոյ ծովային նախարարին յայտարարութեան: «Պէտք է արթուն կենանք մինչեւ Գերմանիոյ վերջնական խորտակումը»:

ԱՁՍ ԿԻՐԱԿԻ ՀԱՁ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը կազմակերպած է փառատօն մը (festival) հայ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ այս կիրակի, Ապրիլ 15, ժամը 14.15էն 18: Հանրային կրթութեան նախարար Պ. Ռընէ Քափիթան իր բարձր հովանաւորութիւնը չնորհած է:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 13 Avril 1945 Ուրբաթ 13 Ապրիլ

ԺԲ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4376-Նոր շրջան թիւ 5 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԱԳՈՒՅՆ ՕՐԵՐԷՆ ՎԵՐՋԸ

—o—

Երէկ համառօտակի պարզեցինք չարք մը եղերական պարագաներ՝ գերութեան շրջանէն։ Դէպքեր որոնք խորապէս ազդեցին մեր զաղութի հանրային կեանքին վրայ։

Ի՞նչ կարելի էր ընել, այդ շրջանին, կաթիլ մը սփոփանք ճարելու համար չուարած բազմութիւններուն։

Գործերը բանուկ էին։ Կատարեալ դրամարշա՞ւ։ Երիտասարդութիւնն անդամ քչուեցաւ հոսանքէն։ Կանոնաւոր, տոկուն աշխատանքի վարժուքիւնը արագօրէն տեղի տուաւ դիւրին վաստակի, հեւ ի հեւ գործառնութեանց տեղատարափին։ «Ինչո՞ւ տքնիմ, երբ այնքան դիւրին է քանի մը ժամէն չահիլ մէկ տարուան աշխատանքի վաստակը, նոյնիսկ աւելին...)։

Եւ միտքերը, հոգիները երթալով լճացան, յաճախ դարձան անճանաչելի։

Անշուշտ միայն Ֆրանսայի յատուկ չէր այս վերիվայրումը։ Ամբողջ Եւրոպան վարակուեցաւ նոյն թափով, ինչպէս համաճարակէ մը։ Պատերազմի «օրհնութիւններէն» մէկն ալ այս։

Ինչ որ հանրային գործունէութիւն կը կոչեն, ժժգոյն ծաղրանկար մըն էր։

Ունէինք զոյգ Օֆիսները, որոնց իրաւասութիւնները ընդլեց Վիշին, առանձին պաշտօնատուն մը բանալով հայրենադարձներու համար։ Օֆիսները դարձան պարզ խորհրդատուներ, զրկուած՝ նոյնիսկ վկայականներ տալու իրաւունքէն։ Երկուքն ալ չարունակեցին պարբերաբար ժողովներ գումարել, եւ պատահաբար աղերսագիրներ ներկայացնել, երբ կը գտնուէին փորձանքի մը կամ նոր պահանջի մը առջեւ։

Միակ մխիթարական պարագան այն է որ, երկուքը իրարու հետ եղան միշտ համերաշխ — միացեալ — եւ զգուշացան որ եւ է յարաբերութենէ՝ գերման իշխանութեանց հետ։

Ունէինք ուրիշ միացեալ մարմին մը, միշտ համերաշխ եւ կենդանի,— Գերիներու Կեդրոնական Յանձնաժողովը, որ այնքան դնահատելի դեր կատարեց չորս տարի, հարիւրաւոր կապոցներ հասցնելով կալանաւորներուն։ Ոչ միայն Հայերու, այլեւ Ֆրանսացի բախտակիցներու։ Ոչ միայն արեւմտեան, այլեւ արեւելեան գերիներուն։

Վերջին պահուն յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Արեւելեան ճակատի գերիներուն համար, եւ փոխանակ միւսին հետ գործակցելու, խափանեց զայն, արտաքին միջամտութեամբ։ Արգիլել տուաւ Ֆրանսահայ գերիներու զաւակներուն համար սարքուած կաղանդչէքը։ (1943)։ Գրասեն-եակն ալ փակեցին, գրաւելով դրամներն ու զոյքերը։ (Այդ նոր յանձնաժողովին սարքած չորս գեղարուեստական ներկայացումներուն եւ ուրիշ ձեռնարկներու հաշիւը կը մնայ դոց դիրքը)։

Այո, պարբերաբար տեղի կ'ունենային երգահանդէսներ, թատերական ներկայացումներ եւ զանազան երեկոյթներ։ Հրատարակչական գործը կը չարունակուէր, առանց գերման գրաքննութեան։ Մարդիկ հարստացած ըլլալով, աւելի դիւրաւ դրամ կը վճարէին այս կարգի ձեռնարկներու համար։ Եւ կարելի եղաւ 60է աւելի դիրքեր եւ դրական ժողովածուներ հրատարակել, արժէքաւոր, պիտանի, բայց նաեւ անպէտ։

Քանի մը ծաղկոցներ ալ կրցան դիմանալ։

Գրաւման իշխանութիւնը արգիլած էր որ եւ է քաղաքական գործունէութիւն եւ երիտասարդական չարժում, մանաւորապէս օտարներուն եւ հայրենադարձներուն համար։

Ան կը քալլաերէր, բարոյապէս թէ նիւթապէս, Ֆրանսական զանազան հոսանքներ եւ կազմակերպութիւններ, որոնք իր ջուրին կ'երթային։ Ան էր որ տիրաբար կը վարէր օրուան մամուլը, պահելով հանրածանօթ օրկաններուն անունները։

Այսպէ՞ս էր «Հայկական Փարիզը», այդ մոայլ օրերուն։ Տժգոյն եւ վհատ։ Երեւութապէս տանելի, բայց կազմալոյծ եւ անստոյգ։

Անցան այդ օրերը եւ այժմ կը գտնուինք նոր հեռանկարի մը առջեւ, ուր չատ բան ծայրէն պիտի սկսինք։

Պատերազմը կը վերջանայ։ Յամրոմներ՝ ներսէն եւ դուրսէն։ Ամբողջ երկիրներ յեղափոխութեան մէջ են։ Նոր կարդուսարքեր պիտի հաստատուին կամ պիտի վերակազմուին։

Մենք ալ, թէեւ «ածու փոքր», բայց իբրեւ մէկ մասնիկը համաշխարհային իրականութեան, անշուշտ պարտաւոր ենք հետեւիլ չարժումին։ Շ·

Ռուսաստան եւ Եւրոպա

—o—

Լոնտոնի «*Թայմզ*»ը ուսումնասիրութիւն մը սկսած է հրատարակել այս խորագրին տակ, Ապրիլ 10էն սկսեալ։ Կ'ամփոփենք Ա· Յոդուածին հիմնական մասերը որոնք այնիսկ շահեկան տեղեկութիւններ կը պարունակեն·—

Մոսկուայի փողոցներուն մէջ մոայլ ժպիտ մը կը յարուցանեն չարք մը ազդեր որոնք ցոյց կուտան ազմաթաթաւ գերման արձիւ մը, վիրաւոր անմեղութեան նայուածք մը աչքերուն մէջ, մինչ խորհրդային, անգլիական եւ ամերիկեան սուինները կը ճեղքեն սիրտը։ Մուշտակով, լաւ կարուած պարեգօտներով այրեր եւ կիներ երկար առեն կը դիտեն զանոնք, առանց խօսելու։ Անոնք միեւնոյն ձեւով կը նային գերման դիւղէ մը դուրս, մղոնացոյցի մը վրայ կարմիր բանակի զինուորներու կողմէ կանխուած զծուած լուսանկարներուն որ կ'երեւան թերթերու մէջ, հետեւեալ ծանօթութեամբ·— «Հոս է անիծեալ երկիրը»։ Նոյն իսկ հիմա գժուար է իրենց զաւակները կամ հայրերը կորնսնցուցած սովորական ընտանիքներուն ըմբռնել թէ չորս տարուան պատերազմը վերջանալու վրայ է։ Եւ միայն հիմա է որ անոնք կը համարձակին հրապայլերէն եւ թնդանօթներէն անդին նայիլ։ Անոնք համոզուած են թէ Գերմանիոյ պատեհութիւն պիտի չտրուի նորէն գլուխ վերցնելու, գիտեն թէ պատերազմը նոր ուժ պարգեւեց Յ· Միութեան, աւելի բարձր ձայն մը աշխարհի մէջ, եւ աւելի զօրաւոր համերաշխութիւն մը ինքն իր մէջ։

Մոսկուա, որ չափազանց խճողուած էր երբ 4 միլիոն բնակիչ ունէր պատերազմէն առաջ, այժմ ունի 5 միլիոն։ Աւերեալ շրջաններուն մէջ հարիւր հազարաւորներ կը բնակին աւերակներու նկուղներուն մէջ, ինչպէս Սեւաստոփոլ եւ Մինսք, երկաթուղիին երկայնքը չինուած գետնափոր խշտիկներու մէջ, վակոններու մէջ, կայարաններու քարափներուն վրայ, առանց պատուհանի տուներու մէջ, իսկ ուրիշներ ալ, աւելի բախտաւոր, փայտաչէն տուներու մէջ զոր իրենք են կառուցած, չինանիւթ եւ յատակագիծ ստանալով։

Ամբողջ շրջանը աւերուած է, կարծես թէ հարիւր երկրաշարժ պատահած ըլլար, եռեւէն ալ ժանտախտ։ Նոյնիսկ այն շրջաններուն մէջ ուր արշաւանք չէ կատարուած, սովորական ապրանքները կամ չկան եւ կամ չատ խիստ բաժնեչափի մը ենթարկուած են։

Մոսկուան ինքնին լաւագոյն տեղը չէ, պատերազմին պատճառած ընդհանուր աւերը չափելու համար։ Նախ եւ առաջ ան տարօրինակ կերպով անփոփոխ կ'երեւայ։ Ոչ մէկը պիտի կրնար ըսել թէ ստորերկրեայ երկաթուղիին սանդուղներէն վար իջնող քաղաքացիներու անվերջ համայնապատկերը աւելի զէշ եղած է, թէ դէմքերը աւելի յոդնած են քան 6—7 տարի առաջ, կամ հագուստները աւելի մաշած են։ Կան նոյն մտազբաղ պատանները, չալերը ճակատներուն վրայ քաշած, միշտ առաջինները պոչերու կամ խճողուած հանրակառքերու մէջ, առաջինները՝ որ առտնին առարկաներ կը ծախեն ամենաբարձր գիներով։ Կան գիւղացիները նոյն հին պայուսակներով, երեւութապէս խեղճ՝ իրենց հագուստներով եւ կօշիկներով, բայց չատ աւելի հարուստ քան առաջ, որովհետեւ երբ ուտելիքը պակսի, կուգան իրենց բանջարեղէնները կը ծախեն իբրեւ չմրուխտ եւ սուտակ։

Հակադրութեանց համայնապատկեր մը։ Գիւղացիներուն եռեւէն կուգան երկու աղջիկներ աղուէսի մորթէ վերարկուներով, աղջիկները՝ վառվռուն, քաջառողջ, ուշիմ դէմքերով, եւ անոնց եռեւէն երկու երիտասարդ սպաներ կարմիր բանակէն, ճկուն, առոյգ, ինքնավստահ,— ներկայացուցիչները սերունդի մը որ Յ· Միութեան ամենամեծ հոգը կազմած է, այն սերունդին զոր տեսայ իբրեւ մանուկներ՝ բացօթեայ դպրոցներու մէջ 1932ին, որ աճեցաւ չալոզդ տարիներուն աւելի լաւ սնունդով, հագուստներով եւ լեցուն մտքով քան տեսեր էին իրենց ծնողները։ Ասոնք նոր Ռուսիան կը կազմեն։ Ասոնց եռեւէն, դէպի վար կը սահի Մոնկոլ մը, վէս՝ իր դեղին կաշիէ նոր վերարկուին մէջ, Խազախ մը եւն·։

Ճակատը չատ հեռու կ'երեւայ։ Բայց, նոյնիսկ Մոսկուայի մէջ պատերազմը չատ խոր ազդած է։ Ապացոյց՝ երկու սրունքներէն զրկուած կամ

(Շարունակութիւնը կարդալ՝ Բ· էջ, Բ· սիւնակ)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Դէպի Պերլին՝ հրապաղերով

—o—

ՈՒԻՇ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԱԼ ԻՆԿԱՆ

Լոնտոնի թերթերը կը դրեն թէ արեւմտեան ճակատը կը փլի հետզհետէ։ Ամերիկեան 9րդ բանակը կը փլպա հասած է, Մակտէպուրկի մօտ, 64 մղոն հեռու Պերլինէն։ Ուրիշ զօրամասեր ալ Պրունզվիքի վրայ կը քալեն։ Այս քաղաքին ճակատամարտը սկսած է արդէն։ Ամերիկացիները հրաւիրեցին հրամանատարը որ անձնատուր ըլլայ· բայց Գերմանները մերժեցին եւ մոլեգնօրէն կը դիմադրեն։ Դաշնակից օդաչուներու վկայութեամբ, ճերմակ դրօշներ կը ծածանին քաղաքին վրայ։ Ուրիշ լուրեր կ'ըսեն թէ քաղաքը ինկած է։ Միւս կողմէ ամերիկեան առաջին, երկրորդ եւ 9րդ բանակները Պերլինի վրայ կը քալեն, առաջնորդութեամբ հրամայչներու։ Տեղական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, այս բանակները մի-այն 120—200 քիլոմեթր հեռու են Գերմանիոյ մայրաքաղաքէն։ Հանովերի հիւսիսակողմը, անգլիական օդազօրքը յառաջ կը խաղայ անտառներու մէջէն, դէպի Ալլէր գետը։ Անգլիական հրամայչերու երկու զօրաբաժիններ եւս հասած են այդ գետէն անդին, որ Ջրային վերջին պատուարն է դէպի Համպուրկ եւ կը պաշտպանէ Պրէմէնի արեւելեան ափը։ Անգլիացիները այժմ 60 քիլոմեթր հեռու են Համպուրկէն։ Գերման դործակալութիւնը կը հաստատէ թէ դաշնակից հրամայչերը Պօխում մտած են (Ռուրի շրջանին մէջ)։ Էսէնն ալ մաքրուած է։ Դաշնակիցները գրաւած են նաեւ Քոպուրկը։ Անգլիական զօրամաս մը պաշարելով Պրէմէնը, յառաջ կը խաղայ դէպի Հէլիկօլանտ։ Անգլիացիները յարձակողականի ձեռնարկած են Հոլանտայի մէջ, արշաւելով դէպի Ռոթէրտամ եւ Ամսթէրտամ։

Պաշտօնական հեռագրի մը համաձայն, ամերիկեան Ա· բանակին հրամայչերը Ապրիլ 11ին 35 քիլոմեթր ճամբայ կտրած են եւ այժմ կը գտնուին 70 քիլոմեթր հեռու Լայփցիկէն։

ՌՈՒՍԵՐԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ
ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱՆ ՇՈՒՏՈՎ

Արեւելեան ճակատին վրայ, մառէչալ Տոլբուխին վճռական արշաւ մը կատարեց Դանուբի վրայ, խորտակելու համար գերման դիմադրութիւնը Վիէննայի արեւելեան շրջանին մէջ։ Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Դանուբի կամուրջնեբուն մեծ մասը, եթէ ոչ ամբողջովին կը մնայ եւ կարմիր բանակը կ'օգտագործէ զանոնք։ Լուրի մը համաձայն մառէչալ Մալինովսկիի զօրքը մըտած է Մորավիա, Չեխոսլովաքիոյ կեդրոնական նահանգը։ Մորավա գետէն անդին յառաջանալով, ուրիշ ռուս զօրքեր դրաւեցին կարգ մը աւստրիական քաղաքներ։ Գերման դործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ կարմիր բանակը արդէն 42 մղոն անցած է Վիէննայի, դէպի արեւմուտք։ Մասնագէտներու կարծիքով, ռուսական եւ դաշնակից բանակները չուտով իրար պիտի դիմաւորեն Պավարիոյ մէջ։ Պրէսլաւէն Վիէննա դրեթէ ուղիղ գիծ մըն է հիւսիսէն հարաւ, 200 մղոն երկայնութեամբ, եւ կարմիր բանակը պիտի օգտագործէ իր նուաճումները, Մորավիան եւ Պոհեմիան պաշարելու եւ լրացնելու համար Չեխոսլովաքիոյ փրկութիւնը։

Կ'ըսուի թէ Աւստրիոյ Ազատութեան Ճակատը կարեւոր դեր մը կատարած է կարմիր բանակին յառաջխաղացութեան մէջ։ Իտալիոյ մէջ, Դաշնակիցները կը չարունակեն սաստկացնել յարձակումները։ Այս առթիւ չարք մը քաղաքներ գրաւեցին։

ՀԻԹԼԷՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՑ

Անգլիական թերթերը կը դրեն թէ՝ իրազեկ շրջանակներու տեղեկութեանց համաձայն, պատակոտում կը տիրէ նացի վարիչներուն մէջեւ։ Հիմլէր Հիթլէրի տեղը կը բռնէ այժմ, իբրեւ միահեծան դեկավարը նացի կուսակցութեան եւ Գերմանիոյ պինուորական կազմակերպութեան։ Կ'ըսուի թէ Հիթլէր ծանրապէս հիւանդ է եւ չի կրնար երկար ապրիլ։ Ինդիր է թէ ողջ պիտի բռնուի՞։ Ռիւթէրի տեղեկութեանց համաձայն, կա՛մ անձնասպան պիտի ըլլայ, արդարութենէն խուսափելու համար, կամ պիտի սպանուի։ Ապրիլ 20ին հրապարակային հանդէս պիտի չկատարուի Հիթլէրի ծննդեան տարեդարձին առթիւ, ինչպէս կը հաղորդէր գերման անթելը, իբրեւ պատճառ ցոյց տալով պատերազմին պահանջները։

ԳԵՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ, ԻԲՐԵՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

Անգլիոյ երեսփ· ժողովին մէջ, աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ ինչ կարգադրութիւններ եղած են թէՀրանի կամ Եալթայի մէջ, գերման աշխատաւորներ ճարելու համար Յ· Միութեան, Եւրոպայի պատերազմէն վերջը։ Արտաքին նախարար Պ· Իրըն պատասխանեց·— Յրմիմ խորհրդաժողովին մէջ համաձայնութիւն դոյացաւ որ յանձնաժողով մը կազմուի Մոսկուայի մէջ, քննելու համար թէ ո՛րքան եւ ինչպէս պիտի հատուցուին Գերմանիոյ պատճառած պատե-

բաղմական վնասները: Ի վիճակի չեմ կանխելու յանձնաժողովին տալիք որոշումները:

Նոյն երեսփոխանը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն, 2 միլիոն դերման ճորտեր տրամադրելու Գերմանիոյ, քան տարուան համար: Պ. Իմրէն պատասխանեց.— Ռուսերը չպահանջեցին 2 միլիոն կամ որ եւ է թիւով արու ճորտեր, որ եւ է ժամանակի համար: Ինչ որ խօսուեցաւ Եալթայի մէջ, սա էր թէ հաւուցման պայմանները պիտի քննուին Մոսկուայի մէջ, եւ որ եւ է յանձնառութիւն չեղաւ:

8,500,000 ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈԳԸ

Նախագահ Րոզվէլթի մէկ տեղեկագրին համաձայն, առ նուազն 200 խմբակները, իւրաքանչիւրը 13 հոգինոց, գործի պիտի սկսին, հոգալու եւ իրենց հայրենիքը փոխադրելու 8500000 դաշնակից հպատակներ որ Գերմանիա կը գտնուին: Այս վիթխարի կազմակերպութիւնը հաստատուած է համաձայն Եւրոպայի դաշնակից սպարապետու - թեան պահանջին: Գործը պիտի վարէ Միացեալ Ազգերու Նպաստի եւ Վերաշինութեան վարչութիւնը: Որ եւ է օդնութիւն պիտի չընկալ թշնամի հպատակներուն, բացի անոնցմէ որոնք բռնի տեղափոխուած են ցեղային եւ կրօնական պատճառներով կամ իբրեւ գործակից Միացեալ Ազգերու: Նպաստի վարչութիւնը արդէն իսկ բաւական պաշար ղրկած է ազատագրեալ շրջանները: Անցեալ տարուան վերջը Ֆրանսա, Պելժիա, Հոլանտա, Լիւքսէնպուրկ եւ Նորվեկիա պաշտօնեաներ ուղած չէին Նպաստի վարչութեան համար, բայց իւրաքանչիւրը կապ հաստատած էր: Ճունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ալպանիոյ համար զինուորական իշխանութիւնները պատասխանատուութիւն պիտի ստանձնեն զինուորական գործողութեանց շրջանին եւ Նպաստի վարչութիւնը մասնագէտ պաշտօնեաներ պիտի ճարէ: Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ համար զինուորական պատասխանատուութեան ժամանակ պիտի չսահմանուի: Ի. Միութեան հետ կարգադրութիւններ եղած են, Սեւ Ծովու մէկ նաւահանգիստը օգտագործելու եւ պաշար հասցնելու համար:

Նախագահին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ ազատագրուած ժողովուրդները իրենք պիտի արտադրեն անհրաժեշտ ուտեստին, հագուստին եւ ուրիշ պիտոյքներու 90 առ հարիւրը, բայց Նպաստի վարչութիւնը պիտի օգնէ տագնապալի պարագաներու մէջ: Անցեալ տարուան վերջը միայն անմիջական պահանջներուն դոհացում տրուեցաւ զինուորական իշխանութեանց մթերքէն, որովհետեւ բաւականաչափ նաւ եւ պաշար չկար, ոչ ալ նաւահանգիստ յարմարութիւններ: Ազատագրուած երկիրներու պահանջները դոհացնելու համար անհրաժեշտ կը համարուի 7500 միլիոն տոլարի դուման մը, առանց հաշուելու Ի. Միութեան եւ Չինաստանի պէտքերը: Մինչեւ 1944ի վերջը 1824 միլիոն տոլար յատկացուած էր մասնաւոր արտոնութեամբ:

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Պ. Իմրէն յայտարարեց թէ չէզոք պետութեանց ազդարարութիւն ուղղուած է թէ Անգլիա պիտի չհանդուրժէ որ ապաստան կամ աջակցութիւն ընծայեն պատերազմի ոճրագործներուն: « 1943 Նոյեմբեր 1ին վարչապետին, նախագահ Րոզվէլթի եւ մարէշալ Սթալինի կողմէ դերման վայրագութեանց մասին եղած յայտարարութեամբ, կը չեշտուէր թէ պատերազմի այն գլխաւոր ոճրագործները որոնց յանցանքները աշխարհագրական մասնաւոր վայրի մը չեն վերաբերիր, պիտի պատժուին դաշնակից կառավարութեանց միացեալ որոշումով: Առ այժմ չեմ կրնար յայտնել այդ որոշման ձեւը»:

Կիրակի օր տան հանդիստ

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կազմակերպած փառատօնը հայ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան, տեղի կ'ունենայ Սորպոնի մեծ Ամփիթեատրոնին մէջ, այս կիրակի, ժամը 14.15էն 18, հովանաւորութեամբ կրթական նախարար Պ. Ռընէ Քափիթանի: Պ. Ռուսսի, Փարիզի Համալսարանին Վերատեսուչ, ընդունած է պատուոյ նախագահութիւնը: Պ. Ժօրժ Լըքօնթ, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիայի, նախագահ Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան, պիտի նախագահէ հանդէսին: Հանրածանօթ պատմաբան Պ. Ռընէ Կռուսէ, տնօրէն Չերնուսքի Թանգարանին, պիտի արտասանէ ճառ մը «Հայ ժողովուրդի պատմական դերի մասին», եւ Պ. Արշակ Չօպանեան՝ հայ բանաստեղծութեան ու երաժշտութեան մասին:

Շատ ճոխ է գեղարուեստական բաժինը:

Ցերեկոյթին հասոյթը պիտի յատկացուի Փարիզի Համալսարանի ուսանողներու իրերօդնութեան գործին:

Տոմսերու գիները են, բայց ի պատուոյ տոմսերէն.— 200, 100, 50 եւ 25 Ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

(Շար. Ա. Էջի Բ. սիւնակէն)

մէկ սրունքով կամ կոյր քաղաքացիներու թիւը, համազգեստով կամ ուրիշ հագուստով, չատեր արուեստական անդամներով:

Ճարտարագործական բանուորներուն կէսէն աւելի կիներ եւ աղջիկներ են, ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ:

Հրթիռներու եւ թնդանօթներու դիւերային ողջոյնները տնական առիթներու համար չեն: Այն փոքր խումբերը որ կը կենան Կրէմլինի մօտ, երբ կը կարդացուին հրամանատարներու անունները, եւ երբ հրթիռները յուլօրէն կը բարձրանան կանանչ եւ կարմիր ստուերներ չողացնելով ձիւնապատ տանիքներուն վրայ, լուռ են, անհամբեր՝ իմանալու թէ արդեօք իրենց հարազատները բաժին ունի՞ն պատերազմի կորուստներուն մէջ: Հրթիռները եւ թնդանօթի փայլակները շատ փոքր կ'երեւան Մոսկուայէն մինչեւ Օտէր փռուած աւերումի սեւութեան մէջ: Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Ի. Միութիւնը կորսնցուցած է առնուազն 8 միլիոն մարդ պատերազմի մէջ կամ անյայտ, եւ առնուազն 5—6000000 հոգի՝ իբրեւ հետեւանք զերմանական բռնութեանց, սովի եւ պատերազմի յաւուկ նեղութեանց:

Պատերազմին զինը կը տեւնուի դիւղին ինչպէս քաղաքին մէջ: Հաւաքական տնտեսութեան եւ պետական ագարակներու մէջ (Սովխոզ եւ Կոլխոզ) տասը աշխատաւորներէն ինը կիներ են: Մեքենաներու եւ մեքենաշարժ արօրներու կայաններուն մէջ մեծ մասը քնդուած կամ փակուած է, որովհետեւ անոնց մեքենավարները մեծ մասով հրաւայլեր կը վարեն այժմ: Արօրի գործարաններն ալ յատկացուած են հրասայլեր շինելու: Կիներ կը սորվին վարել արօրները, բայց այդ մեքենաները սակաւաթիւ են այժմ: Իրբեւ հետեւանք՝ սովորական արօրները կը քաշուին եղներու կողմէ: Այն տեղերուն մէջ ուր հաղորդակցութիւնները դժուար են, կիները կը մշակեն իրենց սեփական հողաբաժինը իրենց ապրուստին համար: Զարմանալին այն է որ, հակառակ ահաւոր դժուարութեանց եւ նեղութեանց, բաւականաչափ ուտեստ արտադրուած է, քաղաքացիներուն հաց, գետնախնձոր, կաղամբ եւն. ճարելու համար: Այս բարիքը պիտի չվայելէին, եթէ արմտիքի մշակութիւնը յառաջ տարուած չըլլար վերջին տարիներուն, Վոլկայի, արեւմտեան Սիպերիոյ եւ կեդր. Ասիոյ մէջ, բայց ամէնէն բարեբեր չրջանները Գերմաններուն ձեռքէն անցած էին: Մասնագէտներու կարծիքով, չորս տարի պէտք է, հողագործութիւնը նախապատերազմեան վիճակին հասցնելու համար:

Գերմաններու կողմէ քաղաքներու եւ ճարտարագործական չրջաններու մէջ կատարուած քանդումներուն առթիւ ալ, մասնագէտներ կ'ըսեն թէ առ նուազն տասը տարի պէտք է վերաշինութեան համար, չհեսկինդ աշխատանքով: Շատեր պիտի ըսեն թէ չատ կարճ է ժամանակը, բայց խնդիրը այն է որ Ի. Միութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ այդ, պատերազմէն վերջը եւ աշխատաւոր ձեռքերը պատրաստ են: Այս գործին համար կառավարութիւնը կրնայ օգտուիլ Մոսկուայէ, Ուրալի եւ Սիպերիոյ ճարտարագործական կեդրոններէն որոնք այնքան օգնեցին յաղթանակը դարբնելու համար: Կառավարութիւնը պիտի օգտագործէ նաեւ բաղմաթիւ Գերմաններ, որոնք այժմ իրենց ստեղծած աւերակները կը մաքրեն դանդաղօրէն, բայց երբ իրենց բանակներուն պարտութիւնը վերջնական դառնայ, անշուշտ աւելի լաւ պիտի աշխատին ուրիշ տասնեակ հազարաւոր աղգակիցներու հետ: Լաւ աշխատողները պիտի վարձատրուին, զէշերուն համար պատիժներ պիտի սահմանուին: Կը յուսացուի թէ մեքենաներ եւ ճարտարագործական արտադրութիւններ առաւօրէն պիտի դան Գերմանիայէն, իբրեւ հատուցում, համաձայն Մոսկուայի մէջ մշակելի ծրագրին: Կ'ըսուի թէ արդէն չարք մը թանկագին մեքենաներ փոխադրուած են արեւելեան Փրուսիայէն: Աւելի փոքր քանակութեամբ արտադրութիւններ պիտի դան Գերմանիոյ երբեմնի արբանեակ երկիրներէն:

Անշուշտ Ի. Միութիւնը իր դաշնակիցներէն ալ օգնութիւն պիտի ստանայ աւելի լայն ատիճանի մը վրայ,—մեքենաներ, գործիքներ, վակոններ, բայց կախում պիտի չունենայ արտասահմանէն, չնորհիւ խորհրդային ժողովուրդի եռանդին եւ աշխատանքին:

Վերաշինութեան աշխատանքը նոր սկսած է: Ազատագրուած քաղաքներուն մէջ առաջին ճիգը եղած է նորէն բանեցնել զինուորական գործարանները եւ բանալ երկաթուղիները՝ պատերազմական պիտոյքներու փոխադրութեան համար: Թերթերը կը նկարագրեն աշխատանքի վերսկսումը ուրիշ գործարաններու մէջ:

Յուշատետր

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ալֆորվիլի մէջ ի նպաստ հայկական դպրոցին եւ սկաուտներուն, այս չաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս, 148, Rue P. Vaillant Couturier : Անակնկալներ եւ ճոխ պիւֆէ:

Միակ մուտք 50 Ֆրանք:

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները, (տեղի խնայողութեան համար ստիպուած ենք փոխել ցանկին ձեւը):—

ՑԱՆԿ 3

Հայկ Զրուանդեան՝ 2500 Ֆրանք:
Մորէն Երիզորեան, Ճովհ. Թորոսեան, Պօղոս Թորգիկեան՝ 2000ական:
Մկրտիչ Աչճեան, Արմենակ Կարապետեան, Գէորգեան (Փավիյյօն Սուրպուա), Արամ Ճակոբեան, Սահակ Ճովհաննէսեան, Կարապետ Ճակոբեան, Հին բարեկամ մը Ս., Ոմն Բ. 1000ական Ֆրանք:
Ազատ Վազարեան (ամերիկահայ զինուոր, Ֆրէզնոյէն), Արշակ Արզուեան, Դաւիթ Փաշայեան (նախկին զինուոր) 500ական:

Գումար՝ 18000: Բ. ցանկին գումարը՝ 39200: Ընդհ. գումար՝ 57200 Ֆրանք:

Սովորական բաժնեգիներու «ստացանք»ը՝ յաջորդաբար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱԻ Լիւսիէն Ռոթէ, զաղտնի ոստիկանութեան գլխաւոր պաշտօնեաներէն, որ ամբաստանուած էր թէ հազարաւոր հայրենասէրներ ձերբակալել եւ անլուր տանջանքներու ենթարկել տուած է: Դատավարութեան ատեն իբրեւ վկայ կանչուած էր նաեւ ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, Պուսիէռ: Երէկ սկսան դատել մահապարտին մեղսակիցը, Տավիտ, որ պետն էր հակաբոլշեւիկ մասնաւոր վաշտին:

ՍԱՆ ՓՐԱՆՉԻՍԿՈՑԻ խորհրդաժողովին անգլ. պատուիրակութեան պետը պիտի ըլլայ Պ. Իմրէն: Ժողովը կը բացուի Ապրիլ 25ին:

1940—43 ՁՕՐԱԴԱՍԵՐՈՒՆ պատկանողները այլեւս չեն կրնար յանձնառութիւններ կնքել պայմանաժամով: Սակայն, անոնք որ արմատիր են իրենց կամաւոր ծառայելու Ծայր. Արեւելքի մէջ, կրնան պայմանաւորուիլ պատերազմի տեւողութեան համար:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ վարիչ մարմինը միաձայնութեամբ որոշեց պահել իր նախարարները դահլիճին մէջ (Քոմպա):

ԻՐԱՁԵԿ ԱՂԲԻՒՐԼ կը հերքեն Ռութէրի այն լուրը թէ մահափորձ մը սարքուած էր Փրանսական Ա. բանակի հրամանատար Տըլաթըի դէմ:

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ գրաւեց կոմօն եւ Ռէքս սինէմաները, պատսպարելու համար Գերմանիայէն վերադարձող գերիները:— Կ'ըսուի թէ Դաշնակիցները արտօնած են որ մաս մը գերիներ օդանաւերով փոխադրուին:

ՁԵՒՈՍԼՈՎԱՔԻՈՑ նոր վարչապետը երախտագիտութեան հեռագիրներ ղրկելով Սթալինի, Րոզվէլթի եւ Ջըրչիլի, միեւնոյն ատեն կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, ուր կը չեշտէ թէ պիտի չարունակուին բարեկամութիւնը եւ սերտ զինակցութիւնը Ի. Միութեան հետ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հեռագրի մը համաձայն, ամերիկացի զօր. Սիմփսըն 80 քիլոմեթրի ուտում մը կատարելով, Էլպա գետին ափը հասած է: Այս գետը կը կազմէ պաշտպանութեան վերջին գիծը Պերլինի առջեւ: Ամերիկացիները այժմ հազիւ 200 քիլոմեթր հեռու են խորհրդային բանակէն: Միւս կողմէ անթելը կը ծանուցանէ թէ ամերիկեան զօրքը այժմ անընդհատ ճակատ մը կը կազմէ Պրունսվիքէն Պայրէօթ: Առաջին անգամ է որ կը յիշուի այս քաղաքին անունը պատերազմական գեկոյցներու մէջ: Դաշնակից հրամանատարութիւնը լռութիւն կը պահէ այս մասին:

Հոլանտայի մէջ, թշնամին կատաղօրէն կը դիմադրէ, բայց Դաշնակիցները յաջողած են յենակէտ մը ապահովել: Դէպի Համպուրգ յառաջխազացութիւնը կը չարունակուի: Տարբեր ճակատի մը վրայ, վտանգուած են Մակտէպուրգ եւ Պամպէրգ:

Երէկ մօտ 2150 դաշնակից օդանաւեր յարձակեցան հարաւային Գերմանիոյ վրայ, մասնաւորապէս զարնելով կայարաններ, երկաթուղիներ, օդակայաններ: Որ եւ է պերման օդանաւ չերեւցաւ:

« Ազատ Գերմանիոյ» նոր կոմիտէ մը կազմուած է Շուէտի մէջ: (Առաջինը կը գտնուի Մոսկուա, նախագահութեամբ զօր. Փաւլուսի:

*** Սպանիա խզեց իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ճափոնի հետ:

Համագգային սգաստի

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 29, ԺԱՄԸ 15ԻՆ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ: Տեղի կ'ունենայ Մէզոն տը լա Շիմիի մէջ, 28, բիւ Սէն Տօմինիք (մէթրօ՝ Ինվալիտ կամ Սոլֆէրինօ): Փարիզի եւ շրջականերու հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի իր յարգանքի արտայայտութիւնը բերելու այս ազգ. սգաստին: Մուտքը ազատ է: Մանրամասնութիւնները յաջորդիվ:

ՅԱՌԱՋԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 14 Avril 1945 Շաբաթ 14 Ապրիլ

ԺԱ· ՏԱՐԻ — 16e Année No 4377-Նոր շրջան թիւ 6 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԽՄՈՐՈՒՄ'ՆԵՐ

—o—

Ինչպէս ամէն պատերազմի ատեն եւ մանաւանդ վերջը, այս անգամ ալ յեղափոխական շըրջան մը կը բոլորենք:

Յեղափոխութիւն բոլոր ճակատներուն վրայ: Քաղաքական, ընկերային կամ տնտեսական: Յեղափոխութիւն նոյնիսկ պատերազմական մեթոտներու մէջ, մանաւանդ որ աւանդական հրացանին, թնդանօթին եւ սուրին վերեւ կ'իշխեն սրաթռիչ օդանաւերն ու վիթխարի հրասայլերը:

Այս վերջին զէնքերուն հարիւրաւորը հրաշքի մը տպաւորութիւնը կը զործէր երէկ: Այսօր տասնեակ հազարաւորները սովորական բաներ են, ռմբաձիգ օդանաւերը՝ իրենց քսմոնելի, մահաչուք ճարճատումով, բլրանման հրասայլերը՝ իրենց սողոսկուն «թրթուր»ներով (chenilles):

Յեղափոխութիւն, նաեւ, բարքերու եւ ըմբռնումներու մէջ, Եւրոպայի սրտին վրայ եւ ուրիշ ամէն տեղ: Հզօր, տիրական, ծաւալուն ազգերէն մինչեւ աննշան համրանքը:

Ամբողջ ժողովուրդներ իրար խառնուեցան Եւրոպայի մէջ եւ այլուր, իրերու հետեւանք պատերազմի վերիվայրումներուն: Ազգեր եւ ցեղեր, որոնք իրար կը ճանչնային միայն աշխարհագրութեան դասագիրքերով, յանկարծ դէմ դիմաց եղան, չորս - հինգ տարի չխուեցան իրերու թշնամի կամ դինակից: Իրերու դերի կամ աքսորական: Իրերու բախտակից բանուոր կամ դատապարտեալ:

Միլիոնաւոր կիներ եւ աղջիկներ անդամ ձեռքին իրենց ընտանեկան բոյները, դպրոցը կամ գործը, դառնալու համար բանուոր կամ օժանդակ դինուոր՝ բանակներու թիկունքին վրայ: (Մեծն Բրիտանիա միշտ հպարտութեամբ կը յիշէ թէ այդ հպարտ երկրին կէս պարտի իր կիներուն եւ աղջիկներուն, մանաւանդ առաջին չորս տարիներու տագնապալի շրջանին):

Հայկական համեստ համրանքն անդամ, ցիրուցան՝ աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, իրար խառնուեցաւ մէկ ճակատէն միւսը, Ա· Միութենէն մինչեւ Խաղաղական ովկիանոս: Հրեցաւ միլիոնաւոր բազմազգի բանակներու ալեկոծութեան մէջ, ծառայելու համար ընդհանուր դատին:

Նախորդ պատերազմին, միայն քանի մը հարիւր հայ կամաւորներ էին որ երեւցան Եւրոպական — ֆրանսական — ճակատին վրայ, եւ քանի մը հազար ալ՝ ռուսական ճակատին վրայ, հեռաւոր Ամերիկայէն: (Զենք յիշեր Թրքական բանակին հայ զինուորները, որոնք Ջարդուեցան զինաթափ, ամբողջ ժողովուրդին հետ):

Այս անդամ, առանց հաշուելու ֆրանսական ճակատին հազարաւոր հայ զինուորները, միայն Ամերիկայի զաղութը առ նուազն քսան հազար հայորդիներ կը համրէ դաշնակից բանակներուն մէջ, Եւրոպայէն մինչեւ Ծայր· Արեւելք: Վառվռուն, կորիճ, առոյգ երիտասարդներ — եւ աղջիկներ — որոնք մեծ մասով բարձր, մասնագիտական կրթութիւն ունին:

Դուք անոնց մէջ կը գտնէք խիզախ օդաչուներ, որոնք մինչեւ 50—60 յանդուգն թռիչքներ կատարած են Գերմանիոյ վրայ: Կը գտնէք վիթխարի հրասայլեր բանեցնողներ, որոնց պատմութիւնները սոսկում կ'ազդեն: Կը գտնէք հեռադրիչներ, քիմիագէտներ, ռմբաձիգներ, թնդանօթաձիգներ, հակօդային հրետաձիգներ, օդանաւային լուսանկարիչներ, փոխադրիչներ, զրասենեակի քարտուղարներ (բաւական թիւով Հայուհիներ ալ այստեղ եւ այլուր):

Տակաւին հազարաւոր կամաւորներ Սուրիա — Լիբանանի զաղութէն, եւ զինուորներ՝ Պալքան - եան զաղութներէն:

Դեռ յիշէ՞նք Հայաստանեայց զինուորները, որոնք 300000ի մօտ համրանք մը կը կազմեն կարմիր բանակին մէջ:

Ըսել կ'ուզենք թէ այս համաշխարհային զօրաշարժին, ընդհանուր ալեկոծութեան եւ խմորումներուն մէջ, մեր ընկերային եւ հանրային կեանքն ալ խոր փոփոխութիւններ կրած է եւ դեռ պիտի կրէ: Մանաւանդ պատերազմէն վերջը:

Անհրաժեշտ է արթնութիւն՝ գիտակցաբար օգտուելու համար այդ խմորումներէն եւ ցնցումներէն, որոնց մասին պիտի խօսինք հետզհետէ:

Միացեալ աշխատանք՝ բաց աչքերով:

Շ·

ԼՍԵ՞Ր ԷԻՔ ԱՁՍ ԱՐՀԱԻԻՐՔԸ

ՈՒՔ ՀՈԳԻ ԷԻՆ, ՀԱՅ ԵՒ ՅՈՅՆ...

—o—

Կարօտի երգն իրենց շրթներուն, բոլորուած համեստ սեղանի մը չուրջ, «ազատուած»ները իրենց յաւուրկ մթնոլորտը ստեղծած են արդէն ճաշարանի մը անկիւնը: Նուագի ընկերակցութիւնը աւելի յուզիչ կը դարձնէր պատկերը:

Ցոդնած դադրած են, իրենց դէմքերուն վրայ դրոշմուած՝ անլուր տառապանքը:

Երգը կը չարունակուի, համակ սարսուռ·

կը մեկնիմ մայրիկ, կը մեկնիմ օտարութեան,
Օրհնէ պանդուխտ տղադ, մայր իմ սիրական···

Ուք հոգի են, Հայ եւ Ցոյն, բոլորն ալ տառապանքի ընկերներ:

Հայ մըն է իրենց պետը՝ բժիշկ սպայ մը յունական բանակէն, հազիւ երեսուն տարեկան: Մէկ օր առաջ հասած էին Փարիզ: Իրենց կեանքը կը պարտին Դաշնակիցներուն: Իրենք անդամ զարմանք կը յայտնեն թէ ինչպէս ազատեցան: Աքէն - քէն են գրեթէ բոլորը: Իրենց կեանքի նկարագրութիւնը նոյնքան յուզիչ է որքան երգը:

— Ե՞րբ մեկնեցաք Ցունաստանէն: = 1944 Օգոստոս 16ին:

— Ի՞նչպէս պատահեցաւ, կամովի՞ն մեկնեցաք թէ բռնի ուժով տարին ձեզ:

Բժիշկ սպան ինծի կը նայի եւ աչքերուն մէջ կը կարդամ ամբողջ ողբերգութիւն մը:

= «Օգոստոս ամիսն էր, լաւ կը յիշեմ 9ին, առտուան կանուխ ժամը 3ին: Տակաւին մութ էր երբ Գերմաացիներն ու ոստիկանները պաշարեցին Տուղրութին (Ֆիլքս, Աքէնքի հայաշատ թաղամասը): Ոչ ոք լուր ունէր: Քաղաքը լուռ եւ մութ, ժողովուրդը չատոնց փակուած էր տուներուն մէջ: Ժամը 5ին, մութ ու լոյսին հրապարակային Ծանուցում մը: Բոլոր երիտասարդները 15—45 տարեկան պէտք է ներկայանան քաղաքին հրապարակը, ինքնութեան թուղթերու քննութեան համար, եւ որովհետեւ 15—20 օր առաջ, նմանօրինակ դէպք մը պատահած էր, չատերու համար հասարակ քննութիւն մը երեւցաւ: Կէս ժամ հազիւ իրաւունք տուած էին պատրաստուելու համար: Ժամը ճիշդ 5ուկէսին պէտք էր հրապարակը զըտնուէինք: Որոշեալ ժամուն մօտաւորապէս 3500 հոգի խնուած էին այդ հրապարակը, բոլորն ալ երիտասարդ՝ Ցոյն եւ Հայ:

Քօղարկուած մարդիկ մատնանշումներ կ'ը - նէին: Մենք ծունկի եկած իրենց առջեւ, հազիւ կրնայինք նշմարել իրենց աչքերը: Մատնանշում - ներու հետեւանքով, այդ մարդկային կոյտի թիւը կը նուազէր հետզհետէ: Գնդակահարութիւնները տեղին վրայ կը կատարուէին կամ քովնտի փողոցի մը պատերուն տակ: Պատուհաններէն կիներ ու երեխայ մեզ կը դիտէին այլայլած: Գոռում զո - չում··· լաց ու կոծ··· Կը սկսին կրակել պատուհաններուն, դիմադրութեան պատրուակով: Կիներու ճիչը աւելի կը սաստկանայ: Կարելի՞ է խեղդել մօր մը լացը կամ աղաղակը ի տես իր զաւկի խոշտանգումին կամ սպանութեան:

Նոյն իրիկունը ժամը 9ին, «մաքրագործում - ներէ» վերջ մնացած էինք մօտաւորապէս 2000 հոգի: Կ'առաջնորդուինք դէպի բանտ: Հասաքա - վայրի կամ ճամբու ընթացքին խստիւ արդիլուած էր կինդուն եւ երեխաներուն մեզի մօտենալ: Կարաւանը Թրքական ջարդերու տեսարանը կը յիշեցնէր: Այդ կոտորածներէն ողջ մնացած բեկորներն ալ այս անդամ Ցոյն բախտը կ'ունենային: Բանտին մէջ ալ «մաքրագործում»ի նոյն արարողութիւնը: Դիմակաւոր մարդոց առջեւ ծունկի եկած կալանաւորներու զտումի գործողութիւնները կը կատարէին: Պատանդներու, մահապարտներու կամ չարչարանքի ենթականերու ո՞ր չարքին պիտի պատկանէինք արդեօք: Անընդհատ մենք մեզի այդ հարցումն էր որ կուտայինք:

Կատակի պատրաստութեան հրահանգէն, բժըշկական քննութենէ ետք, վերջին պահուն յստակ եղաւ վերջապէս մեր կացութիւնը: Մենք «առանձնաչնորհեալներս» դատապարտուած էինք մեկնելու··· Գերմանիա: Պարտաւորիչ կամ «կամաւոր» աշխատաւորներու չարքին կը պատկանէինք ···

Օգոստոս 16ին ճամբայ ելանք բանտէն եւ մէկ ժամ քալելէ վերջ հասանք Ռուֆի կայան - կայարանը: Մեզմէ առաջ կիներ ու երեխաներ հասաքուած էին կայարանը, կրկին լաց ու կոծ··· Եւ վերջապէս փոքրիկ վակոններու մէջ 34ական հոգի տեղաւորուելով ճամբայ ելանք դէպի Գերմանիա:

— Ներողութիւն ընդհատելուս, արդեօք ուրիշ չրջաններու մասին տեղեկութիւն ունի՞ք, Հայերուն թիւի մասին կրնա՞ք դաղափար մը տալ:

= Այո՛, Տուղրութիի չրջանէն ճամբայ ելանք այդ թուականին 1200 հոգի, 700ը Ցոյն եւ 500ը Հայ կարելի է հաշուել: Նոյն ձեւի դէպքեր պատահեցան Վիրօնի, Քօքինիայի եւ Կիդիի մէջ այդ վերջին օրերուն: Քօքինիայի մէջ պատահածը աւելի խիստ էր քան մեր չրջանները: Այդ թաղամասին մէջ դէպքը տեղի ունեցաւ օգոստոս 15ին: Դիմադրութեան պատրուակով դնդակահարութիւնները տեղին վրայ չատ աւելի էին: Գրեթէ պատերազմական հանդամանք առաւ: **250** Հայ մեռեալ կարելի է հաշուել այդ շրջանէն: Ամենամեծ կորուստը որ տուինք:

— Ընդհանուր թիւ մը կրնա՞ք տալ հայկական կորուստներու մասին:

= Դժբախտաբար ոչ: Այս դէպքերէն առաջ կ'ըսէին թէ սովամահ եղած են մօտաւորապէս 800 Հայեր, միայն Աքէնիի մէջ: Իսկ Ցոյներն ալ հաշուելով ընդհանուր թիւ կը հաշուէին կէս միլիոն սովամահ:

— Քանի՞ հոգի կը կարծէք որ բոնի տարած ըլլան:

= Վերը թուած թաղամասերէս Ցոյն եւ Հայ միասին կարելի է 10—12000 հաշուել:

— Ապրուստի սղութիւնը ինչի՞ կարելի է վերագրել:

= Ցունաստան աղքատ երկիր մը ըլլալով, աւելի տուժեց քան միւս դրաւեալ երկիրները: Գերմանները 1941ին երբ Աքէնք մտան, կարելի է ըսել թէ բարեկեցիկ էր ժողովուրդին վիճակը, պարեներուն ալ գրեթէ բաւարար: 15 օր վերջ Իտալացիները եկան: Հետզհետէ պաշարը պակսեցաւ: Ճիշդ է որ Գերմանները իրենց գրաւեալ չրջանի մասնաւոր դրամներով կը գնէին, բայց իրականութեան մէջ թալան էր: Ժողովուրդը անդրադարձաւ եւ ապրանքները հրապարակէն պակսեցան: Կառավարութիւնը չկրցաւ առաջքը առնել: Արդէն ուշ էր եւ ի՞նչ կրնար ընել: Մի՛ազդային կարմիր Խաչը հետաքրքրուեցաւ եւ երբ սովի համաճարակը սկսաւ, օգնութեան գործին ձեռնարկեց, որոնց մասին անչուշտ տեղեկութիւն ունիք:

(Մնացեալը յաջորդով) ԵՐԶՈՒԻՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՋՎԷԼԹ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

—o—

Ամերիկեան անթելը ուրբաթ առտու հաղորդեց թէ նախագահ Րոզվէլթ յանկարծամահ եղած է Հարթ Սփրինկսի մէջ, ուր գացած էր հանգստանալու: Այս դոյժը չանթի մը տպաւորութիւնը գործեց, ճիշդ այն պահուն երբ Դաշնակիցները կը պատրաստուին Պերլին մտնել, սրընթաց յառաջխաղացութեամբ մը: Լուրը հաղորդեց նախագահին անձնական քարտուղարը, Սպիտակ Տունէն (նախագահական պալատ): Մահը հետեւանք է ուղեղային կաթուածի: Փոխ - նախագահը, Հէրըի Թրումըն, անմիջապէս պալատ հրաւիրուելով, աւանդական երդումն ըրաւ եւ ստանձնեց նախագահութիւնը: Տիկին Րոզվէլթ հեռադիր մը ուղղելով իր զաւակներուն, որոնք զինուոր են, չէչտեց թէ նախագահը իր պարտականութիւնը կատարեց մինչեւ ծայրը, ինչպէս կը փափաքէր:

*** Նախագահ Ֆրէնքլին Րոզվէլթ ծնած էր 1882ին, Նիւ Եորքի նահանգին մէջ: Կը պատկանէր այն դասակարգին որ Մ· Նահանգներուն մէջ կը կոչուի հողային արիստոքրատիա: Սերած էր հոլլանդացի զաղթականներու սերունդէ մը, որ նախապէս կը բնակէր Նոր - Ամստէրտամ (այժմ Ցանօթ է Նիւ Եորք անունով): Քսանեւութ տարեկանին, տակաւին փաստաբանական կաճառը չմըտած, թեկնածու ներկայացաւ ծերակուտական ընտրութեանց եւ ընտրուեցաւ: Այս յաջողութիւնը մասամբ հետեւանք էր այն համակրին զոր կը վայելէր իր ընտանիքը: Նախագահ Ուիլսընի պայքարը ի նպաստ Ազգերու Դաշնակցութեան խորապէս ազդեց Ամերիկայի հանրային կարծիքի յառաջդիմական խաւերուն վրայ: Րոզվէլթ խանդավառուեցաւ այս չարժումով եւ Ուիլսընի նախագահութեան տակ եղաւ ծովային փոխ-նախարար, փորձառութիւն ստանալով Մեծ Պատերազմի ընթացքին: Որոշած էր հանրային կեանքէն քաշուիլ տասը տարի վերջը: Ցանկարծ, 40 տարեկանին, սրունքները չկատուեցան եւ մնաց միշտ անդամալոյծ: 1928ին վերնատակս մտաւ քաղաքական ասպարէզը, իր չարժուն աթոռէն ծափահարելով Սմիթի թեկնածութիւնը նախագահութեան համար: Ինք ալ եղաւ կառավարիչ Նիւ Եորքի: Երկիրը մատնուած էր անտանելի գործազրկութեան մը եւ ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր զարմանի մը: Րոզվէլթ նախագահ ընտրուեցաւ 1932 Նոյ· 8ին: Այս առթիւ կազմած էր ծրագիր մը որուն չնորհիւ բարձրացաւ բանուորներուն կեանքի մակարդակը եւ որոշ բարգաւաճում յառաջ եկաւ: 1936ին, երբ լրացաւ իր նախագահական շրջանը, Րոզվէլթ չատ ժողովրդական էր եւ կը վայելէր զանգուածներու աջակցութիւնը: Իր հակառակորդները, որոնք մեծ մասով կրթնած էին սեղանաւորական կազմակերպութեանց, չկրցան յաջողցնել իրենց թեկնածուն: 1940ին, երրորդ անդամ թեկնածու ներկայացաւ: Այս անդամ կ'առաջարկէին որ չհրաժարի, ինչպէս ըրած էր Ցորճ Ուաշինկթընի պարագային, որ երկու անդամ նախագահ ընտրուելէ ետք չուզեց երրորդ անդամ ընտրուիլ: Ամերիկեան սովորութիւնն է որ նախագահ ընտրուելէ ետք, ընտրողական ցուցակներ կը պատրաստուին եւ կը ղրկուին ամէն կողմ, ուր կը գրուին ընտրողներուն անունները, հասցէները եւ ինչ կուսակցութեան կը պատկանին: Ցետոյ կը սկսի ընտրական պայքարը: Ամերիկեան ընտրութիւնները կը կատարուին Նոյեմբեր ամսուն առաջին երկուշաբթի օրը: Ընտրողները կը քուէարկեն ոչ թէ անձերու, այլ ընտրողական ցուցակներու: Ամէն նահանգ ունի որոշ թիւով ընտրողներ, որոնք կը ներկայանան ընտրողական ժողովի մը եւ կը քուէարկեն նախագահի մը համար: Ընտրողական ժողովները կը գումարուին Դեկտեմբեր ամսուն առաջին երկուշաբթի օրը: Ընտրողները

կէր սպառազինութեանց վիթխարի ծրագիր մը, օգնելու համար այն երկիրներուն որ ենթարկուած էին Առանցքի յարձակումներուն: Եւ յաջողեցաւ, հակառակ մեկուսացման կուսակիցներուն ընդդիմութեան: Անդամ էր Ամերիկայի ռամկավար կուսակցութեան (դեմոկրատ), հակաֆաշական եւ ջատագով՝ հաւաքական ապահովութեան: Այս պէս քայլ առ քայլ ամերիկեան ժողովուրդը առաջնորդեց դէպի պատերազմ, յանուն իր իսկ երկրին ապահովութեան: Իր մղած պայքարին չնորհիւ էր որ Մ. Նահանգները մեկուսացման քաղաքականութիւնը եւ ոտքով դլխով մտան Եւրոպայի գործերուն մէջ, հակառակ Մընրոյի վարդապետութեան: Զորրորդ անգամ նախագահ ընտրուեցաւ 1944 նոյ. 8ին: Սահմանադրութեան տրամադրութեանց հակառակ էր այս չորրորդ թեկնածութիւնը, բայց ամերիկեան ժողովուրդը ուզեց իր վստահութիւնը յայտնել, որպէսզի պատերազմը հասցնէ իր յաջող վախճանին:

*** Զօր. ոը կօլ անմիջապէս ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց նոր նախագահին, չեշտելով թէ Րոզվելթ «բովանդակ մարդկութեան աչքին խորհրդանշան -ախոյեանն էր այն մեծ դատին որուն համար Միացեալ Ազգերը այնքան տառապեցան եւ պայքարեցան,— ազատութեան դատը: Ան չկրցաւ բաւական ապրիլ տեսնելու համար յաղթական վախճանը այս պատերազմին ուր իր աղնիւ երկիրը կը պայքարի առաջին չարքին վրայ: Ան աշխարհին կը ձդէ անկորնչելի օրինակ մը եւ էական պատգամ մը: Այդ պատգամը պիտի լսուի: Ան առաջին օրէն մինչեւ վերջին օրը եղաւ հաւատարիմ բարեկամը Ֆրանսայի, որ կը հիանար իր վրայ եւ կը սիրէր դինքը»:

Տեղական թերթերը ջերմ ներբողականներ կը նուիրեն հանդուցեալ նախագահին: «Լ'Օպ» Րոզվելթը կը կոչէ «Ազատութեան Հսկան», աւելցնելով.— «Հիթլէր պիտի ըսէ վաղը,— եթէ հինդ տարի առաջ մեռած ըլլար, թերեւս չհասած կ'ըլլայի դրաւը»: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը, «Լը Փոփիւլէր» «Աչխարհի Ախոյեանը» կը կոչէ հանդուցեալը: «Իմանիթէ» կը դրէ թէ Րոզվելթի մահով կ'անհետանայ «ախոյեան մը ժողովրդավար պետութեանց համաձայնութեան ընդդէմ հիթլէրականութեան: Ոչ ոք պիտի մոռնայ իր աջակցութիւնը նացիականութեան չարաչար ժամուն համար»:

*** Նոր նախագահը, Հէրրի Թրումըն, ծնած է 1884ին, ագարակի մը մէջ: Քսաներկու տարեկանին պաշտօնեայ էր դրամատան մը մէջ եւ զարձաւ մայրենի ագարակը, տասը տարի աչխատելով իբրեւ ընկեր իր հօրը հետ: Մեծ պատերազմին Ֆրանսա եկաւ իբրեւ թնդանօթաձիգ սպայ եւ անմիջապէս զարձաւ դնդապետ: Զանազան պաշտօններէ վերջ ծերակուտական ընտրուեցաւ 1934ին, յետոյ վերընտրուեցաւ 1940ին: Իր պրպտումներուն չնորհիւ, ամբողջովին վերակազմուեցաւ երկրին պաշտպանութեան դրութիւնը, 250 միլիոն տոլարի խնայողութեամբ: Իրատես է եւ չինարար միտք:

Սրընթաց Առչաւ դէպի Պերլին

—o—

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՁԱԿԱՏ ՉԿԱՑ ԱՁԼԵԻՍ

Ամերիկեան 9րդ բանակին զինուորները էլպա գետը անցան հինգշաբթի օր եւ սկսան յառաջ խաղալ դէպի Պերլին: Ուրիշ թեւ մը կը յառաջանայ տարբեր ուղղութեամբ, միանալու համար կարմիր բանակին: Երկրորդ զրահապատ զօրաբաժինը, որ կը կոչուի «Դժոխք անիւներու վրայ», հասաւ Մակէպուրկի մօտ (125 քիլ. հեռու Պերլինի կեդրոնէն) եւ անմիջապէս յենակէտ մը հաստատեց: Զօր. Սիմփսընի հրասայլերը 80 քիլոմեթր կտրեցին մէկ օրուան մէջ, անցնելով Պրունչվիկը եւ 50 օդանաւեր դրաւելով օդակայանին մէջ: Ամերիկեան Գ. բանակին հրասայլերը դրաւելով Էրֆուրթը, Պերլինի ճամբուն վրայ, յառաջխաղացութիւնը չարունակեցին անձանօթ ուղղութեամբ, թերեւս Հալլէի մօտ, որ միայն 100 մղոն հեռու է կարմիր բանակի ճակատէն, Պերլինի հարաւային-արեւելեան չրջանին մէջ:

Դաչնակիցներու ճնչումը արագօրէն սաստկացաւ ամբողջ ճակատին վրայ: Տեղ տեղ թշնամին կը դիմադրէ ուժգնօրէն, բայց Պերլինի անթելն ալ կը խոտովանի թէ «այլեւս գոյութիւն չունի արեւմտեան ճակատ, այն իմաստով որ կը հասկնային այդ բացատրութիւնը մինչեւ այսօր»: Ամերիկեան զործակալութեան մը տեղեկութեանց համաձայն, դաչնակից օդաչոյքեր իջած են Պրանտէնպուրկ, 30 քիլոմեթր հեռու Պերլինէն: Գերմանիոյ մայրաքաղաքը անմիջական նչանակէտն է ամերիկեան 9րդ բանակին, եւ լրջօրէն վտանգուած: Առջի օր ամերիկեան բանակը միայն 80 քիլոմեթր հեռու էր Պերլինէն: Ամերիկեան Գ. բանակը զրաւեց Վայմարը, առանց կռուելու: Այս զրաւման չնորհիւ ազատեցան 21000 քաղաքական գերիներ, որոնք արգելափակուած էին էրֆուրթի հիւսիսային-արեւելեան չրջանին մէջ: Կը կարծուի թէ ռուսական եւ անգլեւամերիկեան բանակները իրար պիտի դիմաւորեն ոչ թէ Լայփցիկի, այլ Պերլինի մէջ: Կարելի է ըսել թէ այլեւս լուրջ

Լ. ՇԱՆԹԻ «ԿԱՅՍՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ըսինք թէ բեմադրութիւնը կը պատկանէր Տիկին Ա. Բուդաղեանին: Տիկինը ունի անապատ եռանդ, խղճմտութիւն եւ թատերական արուեստի պատրաստութիւն: Կը հետեւի թատերական բոլոր նորութեանց եւ առնց անդրադարձումը համա - դրեալ ձեւին տակ կը վոխադրէ դէպի հայ բեմը: Կրնամ ըսել թէ Տիկին Բուդաղեան առաւելապէս Սթանիսլավսկիի դպրոցին հետեւորդ մըն է: Դերակատարները կ'ուղէ վերածել ամբողջութեան մը: Այդ դպրոցին սկզբունքներով, չկան մեծ կամ փոքր դերակատարներ, բոլորն ալ ներկայացման մը մէջ համահաւասար ուժեր են:

« Կայսր»ով Տիկինը կրցած էր հասնիլ իր բաղձանքին, այսպէս Տիկին Պոտոսեանը (պալատական տիկին) իր պզտիկ դերովը այնքան լաւ էր եւ բնական՝ որքան օրինակ Գ. Տէրվիչեանը Օհան Գուրգէնի պատասխանատու դերին մէջ: Բոլոր դերասաններուն եւ դերասանուհիներուն չարժուածները ինքնաբուխ էին եւ տպաւորիչ: Տիկին Բուդաղեան կրցած էր սքանչելի բիւզանդական տարազներ ճարել: Բեմը հարուստ էր, ոճաւորեալ եւ հին չրջանի ոգին վերապրեցնող:

Դերակատարներուն անցնելէ առաջ, ըսենք թէ Լ. Շանթի իր հերոսներուն նկարագիրը ոչ կը յօրինէ, եւ ոչ ալ կ'երեւակայէ. պատմութենէն կ'առնէ այնպէս՝ ինչպէս որ կան: Օրինակ Օհան Գուրգէնը հանրածանօթ Ցուվհ. Զմչկիկն է: Թէոֆանօն պատմութեան ծանօթ աչխարհահռչակ դեղուհի Թէոֆանոն: Թերեւս այս է պատճառը որ Կայսրին մէջ բանաստեղծութիւնը նուազ է քան «Հին Աստուածները»ուն՝ ուր ամէն ինչ երազ է եւ քննքչութիւն: Բացառութիւն մըն է Հաննան՝ որ Շանթի ներաչխարհէն ծնունդ առած յղացում մըն է:

Օհան Գուրգէն.— Դերակատարը Գ. Տէրվիչեան: Իրրեւ փէօճ Փորմիէ ան տուաւ սպասուածը: Տէրվիչեանը լաւ իւրացուցած էր Շանթի պատկերացուցած արեւելեան բանակներու հրամանատարին դերը: Ան ներկայացաւ արի, ինքնավստահ ու

դիմադրութիւն չի կատարուիր հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ: Դաչնակիցները դեռեւս կ'անցնին առանց դժուարութեան, կարեւոր քաղաքներ կ'իյնան անպաչտպան, ամէն օր 30—40000 հոգի դերի կը բռնուին: Հեռագրի մը համաձայն, ամերիկեան Ա. բանակը միայն 25 քիլոմեթր հեռու է Լայփցիկէն: Գերման մարէչալ Քէսէրլինկ այժմ կը չանայ նոր գիծ մը հաստատել Էմսկնի եւ Պրէմէնի միջեւ, կասեցնելու համար անգլիական յառաջխաղացութիւնը Օլէնպուրկի նահանգին մէջ: Կռիւները նոյն սաստկութեամբ կը չարունակուին Հոլանտայի մէջ:

Ֆրանսական զօրքը դրաւեց Ռասթաթը եւ Պատըն - Պատրոն: Ուրիշ զօրամասեր յարձակողականի անցած են Ալպեան սահմանապուլխին վրայ, զուգընթաց անգլիական բանակին հետ որ կը զործէ Իտալիոյ մէջ:

Արեւելեան ճակատին վրայ, մարէչալ Տոլբուխինի բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Լինց, Սէն - Փոլթէնի չրջանին մէջ: (130 մղոն հեռու Հիթլէրի պատմական ամրոցէն՝ Պէրխթէսկատէն): Գերմանական տղբիւրէ կը հաղորդուի թէ բանակը դէպի Ալպեան ամրութիւնները կը քաչուի, Աւստրիոյ եւ Պավարիոյ սահմանին վրայ: Վիէննայի չրջանին մէջ, Դանուբի հարաւակողմը, ամէն դիմադրութիւն վերջացած կը համարուի: Ռուս մարէչալ Մալինովսկի յառաջ կը խաղայ դէպի Պրնօ, որ զինագործական մեծ կեդրոն մըն է: Մարէչալ Տոլբուխին Վիէննան հարկին ձգելով, յառաջ կը խաղայ դէպի Պավարիոյ սահմանագլուխը, միանալու համար դաչնակից բանակներուն: Պերլինէն կը հաղորդուին թէ ռուսական թնդանօթակիրներ հարուածային զօրք (վոյսկորիկ խումբեր) յղմած հասած են Դանուբի երկու ափերուն վրայ, մաքրելու համար Վիէննայի վերման պահակագօրքին մնացորդները:

ՄՕՏ Ի ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Իրագէկ չրջանակներէ կը հաւաստեն թէ վերման մարէչալ Փաւլուս, որ Մոսկուա կը դտնուի, պիտի ձեռնարկէ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմելու եւ պատերազմը վերջացնելու: Մարէչալը յայտարարութեամբ մը պիտի ազդարարէ թէ այսուհետեւ ամէն դիմադրութիւն պիտի համարուի դաւաճանութիւն: Հաւանական է որ Քէօնիկսպէրկը դաւնայ մայրաքաղաք առժամեայ կառավարութեան:

Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ Զըբչիլ չատ կարեւոր լուր մը պիտի հաղորդէ հինգչաբթի օր, երեսփ. ժողովին մէջ: Իրրեւ հետեւանք Դաչնակիցներու սրընթաց յաղթանակին, հաւանական է որ պատերազմը վերջանայ նախատեսուած ժամանակէն չատ առաջ: Շատ մը երեսփոխաններու կարծիքով, այդ վախճանը կրնայ տեղի ունենալ որ եւ է ատեն, մէկ շաբաթէն կամ չորս շաբաթէն, երբ որ դաչնակից հրամանատարները յայտարարեն թէ թշնամի բանակները քայքայուած են եւ մաքրագործումը բաւական յառաջ տարուած:

ՀԱՄԱԿՐԱՆԻՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

—o—

ՑԱՆԿ 4

Մարսէյլէն հեռագրով, «սրտագին չնորհաւորութեանց հետ», «խումբ մը Հայուհիներու կողմէ»:	5000
Նուպար Մարգարեան, (Վէնսէն), ...	2000
Տիկին մը	1000
Յարութիւն Փափազեան	1000
Շահան Սարեան	1000
Դումար՝	10000
Նախորդ դումար՝	57200
Ընդհ. դումար՝	67200

Ուրիշ դումարներ եւ բաժնեղներ՝ յաջորդով:

իսպառ նկարագրի մը բոլոր արժանիքներովը, մեեւնոյն ատեն նուրբ էր, երազուն եւ սկեպտիկ: «Կայսր» կարդացած պահուս ինչ որ երեւակայած էի իրրեւ տիպար, դասյ բեմին վրայ՝ Տէրվիչեանով:

Թէոֆանօ.— Դերակատար՝ Տիկ. Ս. Նչանեան: Կը կարծեմ թէ այս խաղին ամէնէն ծանր եւ պատասխանատու դերը ստանձնած էր Տիկին Նչանեանը: Բարդ խաղարկութեան մը կը կարօտի. պէտք է ըլլալ «անօթ խարդաւանքի ու ապականութեան», ու տեսը համար նախ պէտք է ներկայանալ փիլիքապէս դեղեցիկ, յետոյ պչրող, դաւադիր, բռնակալ եւ քիչ մըն ալ դէմքի կարօտ: Տիկինը այս բոլոր կէրքի դաղաթներուն վրայէն սահեցաւ իր խանդաւածքին համապատասխանող տաւնալներով: Վերջին արարին իր խաղարկութիւնը հասցուց ուզուած արդիւնքին:

Չանինա.— Շատ համակրելի ուժ մըն է նորահաս Օր. Էքիզեանը: Նախ ունի բեմական ազու ձայն եւ այդ ձայնն ալ իր տպաւորիչ, զուտ բեմական թէմպրը: Հաննայի դերին մէջ իր բարձրութեան վրայ էր եւ կրցաւ բեմը, եւ ինչո՞ւ չէ, ամբողջ խաղարկութիւնը իր երազային դնացքովը վարթնել: Աղուոր քերթուածի մը նման վայելեցինք ձիւնէ աղջկան չնորհները, որոնք կուգային հակադրել Բիւզանդիոնի մէջ կատարուած սա կոչտ իրականութեանց: Օր. Էքիզեան լաւ դիմախաղ ունի. բնութիւնը կարծես ի ծնէ զինք դերասանուհի կերտած է:

Նիկեփոր Փոկաս.— Տրդատ Նչանեանը, իրրեւ կայսր, իր բուն դերին մէջ էր, կրցաւ իր բոլոր յատկութիւն պոռթկումները զգալի եւ առնք հեղհեղանքի չափով մը ծածկել: Տիկին Բուդաղեանին ճպռտոր զդալի էր իր վրայ, բայց կը կարծեմ թէ դոնէ մէկ անգամ, հոն ուր Օհան Գուրգէնը աքսորել կուտար, պէտք էր որ իր զայրոյթի թափը երեւան բերէր: Իր չարժուձեւերը ճիշդ էին:

Վասիլ Լըկապէն.— Վ. Սվաճեան այս դերին մէջ կատարեալ էր: Տուաւ այդ դժուար էակին բոլոր բարդ ապրումները: Ձայն, չարժուձեւ, դիմախաղ, վերջապէս բոլորն ալ տեղին էին:

Ս. Սուրէնեանը Թորոս Իչխանի դերին մէջ ներկայանալի էր: Ապազայ ունի, բառերուն վրայ իր չեչտերը չատ են, առկէ միօրինակ երգ մը յառաջ կուգայ, ինչ որ կրնայ հետզհետէ անհաճոյ դառնալ: Այս դիտողութիւնը կը կատարեմ նոյն պէս Ռաֆայէլ Զարդարեանին:

Ռ. Զարդարեան իրրեւ Պատրիկ Ապամբաս, Պոտոսեան իրրեւ Հոգեւորականը, Տիկին Ազնիւ իրրեւ Իչխանուհի Աբգերա, Պշիկեան, Հապէշեան, Միխիթեան, Օր. Նուարդ, Սինանեան, Պօյաճեան, Մանպաչ եւ ուրիչներ պակասը լրացուցին: Խաղարկութիւնը եթէ իր տեխնոներն ալ ունենար; մեր վայելքը լման պիտի ըլլար:

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Ա. ՄԻՈՒԹԻՒԸԼ ԵԻ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ փոխադարձ աչակցութեան դաչինք մը կնքած են մարէչալ Թիթոյի այցելութեան առեն, ինչպէս կը հաղորդէ Մոսկուայի պաշտօնական դործակալութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Տիկին Վերժին Ա. Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Երանեան, Թէքեան եւ Ֆէսճեան ընտանիքները, խորին չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, դրաւոր եւ ծաղկեպսակով մասնակցեցան ողբացեալ ԱԲՐԱՀԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի յուղարկաւորութեան:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ ՄԷՋ «Յառաջ» կը ծախուի Café des Sports, Սարպիխն սրճարանը:

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ վերսկսած է իր գործունէութիւնը, եւ կոչ կ'ընէ իր հին եւ նոր անդամներուն: Արձանագրութեան կամ տեղեկութեան համար դիմել Փարիզի չրջանային պետին.— Փանոս Փանոսեանի, 6 Rue Jean Jaques Rousseau Chaville (S. et O.):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 15 Avril 1945 Կիրակի 15 Ապրիլ

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4378-Նոր շրջան թիւ 7 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՒԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՊՈՒԿՏԻՒՆ ՍԻՐՏԸ

—o—

ԻՒՐԵՒ ՈՂՋՈՅՆ ՅԱՌԱՋԻՆ

Այս ջուրը չկա՞յ, եղբա՛յր,
Որ դաշտին մէջէն հանդարտաձեղ կ'ոլորուի,
Որուն ակունքէն լեռնային այս մանուշակները, ճէնղիլյանները, երջանկօրօ՛ր, կը խմեն,
Որուն պաղպաջուն ումպերէն, տարրերու խորհրդաւոր քուրային մէջ բաղադրուած, ժժգոյն մարդկութիւնը կ'ամոքուի,
Որուն կենսապարզեւ կոհակները ստորերկր - եայ չերտեր կը կորեն, ու զմայլուն ուռիին, ու բաղկատարած մայրիներուն արեւը կանա՛չ կը պահեն,
Այս ջուրը չկա՞յ, եղբա՛յր,
Որուն բիւրեղ աւազաններուն մէջ, տօթակէզ ժամերուն, դեղնալանջերու, կաքաւներու, սար - եակներու երամներ կը լոզնան,
— Ճռուողագին ու թեւաբախ յափշտակու - թի՛ւն,—
Որուն սառնորակ ալիքներուն մէջ, երբ բարտիին ստուերը կը չափէ հասակը հովիտին, սկիւռն ու եղջերուն, մանր դուարն ու արջառը, ամէն մէկը իրիկնային իր ժամուն, կուգայ իր պապակած դունչը մխրճել:
Այս մայր ջուրը չկա՞յ, եղբա՛յր, խաղաղաճեմ ու հոգեհեւ,
Եղած է ջրվէ՛ժ ու ժա՛յթք, հեռո՛ւն իր երի - տասարդութեան, փոթորի՛կ ու բախի՛ւն...

×

Մտացաւ օր մը, երկինքներու ծոցերուն մէջ անքննելի, ու, մաքրամաքո՛ւր, իջաւ բարձունքին անառիկ, ու բարձունքէն ահեղաթափ խոյացաւ:
Ծառնեց, զօրանալու իր երթին մէջ տարերային, ուղիներն համակ որոնց իր ճամբուն հանդիպեցաւ:
— Կեցի՛ր, հրամայեց ապառաժ մ'անսասան:
Թեւ մը գլխէն, թեւ մը ոտքէն, ու իրանը ապառաժի ենթահողին՝ պլլուեցաւ:
Քաուեցաւ ընդերքին, ու հալեցուց անապն ու ոսկին, երկաթն ու պղինձը, հանքաղն ու մակնէզիոնն, եւ ծանրաբեռնուած ալիքներով, թաւալեցաւ:

×

Հետզհետէ, խռովք մը ծաւալեցաւ մարմնին մէջ փարթամ...
Անասելի կարօտներ՝ դէպի հովիտները ...
Անդիմադրելի կանչը մեղեդիներուն, հովերու երկին, ծործորներէն մեկնած... բայց յանկարծ, նե՛նգ, խռոչ մ'իր առջեւ:
— Ահա թիզ առ թիզ, ըսին յորձանքները, պիտի չուլլուինք պատերն ի վեր, ու պիտի իյնաս դերի՝ մեր յաղթական զնացքին: Մենք պիտի երթանք առա՛ջ:
Աղո՛ւ, կախարդակա՛ն ձայներ կը կանչեն...
Շատ չանցած, ցայտք անդնդային, ու գոռում պակուցիչ: Ջրվէժին կամարը կազմուած:
- Ու եղաւ պահ մը ուր վսեմազոյն արարչու - թիւնը դիրկընդխառնուեցաւ աւերումին հետ տարերային:
Ալիքներու յորդող խոյանքէն ժայռեր տեղահան գլորեցան:
Հողակոյտ փլուզում, ու աւեր՝ մրջնաւոլնե - րու չնչին:
Վարը, ստորոտը ջրվէժին, ծփծփո՛ւն, մատղաշ իրանը բարտիին արմատախիլ, ու իր գալար ոսկին վրայ՝ արտոյտի բոյն մը ջրամոյն:

×

Ալիքները հարստացած թէեւ երբեք չդարձան ետ, բայց ալ չունին անհասատ ոռնոցներ, ո՛չ ալ կը լեցնեն մթնոլորտը փրփրուրներով, ո՛չ ալ կը թրթռացնեն օդը տենդահար:
Հետզհետէ աւելի զօրացած, յափրացած, երկունքի տառապանքներ կը զալարեն ընդերքն իր, եւ կը ժպտի երեան՝ երկնքին, ասմադուն քաղցրութեամբ:
Ամէն մէկ կաթիլը իր համայնոռոդ իրանին կը թաւալի՝ կենդանացած, միակ ներդաշնակութեան՝ Նուիրումին կշռոյթովը:

×

Այս ջուրը, որ, հիմա այսպէ՛ս, հեղասա՛հ...
Եղբա՛յր, եղբա՛յր, տա՛ր որ բոլոր մեղապարտ թէ աւերիչ դեղերանքներն իմ, մոգու - թեամբը միւնոյն ալքիմիային, դարձնէին այս չարչարակոծ, այս սիրահեւ սիրտը պուէտին, քեզի համար, բոլորին համար, աւելի մե՛ծ, աւելի տա՛ք ողջակէզ:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գարնան առաջին ծիծեռնակը...

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— « Ցառաջ »ը Մարսէյլ հասաւ ծիծեռնակի պէս.— զարնան առաջին ծիծեռնակը: Ընկերներ եւ բարեկամներ կը հարցնէին թէ ե՞րբ լոյս պիտի տեսնէ.— հաշտութեան լուրին չափ անհամբերութեամբ կը սպասուէր « Ցառաջ »ի վերհրատարակման աւետիսին: Եւ զարնանային երեկոյ մը, յանկարծ, «Ցառաջ »ը հասաւ,— շատեր չէին հաւատար իրենց աչքերուն: Տեսայ ընկերներ, որոնք համբուրեցին թերթը, ճիշդ ինչպէս հայր մը կը համբուրէ իր զաւակը՝ դերու - թենէ դարձին,— այս համբոյրը լնդի կը յիշեցնէ հայ հաւատաւոր մայրերու համբոյրը՝ Նարեկը բանալէ առաջ: Տեսայ ընկերներ, որոնք խլեցին Ցառաջը, ճիշդ ինչպէս անօթի մը ձեռքէդ կը յափշտակէ հացը: Ոչ ոք կը հարցնէր դինը, մէկը 10 ֆրանք կ'երկարէ, միւսը 20 ֆրանք, եւ առանց մնացորդը առնելու՝ թերթը առած կը մեկնի: Ընկեր մը 50 ֆրանք կուտար՝ եթէ մէկ Ցառաջ մը հայթայթէր իրեն, բայց սպառած էին Մարսէյլ ղրկուած օրինակները:

Անսահման է ժողովուրդին խանդավառութիւնը «Ցառաջ»ի վերհրատարակութեան առթիւ: Կարծես արեւ մը կը ծագի մեր տարագիր այս բազմութեանց հոգիին մէջ՝ երկար գիշերէ մը վերջ: Ընդհանուր է նաեւ տրամադրութիւնը՝ ամէն բանով օգտակար ըլլալու համար «Ցառաջ»ի: Նիւթական ամէն զոհողութեան պատրաստ ենք, կը յայտարարեն ե՛ւ ընկեր, ե՛ւ համակիր: Արդէն աշխատանքի լծուած են կարգ մը ընկերներ, արձանագրելու համար նուիրատուութիւնները, որոնց ցանկը կը ստանաք չուտով: «Ցառաջ»ը մեր ժողովուրդին թերթն է, ամէնո՛ւն թերթն է, կ'ըսեն ոչ - Դաշնակցականներ, բայց չէ՞ որ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը եւս ժողովուրդը ինքն իսկ է, կ'աւելցնեն Դաշնակցականները:

Գաղափար մը տալու համար այն սպասումին կամ կարօտին մասին, որով լեցուած էին հոգիները հինգ տարիէ ի վեր, ըսեմ այսքանը միայն թէ մեր սիրելի Մալաքեանը կը յայտնէ որ վեց անգամ կարգացեր է «Ցառաջ»ը եւ տակաւին չէ կշտացած, դեռ քանի՛ անգամ պիտի կարգամ չեմ դիտեր, կ'ըսէ:

Կիրակի այցելեցի Մարսէյլի հեռաւոր դիւղերը,— ամէն կողմէ կարցում թէ ե՞րբ լոյս պիտի տեսնէ «Ցառաջ»ը: Սպասեցէք չարաթ մը եւս, կ'ըսէի: Հիմակ որ ստացան ծիծեռնակ «Ցառաջ»ը, կ'երեւակայեմ թէ ի՛նչքան պիտի ուրախանան անոնք: Ամէնուն համար, «Ցառաջ»ի վերհրատարակութիւնը այն սպասուրութիւնը ստեղծած է թէ վերջացած է պատերազմը,— երանի՛ թէ բախտաւոր նշան մը ըլլար այդ եւ իրապէս վերջնաւար պատերազմը, որպէսզի «Ցառաջ» լծուէր իր պատմական առաքելութեան,— մշակութային վարուցանքին, նոր սերունդին արդիական պատրաստութեան եւ հայ իմացականութեան ծաղկումին՝ համաձայն այն վարդապետութեան, որով ստեղծեր ենք ինքնատիպ եւ մեծ քաղաքակրթութիւն մը, միշտ դարձած դէպի արեւը — մենք՝ ի ծնէ արեւորդիներ — , այն արեւը որ Միջերկրականեան աւազանը վերածած է մշակութային հսկայական թաղարի մը, երբեւիցէ անզերազանցելի՝ իր պեղեցկութեամբ եւ փառքով:

... Ցառա՛ջ, Ցառա՛ջ, սիրելի՛ Ցառաջ, ինչե՛ր կը ներշնչես ինծի պարզ վերերեւումովդ, քու հանդգնակոդ դարձեալ խայտանք կուտայ իմ յարատեւ սարսռացող հոգիիս: Ցառա՛ջ, բարի՛ ըլլայ վերերեւումդ, բարի՛ եկար, Ցառաջ, ծիծեռնակ իմ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԵՐԿՈՑԹ ՄԸ տրուած է Ժընեւի մէջ, Ապրիլ 8ին, նախաձեռնութեամբ Մշակոյթի Միութեան: Այս առթիւ երգուած են ժողովրդական երգեր, եղած են արտասանութիւններ եւ բանախօսութիւն մը Սասունցի Դաւիթի մասին, զանազան կտորներու թարգմանութեամբ: Երեկոյթը վերջացած է պարերով:

ՄԻՍ ՊԻՏԻ ԴԱՑ Աւժանթինէն, մինչեւ վեց ամիս, ինչպէս հաղորդեց արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը: Տրամադրելի նաւեր կը պակսին առ այժմ: Աւժանթին 100000 թոն ցորեն եւ 5000 թոն միս նուիրած էր Ֆրանսայի, բայց դեռ չոգենաւ չեն գտած ղրկելու համար:

ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՑԻ խորհրդաժողովին առթիւ մամնաւոր նամակագրուչմ մը պիտի տպուի Մ. Նահանգներուն կողմէ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

—o—

Գեներալիա եւկուքի բաժնուած

Պատերազմին յայտարարութենէն երկու հազար 46 օր վերջը, այլեւս վճռուած կը համարուի Պերլինի ճակատագիրը, մայրաքաղաքը ուրկէ Հիթլէր կը յուսար տիրապետել աշխարհին:

Դաշնակից սպարապետութեան կապուած թղթակից մը խախտած կը գտնէ Գերմանիոյ ամբողջ կեդրոնական դիրքը : Օդերու խնդիր կը համարուի դաշնակից զօրքին մուտքը Պերլին: Առջի օր ամերիկացի զօրավար Փէթըն միայն 24 քիլոմեթր հեռու էր Գերմանիոյ մայրաքաղաքէն, ուսս զօրավար Ժուկով՝ 45 քիլոմեթր: Ուրբաթ օրը, 13 ապրիլ, նացի տիրապետութեան 13 տարին, ամէնէն չարաշուք թուականն էր Գերմանիոյ համար:

Ռիւթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ.— Ամէն բան կրնայ պատահիլ արեւմտեան ճակատին վրայ: Ամբողջ Գերմանիան իր վերջին օրերը կ'ապրի, դեռ անգլեւամերիկեան եւ ռուսական բանակները երկիրը երկու մասի չբաժնած: Անգլիացի մառէչալ Մոնթկոմըրիի զօրքը այժմ միացած է դաշնակից զանգուածային ուժի մը էլպայի վրայ: Պրէմէնէն յառաջանալով, լայն ճակատ մը վրայ, Անգլիացիները այժմ կը սպառնան Գերմանացիները արդելափակել Հիւսիսային ծովու նաւահանգիստներուն եւ Տանըմարքայի մէջ, մինչ Ամերիկացիները Պերլինի վրայ կը քալեն, Ռուսերուն միանալու համար:

Հեռագրի մը համաձայն, գերմանական մեծ կարաւանները Քուքսհաֆէնէն եւ Լիւպէքէն կը նահանջեն դէպի արեւելք, որպէսզի ծուղակը չիյանան: Զօր. Այզընհաուըր վերջերս կը նախատեսէր թէ Գերմանները դէպի հիւսիս եւ հարաւ պիտի քաշուին, ճգնելով բռնել Գերմանիոյ երկու մասերը անգլեւամերիկեան եւ ռուսական միացեալ բանակներուն դէմ: Այս չարժումը տեղի կ'ունենայ աւելի կանուխ քան կը յուսացուէր: Թէ Պերլին եւ թէ Լայփցիկ այժմ սպառնալիքի տակ են ամերիկեան հրասայլերու յառաջխաղացութեան հետեւանքով: Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ամերիկեան թուղթիկ զօրամաս մը դէպի արեւելք կը յառաջանայ Պրունչվիքէն, Պերլինը հիւսիսէն զարնելու եւ կարմիր բանակը դիմաւորելու համար Շթէթինի մօտ: Զօր. Փէթընի զրահապատ ուժերը հարաւէն հասած են կէտ մը որ միայն 30 մղոն հեռու է Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխէն: Լայփցիկը պաշարուած է երեք տարբեր կէտերէ:

Ամերիկեան Գ. բանակէն զօրամաս մը եկեալ , համալսարանական մեծ քաղաքը: Ուրիշ յառաջապահ գունդեր աւելի հեռու գացած են: Գերմանական դիմադրութիւնը հետզհետէ « կը հալի» ամերիկեան յառաջխաղացութեան առջեւ : Գերմանական լուրի մը համաձայն, դաշնակից օդաղօրքեր իջած են Վայմարի երկու կողմերը, ինչպէս եւ Պերլինի շրջակաները: Ամերիկեան զօրամասեր կը շարունակեն Ռուրի շրջանին մաքրադործումը: Իբր 20000 գերիներ եւս բռնուեցան, ընդհ. թիւը հասցնելով 70000ի:

Դաշնակիցները զրաւեցին ներքին մեծ նաւահանգիստ մը, Տուիզպուրկ, եւ Տորթմունտ մտան: Հոլանտական ճակատին վրայ, Անգլիացիները զրաւեցին Արնհէմի շրջանին կէսը: Լեհական զրահապատ զօրաբաժինէն զինուորներ որոնք կը կռուին Քանատացիներուն հետ, արգելափակման կայան մը զրաւելով ազատեցին 1700 հայրենակիցներ: Շատերը նոյն զօրաբաժնի սպաներուն կիներն էին, եւ աքսորուած էին Վարշաւայի անկումէն ի վեր (1939) : Անգլիացիները անխնայ կը ռմբակոծեն Պրէմէնի հարաւային մասը:

Մառէչալ Մոնթկոմըրի, անգլիացի հրամանատարը, յայտարարութիւն մը ուղղելով իր զօրքին ըսաւ.— «Գերմանները վերջնապէս պարտուած են »: Բայց չէշտեց թէ գերման զինուորական մեքենան, որ կը դոնուի նացի կուսակցութեան ձեռքը, երբեք անձնատուր պիտի չըլլայ, կռիւը պիտի շարունակէ մինչեւ վերջը:

Դաշնակիցները 1,600,000 գերի բռնած են արեւմտեան ճակատին վրայ, արշաւանքին սկիզբէն ի վեր: Այս գերիներուն 1,200,000ը Ամերիկացիներուն ձեռքն ինկած են: Ամերիկեան կորուստները կը հաշուեն 899390 հոգի, սպանեալ, վիրաւոր կամ գերի:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, այլեւս օրերու խնդիր կը համարուի պատերազմին վախճանը: «Տէյլի Էքսփրէս»ի համաձայն, վերջին պահուն Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան հասած լուրերը այնքան կարեւոր են որ, կը կարծուի թէ Գերմանիոյ պարտութիւնը պիտի ծանուցուի Զըրչիլի յայտարարութենէն առաջ, յառաջիկայ հինգշաբթի: Սակայն առ այժմ կարելի չէ հրատարակել այդ լուրերը, զինուորական նկատումներով:

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ ամերիկեան զրահապատ եւ մեքենազէն զօրամասերը սրընթաց յառաջանալով դէպի Պերլին, այժմ միայն 25 քիլոմեթր հեռու են աւերակ մայրաքաղաքէն : (Տես վերը) : Միւս կողմէ, Ա. եւ Գ. բանակները արդէն կտրած են երկու երրորդը այն հեռաւո -

ՈՒՔ ՀՈԳԻ ԷԻՆ, ՀԱՅ ԵՒ ՅՈՅՆ...

—o—

(Ր. եւ վերջին մաս)

— Ինդրեմ չարունակեցէք ձեր ընդհատուած նկարագրութիւնը:

= Մեր չոքեկառքի կեանքը տեւեց մօտաւորապէս 15 օր, մինչեւ որ Գերմանիա հասանք: Ճամբորդութիւնը աւելորդ է որ պատմեմ, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ կըզտնուէինք:

Վերջապէս կը հասնինք Շթութկարտ: Կարաւանը երկուքի կը բաժնուի, մին կ'ուղղուի դէպի Պուժանվիլ: Այնուհետեւ իրար կը կորսնցնենք, ի՞նչ եղան միւսները, ոչ մէկ տեղեկութիւն ունինք: Դաշնակից բանակները կարծէք մեր ճամբորդութեան ընթացքին մեզ կը հալածէին: Գերմանները կը նահանջեն, երթեւեկը դժուարացած է: Գերման զինուորները խուճապի մատնուած են: Մեզ տանող ճեպընթացի մէջ կուգան զինուորներ: Դողութիւնը կը սկսի, զինուցած են դրեթէ բոլորն ալ: Մտադրութիւն ունէին մեզի Գերմանիոյ խորերը տանելու, եթէ այդ կողմերը մնացած ըլլայինք, հաւանական է որ աւելի չուտ ազատուած կ'ըլլայինք:

Ճամբաները խնուած եւ ամբակոծութիւններն ալ աւելի յաճախադէպ ըլլալով, Գերմանները իրենց վերջին ճիգը ի գործ դրին: Հակայարձակումով կրցան ետ մղել Դաշնակիցները: Վերսկսաւ մեր տառապանքը... Զորս օր անձրեւի տակ անընդհատ քալել: Ո՞ւր կը տանէին, ոչ ոք գիտէր: Սարսափելի էր տեսարանը, մեր կարաւանէն 30—40 հոգի ինկան ճամբու վրայ: Ամառուան զգեստներ ունէինք, մաշած, պատռուած, հագուստներով, դրեթէ առանց կօշիկի, անձրեւին տակ, մանաւանդ ցուրտերն ալ սկսած էին, անհնարին էր տոկալը: Պահակները հսկողութիւնը աւելի խստացուցած էին, ծեծը եւ հարուածները յաճախադէպ ետ մնացողներուն համար: Հակառակ այդ բոլորին 10—15 հոգի կրցան փախչիլ: Կը հասնինք Փիրմազենց: Գերիներու վիճակուած նոր կայանները, անօթի եւ ողոտած, բոլորի մազերը կը կտրեն. մաքրութիւնը անհրաժեշտ էր...: Մէկ օր վերջ ճեպընթացը մեզ կը տանի Zweibrückey (Deux Ponts) 15 օր դրեթէ հոն կը մնանք: Պրամներու աչխատանք, առանց մնայուն տեղ մը ունենալու: Չէին մոռցած մեզ «դիմադրական»ներու կարաւանը անուանել: Շատեր դացին ադարակապանները քով աչխատելու, իսկ իրամներու աչխատանքը երեմն Զիկֆրիտ գծէն 5 քիլոմէթր հեռու կ'ըլլար: Ստիպուած էինք գործի երթալու համար երկու ժամ քալել: Օրական 12 ժամ կ'աչխատէինք, ատոր փոխարէն պաշտօնապէս պէտք է ստանայինք՝ պտուղ մը չուրի նման, առաուները թէյ, իրիկունները հաց եւ խոզի երշիկ, քիչ մըն ալ կարագ եւ երկու սիկառէթ: Բայց իրականութիւնը տարբեր էր... օրավարձ չունէինք: Կանոնաւորութիւն չը կար, ամբողջութեամբ կազմակերպութիւնը խախտած... Նահանջն էր ու խուճապը:

Վերջապէս Ամերիկեան բանակը հասաւ եւ կրցանք ազատ չունչ առնել: Անոնց կը պարտինք մեր կեանքն ու վերադարձը: Ի՞նչ եղան մնացածները, չենք գիտեր: Ահաւասիկ հիմա ութ հոգի մնացեր ենք, մեր կարաւանէն: Ուրախ այժմ որ ազատուած Ֆրանսայէն պիտի կրնանք տնեցիներուն բացիկ մը ղրկել: Կ'երեւակայեմ անոնց հըրճուանքը, երբ տեղեկանան մեր ողջ մնացած ըլլը ...»:

Ծողնած էին ու դաղրած, ութ հոգի նոյն սենեակին չուրջ, ու կարօտի երգն իրենց շրթներուն, բայց այլեւս ազատ...

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

րութեան որ կը բաժնէ զիրենք Ռուսերէն: Այժմ իրենց ծանր թնդանօթները կը սպառնան Պավարիոյ հիթլէրական միլիւնաբերդին:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վերջին լուրերու համաձայն, տակաւին 170 գերման զօրաբաժինները կը դիմադրեն արեւելեան ճակատին վրայ, պաչտպանելով գիծ մը որ կ'երկարի Էմտէնէն Համպուրկ, իսկ հարաւ մէջ, մինչեւ Պավարիոյ միլիւնաբերդին չըլլականները: Ամբողջ կեդրոնական Գերմանիան այլեւս ճակատ մը չի կազմեր: Դաշնակիցներուն կարուտները թեթեւ են: Ամէն կողմէ գերիներ կը հանին եւ ամբողջ քաղաքներ անձնատուր կ'ըլլան: «Տէյլի Մէյլ» կը պատմէ թէ Վայմարի պահակազօրքը հեծելանաւորդ մը ղրկեց ամերիկեան հրամանատարութեան, անձնատուր ըլլալու համար:

Աւսարիական դրօչը կը ծածանի Վիէննայի բոլոր հանրային չէնքերուն վրայ: Մառէչալ Սթալինի 331րդ օրակարգը, ուղղուած մառէչալ Տոլբուխինի եւ սպայակոյտին, կը ծանուցանէ թէ ուկրայնական Գ. ճակատին զինուորները, մխասնարար դործելով Բ. ճակատի զօրամասերուն հետ, կատաղի կռիւներէ վերջ գրաւեցին ամբողջ Վիէննան, որ ռազմադիտական կարեւոր կեդրոն մը կը կազմէ եւ կը բանայ հարաւային Գերմանիոյ հաղորդակցութեան ճամբան: Նոյն օրակարգին համաձայն, Վիէննայի կռիւներու ընթացքին, Ապրիլ 6էն 19, թշնամին կորսնցուցած է 11 զրահապատ զօրաբաժիններ, որոնց վեցերորդը Խէխէներու: Բռնուած են 130000 գերիներ, նաեւ 343 հրասայլ, 2250 դաշտային թնդանօթ, ինչպէս եւ մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ: Մառէչալ Տոլբուխին կը չարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը դէպի արեւմուտք եւ Վիէննայի հարաւակողմը: Դանուբի հիւսիսակողմը կը չարունակուի կարմիր բանակին յառաջխաղացութիւնը: Սթալինի 332րդ օրակարգը, ուղղուած մառէչալ Մալինովսկիի, նոյնպէս կարեւոր յաղողութիւններ կը հաղորդէ:

ԺԱՄԱՆԱԿ ՇԱՀԻԼ Կ'ՈՒԶԵՆ...

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, կը գրէ իր օրկանին՝ «Տաս Բայխ»ի մէջ,— «Զգալի եղան մեր վերջին հողային կորուստները արեւելքի, հարաւի և արեւմուտքի մէջ: Սակայն չմոռնանք թէ մեր թշնամիները իրենք ալ տարօրինակ ճնշումի մը ենթարկուած են. անոնք հարկադրուած են յաղթել շատ արագ, եթէ ոչ այլեւս պիտի չկրնան յաղթանակ տանիլ: Թշնամի խմբակցութիւնը այժմ վարակուած է ներքին տրկարութեամբ մը եւ կանդուն կը մնայ միայն մեծ ճիգերով: Ներկայ պահը կը պահանջէ մեզ բոլորէս որ չարունակենք մեր քաջարի դիմադրութիւնը: Պատերազմի ներկայ շրջանին մէջ, ժամանակ չահիլը համազօր է ըսելու թէ ամէն բան չահուած է: Ես վստահ եմ թէ Առաջնորդը ելք մը պիտի գտնէ այն երկայրի կացութեան մէջ ուր կը մաքառինք»:

Հիմլէր ալ յայտարարութիւն մը ուղղելով գերման ժողովուրդին, կ'ըսէ թէ թշնամին կը փորձէ անձնատուրութեան մղել գերման քաղաքներ, սպառնալով քարուքանդ ընել զանոնք: «Պատերազմի այս հնարքը պիտի ձախողի ինչպէս միւսները: Գերմանական ոչ մէկ քաղաք ազատ պիտի չհռչակուի: Ամէն քաղաք եւ դիւղ պիտի պաչտպանուի բոլոր միջոցներով: Եթէ պաչտպանութեան պատասխանատու պետը թերանայ իր պարտականութեան մէջ, պիտի կորսնցնէ իր պատիւը եւ կեանքը»: (Լը Մոնտ):

Նախ. Roզվելթի վահանը վերջ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Երկիւ հաղորդած էինք նախագահ Roզվելթի մահը, հանդուցեալին եւ յաչորդին կենսագրականներով: Նոր նախագահը, Հէրրի Թրումէն, անմիջապէս գործի ձեռնարկելով յայտարարեց թէ պիտի հետեւի Roզվելթի չաւիղին եւ պատերազմը պիտի չարունակէ երկու ճակատներուն վրայ, մինչեւ յաղթանակ: Նախագահը ամբողջ մէկ ժամ լսեց հրամանատարներու եւ նախարարներու զեկուցումները:

Հաւանական է որ նոր նախագահը մօտերս տեսակցութիւն մը ունենայ Չըրչիլի եւ Սթալինի հետ: Կը կարծուի նաեւ թէ այս ամառ Եւրոպա պիտի դայ, յարգելով Roզվելթի այցելութեան յանձնառութիւնը:

Նոր նախագահը պիտի պաչտօնավարէ մինչեւ 1948: Մ. Նահանգներու սահմանադրութեան համաձայն, երբ նախագահ մը կը մեռնի, կը հրաժարի կամ չի կրնար վարել իր պաչտօնը, նոր ընտրութեան չի կատարուիր, այլ փոխ-նախագահը մեքենաբար կը դառնայ նախագահ, լրացնելով նախորդին կանոնական չրջանը (չորս տարի): Ուրեմն նոր նախագահը պիտի պաչտօնավարէ մինչեւ 1948: Դարձեալ, համաձայն սահմանադրութեան, արտաքին գործերու նախարարը կը դառնայ փոխ-նախագահ եւ իրրեւ այդ նախագահ ծերակոյտին: Այժմ արտաքին նոր նախարարն է Սըմնըր Ուէլս, նախորդ խորհրդականը: Կը կարծուի թէ նոր նախագահը պիտի զօրացնէ դահլիճը, հրաւիրելով կարեւոր դէմքեր:

*** Roզվելթի առողջութիւնը խանգարուած էր առենէ մը ի վեր: Արդէն տկար էր, երբ մասնակցեցաւ Եալթայի խորհրդաժողովին (Ղրիմ): Միչտ կը զանգատէր թէ ուտելու ախորժակ չունի: Հինգչաբթի օր, նախագահը վառարանի մը առջեւ նստած, երդ մը կ'ունկնդրէր անթելին վրայ, երբ բուռն ցաւեր զդաց յանկարծ, դանկին վրայ եւ ըսաւ.— «Գլուխս սոսկալի կը ցաւի»: Ցետոյ սկսաւ մահուան քունը: Անմիջապէս իր ննջարանը փոխադրեցին: Պահ մը ենթադրուեցաւ թէ ինքզինքը գտած է, բայց չկրցաւ բառ մը արտասանել եւ մեռաւ առանց որ եւ է ցաւ զգալու: Մարմինը առանձին կառախումբով մը Ուչինկթըն փոխադրուելով, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ, չաբաթ:

Իրրեւ յարդանք, դրօչները կէս պարզուեցան երէկ Ֆրանսայի մէջ եւ սուգի օր յայտարարուեցաւ: Բոլոր թատրոնները, սինէմաները եւ ուրիչ զբօսավայրեր փակուեցան: Զօր. Այզընհաուըր հրամայեց 30 օր սուգ պահել բանակին մէջ: Պ. Պիտօ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլին, ըսաւ թէ «նախադահ Roզվելթի մահը անդարմանելի կորուստ մըն է ոչ միայն Մ. Նահանգներուն, այլեւ բովանդակ աչխարհի համար: Roզվելթ ամէնէն աւելի սիրուած եւ յարգուած անձերէն մէկն էր Ֆրանսայի մէջ: Ան կ'անհետանայ իր պայքարի դիրքին վրայ: Մենք Սան Ֆրանչիսկօ պիտի երթանք ելքի մը յանգելու բաղձանքով եւ այն մտածումով թէ բացակայ Roզվելթը ա՛լ աւելի հզօր պիտի ըլլայ քան երբէք իրապէս հոն ըլլար...»:

*** Roզվելթի մահը խոր յուզում պատճառեց ամբողջ աչխարհի մէջ: Ութ օր սուգ յայտարարուեցաւ Անգլիոյ մէջ: Երեսփ. ժողովը ընդհատեց իր աչխատանքները: Մոսկուայի բոլոր թերթերը գովասանական յօդուածներ հրատարակեցին, չեչտելով թէ Roզվելթի առաջին գործը եղաւ, 1933ի վերընորոգութենէն վերջ, վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ: Մառէչալ Սթալին հեռագիր մը ուղղելով նոր նախագահին, Խ. Միութեան խորին ցաւակցութիւնները յայտնեց: Այս առթիւ կը չեչտէր թէ ամերիկեան ժողովուրդը եւ միացեալ ազգերը կորսնցուցին քաղաքական մեծ դէմք մը որ համաչխարհային կերպարանք ունէր:

Երկկ Փարիզի թերթերը հրատարակեցան երկու մեծ էջերով (նախկին ծաւալ), փառաբանելու համար Roզվելթի յիչատակը: Անգլիոյ արտաքին նախարարը ներկայ պիտի ըլլայ յուղարկաւորութեան, իսկ Մոսկուա պիտի չկրնայ մասնաւոր ներկայացուցիչ ղրկել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԸ 7.40ի ՊԻՏԻ ԾԱԽՈՒԻ այսօրուընէ ըսկսեալ, Սէնի նահանգին մէջ, 6.50էն 7 Ֆրանքի՝ 67 նահանգներու մէջ, իսկ 7էն 7.60ի՝ միւս 19 նահանգներուն մէջ:

ՄԱՀՓՈՐՁԵՐ կատարուեցան Իտալիոյ նախարարներէն երկուքին դէմ: Ուրիչ կառք մը, որ կը հետեւէր նախարարական ինքնաչարժին, փախուստի մատնեց դաւադիրները:

40 ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ գետանաւեր տրամադրուեցան, ուտեստ հասցնելու համար բանակին եւ Փարիզի ժողովուրդին, Սէնի ճամբով: Ասոնք ամէն ամիս 20—25,000 թոն ապրանք պիտի փոխադրեն, բանակին եւ ժողովուրդին համար, Լը Հավրէն:

ՔԷՕՆԻԿՍՊՐԻՆ դերման հրամանատարը, որ անձնատուրութեան նախաձեռնութիւնն ստանձնած էր, կախաղանի դատապարտուեցաւ: Իր ընտանիքը վար դրուած է իբրեւ պատանդ:

ԱԶԱՏՈՒԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐԸ, բժչկական քննութեան պիտի ենթարկուին, նախարարական խորհուրդին կարդադրութեամբ:

ՁԻԶՈՒ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ գերման դեսպաններուն հրահանգուած է այրել կէսթափոյի, լրտեսութեան, հիթլէրական կուսակցութեան եւ Էս-Էսներու վերաբերեալ թուղթերը, համաձայն զուիցերիական թերերու տեղեկութեանց:

ՔՐՈՒՓի հռչակաւոր զինագործարանին մէջ, որ բոլորովին քանդուած է, Դաշնակիցները գտած են Գերմանիոյ զաղտնի զէնքերու բազմաթիւ յատակագիծները:

ԱՐԱՔԻՈՑ պատուիրակը, իչխան Ցէչյալ, Ուչինկթըն հասնելով, տեսակցութիւններ ունեցաւ կառավարական չրջանակներուն հետ: Ամերիկացիները շատ կը հետաքրքրուին Մօտաւոր Արեւելքի գործերով:

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՑ կառավարութիւնը որոչած է այսուհետեւ չտալ ոչ պատերազմի ռմբահարձակներուն, ոչ ալ դաւաճաններուն: Սխալ է թէ Մուսոլինին պիտի ընդունին: Անոր 15 տարեկան անդամալոյծ աղջիկն է որ ընդունուած է, դարմանուելու համար:

ՋՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻՆ արտաքսուեցաւ կոմս Ցիանոյի մայրը, որ զաղտնի մտած էր: (Ցիանօ, Մուսոլինիի փեսան եւ արտաքին նախարարը, դնդակահարուեցաւ իր աներոջ հրամանով, իբրեւ դաւաճան):

ՑԵՐԵԿՈՑԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԻՍ.— Կազմակերպուած «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, դեկավար՝ Գուրգէն Ալէմչահ: 21 Մայիս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն 11, Horticultureի սրահներուն մէջ, 84, Rue de Grenelle, Métro՝ Rue du Bac: Գեղարուեստական բաժին, պար եւ անակնկալներ: Մուտք 100 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

PLEYEL
252, Fbg. St. Honoré, Métro Ternes
ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Դաշնակահար
Շաբաթ 21 Ապրիլ 1945, ժամը 20ին

ԱՑՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 14·15էն 18

Հայ դրականութեան եւ բանաստեղծութեան փառատօնը, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ կրթական նախարարին: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mardi 17 Avril 1945 երեքշաբթի 17 Ապրիլ

ԺԹ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4379-Նոր շրջան թիւ 8 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Վերջնական յաղթանակը կրնայ ծանուցուիլ մէկ օրեն միւսը

—o—

Դաշնակից բանակներուն յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի չանթահարիչ արագութեամբ: Ամերիկեան զօրաբաժիններ հետզհետէ մօտենալով Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխին, կը սպառնան երկուքի բաժնել Գերմանիան եւ Պերլինը բաժնել հարաւային Գերմանիայէն: Զօր· Փէթընի հրամայլերու զօրամասերը, որոնք 70 մղոն կտրած էին կեդրոնական Գերմանիոյ մէջ, երեք օրուան ընթացքին, խորտակեցին ամէն դիմադրութիւն: Զրահապատ զօրամասեր կը սպառնան Գերմանիոյ հրամանատարութեան հաղորդակցութեանց գլխաւոր գծին, այնպէս որ, կարելի չէ պաշտպանութեան կազմակերպուած գիծ մը հաստատել: Այն դաշնակից հրամայլերը որ անցան Մուլտէ գետը, Լայփցիկէն անդին, կռնակէն կը զարնեն Գերմանիոյ արեւելեան ճակատը: Դաշնակիցները դրաւեցին Ցայց քաղաքը, (Լայփցիկի հարաւակողմը) եւ աւելի անդին անցան: Ամերիկեան 9րդ բանակը առ նուազն երկու կամրջակողմներ (յենակէտ) հաստատեց Էլպա գետին վրայ, Մակտէպուրկի մօտ: Գերմանները յամառօրէն կը դիմադրեն այս շրջանին մէջ, կրակ տեղալով կամրջակողմերուն վրայ: Մակտէպուրկի մէջ ալ կատաղի կռիւներ կը մղուին: Գերման զօրձակալութիւնը

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱԿՆԱՐԿՄԸ ԴԷՊԻ ԴՕՒՐՄ

—o—

«Յառաջ»ի վերհրատարակութենէն ի վեր, փորձեցինք զանազան ձեւերով ամփոփել մեր պատմութին անցեալ դէպքերը եւ ուրիշ երեւոյթներ:

Դժբախտաբար թերթին ծաւալը թոյլ չի տար լայն տեսութիւններ հրատարակելու եւ մէկ անգամէն տալու ամբողջ պատկերը՝ Փարիզի եւ ետոյ ամբողջ երկրին դրաւումէն ի վեր:

Միւս կողմէ, չատ մը հում նիւթեր կը պակսին, ուրիշներ ալ մշակումի կը կարօտին: Անհրաժեշտ է նոր պրպտումներ կատարել: Այս պարտականութեան մէջ կրնան օգնել մեր աշխատակից - ներն ու թղթակիցները, որոշ խնդիրներու մասին հետեւելով մեր հարցաբանին:

Սպասելով այդ աշխատանքին, կ'ուզէինք հրեւանցի ակնարկ մըն ալ նետել Ֆրանսայէն դուրս, միւս դաղութներուն վրայ, որքան թոյլ կուտան մեր յիշողութիւնը եւ զանազան աղբիւրներ:

Անշուշտ կիսկատար եւ չատ ազօտ պիտի ըլլայ պատկերը: Պարզապէս քանի մը նիշեր եւ տեղեկութիւններ, որպէսզի կարենանք հետզհետէ հետեւիլ դէպքերու ընթացքին, երբ յարաբերութիւնները աւելի կանոնաւորուին եւ ժամանակին սառանք Արտասահմանի բոլոր թերթերը:

Յունուարան.— Շարաթ եւ կիրակի կարդացիք աշխատակցի մը տեսակցութիւնը Գերմանիայէն պատուած ութ հայ եւ յոյն գերիներու հետ:

Անոնց պատմութիւնը կը վերաբերի որոշ դէպքի մը եւ շրջանի մը: Իրականին մէջ, չատ աւելի եղերական, դժոխային հետեւանքներ ունեցաւ գերմանեւիտալական դրաւումը այդ աղքատ եւ դժբախտ երկրին մէջ, հետեւաբար եւ մեր դաղութին համար:

Զինուորական բռնութեանց հետ զուգընթաց՝ աւերներ կը գործէր անօթութիւնը: Կատարեալ սով, սկսելով 1941էն: Այն աստիճան որ, Թուրքիան անգամ պարտք սկսեց պարբերաբար ուտելիք դրկել, մանաւոր նաւերով:

Երբ առաջին չոգենաւը (Գուրթուլուշ, յետոյ ընկղմած) Պիրէոնի նաւահանգիստը կը հասնէր, Թուրք Թղթակից մը նկարագրելով սովահար բազմութեանցահոգեվար թշուառութիւնը,կը պատմէր թէ աշխարհի մէջ այս տեսակ բան չէ պատահած: Թէ երեք օր ու գիշեր չկրցաւ քնանալ, ի տես գժոխային տեսարանին: Թէ երբ նաւուն բեռները կը պարպէին, բեռնակիրները սովալլուկ՝ պարկերէն թափած լուբիայի եւ սիսեռի հատիկները կը ժողվէին իրենց դոակին տակ պահելով, բայց ոտիկանները կը զրաւէին: Թէ Աթէնքի մէջ առուտուն կանուխ պոչեր կը կազմուէին աղբամաններու առջեւ, ուտելիք ճարելու համար: Թէ ժողովուրդը չէր հանդուրժեր որ կիները արդուզարդ ընեն, եւ քիչ - չատ լաւ հագուած կին մը կը նախատուէր իրեւ անպատիւ եւն.:

Միւս կողմէ, հիւծախտը, ճահճատենդը եւ ուրիշ հիւանդութիւններ ահռելի աւեր կը գործէին, մանաւանդ մանուկներուն եւ երիտասարդներուն մէջ:

Կեանքը հետզհետէ անտանելի կը դառնար նաեւ իրեւ հետեւանք բռնի աշխատանքի եւ աքսորի դէպի Գերմանիա, մանաւանդ Աւստրիա (առաւելապէս Վիէննայի շրջանը): Ցետոյ կար զինուորագրութիւնը :

Երբ յունահայ դաղութին թշուառութեան առջին լուրերը հասան թերթերով, ձեռք անցած նամակներով կամ բերնէ բերան շրջած լուրերով, պարտք սեպեցինք ուշադրութիւն հրաւիրել: Եւ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու եւ Բարեգործականի: Ծանձնաժողովը կրցաւ պատ - կառելի գումար մը հաւաքել, դեղ եւ ուտելիք դրկելու համար: (Այս դեղերէն մաս մը մնացած ըլլալով, վերջերս յանձնուեցաւ Փարիզի խորհրդարանի դեսպանատան, որպէսզի Հայաստան փոխադրուին):

Տակաւին դժուար է ստուգել հայ զոհերուն թիւը, իրեւ հետեւանք այս համատարած թշուառութեան եւ անլուր բռնութեանց: Անցած տարի, անօթութենէ մեռած կը հաշուէին, միայն Աթէնքի շրջանին մէջ, մօտ հազար հոգի: Հազարներ ալ կմախք դարձած էին, երբ երկիրը ազատուեցաւ:

Պատութենէն վերջն ալ, իրեւ հետեւանք ներքին՝ քաղաքական կուիներու, ունեցանք նոր զոհեր, որոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին:

Շ·

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

(1874 — 1945)

—o—

Մարտ 10ին, առտուան ժամը 7ին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ, իր աչքերը յաւիտենութեան փակեց Աղեքսանդր Խատիսեան, նախկին վարչապետ եւ արտաքին գործերու նախարար Հայաստանի Հանրապետութեան, նախագահ Հայ Գաղթականաց Կոմիտէին:

Կարելի չէ «Յառաջ»ի նեղ սիւնակներուն մէջ պատկերացնել պետական մարդուն եւ հանրային դործիչին բեղուն կեանքը: Պիտի բաւականանամ դլխաւոր գիծերով:

Մարտ 14ին, իր յուղարկաւորութեան օրը, խուռներամ բազմութիւն մը լեցուած էր Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Հայութեան բոլոր խաւերն ու դասակարդերը ներկայ էին հոն անխտիր: Նաեւ Ֆրանսացի, ռուս, վրացի, ասորեչանցի եւ Հիւսիսային կովկասցի զանազան պաշտօնական անձեր, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ հանդուցեալը կը վայելէր կովկասեան եւ միջազդային համբաւ:

1874 Փետրուար 17ին ծնած էր Թիֆլիզի մէջ, որ արեւելահայութեան մշակոյթի դլխաւոր վարարանն էր: Սնած ու կրթուած էր ընտանիքի մը մէջ, որ հանրային անձնուէր գործիչներ նուիրած է հայ ազդին: Մայրը, Մարիամ Խատիսեան յայտնի դրագիտուհի էր եւ հայ դրականութեան պարդեւած է դեղեցիկ հատորներ: Մեծ եղբայրը, Կոստանդին, հանրածանօթ դէմք էր ամբողջ Կովկասի մէջ, իբրեւ հիմնադիրներէն մէկը Հ· Ը· Դաշնակցութեան եւ Կովկասի Մարդասիրական ընկերութեան: Եղբայրը, Գէորգ Խատիսեան, նոյնպէս ծանօթ էր իբրեւ հրապարակագիր եւ ազդային գործիչ: Տարբեր չէր կրնար Աղեքսանդրի ճակատադիրն ալ:

Օժտուած արտակարգ կարողութիւններով , կենցաղագէտ, դիւանագէտ, լեզուագէտ, ողբացեալ ընկերը չատ կանուխէն նպարտադրեց ինքզինքը ո՛չ միայն հայ, այլեւ Կովկասեան ազդաբնակչութեան՝ իբրեւ վարիչ: Թիֆլիզի նման խայտարդէտ մայրաքաղաքի մը անվիճելի քաղաքապետն ըլլալ տարիներով եւ անխտիր վայելել բոլորին համակրանքն ու յարդանքը, պզտիկ արժանիք մը չէ:

Բժշկութիւն ուսած էր, սակայն այդ ասպարէզը նեղ կուդար իրեն: Այդ պատճառով ալ չատ երիտասարդ տարիքէն նետուեցաւ հանրային գործունէութեան ասպարէզը եւ մինչեւ վերջին շունչը հաւատարիմ մնաց իր կոչումին: Հայոց ժամանակակից պատմութիւնը կարելի չէ գրել, առանց բազմիցս յիշատակելու անունը հանդուցեալին, որ առաջնակարգ դեր կատարեց Թիֆլիզէն մինչեւ Փարիզ: 1917ին մաս Հ· Ը· Դ· շարքերուն մէջ եւ իր փորձառու պետական մարդու ամբողջ տաղանդը ի սպաս դրաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական չարժումին նուիրուած կազմակերպութեան: Մինչ հայ զինուորն ու կամաւորը կը կռուէին ճակատին վրայ՝ իրենց արիւնը զոհելով սրբազան դատին համար, Խատիսեան եւ ընկերները դիւանագիտական զանազան դիմումներով՝ թշնամի եւ դաշնակից պետութենց մօտ կը ջանային հայ ժողովուրդին ապահովել ափ մը հող, բոյն մը՝ իր դլուխը դնելու համար:

1914ին Թիֆլիզի քաղաքապետ էր՝ երբ մեծ պատերազմը ծագեցաւ: Կամաւորական չարժումի դլխաւոր դերակատարներէն մէկն եղաւ՝ Մեսրոպ եպս. Մագիստրոսի եւ Սամսոն Ցարութիւնեանի հետ: 1918ին՝ Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն առաջ կովկասեան Սէյմին կողմէ Տրապիզոն դրկուած պատուիրակութեան մաս կը կազմէր: Թուրքերը այն ատեն Կովկասին կ'ուզէին պարտադրել Բրէստ - Լիտովսկի դաշնագիրը: Ու երբ նոյն տարուան Մայիս 28ին Հայաստան անկախութիւն հռչակեց, Խատիսեանն էր որ չարաթ մը վերջ՝ յունիս 4ին Բաթումի մէջ Թուրքիոյ հետ ստորագրեց հաշտութեան դաշնագիրը: Ժամանակագրական տեսակէտէն ասիկա առաջին դաշնադիրն է՝ զոր ստորագրած է Հայաստան իբրեւ անկախ պետութիւն. միջազդային առաջին վաւերաթուղթն է, որով Թուրքիան — ուրիշ ո եւ է պետութենէ առաջ — ճանչցաւ հայկական պետութեան մը իրաւական գոյութիւնը՝ դարերու սպրկութենէն վերջ, թէեւ 11000 քառ· քիլոմէթրնոց տարածութեան մը վրայ, ամփոփուած Սեւանայ լիճին չուրջ: Ցետոյ դնաց Պոլիս՝ Ա.Հարոնեանի եւ Պապաջանեանի հետ եւ մնաց մինչեւ Մուդրոսի Զինադադարը, առանց ո եւ է համաձայնութեան կարենալ դալու Թուրքերուն հետ:

Հայաստանի անդրանիկ կառավարութեան առջին արտաքին դործերու նախարարն եղաւ: Մաս դահլիճին մէջ մաս Արամի մահէն վերջ, դնահատելի ծառայութիւններ մատոյց, մաքառելով սովի, թշուառութեան եւ համաճարակ հիւանդութեանց դէմ :

1919 Օդոստոս 7ին դարձաւ վարչապետ եւ իշխանութեան դլուխ մնաց մինչեւ 1920 Մայիս 5 — մայիսեան դէպքերը — երբ Հ· Ը· Դ· Բիւրոն ձեռք առաւ կառավարութիւնը, վարչապետութեամբ բժ· Համօ Օհանջանեանի: Նոր կառավարութեան կարդադրութեամբ, Խատիսեան արտասահման ղրկուեցաւ իբրեւ արտակարգ լիազօր-պատուիրակ՝ Անկախութեան փոխարութիւնը կազմակերպելու համար: Այցելեց Պոլիս, Իզմիր, Ցունաստան եւ Եդիպտոս, ամէն տեղ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով նորակազմ մանուկ Հայաստանի չուրջ:

Երբ 1920 Սեպտ· 23ին Թուրքերը արշաւեցին Հայաստան, Խատիսեան կէս ձգած իր առաքելութիւնը՝ փութաց վերադառնալ Հայաստան, որ լուրջ վտանգի մէջ էր: Հոկտ· 30ին կարսն ինկաւ: Ազդերու Դաշնակցութիւնը ժընեւի մէջ լքեց հայ ժողովուրդը, որ պարտութեան դառն բաժակը քամեց ցմրուր: Դեկտեմբեր 2ին Խատիսեան ըստիպուեցաւ Ալեքսանդրապոլի մէջ ստորագրել Թուրքերու հետ հաշտութեան ծանօթ դաշնագիրը:

Այնուհետեւ Խատիսեան անցաւ արտասահման եւ 1921ին վերջնականապէս հաստատուեցաւ Փարիզի մէջ, ուր գլխաւոր գործակիցը դարձաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ Ա.Հարոնեանի: Քանիցս ճամբորդեց Լոնտոն, Ժընեւ ու Լօզան, հայկ· դատի պաշտպանութիւնը եւ մաս մը նոր հոդ ապահովելու համար տարագիր հայութեան, սակայն իր եւ ընկերներուն ջանքերն անցան ապարդիւն: 1923ին Լօզանի դաշնագիրը փակեց Հայկ· Դատը եւ փոքրիկ դաշնակիցը զոհ ընաց մեծերու քաղաքականութեան:

Հայերս դարձանք «հայմաթլոս» եւ «նանսէնեան» հպատակ: Հայկ· Դատը վերածուեցաւ դաղթականներու խնամատարութեան, Հ· Հ· Պատուիրակութիւնն ալ՝ Դաղթականական դրասենեակի: Խատիսեան՝ Ա.Հարոնեանի հետ՝ ստանձնեց այդ դրասենեակին դեկավարութիւնը, պաշտօն՝ զոր ձեռնհասօրէն վարեց մինչեւ իր վերջին շունչը: Քանիցս դնաց Ժընեւ՝ Ազդերու Դաշնակցութեան մօտ պաշտպանելու համար հայ դաղթականներու իրաւունքները օտար երկիրներու մէջ: Իր մահէն երկու օր առաջ՝ այցելութիւնը ընդունած էր Ազդաժողովի Դաղթականաց վերատեսուչի օգնական Ֆիւլմանի, որ յատկապէս եկած էր դինքը տեսնելու եւ իր կարծիքն առնելու Դաղթ· Օֆիսի \ նոր կազմակերպութեան մասին:

Խատիսեանի անձը կենդանի վկայ մըն էր Հայկ· Հանրապետութեան հիմնարկութեան: Ձարտասան, միաժամանակ հոդերան էր: Իր ճառերով հայրենաբաղձ հայութեան սրտին մէջ կը թարմացնէր հեռաւոր Հայաստանի յիշատակները եւ անոր սէրը կ'արծարծէր ուծանալու եւ այլասերելու հակամէտ հոդիներու մէջ: Իր դրութիւնները՝ անսեթեւեթ ու միշտ առարկայական՝ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուէին: Տարիներ առաջ իր յուշերը հրատարակեց «Հայրենիք» ամսագրին մէջ՝ (յոյս տեսան իրեւ դիրք Աթէնքի մէջ՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարդացումը» խորագրով) :

Ժամանակակից պատմութիւնը պիտի յիշէ Ա· Խատիսեանը, իրեւ ճկուն քաղաքագէտ եւ եռանդուն հայրենասէր :

ՀՐԱՆՏ - ՍՄՄՈՒՆԻ

նը կ'ըսէ թէ Ամերիկացիները ուրիշ կէտէ մըն ալ անցան Էլպա դեմը, Պերլինի հարաւ - արեւմտեան կողմէն: Ամերիկեան անթելին համաձայն, 9րդ բանակը ամենածանր դիմադրութեան հանդիպած է Էլպայի ճակատին վրայ: Ամերիկեան Ա. բանակը կը սպառնայ Հալլէի եւ Լայփցիկի:

Անգլիական Բ. բանակը յառաջ խաղալով դէպի Էլպայի գետաբերանը, հասաւ կարեւոր կէտ մը՝ Համպուրկի հարաւակողմը: Ուրիշ զօրամասեր ալ կը մօտենան մեծ նաւահանգիստին: Գերմանները կատաղի դիմադրութիւն մը կը ցուցնեն Պրէմէնի եւ Օլտենպուրկի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, Ռուրի շրջանին մէջ գերմանական վերջին դիմադրութիւնը ինքնին կը փլի: Տորթմունտը մաքրուած է: Այս շրջանին մէջ Գերմաններուն բռնած տեղը նախկին տարածութեան մէկ տասներորդն ալ չի կազմեր:

Ֆրանսական Ա. բանակը գրաւեց Քէհլը, որով Սթրազպուրկը կ'ազատի ամէն վտանգէ: Ֆրանսացիները գրաւած են աւելի քան 50 վայրեր: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ կազմալոյծ թշնամին իր եռին կը ձգէ ահագին քանակութեամբ ռազմանիւթ եւ պարէր եւ բազմաթիւ գերիներ: Ռուրի մէջ գերի բռնուած են աւելի քան 100000 հոգի:

ԻՆՉՊԻՍ ՊԻՏԻ ԼՍԵՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հաւանական է որ Զօր. Այզընհաուըր եւ մարէչալ Սթալին յաղթանակը ծանուցանեն դիմադրութեան վերջին խոչընդոտը մաքրելէ առաջ: Երկու բանակները իրարու կը մօտենան արագօրէն: Մօտ է այն ժամանակը երբ զօր. Այզընհաուըր պիտի ըսէ Սթալինին. — « Մեր կրցածին չափ Գերմաններ ոչնչացուցինք »: Եւ մարէչալ Սթալին ալ նոյնը պիտի կրկնէ: Այն տեղն եւրոպական դիմադրութեան պատերազմը վերջացած պիտի համարուի, եթէ նոյնիսկ Գերմանները չարունակեն դիմադրել «ազդային միջնաբերդին մէջ», Պավարիոյ լեռներուն վրայ, Պէրխթէսկատէնի շուրջը կամ Նորվեկիոյ մէջ: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր անդամ մըն ալ սխալեցաւ իր հաշիւներուն մէջ, ստորգաղնահատելով Դաշնակիցներուն յարձակման ուժը արեւմուտքէն: Դաշնակից բանակները սրընթաց յառաջ խաղալով, կը սպառնան Ռուսերուն դէմ կռուող գերման բանակներու կռնակէն: Եթէ նոյն իսկ Հիթլէր վերջին պահուն փորձէ տեղափոխել կարգ մը զօրաբաժիններ արեւելեան ճակատին վրայ, իր փոխադրական միջոցները այնպիսի քաոսային վիճակ մը ունին որ մեծ դժուարութեանց պիտի հանդիպի: Գրեթէ վերջացած կը համարուի զաղտնի զէնքերու սպառնալիքը Անգլիոյ վրայ: Ուրիշ խնդիր, եթէ Գերմանները չաւ հեռուները հասնող թռչուն ռումբեր գործածեն: Դաշնակիցները արդէն զրաւած են կարգ մը գործարաններ որ զաղտնի զէնքեր կը չինէին: Հետզհետէ աւելի անհաւանական կը համարուի որ Գերմանները կազային պատերազմ փորձեն:

Գերմանիոյ նախարարները, որոնք երկրին կեդրոնը փոխադրուած էին, այժմ նորէն կը տեղափոխուին դէպի հարաւ, իրրեւ հետեւանք Դաշնակիցներու յառաջխաղացութեան: Մասնագէտներու կարծիքով, Պերլինը կրնայ ժամանակ մը պաշտպանուիլ իրրեւ ամրոց, եթէ նոյնիսկ պաշարուի: Հոլանտայի մէջ պաշարուած զօրքն ալ կրնայ առեն մը դիմանալ: «Մարդագայլերը» կրնան որոշ նեղութիւն պատճառել գիծերուն եռին, նաեւ արձակազէնները կրնան հրոսակային կռիւներ մղել իրենց թաքստոցներէն: Բայց այս բոլորը այլեւս անօգուտ կը համարուին զինուորական տեսակէտով:

*** « Տէյլի Մէյլ » կ'իմանայ թէ գերման կառավարութիւնը արդիլած է օտար դեսպաններուն եւ ներկայացուցիչներու եւ պաշտօնեաներու՝ երկրէն հեռանալ կամ մասնաւոր արձակուրդ խնդրել, նոյնիսկ առողջական պատճառներով: Այս հրամանը տրուած է, կարգ մը չէզոք եւ զինակից դեսպաններու հեռանալէն վերջը: Զինուորական վարչութիւն յայտարարուած է Պերլինի մէջ:

*** Դաշնակից բանակները Իտալիոյ մէջ ալ ուժգնօրէն կը հետապնդեն թշնամին, որ միշտ կը նահանջէ:

Արեւելեան ճակատին վրայ, կարմիր բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի արեւմուտք, Դաշնակիցներուն միանալու համար: Երեք ռուս մարէչալներ, Ռոքոսովսկի, Ժուխով եւ Կոնիեւ ընդհ. յարձակողական մը կը պատրաստեն: Այս ճակատը բոլոր ուժերը լարած է եւ ժամէ ժամ կը սպասուի վճռական հարուածին: Գերմանները կը կարծեն թէ երեք ռուս հրամանատարները պիտի միանան դէպի Պերլինի արշաւանքին համար, գործածելով Հիթլէրի չինել տուած ճամբաները: Պերլինի մէջ ռուսական նոր յարձակումի մը կը սպասուի նաեւ Սաքսոնիոյ մէջէն, միանալու համար զօր. Փէթընի զրահապատ զօրամասերուն: Գերման հրամանատարութիւնը տագնապի մատնուած է նաեւ հարաւային շրջանին մէջ, քանի որ խորտակուած են Դանուբի հովիտին ամրութիւնները: Ռուսական բանակը այժմ ուղղակի կը քալէ Պավարիոյ սահմանին վրայ, դէպի Հիթլէրի վերջին միջնաբերդը: Աւստրիացի հայրենասէրներ,— բանուոր, ուսանող, համալսարանական, քրիստոնեայ ընկերվարական, կաթոլիկ եւն. զէնք ստացան, Գերմաններուն դէմ կռուելու համար: Եուկոսլավիոյ մէջ ալ կռիւները յաջողութեամբ կը շարունակուին, ղեկավարութեամբ մարէչալ Թիթոյի:

*** Ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ հուչակաւոր դիւանագէտը, որ վերջին անգամ Անգարայի դեսպանն էր, դերի բռնուեցաւ Ռուրի մէջ, ամերիկեան 9րդ բանակին կողմէ: Իր զաւակն ալ բռնուեցաւ, ինչպէս եւ տանտէրը: Ֆոն Փափէն յայտարարեց դերի բռնող սպային.— «Կը մաղթեմ որ կարելի եղածին չափ շուտ վերջանայ այս պատերազմը»:— Տասնըմէկ ամերիկացի զինուորներ ալ նոյնը կը մտածեն, պատասխանեց ամերիկացի սպան:

***Վայմարի հիւսիսակողմը, ամերիկեան զօրքը չփման մէջ մտաւ խորհրդային բանակի մը հետ որ ափյափով կազմուած էր: Քանի հազար խորհրդային դերիներ զլուխ վերցնելով, դիւղ մը գրաւած էին, Ամերիկացիներուն միանալու համար:

*** Թերթերը կը գրեն թէ նախագահ Րուզվելթ ծրագիր մը ձգած է Եւրոպայի ապաղայ կազմակերպութեան համար, Զըրչիլի թելադրութեամբ: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ վարչապետը հրահանգած է Պ. Իտընի՝ խորհրդակիցի Մ. Նահանգներու նոր նախագահին հետ, երեք մեծերը նոր ժողովի մը հրաւիրելու համար: Այս ժողովը պիտի դումարուի Եւրոպայի պատերազմը վերջանալէ անմիջապէս ետքը:

3500 ԹՈՆ ՌՈՒՄԲ ԺԻՈՕՆՏԻ ՎՐԱՑ

Ամերիկեան 1150 ռմբաձիգ օդանաւեր չաբաթ օր յարձակում գործեցին Ժիոօնտ գետի երկու ափերուն վրայ, Պոռոյի մեծ նաւահանգիստին բերանը: Միեւնոյն տեղն Ֆրանսական զօրքը յարձակեցաւ հրամանատարութեամբ զօր. Լամֆինայի: Այս շրջանին մէջ մաս մը գերման զօրամասեր ամրացած՝ կը դիմադրեն անցեալ յունիսէն ի վեր: Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ 3500 թոն ռումբ ձգուած է: Ռմբակոծութիւնը տեւեց երկու ժամ: Հինգ օդանաւեր կորսուեցան: Դիմադրող Գերմանները, որոնց թիւը 30000 կը հաշուեն, մինչեւ հիմա կը խափանեն նաւահանգստին մուտքը, մէկ կողմէ Ռուայանէն, միւս կողմէ Փուանթ տը Կռավէն: Անցեալ ամառ Պոռոյ քաղաքը փրկուեցաւ գրեթէ անվթար, բայց թշնամին կառչած մնաց նաւահանգստի մուտքին, ծովուն կողմէն:

ԾԱՆՐ ՏԱԳԱՊ ՄԸ ԵՐՈՒսԱղԷՄԻ ՄԷՋ

« Փառի - Փռէս »ի թղթակիցը հետադրով մը նշանակալից տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Երուսաղէմի կացութեան մասին: Մարտ 22ին Պաղեստինի բրիտանական մարզպանը, Լորտ Կորթ, դիտել տալով թէ քրիստոնեաները ներկայացուցիչներ չունին Երուսաղէմի քաղաքապետական խորհուրդին մէջ, անհրաժեշտ է երկու աթոռ սահմանել անոնց: Այդ պարագային Խորհուրդը պիտի բաղկանար վեց Իսլամներէ, վեց Հրեաներէ եւ երկու քրիստոնեաներէ: Գալով քաղաքապետին, որուն աթոռը թափուր կը մնար այն ատեն, մարզպանը կը յանձնարարէր որ կարդով ընտրուի Իսլամ, հրեայ եւ քրիստոնեայ անդամներէն: Արդար եւ տրամաբանական որոշում, քանի որ Պաղեստինը միայն Հրեաներուն եւ Իսլամներուն սրբավայրը չէ, այլեւ մանաւանդ քրիստոնեաներուն:

Եւ սակայն, անմիջապէս բողոքներ տեղացին: Արաբները դիտել տուին թէ երկիր մը ուր իսլամները մեծամասնութիւն կը կազմեն, չի կրնար կառավարուիլ ոչ - իսլամներու կողմէ: Հրեաներն ալ կ'առարկեն թէ Երուսաղէմը նախ հրէական քաղաք մըն է, ուր իրենք կը վճարեն տուրքերու ամենամեծ մասը, հետեւաբար իրենց պէտք է ձգել քաղաքին վարչութիւնը: Արաբները եւ Հրեաները համաձայն են միայն մէկ կէտի վրայ — քրիստոնեաները պէտք է մասնակցին քաղաքապետութեան: Հարցը առկախ կը մնայ տակաւին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վիպագիր Ժոռժ Սիմընօն ամբաստանութեան տակ առնուեցաւ իրրեւ դաւրծակից Գերմանիոյ:

1934ի եւ 1933ի զօրաղասերու Ֆրանսացի բժիշկները եւ բժշկական ուսանողները ծառայութեան պիտի կոչուին Ապրիլ 23էն սկսեալ:

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐԻՆԵՐ ԵՒ ԱՒՏՈՐԱԿԱՆՆԵՐ արձակուած են մինչեւ հիմա, Դաշնակիցներուն կողմէ:

ՄՈՒՍՈԼինի հիթլէրի բանակատեղին գացած է, խորհրդակցելու համար Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ եղերական կացութեան մասին, համաձայն զուիցերիական թերթերու տեղեկութեանց:

ՕԴԱՆԱՒՈՎ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ գործ մը կը դրաղեցնէ Լոնտոնի ոստիկանութիւնը եւ ամերիկեան օդանաւային հրամանատարութիւնը: Գաղտնի կազմակերպութիւն մը անգլիական օդատորմիղին յատուկ երիզներ գործածելով, ապրանքները կը փախցնէր մաքսատունէն: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են, բայց դլխաւոր վարիչները անյայտ կը մնան տակաւին: Մաքսանենգները դրամ կը դրկէին Եւրոպա, սառառնակներու միջոցաւ եւ ապրանք կը փոխադրէին Անգլիա, սեւ չուկայով ծախելու համար: Շատ անդամ օդանաւերը քանի մը վայրկեան դետնին մօտենալով, ապրանքները վար կը ձգէին, յետոյ կը հետապնդէին:

ՀԱՅԿ. ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՈՆԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

—o—

Հայ բանաստեղծութեան ու երգին նուիրուած փառատօնը, կազմակերպուած՝ Հայ Գրողներու Ընկերութեան անունով, կիրակի օր, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, անցաւ մեծ յաջողութեամբ ու խանդավառ:

Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան նախագահ՝ ակադեմական Պ. Ժօրժ Լըքօնթ, ալեհեր ու յարգուած դրագէտը, որ հինէն ի վեր հայկական դատին ի նպաստ չարժող ազնիւ Ֆրանսացի մտաւորականներէն է, հակառակ իր առողջական վիճակին, սիրով փութացած էր նախագահելու այս հայկական հաւաքոյթին: Իր բացման զդայուն ճառը պիտի հրատարակենք ամբողջութեամբ, վաղը:

Իրմէ վերջ խօսք առաւ նշանաւոր պատմաբան Պ. Րընէ Կրուսէ որ հակիրճ ակնարկ մը նետելէ ետք Հայոց հին քաղաքական ու մշակութային պատմութեան վրայ, խօսեցաւ Կիլիկիոյ հայ իշխաններուն կողմէ Ֆրանսացի Խաչակիրներու եղած թանկագին օժանդակութեանց մասին եւ թուեց Ֆրանսայի եւ Հայոց քաղաքական ու մշակութային յարաբերութիւններն ու կապերը մինչեւ մեր օրերը:

Բուռն ծափերու մէջ վերջացող այս ներհուն դասախօսութենէն վերջ, Հայ Գրողներու Ընկերութեան նախագահ Պ. Արշակ Զօպանեան Ֆրանսերէն ճառով մը եւ թռուցիկ ակնարկներով ներկայացուց հայ բանաստեղծութիւնը, երգն ու երաժշտութիւնը սկիզբէն մինչեւ այսօր, անոնց ինքնատիպ հանդամանքը եւ Ֆրանսական մշակոյթին ազդեցութիւնը արեւմտահայ մտաւորականութեան վրայ: Երբ Պ. Զօպանեան կարդաց ներկայ պատերազմին մէջ պատուոյ դաշտին վրայ ինկող երիտասարդ բանաստեղծ Սեմայի եւ Գերմաններու կողմէ նահատակուած Մ. Մանուչեանի քերթուածները, նախագահ Պ. Լըքօնթ հրաւիրեց ժողովուրդը յոտնկայս վայրկեան մը լռութիւն պահել, իբրեւ յարգանք այդ զոհերուն եւ ուրիշներու: Պ. Զօպանեան իր ճառը վերջացուց մաղթելով որ Խորհրդային Միութիւնը եթէ ոչ ամբողջովին, դէթ մասամբ եւ առնէ հայկական հողամասերը, որպէսզի արտասահմանի հայութիւնը համախմբուի իր հայրենի լերան՝ Արարատի շուրջ: Միահամուռ ու խանդավառ ծափեր:

Յետոյ սկսաւ դեղարուեստական բաժինը Սիփան - կոմիտաս երգչախումբին ծափահարուած հայկական երգերովը՝ առաջնորդութեամբ Պ. Գ. Ալէմշահի:

Օր. Հ. Թորոսեան, Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան եւ Պ. Նուրհան Մարգարեան, Պ. Տիրան Այէքսանեան, Պ. Ֆիլիփ Ազազարեան, Պ. Ռաֆֆի Պետրոսեան, Պ. Յակոբ Յակոբեան բուռն ու կրկնակի ծափերով ողջունուեցան: Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեան Զարեհցի Հայաստանին արտասանութեամբ, իր արուեստով եւ յուզումով, դերազանցեց ինքզինքը:

Ամէնէն մեծ խանդավառութիւնը պատճառեց Ֆրանսացի երիտասարդ արուեստագիտուհի Օր. Ժանն Պուաթէլ որ արտասանեց խորհրդահայ բանաստեղծներ Դեղամ Սարեանի եւ Ազատ Վշտունիի երկու հայրենասիրական քերթուածները՝ Ֆրանսերէնի վերածուած Պ. Ա. Զօպանեանի կողմէ:

Թառիստ Գարեգինի նուագը եւ դեռատի Օր. Րէժին Յովհաննէսեանի հայկական տարազով չնորհագեղ պարերը քնքոյշ կնիքով մը վերջացուցին այս փառաւոր հանդէսը: Լ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ժիոօնտի վրայ կատարուած յարձակումները յաջողութեամբ կը շարունակուին: Ֆրանսական զօրքը Ռուայան մտաւ կիրակի իրիկուն: Քաղաքը աւերակ դարձած է եւ բազմաթիւ հրդեհներ ծադած են: Մեծ է գերիներու թիւը: Յարձակումէն առաջ, քաղաքը ռմբակոծուեցաւ ծովէն եւ օդէն: Թշնամին բռնած էր 56 քիլ. լայնութեամբ եւ 19 քիլ. խորութեամբ տարածութիւն մը:

*** Վերջին լուրի մը համաձայն, Գերմանները յուսահատական հակայարձակում մը կատարած են, ուշացնելու համար Դաշնակիցներու արշաւը դէպի Պերլին:— Հաղիւ 50 քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը կը բաժնէ ամերիկացի զօր. Հօճսի եւ ռուս մարէչալ Ժուկովի բանակները: Գերման բանակը յուսահատական դիմադրութիւններ կը փորձէ Պերլինի, Լայփցիկի, Համպուրկի եւ Նիւրընպէրկի առջեւ:— Ագարակի մը մէջ դերի բռնուեցաւ մարէչալ Ֆոն Մաքէնզէն, նաեւ Վիլհելմ իշխանը, որ զաւակն է Վիլհելմ Բ.ի:*

Կ' ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը մնայուն աշխատանքի համար տան մը մէջ, ուր ծերուկ մեծ մայրիկ մը եւ թոռնիկ մը կան խնամելու: Դիմել՝ ԴԱՒԻԹԵԱՆ, 10, Rue Rougemont, Paris: Tél· Pro· 93-83:

Վիէնի մեր դործակալն է Պետրոս Մանուկեան, 131, Rue Lafayette:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 18 Avril 1945 Չորեքշաբթի 18 Ապրիլ

ԺԲ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4380-Նոր շրջան թիւ 9 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ՄՄԲ.— Ստորեւ՝ Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան նախագահ Պ· Ժոռժ Լըֆոնթի զգայուն ճառը զոր կիրակի օր արտասանեց Սորպոնի մէջ, Հայ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան փառատօնին առթիւ·—

Քսանըվեց տարի կայ, նախագահ Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան, տասնըմէկերորդ անդամը (զոր կը կարծէի ու կը փափաքէի ըլլալ վերջինը) եղայ անդամ այն կոմիտէին որ գործիչ Արշակ Զօպանեանի նախաձեռնութեամբ կազմակերպեց նոյն այս ամփիթատրոնին մէջ, յուզիչ հանդէս մը ի պատիւ Հայաստանի որ 1914—18ի պատերազմի ընթացքին զարձեալ կը մարտիրոսուէր։

Կը յուսայինք Հայաստանին վերադարձնել իր ամբողջական անկախութիւնը, ժողովուրդն ու հողերը որ յափշտակուած էին իրմէ։ Կ'ուզէինք նաեւ մեր յարգանքի բաժինը տալ այն բազմաթիւ Հայերուն որ կամաւոր Ֆրանսական բանակին մէջ, մեռած էին մեր դրօշին տակ, ի պաշտպանութիւն աշխարհի ազատութեան։

Ակէ զատ, մեր փափաքն էր ողջունել յիշատակը Հայերուն, որոնք վայրագօրէն վտարուած էին իրենց հայրենի հողէն, թելադրութեամբը անյագ ու բարբարոս Գերմանիոյ որ մինչեւ Պաղատատ թափանցելու իր մեծամիտ երազին ճամբուն վրայ չէր ուզեր դանել միջերկրականեան քաղաքակրթութեան այս նուրբ ու քաղցր ներկայացուցիչները — եւ զանոնք հարիւր հազարներով Լարդել տըւաւ Ասիոյ խոր ճամբաներուն վրայ։

1916 Ապրիլ 9ի այդ օրը, այս սրահին մէջ, խուռն բազմութիւն մը հաճոյքն ունեցաւ լսելու հայկական դեղեցիկ քերթուածներ, ճառերը Անթոլ Ֆրանսի (որ 1895էն ի վեր խռոված էր հայ ժողովուրդին կրած նուաստացումներէն ու չարաբաններէն), Փոլ Տէշանէլի, անոր պէս՝ անդամ Ֆրանսական Ակադեմիին ու նախագահ երեսփոխանի, Փոլ Փէնլեվէի, անդամ՝ Գիտութեանց Ակադեմիին եւ այդ պահուն կրթական նախարար։ Ի՛նչ յուզումով կ'ունկնդրէինք Աբբայ Վէթթէրլէն, ներկայացուցիչը վերջապէս գերման լուծէն ազատուած մեր սիրական Ալզասի (նոյնքան սիրելի Լորէնին հետ), ուրիշ օրինակ մը ժողովուրդի մը վերածնունդին, որ իր հիանալի հաւատարմութեամբը Հայրենիքին, վրկեց իր հոգին։

Այսօր, 15 Ապրիլ 1945, ներշնչումովը Հայ Գրողներու Ընկերութեան, որ հաւատարիմ է դըժբախտ Ֆրանսայի — ինչպէս որ դարերու ընթացքին մենք եղանք միշտ իրենց երկրին դժբախտութեանց ու տառապանքներուն — ահա դարձեալ կը ուզենք տօնելու իր հիանալի հաւատքը ինքն իր վրայ եւ իր անպարտելի տոկունութիւնը։ Եւ դարձեալ ես եմ որ, քսան տարուան կամաւոր հեռացումէ մը վերջ, կրկին Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան գլուխը կանչուած, այս դժուարին ժամանակներուն, պատիւն ունիմ անոր անունովը յարգանք ընծայելու Հայաստանին, իր ժողովուրդին, իր գրադէտներուն։

Այժմ Հայաստան այլեւս մարտիրոսեալ չէ։ Հայերն են որ զայն կը կառավարեն։ Իր լեզուն, երբեմն արգիլուած, եւ որ միայն ընտանեկան մտերմութեան մէջ կրնար խօսուիլ, պաշտօնական լեզու է դարձած։

Բայց Հայաստան զոր հակառակ մեր մաղթանքներուն, 1919ի հաշտութեան դաշնագիրները չվերակազմեցին իր ամբողջութեանը մէջ, կը մընայ անարդարօրէն անդամատուած։ Հարիւր հազարաւոր Հայեր դեռ բաժնուած են մայր-երկրէն։ Երանի՛ թէ չատ մօտաւոր հաշտութեան նոր դաշնագիրները դարմանեն այս անարդարութիւնը։ Աշխարհի մէջ տեւական եւ արդար կարգերու հաստատման մեր ցանկութեամբը զայն կը մաղթենք եռանդագին։

Ազնուական մտածման մը մէջ, բայց թերեւս քիչ մը չափազանցուած՝ լաւագոյնս ցոյց տալու համար Ֆրանսացիներու յուզիչ ու դործօն համակրութիւնը Հայոց հանդէպ, նշանաւոր դրագէտ Անթոլ Ֆրանս օր մը ըսաւ ձեզի.— «Մենք ձեզ կը ճանչնայինք միայն ձեզ զարնող հարուածներէն»։

Անտարակոյս միշտ զայրացած ենք ձեր ժողովուրդին ենթարկուած զաղշելի վերաբերումէն։ Անոնց դէմ անընդհատ բողոքած ենք։ Եւ նոյնիսկ, կարելիութեան չափով չարժած։ Սիրելի հայ պաշտօնակիցներ, դուք էք որ ձեր դրութեանց մէջ մեզ կը յիշեցնէք եւ սորվեցուցիք Ֆրանսական նոր սերունդներուն ինչ որ 1867ին, 78 տարի առաջ, բրինք Չէյթունի կանխամտածուած ջարդերուն դէմ։

Ձիշդ է նաեւ որ, 1895ին, ջարդի եւ հալածանքի լուրերուն վրայ, բազմաթիւ եւ չատ մեծ Ֆրանսական ձայներ, ամէն կուսակցութենէ մարդիկ, Ֆլէմանսօ, Ժոռէս, Անաթոլ Ֆրանս, Էրնէստ Լավիս, Կապրիէլ Սէայլ, Վիքթոր Պէրար, Տընի Քոշէն, Ալպէր Վանտալ ձայն բարձրացուցին աշխարհի յայտարարելու տարդի այդ արարքները։ Վերջապէս, ամէն առթիւ, կը յիշէք ինչ որ 1915ին, հակառակ մեր տառապանքներուն եւ մեր իսկ հայրենիքին ենթարկուած վտանգին, Ֆրանսա ըրաւ փրկելու համար Մուսա-Տաղի հաղարաւոր Հայերը որ երկու ամսուան հերոսական դիմադրութենէ մը յետոյ պիտի փճացուէին։

Բայց, մենք ձեզ կը ճանչնանք ձեր ազդին պատմութիւնովն ալ։ Գիտենք թէ եւրոպական ծագումով, խնամութեան եւ դրացնութեան կապեր ունիք Հելլէններուն հետ որոնց յիշատակը չէ դաղրած ազդելէ ձեր ոգիին վրայ, քրիստոնեայ ժողովուրդ մըն էք, պաշտպան ու տարածիչ միջերկրականեան քաղաքակրթութեան՝ Արեւելքի մէջ։

Գիտենք թէ առողջ ու աշխատասէր ազդ մըն էք, բազմածին, մեծամասնութեամբ դիւղացի ու ճարտար արհեստաւոր, այլ նաեւ կենդանի ու ճկուն իմացականութեամբ ժողովուրդ մը, օժտուած՝ ընկերային խաղաղ յարաբերութեանց, մտածումի բոլոր ստեղծագործութիւններու, բանաստեղծութեան, արուեստի ու երաժշտութեան համար։ Գիտենք թէ դուք կը սիրէք Ֆրանսան ոչ միայն իր զործօն համակրանքին համար զոր ան միշտ ցոյց տուած է ձեզի, այլ իր ազնուական ու փառաւոր պատմութեանը համար, երբեմն ինքն ալ վշտահար ու չարչարեալ, բայց միշտ եւ անխախտ ի սպաս վսեմ իտէալի մը։

Մենք ձեզմով դիտենք այն ազդեցութիւնը զոր ունեցած են եւ կը պահեն ձեր երկրի ընտրանի դասուն վրայ մեր Ֆրանսական գիրքերը։ Ձեր լաւագոյն դրողներէն չատերը թարդմանած են զանոնք եւ մեկնաբանած։ Բազմաթիւ են նաեւ ձեզմէ անոնք որ կը սիրեն մեզի ցանել թէ ինչեր կը պարտին Ֆրանսական ուսուցման, իբրեւ ուսանողները մեր Սորպոնին կամ պատասխանատու համալսարաններու։ Ազդեցութիւններ զրական եւ համալսարանական որոնք, ի բարեբախտութիւն հայ ժողովուրդին,— Ֆրանսական մտածումին եւ քաղաքակրթութեան առաքինութիւններէն մէկն է այս— որ եւ է կերպով չեն այլափոխած ձեր մասնաւոր զդայնութիւնը, ձեր սեփական հասկացողութիւնը՝ մարդկութեան եւ ընութեան մասին, ձեր ազդային ճաշակը։

... Իմ վերջին խօսքերը պիտի ըլլան ողջունել Հայաստանը այնքան յարգանքով որքան յոյսով ու վստահութեամբ իր ապագային վրայ։

Ինքն իր վրայ անայլայլ հաւատքով Հայաստան վերապրեցաւ յոռետես փորձութիւններէն, որովհետեւ գիտցաւ անաղարտ պահել իր հոգին։

Մէկը զրած է, «վտանգուած ազնուական ժողովուրդի մը համար յոռետես դժբախտութիւնը յուսաբեկութիւնն է»։ Ինչպէս մեր Ալզասն ու Լորէնը, Հայաստան ընաւ չկորնցուց քաջութիւնը։ Ուստի տեւեց եւ պիտի տեւէ յաւիտեան։

Ըսած են նաեւ,— «ժողովուրդ մը որ մեռնիլ չուզեր՝ չի մեռնիր»։ Ասիկա ճիշդ է միայն այն ժողովուրդներուն համար որ իրենց մշակոյթով, ուղղամտութեամբ, ուրիշ ազդերու անկախութեան յարգանքով գոյութեան իրաւունք կը ստանան։

Բայց, ինչպէս անպարկեշտ անհատները, վայրագ ազդերն ալ, խելագար՝ մեծամասնութեամբ և աւարառու, երկար չեն ապրիր բռնի ուժով։ Արհեստականօրէն ու անպարկեշտութեամբ մեծցած կայսրութիւններ դատապարտուած են եղերականօրէն կորսուելու, տիեզերական անէծքի ու արհամարհանքի մէջ։

Georges LECOMTE
de l'Académie Française, Président de la Société des Gens de Lettres de France.

ՁՕՐ ՔՈՒԼԷ, Սուրիոյ չերքէզեան վաչխին հրամանատարը, երբեմն մարզպանի պատուիրակ Սանճաքին հարցին առեն, որ վիճուորական 17րդ չերջանին հրամանատարն էր վերջերս, մեռաւ Թուլուզի մէջ։ 48 տարեկան էր։ 1940ին նորէն Մօտաւոր Արեւելք էր, իբրեւ գնդապետ, եւ դիմադրական չարժումին միացաւ 1941ին։ Ճետոյ մասնակցեցաւ Սուրիոյ վերադրաւման։ Զօրավարը 22 անդամ վիճուորական պատիւներու արժանացած է։ Իր վիճուորները «Անապատի կարմիր Սատանան» կը կոչէին վիճքը — մարդ մը որուն դնդակ չի դպիր։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Հիթլէրի յուսահատական կոչը

—o—

Կարմիր բանակը հազիւ ընդհ· յարձակողականի ձեռնարկած, Հիթլէրը օրակարգ մը ուղղեց արեւելեան ճակատի զերման բանակներուն, հետեւեալ բովանդակութեամբ, ինչպէս կը հաղորդեն անգլիական թերթերը·

— « Վերջին անդամ ըլլալով հրէական - բոլշեւիկեան զեր-թշնամին դրոհ կուտայ իր զանդուածներով։ Ան կը չանայ փոշիացնել Գերմանիան եւ բնաջնջել մեր ժողովուրդը։ Դուք, զինուորներ արեւելեան ճակատի, չատ լաւ գիտէք, ձեր իսկ փորձառութեամբ, այն ճակատագիրը որ վերապահուած է բոլոր զերման կիներուն, աղջիկներուն եւ մանուկներուն։ Տարէցները եւ մանուկները պիտի սպաննուին։ կիները եւ աղջիկները պիտի վերածուին զօրանոցի պոռնիկներու։ Մնացեալը պիտի քշուի Սիպերիա։ Անցեալ յունուարէն ի վեր ամէն բան եղաւ ճակատի զօրաւոր դիմ մը հաստատելու համար։ Թշնամին կը դիմաւորուի հրեաղօրքի եւ հեռեւակազօրքի ահարկու չարքերով որոնց վրայ աւելցած են բազմաթիւ թարմ ուժեր։ Ան որ նահանջի հրաման կուտայ — ուրիշ խնդիր՝ եթէ բաջածանօթ է ձեզի — անմիջապէս պիտի ձերբակալուի եւ եթէ հարկ է, պիտի գնդակահարուի տեղին վրայ, ի՛նչ աստիճան ալ ունենայ բանակին մէջ։ Եթէ, զալիք օրերու եւ չաբաթներու ընթացքին, ամէն զինուոր իր պարտականութիւնը կատարէ, այն ատեն պիտի փլի Ասիայէն արձակուած վերջին զրոհը, ինչպէս է վերջոյ պիտի փլի արեւմտեան ճակատի թշնամիներուն յարձակողականը։ Պերլին կը մնայ զերմանական, Վիէննան նորէն պիտի դառնայ զերմանական։ Եւրոպան երբեք ռուսական պիտի չըլլայ։ Միացէք եւ միաձայն երդում ըրէք պաշտպանելու ոչ թէ հայրենիքի անամէջ ըմբռնումներ, այլ ձեր իսկ երկիրը, ձեր կիները, ձեր զաւակները եւ անոնց հետ՝ ամբողջ ապագան։ Օրուան այս ժամուն ամբողջ զերման ժողովուրդը ձեզի կը նայի, զինուորներ արեւելեան ճակատի, յուսալով թէ ձեր ամուր կեցուածքով, ձեր մոլեռանդութեամբ, ձեր զէնքերով եւ օրինակով ռուսական բոլշեւիկութիւնը պիտի խեղդուի արեան մէջ։ Այն պահուն որ ճակատագիրը ղեհնէ բոլոր ժամանակներու պատերազմի այս ամէնէն ահարկու ոճրագործը, հպասած պիտի ըլլայ այս պատերազմին անկիւնադարձը»։

**** Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան թէ Հիթլէրի օրակարգը նշանակալից է այն տեսակէտով որ մասնաւորապէս կը ծանրանայ արեւելեան ճակատին վրայ։ Բացի «արեւմտեան ճակատի թըշնամիներ» խօսքէն, Հիթլէր կ'անտեսէ դաշնակից բանակները որոնք հազիւ մէկ օր հեռու են Գերմանիոյ արեւելեան ճակատի թիկունքէն։ Կ'երեւայ թէ Գերմանիոյ Առաջնորդը հրաչքի մը կամ միջազգային գժտութեան մը կը սպասէ վերջին պահուն, երբ Անգլիացիներն ու Ամերիկացիները մօտենան ռուսական դիծերուն։ Օրակարգը անուղղակի կ'ապացուցանէ թէ հակահիթլէրական ընդդիմութիւնը չատ զօրաւոր է բանակին մէջ։*

Կարմիր բանակը դէպի Պերլին

—o—

Առաջին անդամ Գերմանները իրենք ծանուցին թէ սկսած է ռուսական ընդհանուր յարձակողականը երկուշաբթի առտու կիսուն,— արեւածագէն առաջ, եւ արագօրէն ծաւալած, երեք տարբեր կէտերու վրայ, 180 մղոն տարածութեամբ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, այդ երեք տարբեր կէտերն են.— Առաջինը՝ կեդրոնական Օտէրի վրայ, Ֆրանքֆորթի հարաւակողմի եւ Քուսթրէնի հիւսիսակողմի տարածութեան մէջեւ։ Երկրորդը՝ Ցորսթի մէջ, Նայսէ գետին վրայ, Պերլինէն 70 մղոն դէպի հարաւ-արեւելք, իսկ երրորդը՝ Շվէյթի մէջ, Օտէրի վրայ, Պերլինէն 46 մղոն դէպի հիւսիս - արեւելք։ Առաջին երկու հարուածները ուղղուած են Գերմանիոյ զինուորական գլխաւոր հաղորդակցութիւններուն դէմ, Պերլինի եւ Ցրէզտէնի միջեւ։ Գերման գործակալութիւնը կ'ըսէր թէ ուրիշ վայրերու մէջ մղուած կռիւը աննշան կը մնայ բաղդատելով նոր յարձակողականին հետ։ Զինուորական քրոնիկագիր մը կը զրէ թէ ռուսական թնդանօթներուն ձայնը կը լսուի Պերլինի արեւելեան արուարձաններուն մէջ։

Դանուբի հովիտին մէջ, Վիէննայէն մեկնած ռուսական բանակը արագօրէն յառաջ կը խաղայ դէպի Պավարիոյ սահմանագլուխը։ Մոսկուայի վերջին զեկոյցը կ'ըսէ թէ կարմիր բանակը դրաւեց Մորավիոյ առաջին կարեւոր քաղաքը։ Լունէնպէրկ, Պրնօ-Վիէննա գծին վրայ։ Բանակը այժմ կը քալէ Լինցի վրայ։ Ռուսերը գրաւեցին նաեւ Աւստրիոյ Սէնթ-Փոլթէն քաղաքը, որ երկաթուղիներու կարեւոր կեդրոն մըն է։

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԵՐԿՈՒ ՄԱՍԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ

Ճակատամարտը նոյն թափով կը շարունակուի արեւմտեան ճակատին վրայ։ Մինչ ամերիկեան 9րդ բանակը բուռն դիմադրութեան մը կը հանդիպէր Էլպայի վրայ, դէպի Պերլին, Գ· բանակին զօրքը երկուքի բաժնեց Գերմանիան։ 9րդ

բանակին աջ թեւը դէպի հարաւ լլկնելով, միացաւ զօր. Հօճսի Ա. բանակին, Տէսսաուի շրջանին մէջ եւ երկուքը միասին պաշարեցին գերմանական դիրք մը, Հալլէի հիւսիսակողմը: Ուրիշ ամերիկեան զօրքեր հասած են մեծ քաղաքի մը՝ Շէմնիցի առջեւ, որ կը գտնուի Տրէզդէնի արեւմտեան կողմը: Այս բանակը չատ հեռու չէ մտաչէալ Կոնիւեի զօրքէն: Զօր. Հօճսի զօրամասերը ուղղակի Լայփցիկի վրայ կը քալեն: Ամերիկեան 7րդ բանակը Նիւրընպէրկ մտաւ,— Պավարիոյ երկրորդ մեծ քաղաքը որ 450000 բնակիչ ունէր պատերազմէն առաջ եւ ծանօթ է իբրեւ վառարանը հիթլէրական չոնդալից տօնակատարութեանց: Այս միջնադարեան քաղաքը նախապէս տեսակ մը կեդրոն էր զբօսաշրջիկներու համար, իսկ այժմ զարճած է աւերակ, օդանաւային զանգուածային ռմբակոծութեանց հետեւանքով:

Գերման դիմադրութիւնը բոլորովին խորտակուած է հիւսիսային Հոլանտայի մէջ, որուն ամենամեծ քաղաքին՝ Կրօնինկէնի գերման պահակազօրքը անձնատուր եղաւ 24 ժամ կատաղօրէն կռուելէ վերջ: Հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ, դիմադրութիւնը սաստկացած է Քիւքսհէվընի ջրանցքին երկայնքը: Գերմանները մոլեռանդօրէն կը կռուին, փակելու համար ճամբան դէպի Օլտենպուրկ, Վիլհէլմսհաֆընն եւ Էմտէն: Գերմանական 25րդ բանակին պաշտօն յանձնուած է Հոլանտան պաշտպանել իր հինգ զօրաբաժիններով (մօտ 50000 հոգի): Կը թուի թէ Գերմանները վճռած են կռուիլ արեւմտեան Հոլանտայի վերջին դիրքին վրայ: Զօր. Մոնթկոմըրի հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն կը ճնշէ Պրէմէնի եւ Համպուրկի վրայ: Անգլիացիները էս-էսներու հետ կը կռուին Պրէմէնի ներքին ամրութեանց մէջ: Անգլիական զրահապատ զօրամաս մը Համպուրկի վրայ կը քալէ: Զօր. Հօճսի հետեւակազօրքը գերի բռնեց գերման 130րդ զրահապատ զօրագունդը, իր հրամանատարով եւ 30000 զինուորներով, Ռուրի շրջանին մէջ: Ֆրանսական զօրամասեր յառաջանալով Պաուրնէն, Քէհլի մէջ միացան ուրիշ զօրամասերու: Զօր. Այզընհաուըրի կը ծանուցանէ թէ միայն չաբաթ օր 87779 հոգի գերի բռնուած են: Դաշնակիցները 7000 անգլիացի եւ 12000 դաշնակից գերիներ եւս ազատեցին, զրաւելով երկու արգելարաններ Հանովըրի եւ Համպուրկի միջեւ:

ԵՐԲ ՊԻՏԻ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻ ՑԱՂԹԱՆԱԿԻ ՕՐԸ

Դաշնակից սպարապետը, Զօր. Այզընհաուըր, պատասխանելով զանազան հարցումներու, յայտարարեց թէ վերջնական յաղթանակի օրը պիտի չծանուցուի, մինչեւ Գերմանիոյ վերջնական դրաւումը: Ուրիշ խօսքով, Եւրոպայի պատերազմին վախճանը պիտի չծանուցուի, մինչեւ որ Թշնամի դիմադրութիւնը իջնէ «աւազակութեան» աստիճանին: Զօրավարը չատ լաւատես կ'երեւար եւ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ: Երեք չաբաթէ ի վեր առաջին անգամ էր որ կը խօսէր մամուլի ներկայացուցիչներուն: Իր սովորական համեստութեամբ, սպարապետը ջերմապէս գնահատեց իր զօրավարներուն փայլուն քաջագործութիւնները վերջին չաբաթներու ընթացքին եւ շեշտեց միացեալ ճիգը ցամաքային, օդանաւային եւ ծովային ուժերուն: Ըսաւ թէ ծանր սխալ մըն է Գերմանիոյ նուաճումի մասին խորհիլ տառապէս աշխարհագրական իմաստով: Շատ աւելի կարեւոր է ոչնչացումը զերման բանակի սուուր զօրամասերու: Հակառակ աշխարհագրական նշանակէտներու փորձութեան, պիտի քաշուին հաստատուած կամրջագլուխներէ, եթէ տեսնեն որ անոնց պահպանումը մեծ կորուստներու կը կարօտի, թէեւ երբեք պիտի չդադրի մեծ յարձակողականը: Արդէն իսկ աւելի քան չորս զերման բանակներ խորտակուած են, Հռենոսի անցքէն ի վեր: Սպարապետը ջերմապէս գնահատեց նաեւ ռուսական բանակներուն հսկայական ճիգը Աւստրիոյ մէջ եւ Գերմանիոյ կեդրոնին դէմ:

*** Երկկ վերջին պահուն հաղորդած էինք Ռուսյանի գրաւումը ֆրանսական զօրքին կողմէ (Ժիռոնտի նահանգին մէջ, Ատլանտեանի վրայ): Թերթերը կը գրեն թէ Գերմաններու այնքան փառաբանած Ատլանտեան Պարիսպը հալեցաւ չաքարի կոյտի մը պէս: Այս յաղթանակով պիտի բացուի Պոռտոյի նաւահանգիստին բերանը: Ռուսյան Գերմաններու կղպանքին գլխաւոր բանալիներէն մէկն էր, ուժեղապէս ամրացուած, թէ ցամաքի եւ թէ ծովու կողմէն: Միայն հինգ մղոն հեռաւորութեամբ բաժնուած էր Ժիռոնտի գետաբերանին միւս ափէն: Ֆրանսական հրաձգայները քաղաք մը-տան առջի գիշեր, բայց ամրողջական գրաւումը վերջացաւ երկուշաբթի կէս օրին: Դեռ կը մնան կարգ մը զարանակալ խորշեր:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ ՎՃՌԱԿԱՆ

Մ. Նահանգներու նոր նախագահը իր առաջին պատգամը ուղղելով երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի միացեալ նիստին, յայտարարեց թէ անփոփոխ կը մնայ Ամերիկայի քաղաքականութիւնը: 1. Մ. Նահանգները պիտի չարունակեն կռուիլ ազատութեան համար, մինչեւ որ Գերմանիա եւ Ճափոն անպայման անձնատուր ըլլան:— 2. Պէտք է չարունակուի Միացեալ Ազգերու պատերազմական մեծ ռազմագիտութիւնը, «անփոփոխ եւ անխափան»:— 3. Պիտի պատժուին պատերազմի ոճրագործները, «եթէ նոյնիսկ ստիպուինք զանոնք հետապնդել մինչեւ աշխարհի ծայրը»:— 4. Ինք անձնապէս ուժ պիտի տայ խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան խէալներուն, «որոնք այնքան պերճախօսութեամբ հռչակուեցան Բոզվէլթի կողմէ»:— 5. Այն մեծ ազգերը որ կը կռուին ֆաշական դաւադրութեան դէմ, պէտք է չարունակեն գործակից խաղաղութեան ատեն: «Միացեալ պատասխանատուութիւնը կը նշանակէ ծառայել աշխարհի ժողովուրդին, ոչ թէ տիրապետել անոնց վրայ»:— 6. Պէտք է հաստատել Միացեալ Ազգերու զօրաւոր եւ տեւական կազմակերպութիւն մը Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, լուծելու համար խաղաղութեան խնդիրները արդարութեան չաղթանակով:— 7. Տեւական չանքեր պիտի թափուին, ընկերային լաւագոյն կարգուսարք մը հաստատելու, հասարակ ժողովուրդին վիճակը բարելաւելու համար:— 8. Ամերիկան երբեք պիտի չմոռնայ դինեալ ծառայութեան մէջ մնած այրերուն եւ կիներուն զոհողութիւնները:

*** Սթալին որոշեց Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին ղրկել իր արտաքին գործավարը, Մոլոթով, մինչ նախապէս պիտի գոհանար Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանով: Նախագահը Մոսկուայի դեսպանին միջոցաւ փափաք յայտնած էր որ Մոլոթով ներկայ ըլլայ: Մոսկուայի անթեւը կը ծանուցանէ թէ խորհրդային գործավարը այս առթիւ պիտի այցելէ նոր նախագահին:

Դահիճ մը եւս վահապարտ

Դատական ատեանը չաբաթ օր մահուան դատապարտեց Վիչիի դաշնի ոստիկանութեան տեսուչներէն Ֆէրնան Տավիտը, որ անլուր չարիքներ գործած էր, ինչպէս իր պետ՝ Ռոթկէ (նոյնպէս մահապարտ): Երդուեալները իրենց վճիռը տուին հազիւ 15 վայրկեան խորհրդակցելէ վերջ: Տավիտ որ «Ֆրանսացի Հիմնկրը» կոչուեցաւ ընդհ. դատախազին կողմէ, հանդարտութեամբ լսեց մահավճիռը: Երդուեալներուն վրայ ազդելու համար, Տավիտ յիշեց թէ ինչպէս բրիտանական անթելին ֆրանսական բաժինը կ'ազդարարէր անդամ մը.— «Թող ձեր ձեռքին արիւնը անիծէ ձեզ եւ ձեր սերունդը»: Այդ միջոցին կինը յղի էր:

Տավիտ ամբաստանուած էր թէ մօտ երկու հազար հայրենասէրներ ձերբակալած եւ տանջած է, կատարեալ վայրենութեամբ, գերման դրամանի տակ: Իր գոհերէն չատեր ջախջախիչ վկայութիւններ տուին դատավարութեան ատեն: Վկաներէն մէկը, ոստիկան մը, նկարագրեց թէ ի՛նչպէս Տավիտ «ցնծութեամբ կը պարէր» այն սեղանին չուրջ որուն վրայ փռուած էր մերկ մարմինը հայրենասէրի մը՝ ուշաթափ՝ սարսափելի խոչտանգումներէն: Երբ պաշտպան փաստաբանը, Պ. Լուի Կիթաո, ոտքի ելաւ խօսելու համար, ներկաներէն չատերը դուրս ելան, ի նշան դժգոհութեան: Միջադէպ մը պահատեցաւ դատարանին մէջ, երբ ամբաստանող վկայ մը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել, մինչ կին մը զոր մատով կը ցուցնէր, մնաց դատարանին մէջ: Այս կինը աղջիկն էր ոստիկանական պաշտօնեայի մը որ դործակցած էր Տավիտի եւ հիմա վար դրուած է:

Պաշտպան փաստաբանը իր ճառին մէջ ըսաւ թէ դատը քաղաքական հանգամանք ունի: «Տավիտ միայն համայնավարներով կը հետաքրքրուէր, պարոնայք երդուեալներ, վճիռ արձակեցէք առաջ, խորհեցէք այն քաղաքական հետեւանքներու մասին որ այս դատը յառաջ պիտի բերէ, սպառնալով արեան ճապաղիքներու մատնել երկիրը»:

Կարգ մը վկաներ, որ կ'ուզէին արդարացնել Տավիտը, ներկայացած էին իբրեւ անդամ Դիմադրական Ճակատին: Նախագահը հեղնութեամբ դիտել տուաւ.— «Կ'ամչնամ ազատ մնալուս համար, երբ այսքան հերոսներ բանտն են... Անոնց մեծ մասը կը խոստովանին թէ դուղեր են»: Փաստաբանը պատասխանեց, իրրեւ թէ սրամտութեամբ.— «Մարդ կրնայ թէ՛ դուղ ըլլալ եւ թէ դիմադրական»:

*** Դատական ատեանը ցկեանս թիապարտութեան դատապարտեց երբեմնի «Օժուռուիի» թերթին խմբագրապետը, Ռոպէռ Փէռիէ, որ 37 յօդուածներ գրած էր գործակցութեան համար: Ամբաստանեալը յայտարարեց թէ ուրիշ բաներ ալ գրած է, կարգ մը յարձակումներ սահեցնելով Նացիներուն դէմ եւ թէ պատասխանատու չէ Ժոռժ Սիւարէզի յօդուածներուն համար. (Սիւարէզ զնդակահարուեցաւ ամիսներ առաջ): Ցետոյ խոստովանեցաւ թէ 50000 ֆրանք ստացած է շարժանկարի նիւթ մը խմբագրելու համար, բայց բան մը չէ ըրած, այլ պարզապէս տեղեկագիր մը յանձնած է, ապացուցանելու համար թէ կարելի չէ չարժանկարի վերածել առաջարկուած նիւթը:

ՊԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հայ դպրոցի առաջին հանդէսը՝ Ապրիլ 22, կիրակի օր, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Bagneux-ի Rue d'Arcueil-ի ֆրանսական դպրոցի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին չրջանիս բոլոր Հայերը: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՏԻՍԵԱՆԻ ԾՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աղեքսանդր Մատիսեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 14 մարտին Հայոց եկեղեցիին մէջ, ազգ. յուղարկաւորութեամբ: Ներկայ էին Ֆրանսայի զօրավարներ Պրէմօն, Շարտինեի եւ Շըվալիէ, պատերազմական նախարարութեան ներկայացուցիչը եւ Ֆրանսայի պետական պաշտօնեաներ, Վրաստանի նախագահ Ժորտանիա, նախկին նախարարներ Զիէնկէլի, Դէգէյկորի, Ատրէջանի եւ Հիւս. Կովկասի ներկայացուցիչները: Հայերու կողմէ՝ եկեղեցւոյ վարչութեան եւ թաղ. խորհուրդի անդամները, դոյդ Գաղթ. Մարմիններու անդամները, Հայ Ազգ. Ճակատի նախագահ Պ. Հ. Մարմարեան, Մարսիլիոյ Ազգ. Վարչութեան ատենապետ Պ. Ց. Սիվրիհիսարլեան, զօր. Ղօրղանեան, Հայ Կամաւորներու Միութեան, Կապոյտ Խաչի, Կարմիր Խաչի, Համազգայինի, Երիտասարդական Միութեան ներկայացուցիչները: Պատուի կեցած էին Հայ Արիները՝ իրենց համազգեստով: Մօտ 25 ծաղկեպսակներ ղրկուած էին՝ Հ. Ց. Դ. կեդր. Կոմիտէին, Փարիզի, Իսիի եւ Ալֆորվիլի մարմիններուն կողմէ, Կովկասցիներու, Վրացիներու, Ֆրանքեւհայկ. Միութեան, Կապոյտ Խաչի, Հայ Գաղթականաց Խորհուրդի եւ բազմաթիւ բարեկամներու կողմէ: Դագաղին վրայ դրուած էր հայկ. եռագոյնը, ծաղկեպսակներ կային՝ եռագոյն ծաղիկներով եւ եռագոյն ժապաւէններով: Դամբանական խօսեցան՝ Արսէն քահ. Սիմոնեան, Հրանտ-Սամուէլ (Հ. Ց. Դ. եւ Գաղթ. Խորհուրդին կողմէ), Անտրէ Ֆայէ (Լուի Մարէնի եւ Ֆրանքենհայկ. Միութեան կողմէ), որ չեշտեց թէ Մատիսեան մինչեւ վերջը կը վայելէր Ֆրանսական կառավարութեան վստահութիւնը, Պ. Ա. Զօպանեան, (Գաղթ. կեդր. Ցանձնաժողովին կողմէ), Պ. Զիէնկէլի (Կովկասցիներու կողմէ), եւ Զ. Պօտոսեան (Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ): Մարմինը փոխադրուեցաւ Փէր Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր մասնաւոր դամբարան մը պիտի կառուցուի, ոչ-հեռու Անդրանիկի դամբարանէն:

*** Այս կիրակի պատարագէն վերջ հոգեհանդիստ պիտի կատարուի Մատիսեանի մահուան քառասնօրեակին առթիւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԿԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ դործադուլ յայտարարեցին, յաւելում պահանջելով: Գործադուլները դադրեցան նաեւ զաւառի մէջ:

ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ, առջի օ... Վիթրիի մէջ: Մէկ հոգի մեռաւ, 8 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան: Անցեալ օգոստոս 26ին ալ ռազմանիւթով լեցուն գերմանական կառախումբ մը պայթած էր Իվռիի կայարանին մէջ (27 զոհ): Մինչեւ վերջերս 70 թոն ռումբ տեղափոխուած էր Վիթրի, եւ ահա երկրորդ պայթիւնը: Դրացի տուները ծանր վնասներ կրեցին:

ՊԵԼՃԻՈՑ կառավարութիւնը կը խորհի տուրք հաստատել դրամատուներէն վրայ, երկրին եւմտական կացութիւնը բարւոքելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՑ երեսփ. ժողովին մէջ՝ ներքին նախարարը յայտարարեց թէ տակաւին կարելի չէ ըսել որ թշնամին այլեւս ի վիճակի չէ օդային յարձակումներ կատարելու Մեծն Բրիտանիոյ վրայ: Կը կարծուի թէ ծանօթ գաղտնի զէնքերը պիտի գործածուին Նորվեկիայէն:

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի կատարուին չուտով: Արդէն իսկ ցանկեր պատրաստուած են զանազան հոսանքներու կողմէ:

ԹՈՒՐԻՈՑԻ (Ճափոն) չրջանը օդանաւային ռմբակոծութեան ենթարկուելով, հրդեհներ ծագեցան 10 մղոն տարածութեան մը վրայ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ յաջորդ դասախօսութիւնը՝ Հինգշաբթի, 19 Ապրիլ, ժամը 20ուկէսին, «Studio Alemchah»-ի մէջ, 19 Rue Caumartin, métro Madeleine, Opéra կամ Havre Caumartin: Նիւթը.— «Հայ նոր սերունդներու բարոյական յեղաշրջումը եւ անոր հետեւանքները»: Բանախօս՝ Պ. Սուրէն Շահլամեան: Մուտքը ազատ է:

ՖԻԼԻԲ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՆԴԷՍԸ կիրակի, 22 Ապրիլ, ժամը 14.30ին, Սալ Կավօ, 45 Rue la Boétie. Գիները՝ 200, 150, 100, 75 եւ 40 ֆրանք:

PLEYEL
252, Fbg. St. Honoré, Métro Ternes
ԲԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Դաշնակահար
Շաբաթ 21 Ապրիլ 1945, ժամը 20ին

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 19 Avril 1945 Հինգշաբթի 19 Ապրիլ

ԺԲ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4381-Նոր շրջան թիւ 10 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Գերմանիոյ կէսէն աւելին գրաւուած

—o—

500,000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ ՊԵՐԼԻՆԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ յառաջանալով արեւելքէն եւ արեւմուտքէն, Դաշնակիցները այժմ դրաւած են Գերմանիոյ կէսէն աւելին: Գերմանիոյ տարածութիւնն է 4/9000 քառ· քիլոմեթր, որուն 261000ը Դաշնակիցներուն ձեռքը անցած է, իսկ 218000ը առ այժմ կը դտնուի տիպ-պատերազմական տարածութեան տակ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Ամերիկեան 9րդ բանակը ամրանալով Էլպայի վրայ, չոգեպլնդ յառաջ կը տանի ամէն պատրաստութիւն, Պերլինի վրայ քալելու համար: Ռուրի գերման մեծ հրամանատարը, մարէշալ Մօտէլ, անձնասպան եղաւ առջի օր, չկարենալով հանդուրժել չափազանց պարտութեան: Մօտէլ հրամանատարն էր բանակախումբի մը որ ծուղակն ինկաւ Ռուրի մէջ, եւ այս ամսուան սկիզբէն ի վեր քառորդ միլիոն զինուորներ զերի բռնուեցան,— աննախընթաց կոթող մը որ եւ է ճակատի վրայ՝ այս պատերազմին մէջ: Բացի Էյսէնհաուէրէն, որ հաւանաբար զեղչոյա զիմադրութիւնը պիտի վորձէ Պավարիոյ մէջ, Մօտէլ վերջին հրամանատարն էր որուն կըրնային վստահիլ Նացիները: Մարէշալը ծանօթ էր իբրեւ մասնագէտ «ոզնի», եւ յաջորդաբար մէկ ճակատէն միւսը քշուեցաւ, երբ աղէտ աղէտի վրայ կը հասնէր: Արեւելեան ճակատին առաջին հրամանատարն էր որ վերահաստատեց իր հաւատարմութեան երդումը Հիթլէրի, 1944 Յուլիս 20ի մահափորձէն վերջ:

Անգլիական եւ ամերիկեան ճակատներէն հասած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ զինակից բանակները կ'ամրացնեն իրենց դիրքերը ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, պատրաստուելու համար վճռական ճակատամարտին որ այլեւս չի կրնար ուշանալ: Կանխահաս են ամերիկեան եւ ռուսական բանակներու միացման լուրերը: Դաշնակիցները մօտեցած են Պերլինի, բայց Գերմանները ուժգնօրէն կը դիմադրեն: Մինչ կողմէ, ռուսական բանակը կը շարունակէ յառաջ խաղալ դէպի Պերլին: Կ'ըսուի թէ 500000 զինուորներ համախմբուած են Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, վերջին դիմադրութեան համար: Գերմանական լուրեր համաձայն, մարէշալ Ժուքովի բանակները պաշարողական գործողութիւններ կը կատարեն Պերլինի դէմ: Բացարձակ լուրթիւն կը տիրէ ընդհ· յարձակողականի արդիւնքի մասին: Ռուսական նոր յառաջխաղացութիւնը դէպի Պերլին արեւելեան ճակատի երեք վճռական հարուածներէն մէկը կը համարուի: Միւս երկուքը պիտի գան միանալ ամերիկեան բանակին հետ Սաքսոնիոյ եւ Պավարիոյ մէջ: Կարմիր բանակը արդէն իսկ խորտակած է Օտէր գետին արեւմտեան ամրութիւնները Պերլինի ճամբուն վրայ, ինչպէս եւ ստորերկրեայ բերդերու շղթայ մը որ կը նմանի մանրանկար Մաժինոյի մը:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԼԱՑՓՑԻԿ ՄՏԱՆ

Մասնագէտներու կարծիքով, Գերմանները այլեւս յոյս չունին երկարատեւ դիմադրութեան մը, բացի Քէսէլրինկի հարաւային չրջանէն — այսպէս կոչուած Լեռնային Ամրոցէն: Գերմանական ստուարաթիւ զօրամասեր հարաւ կը քաշուին, Էլպայի եւ Օտէրի միջեւ, դէպի այդ լեռնային ամրութեանց չրջանը: Գերմանիան երկուքի բաժնուած է արդէն, թէեւ դեռ ելքեր կան հիւսիսէն հարաւ, Փրակայի ճամբով: Ամերիկեան Գ· բանակը յառաջ կը խաղայ Շէմնիցէն եւ Լայփցիկէն անդին, ռուսական բանակին միանալու համար Պերլինի հարաւային - արեւելեան կողմէն: Լայփցիկ պաշարուած է արդէն եւ ամերիկեան յառաջապահ զօրամասերը մտած են քաղաքին արեւելեան արուարձանները, ուր կատաղի կռիւներ կը մղուին: Կը կարծուի թէ 30000 գերման զինուորներ ծուղակն ինկած են այս քաղաքին մէջ: Դաշնակիցները այժմ զբաղած են իրենց գրաւած յենակէտները զօրացնելով եւ հաղորդակցութիւնները ապահովելով: Թիկունքը ամրացնելով, անոնք պիտի վերսկսին վճռական արշաւը որուն անհամբեր կը սպասէ ամբողջ աշխարհը եւ որուն առաջին նպատակն է միացում կարմիր բանակին հետ: Կը կարծուի թէ այս արշաւը ամենամեծն ու ամենահզօրը պիտի ըլլայ, եւ Էլպան մեծ խոչընդոտ մը պիտի չկազմէ այն բանակներուն համար որ անցան Հոհենոսը:

Շէմնիցի հրամանատարը մերժած ըլլալով անձնատուր ըլլալ, Դաշնակիցները յարձակեցան երեք տարբեր կէտերէ: Հայկն ալ կը պաշարուի (Լայփցիկի մօտ): Աւելի դէպի հարաւ, ամերիկեան 9րդ բանակը ընդհանուր յարձակողականի ձեռնարկեց Մակդեպուրկի դէմ:

Հոլանտայի մէջ, Գերմանները սկսան ողղել ահադին տարածութիւններ, անանցանելի դարձնելու համար Ութրէխթի չրջանը: Քանատացիները կատաղօրէն կը կռուին այս ճակատին վրայ:

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ 750—800000

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԻՍԿ ՊԱՀԱՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ...

—o—

Առջի օր համառօտակի պարզեցինք յունահայ գաղութին եղերական կացութիւնը՝ գերմանական գրաւման չրջանին:

Այժմ ընդհ· ակնարկ մըն ալ դէպի պալքանեան երկիրները, Պուլկարիա եւ Ռումանիա, միւս գաղութներուն անցնելէ առաջ:

Նորէն կը յիշեցնենք թէ պատկերը պիտի ըլլայ հարեւանցի եւ կցկտուր, քանի որ վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին:

Գերմանական բռնադրաւման չրջանին, Սոֆիայի եւ Պուքրէշի թերթերն անդամ արդիլուած էին Փարիզի համար: Նացի գրաքննութիւնը դանոնք վար կը դնէր Վիէննայի մէջ կամ այլուր: Եւ միայն պատահական թիւեր անցած են մեր ձեռքը: Կարգ մը լուրեր ալ իմացած ենք Ամերիկայի «Հայրենիք»էն, որ Մարսէյլ կը հասնէր մինչեւ 1941 Դեկտեմբեր, երբ ծագեցաւ ճափոնական պատերազմը:

Պուլկարիա·— Երբ գերման բանակը Պուլկարիա մտաւ, ճնշելով օրուան թագաւորին եւ դահլիճին վրայ, երկիրը բաղդատաբար տանելի վիճակ մը ունէր:

Այնուհետեւ, հետզհետէ փափուկ հանդամանք ստացաւ կացութիւնը: Պուլկարիան, արդէն աղքատ, մատնուեցաւ տնտեսական ծանր տագնապի մը: Այն աստիճան որ, ձերմակ պանիրն ու կարագը, հացն ու գետնախնձորն անդամ դժուար կը ճարուէին:

Անշուշտ հարստացողներ եղան, ինչպէս ամէն տեղ, — նոյնիսկ Ցունաստանի մէջ: Բայց ժողովուրդը մատնուած էր դժնդակ անձկութեան մը, մանաւանդ որ հոն ալ հաստատուած էր պարտաւորիչ աշխատանք:

Թշուառութիւնը անտանելի էր մանաւանդ յունական Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ, զոր Հիթլէր Պուլկարիոյ պարգեւեց: Ամբողջ երիտասարդութիւնը բռնի աշխատանքի ենթարկուած ըլլալով, տունը կը մնային միայն անճար կիներ եւ մանուկներ: Տակաւին երկու տարի առաջ, հանդանակութիւններ կը կատարուէին Սոֆիայի մէջ, ուտելիք ճարելու համար հարիւրաւոր ընտանիքներու, որոնք պատառ մը հացի կարօտը կը քաշէին: Օդնութիւն խնդրուած էր նոյնիսկ Փարիզէն: Եւ կարելի եղաւ մաս մը դեղ եւ չոր ուտելիք ղրկել: (Ինչպէս Ցունաստանի մէջ, այնտեղ ալ դրամը արժէք չունէր):

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, ազգ· հաստատութիւններն ու դպրոցները կրցան քաշքշել իրենց ժժգոյն գոյութիւնը: Բայց մթնոլորտը դարձած էր անշնչելի: Մանաւանդ որ, պատերազմի մը մղձաւանջն ալ կախուած էր երկրին վրայ: Գերման բանակը տէր-տիրական, պուլկար բանակը կազմ եւ պատրաստ: Թուրքիոյ վրա՞յ պիտի յարձակէր: Թուրքիան ի՞նչ պիտի յարձակէր: Կամ երկուքը դնինակցելով գերմանական ճակատի՞ն պիտի միանային...

Մղձաւանջ մը եւս·— 1941ին, գաւառական թերթ մը, արիականութեան խնդիր յարուցանելով — անշուշտ ներշնչուած Նացիներէն — կ'առաջարկէր որ Պուլկարիոյ Հայերուն համար ալ հաստատուին անջատ բնակավայրեր, նման հրէական «կէթթօ»ներուն: Կրնաք երեւակայել գաղութին ճգնաժամը: Զէ՞ որ ամէն օր իրենց աչքին առջեւ կը տեսնէին Հրեաներու աքսորը անյայտ ուղղութեամբ, սկսելով մայրաքաղաքէն:

Ի վերջոյ կարելի եղած էր հեռացնել վտանգը, չնորհիւ պուլկար ժողովուրդին ողջմտութեան: Բայց հոգիները խռոված էին, մինչեւ երկրին վրկութիւնը:

Դժբախտաբար որ եւ է լուր չունինք ազատագրումէն ի վեր, յարաբերութիւնները խզուած ըլլալով, զինուորական կարգադրութեամբ:

Նոր իշխանութիւնը արտակարգ խստութեամբ դատեց ու դատապարտեց երկրին դաւաճաններն ու կասկածելիները, առաջին առթիւ մահուան դատապարտելով աւելի քան հարիւր հոգի,— կիրիլ իշխանը, խնամակալները, մեղսակից նախարարները, երեսփոխաններ, բարձր պաշտօնատարներ եւն·: Մահապարտներու երկրորդ շարքէ մը վերջ, դեռ բանտ կը մնան հարիւրաւորներ:

Հայեր ալ կա՞ն մեղսակիցներուն կամ զոհերուն մէջ: Դժուար է ըսել: Սոսկալի ենք սպասել վաւերական տեղեկութեանց, վստահելով երկրին նոր վարիչներուն արդարադատութեան:

Բացի հասարակ բախտախնդիրներէ, ո եւ է Հայ ինչո՞վ կրնայ դաւաճանած ըլլալ եղբայրական Պուլկարիոյ չահերուն:

Շ·

ԲՐԹՌԱԼՈՎ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՔՆԱՐԻՆ ՎՐԱՅ...

—o—

ՄՄԲ·— Մեր հաւատարիմ բարեկամներէն Պ· Էտուարտ Տէփրէօ, յայտնի ընկերվարական եւ ֆաջ տեսաբան, անդամ խորհրդակցական ժողովին, որ անցեալ Նոյեմբերին նախագահեց ընկերվարական համագումարի Ա· նիստին, յատկապէս Ցառաջի համար գրի առած է այս կարճ տեսութիւնը, յարմարելով թերթի ծաւալին·—

Ֆրանսայի ընկերվարականները հպարտ են այն դերով զոր կատարեցին դիմադրական ճակատին մէջ, հիթլերական զրոհին դէմ, ազգային անկախութեան պաշտպանութեան համար: Հաւատարիմ իրենց միջազգայնական իդէալին, ամենադոյզն վէճ մը իսկ չծագեցաւ իրենց հայրենասիրական պարտականութեան եւ մարդկային համերաշխութեան պարտականութեան միջեւ: Նոյն օրը իր գաղտնի օդանաւէն Լոնտոն իջնելով մեր ընդհ· քարտուղարը, Տանիէլ Մէյէն, կրցաւ իր ալակցութիւնն ընծայել Զօր· տը Կոլին, իսկ Քամիլ Հուիլմանի՝ Բ· Միջազգայինի նախագահին՝ մեր անխախտ հաւատարմութեան երաշխիքը:

Սնած ժօռէսի մեծ աւանդութեամբ, մենք գիտէինք թէ «քիչ մը միջազգայնականութիւնը կը հեռացնէ հայրենիքէն, եւ թէ չատ միջազգայնականութիւնը անոր կը տանի, թէ քիչ մը հայրենասիրութիւնը կը հեռացնէ միջազգայնականութենէն եւ թէ չատ հայրենասիրութիւնը անոր կը տանի»: Մենք մնացինք ջերմ հայրենասէրներ եւ ջերմ միջազգայնականներ: Կարդացէք բոլոր յայտարարութիւնները, եւ պիտի տեսնէք թէ այս կէտին մէջ մեր դիրքը անփոփոխ եղած է: Քիչեր կրնան ըսել այսպէս: Որպէսզի միջազգային ճակատ մը ըլլայ, նախ պէտք է որ ազատ եւ ուժեղ ազգեր ըլլան, որ իւրաքանչիւրը մարդկային հասարակաց հայրենի ստացուածքին բերէ իր նիւթական եւ հոգեկան հարստութիւնները, աւանդութիւնները, մշակոյթը տարբեր ազգերու եւ «Երթռալով մարդկային քնարին վրայ»: Ժօռէսի մէկ բացատրութիւնն է որուն վրայ միշտ պէտք է խորհիլ, երբ կը չանանք ընկերվարութեան դիրքը սահմանել, մանաւանդ Ֆրանս· ընկերվարութեան:

Ազգայնականները կ'ըսէին·— «Միայն Ֆրանսան»: Այս չարաղէտ եւ հեղնական նշանախօսքին դէմ մենք կ'ըսենք· «Ֆրանսան ամէնուն հետ»: Բոլոր մեծ երկիրներուն հետ եւ բոլոր անոնց որ փոքր երկիրներ կը կոչուին, որոնք կրնան փոքր ըլլալ իրենց հողամասի տարածութեամբ եւ կամ բնակչութեան թիւով, բայց երբեմն եզականօրէն մեծ են իրենց հերոսութեամբ կամ իրենց ընկերային իրականացումներուն օրինակով:

EDOUARD DEPREUX

ՆԱՄԱԿ ՄԸ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆԷ

—o—

Երէկ ընկեր Ս· Վրացեանէ ստացանք անձնական նամակ մը, անդլերէն, մարտ 8 թուականով: Կը քաղենք այն տեղեկութիւնները որ հանրային հանդամանք ունին·—

... Այժմ Նիւ Եորք կը բնակիմ: Այստեղ կազմեցինք Հայկ· Ազգ· Կոմիտէ մը, որուն նպատակն է պաշտպանել Հայկական Դատը: Ես կ'աշխատիմ անոնց հետ:

Անցեալ օր նամակ մը ստացայ Ժրնեւէն: Միջազգային կարմիր Խաչը լուր առած է թէ իբր 40 հազար Հայեր կան Գերմանիոյ մէջ, բռնի հոն տարուած՝ Ռուսիայէն եւ Պալքաններէն, իբրեւ բանուոր: Ամէնքն ալ շատ ծանր պայմաններու մէջ կը դտնուին եւ ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած են: Այստեղ դիմեցինք Ամերիկեան կարմիր Խաչին, որպէսզի միջոց մը դտնեն օգնելու համար նացիական վայրագութեանց զոհերուն: Միջազգային կարմիր Խաչի կեդրոնը (Ժընեւ) պատրաստ է ամէն օգնութիւն ղրկելու Գերմանիա տարուած Հայերուն: Ուրախ եմ որ Ֆրանսայի մեր հայրենակիցները աւելի լաւ պայմաններու մէջ կը դտնուին: Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Հայերը միշտ հաւատարիմ եղած են Ֆրանսայի, եւ այս վերջինն ալ միշտ բարեկամ եղած է Հայերուն:

Խնդրեմ կարօտ բարեկամներուս հասցէները հաղորդել, ուտելիք ղրկելու համար: Այստեղ արտօնութիւն ունինք ամէն չաբաթ փոքր ծրար մը ղրկելու մէկ հասցէի:

ԿՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ԱՇԽԱՏԱԿՈՐՆԵՐՈՒ Ֆրանսական դաշնակցութիւնը մերժեց Աչխատանքի Ընդհ· Դաշնակցութեան առաջարկները՝ երկուքին միացման մասին:

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

—o—

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան տեղապահը, Գէորգ արք. Չէօրէքճեան, անցեալ աշնան պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Արտասահման: (Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան եւ քարտուղարը՝ Անուշաւան Տէր-Գրիգորեան): Տեղապահը այս առթիւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այդ առաքելութեան մասին, «Էջմիածին» ամսագրին մէջ, որ հրատարակուիլ սկսաւ 1944 Յունուարին, իբրեւ «պաշտօնական ամսագիր Հայրապետական Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի»:

Պատուիրակին յանձնուած կոնդակին մէջ սահմանուած են իր պարտականութիւնները:

— « Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ նախնի հայրապետները հեռաւոր համայնքների հետ սերտ կապ պահպանելու նպատակով ուղարկում էին իրենց նուիրակները նրանց մօտ, նրանց մխիթարելու եւ եկեղեցական գործերի վրայ վերահսկողութիւն ունենալու համար:

« 1941 թ. ապրիլի 10ին Ս. Էջմիածնում դումարուած ազգային-եկեղեցական ժողովն էլ յանձնարարել է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդին պարբերաբար ուղարկել լիազօր ներկայացուցիչներ Միութենական Հանրապետութեան եւ արտասահմանի թեմերը ծանօթանալու նրանց իրական վիճակին, հոգեւոր իշխանութեան գործունէութեան, վերահսկողութեան եւ ըստ հարկին յուշումներ տալու նպատակով: Այլեւ թեմերի ու Մայր Աթոռի մէջ գոյութիւն ունեցող կապը եւս առաւել խորացնելու եւ սերտացնելու համար եւ այդ բոլորի մասին զեկուցանելու Գերագոյն Հոգեւոր իշխանութեան ի տնօրինութիւն:

« Ներկայումս նկատի առնելով, որ պատերազմի պատճառով դժուարացել է մեր յարաբերութիւնը արտասահմանի հետ, հետեւելով եկեղեցու աւանդական սովորութեան եւ ի կատարումն ազգային-եկեղեցական ժողովի որոշման, Մենք կարդում ենք Զեզ Մեր եւ Ս. Էջմիածնի ներկայացուցիչ տալով Զեզ իբրեւ օգնական եւ անձնական քարտուղար Պ. Անուշաւան Տէր-Գրիգորեանին այցելելու Մերձաւոր Արեւելքի հետեւեալ թեմերն ու վայրերը — Իրանի, Հնդկաստանի, Աւրպատականի, Իրաքի, եւ Եգիպտոսի թեմերը, Ս. Երուսաղէմի վանքը եւ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, հաղորդելով նրանց ղեկավարներին Մեր եղբայրական սիրոյ ողջոյնը եւ Մեր աղօթքը Ս. Էջմիածնի դարաւոր բոլոր սրբութիւններից յիշեալ սրբավայրերի եւ թեմերի ղեկավարներին առողջութիւն եւ կարողութիւն իրենց վրայ դրուած ծանր եւ պատասխանատու լուծը յաջողութեամբ կատարելու եւ այդ վայրերում ապրող մեր հօտին խաղաղ եւ բարօր կեանք չնորհելու համար »:

Պատուիրակութիւնը այցելելով յիշուած վայրերը, ընդունուած է մեծ խանդավառութեամբ եւ ամէն տեղ զեկուցումներ տուած է Հայաստանի եւ Էջմիածնի կացութեան մասին: Ճառաջիկային պիտի այցելէ նաեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա:

**** Կաթող. տեղապահին հրաւէրով բոլոր գաղութներուն մէջ հանդանակութիւններ կը կատարուին երկու տարիէ ի վեր, «Սասունցի Դաւիթ» հրապարակներու շարքին համար: Մեծ գումարներ փոխադրուած են Էջմիածին, Իրանէն, Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Կիպրոսէն եւն.: Փարիզի մէջ ալ Ազգ. Ճակատը ձեռնարկած է հանդանակութեան:*

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ՝ հրապարակներու հրամանատար փոխ-զինապետ Վոյսկի նամակով մը իր գոհունակութիւնը յայտնած է կատարուած մարտական գործողութեանց մասին: Զինապետը կ'ըսէ.— «Հայ ժողովուրդին առասպելական հերոս Սասունցի Դաւիթի անունը կրող հրապարակները կը զոնուին վստահելի ձեռքերու մէջ: Գերման բրնաղրաւիչներու դէմ մղուած ճակատամարտին մէջ անոնք պսակուեցան անթառամ փառքով »:

Ջայներ Գաւառէն

—o—

ԿԱՊՈՑՏ ՀԱՋԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Վիէն.— «Ճառաջ»ի այս նեղ սիւնակներուն մէջ կարելի չէ մէկիկ մէկիկ պատկերացնել Կապոյտ Հաչի Վիէնի մասնաճիւղին գործունէութիւնը, որ արժանի է ջերմ գնահատութեան:

Ինչպէս պատերազմէն առաջ, պատերազմի ընթացքին ալ ան չէ դադրած գործելէ: Մօտ 25 հայ դժբախտ դերիներու անխտիր, բազմաթիւ անդամներ, ուտեստի ծրարներ ղրկած է Ֆրանսական կարմիր Հաչի դրասենեակի միջոցաւ, բոլոր ծախքերը ինքը հոգալով: Այս առթիւ բազմաթիւ շնորհակալութեան նամակներ ստացած է, մէկը միւսէն յուզիչ:

Մասնաճիւղը օգնած է նաեւ հայ չքաւորներուն եւ գուրգուրանք ցոյց կուտայ դժբախտ հիւանդներուն, որոնք կը մաչին հիւանդանոցներու մոռցուած անկիւնները: 1944ի գարնան, խումբ մը հայ հիւանդ զերի զինուորներ բերուած էին հիւանդանոցը: Մեր Կապոյտ Հաչի ժրաջան քոյրերը այդ դժբախտներուն հանդէպ ալ ցոյց տուին իրենց մարդասիրական գուրգուրանքը: Բազմաթիւ անդամներ այցելեցին բաշխելով զանազան ուտեստներ եւայլ նիւթեր: Այս ներքին աշխատանքներէն զատ, ունեցած է հրապարակային ձեռնարկներ: 1942ի դժնդակ օրերուն տուաւ թատերական ներկայացում մը: 22 Փետրուարին, ներկայացուց «Աչխարհի Դատաստանը»: Անցած ամսու 25ին, իր նախաձեռնութեամբ ներկայացուեցաւ Արշիւ Մալ Ալաճը, Սէն Շամոնի Մարզական Միութեան թատերախումբին կողմէ: Մեծ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը: Մասնաճիւղը միջոցներ կը մտածէ, հայերէնի դասաւանդութիւնները վերահաստատելու համար: Այս նպատակով իր տրամադրութեան տակ ունի կոկիկ գումար մը:

Գարուճի

Վ. ՃԻՆՃԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ապրիլ 8ին, էքօլ Նօրմալի սրահին մէջ հանդիսաւոր Հոգեհանդիստ Միաց. Նահանգներու նախագահ Վրդ. Վերոնիկ Ճինճեան նուագահանդէս մը տուաւ, ընկերակցութեամբ Նիւթակահար Victor Gentilի, նոյնքան տաղանդաւոր:

Նուագահանդէսի մը արժէքը պէտք չէ կարծել թէ միշտ կախում ունի արուեստագէտին նուագելու կատարելութենէն, այլ՝ նկատի առնելու է թէ ինչ աստիճանի արժէք եւ դժուարութիւն կը ներկայացնեն յայտագրին կտորները: Այս պարագան յաճախ կը վրիպի հասարակութեան ուշադրութենէն: Կը ճանչնամ արուեստագէտներ որոնք իրենց դիւրին յաջողութիւններ կ'ապահովեն հրամցնելով միջակ արժէք եւ դժուարութիւն ունեցող կտորներ, զորս նուագելու համար կը բաւէ քիչ մը չնորհ ունենալ:

Վերոնիկ Ճինճեանի պարագան նոյնը չէ: Ցայտագրը կը պարունակէր երկու sonateները César Franckի եւ Gabriel Fauréի, երկու ալ դաչնակի կտոր նոյնքան բարդ, Bachէն եւ Lisztէն: Օրթոթերթերու ծաւալը նկատի ունենալով, կը հրաժարիմ մանրամասնութիւններ տալէ: Ցայտագրի այս ընտրութիւնը զրաւական մը կը կազմէ երիտասարդ դաշնակահարուհիի ըմբռնումի բարձրութեան:

Վերոնիկ Ճինճեան, որ եղբօր աղջիկն է ծանօթ առաջնարդի Ճինճեանի, լուրջ պատրաստութիւն ունի երաժշտութեան: 1938ին Մարսէյլի Երաժշտանոցի պսակաւոր դառնալէ վերջ, խղճամիտ աշխատանքի նուիրուած է, ինքնամփոփ իր մէջ, առանց չատ հրապարակ գալու: Մօտ օրէն մեր հասարակութիւնը լաւագոյնս պիտի գնահատէ զինքը, երբ մասնակցի Հայ Երգի օրուան յայտագրին, նուագելով միայն հայկական գործեր:

Ա. Պ.

ՑԵՏԱՋԳՈՒԱԾ է ՀԱՑ ԵՐԳԻ ՕՐԸ, որ կազմակերպուած էր Փարիզի Հայկ. երգչախումբին կողմէ, Ապրիլ 29ի համար, միեւնոյն օրը Հայ Աղգ. Ճակատի կողմէ սարքուած համազգային սգահանդէսին պատճառով: Տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունիս 10ին, Կավոյի սրահին մէջ: Նախապէս գնուած տոմսերը արժէքը կը պահեն:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի օր, 22 Ապրիլ, Փրատոյի Մայր եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Հոգեհանդիստ Միաց. Նահանգներու նախագահ Franklin Roosevelti յիշատակին, ներկայութեամբ հայ եւ օտար պաշտօնական հրաւիրեալներու:

Կ' ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը մնայուն աշխատանքի համար տան մը մէջ, ուր երկու հոգի եւ փոքրիկ մը կան: Դիմել՝ ԴԱՒԻԹԵԱՆ, 10, Rue Rougemont, Paris: Tél. Pro. 93-84:

PLACE DES FÊTESի մէջ ՅԱՌԱՋ կը ծախուի՝ Maison Laine, 21 Rue des Fêtes:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

գերիները բռնուած են Ապրիլի առաջին 16 օրերու ընթացքին:

**** Իտալական ճակատին վրայ, անգլիական եւ ամերիկեան զօրամասերը հետզհետէ կը սաստկացնեն ճնշումը:*

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի օր առաջին անգամ ըլլալով անգլիական, ռուսական եւ ամերիկեան օդաչուները իրարու հանդիպեցան Գերմանիոյ վրայ: Անգլիացիները եւ Ռուսերը իրար զիմաւորեցին Պերլինի վերեւ: Ամերիկացիները եւ Ռուսերը նոյնպէս հանդիպեցան Զեխոսլովաքիոյ վրայ ուր ամերիկեան 8րդ օդատորմիղը կը ռմբակոծէր գերման օդակայանները:

Ամերիկեան հազար ռմբաձիգ օդանաւեր, ա-ջակցութեամբ 850 որսկաններու յարձակեցան Տրէզդէնի մօտ եւ Զեխոսլովաքիոյ որոշ կէտերուն վրայ: Տորմիղի մը թռաւ Փրակայի հիւսիսակողմը, զարնելու համար քարիւղի ստորերկրեայ մթերանոց մը:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա հազար օդանաւ կորնչուցած է երկուշաբթի օր, ինչ որ օդանաւային ամենամեծ աղէտը կը կազմէ պատմութեան մէջ: Այլեւս խորտակուած կը համարուի գերման օդատորմիղը, որ այնքան ահռելի կը տարածէր քանի մը տարի առաջ: Դաշնակից օդանաւերը այս միջոցին կը ծառայեն նաեւ իբրեւ փոխադրիչ զերիներու եւ աքսորականներու: Մինչեւ երէկ փոխադրած էին 26000 հոգի, —9000 անգլիացի, 7000 ամերիկացի, 10000 Ֆրանսացի: Այդ օդանաւերը միեւնոյն ատեն անգնահատելի ծառայութիւն կը մատուցանեն ռուսական ճակատին:

ԺԻՈՆՏԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՑ

Ֆրանսական զօրքը վճռական հարուած մը տալէ վերջ, այժմ կը չարունակէ կռիւը, Ժիռոնտի գերմանական վերջին ամրոցին դէմ: Տակաւին բաղմաթիւ զինուորներ կը զիմադրեն Ռուայանի բերդին մէջ եւ քաղաքին հարաւակողմը: Գերի բռնուեցաւ այս չրջանին գերման հրամանատարը, Ծովակալ Միքէլիս, իր սպայակոյտին հետ: Ֆրանսացիները այժմ թշնամին կը հետապնդեն Ռուայանի հիւսիսակողմը: Գերմանները ուժգնօրէն կը դիմադրեն Լա Քուպրի եղեւինի անտառին մէջ: Ամերիկեան ռմբաձիգ օդանաւեր եւ ֆրանսական մարտանաւեր կ'աջակցին այս գործողութեանց: Առջի օր նորէն ռմբակոծուեցան գերմանական գերքերը, օդանաւերով եւ թնդանօթներով:

ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐԸ ՊԻՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑի՞Ն

Մ. Նահանգներու նոր նախագահը իր առաջին յայտարարութիւնն ընելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, ըսաւ թէ ուրախ պիտի ըլլար կարելի եղածին չափ չուտ հանդիպելով հինգ մեծ պետութեանց վարիչներուն: Նախագահը պիտի չկրնայ մասնակցիլ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, բայց հաւանաբար անթելով բարի գալուստի ուղերձ մը պիտի ուղղէ պատուիրակներուն, ժողովին բացման առթիւ:

**** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Պ. Զըրչիլ ներբողելով հանդուցեալ Րոզվէլթի գործունէութիւնը, ըսաւ թէ՝ հակառակ իր փիղիքական տկարութեան, ան մեռաւ պատնէշին վրայ:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ԱՏԵԱՆԸ երէկ սկսաւ դատել զօր. Տէնոը, երբեմն զինուորական կառավարիչ Փարիզի, երբ Գերմանները Փարիզ մտան 1940 յունիսին, իսկ 1941ին մարզպան Սուրիոյ: Առեանը կը բաղկանայ 24 ծերակուտականներէ, երեսփոխաններէ եւ խորհրդակցական ժողովի պատուիրակներէն: Ամբաստանադիրը կ'ըսէ թէ զօրավարը օգնած է թշնամի պետութեան չահերուն Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, «ապստամբութիւն գրգռելով մեր անգլիացի զինակիցներուն դէմ Իրաքի մէջ եւ օգակայաններ տրամադրելով Գերմանիոյ», թէ պատասխանատու է 1500 Ազատ Ֆրանսացի զինուորներու մահուան՝ եղբայրասպան պատերազմ սարքած ըլլալով այն ուժերուն հետ որ կը հնազանդէին Վիչիի կառավարութեան եւ որոնք նոյնքան մարդ կորնչուցին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈԶՎԷԼԹի անունով պիտի կոչուի Պուլվառ տէ Քափիւսինը, իբրեւ յարգանք հանդուցեալի յիշատակին:

ՓՈՂԵՐԱՆՈՑԸ որոշեց աւելցնել 10 եւ 20 Ֆրանքնոց մետաղ դրամներու չրջաբերութիւնը, պղինձի եւ նիքէլի խառնուրդով մը, հրապարակէն քաչելու համար նոյն արժէքով արծաթ դրամները: Միեւնոյն ատեն հրապարակ պիտի հանուին հինգ Ֆրանքնոց դրամներ ալիւմինիումէ, առ այժմ 40 միլիոն Ֆրանք արժէքով: Ընդհ. դումարը պիտի ըլլար 1,500,000,000, բայց կարելի չէ եղած, արհեստագիտական դժուարութեանց պատճառով: Մայիսէն սկսեալ ամէն ամիս 100000000 Ֆրանքի հինգ Ֆրանքնոց պիտի հանուի:

ԼԵՀԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ մասին ծագած վէճերը դեռ կը չարունակուին: Կ'ըսուի թէ խըզուած են բանակցութիւնները խորհրդային իշխանութեան եւ Լոնտոնի լեհական կառավարութեան միջեւ: Անգլիա եւ Ամերիկա առ այժմ յարմար չեն դատեր որ յուղուին այս խնդիրները:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ անգլիական հոգատարութեան փոխարէն, միջազգային խնամակալութիւն մը հաստատել կ'առաջարկէ Սըմնըը Ուէլս, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան նախկին խորհրդականը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՑ ԱԶԳ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ (Հ. Ա. Ճ.)
Ա. Տարի Բ. ներկայացում
Théatre d'Iena մէջ, métro: Iéna, 23 Ապրիլ
Երկուշաբթի գիշեր ժամը 7.30ին
կը ներկայացուի Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ
ՀԱՑՐԵՆԻՒԸ ՂՕՂԱՆԱՈՒՄ Է
Ա. անգամ Փարիզի մէջ, հայ կեանքէ տռամ, չորս արար եւ մէկ պատկեր: Երգ, նուագ եւ պար ռուս զիկաններու կողմէ: Վարիչ՝ Տ. Նշանեան, բեմադիր՝ Ա. Շահխաթունի:
Տոմսերը՝ 50էն 200 Ֆրանք, սովորական վայրերը եւ ներկայացման օրը Թատրոնին կիչէն, ժամը 2էն սկսեալ: Ներկայացումը կը սկսի ճիշդ ժամը 7.30ին կը վերջանայ 10.30ին:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 20 Avril 1945 Ուրբաթ 20 Ապրիլ

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 16e Année No 4382-Նոր շրջան թիւ 11 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

2,500,000 կարմիր զինուորներ դէպի Պերլին

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱԿԻԱ ՄՏԱՆ

Պատերազմական գործողութիւնները կ'ընթանան չանթահարիչ արագութեամբ: Պաշտօնական դիկոյցները ամէն օր դղրդագին յաղթանակներ կը հաղորդեն: Ինչպէս գրած էինք երէկ, անոնք արդէն դրաւած են Գերմանիոյ կէսէն աւելին: Բացի Միւնիխէն, Գերմանիոյ մնացեալ բոլոր մեծ քաղաքները կա՛մ ինկած են եւ կամ իյնալու վրայ են:

Ամփոփենք վերջին տեղեկութիւնները.— Վեց տարի առաջ, Հիթլէր կը յայտարարէր թէ «այլեւս գոյութիւն չունի Չեխոսլովաքիան»: Վեց տարի վերջը, ամերիկեան Գ. բանակը Չեխոսլովաքիա կը մտնէր, հրամանատարութեամբ զօր. Փէթընի որ սահմանը անցաւ Ապրիլ 18ին, կոթմանէկրուն:

Մի եւնոյն ատեն, գերմանական գործակալութիւնը կը ծանուցանէր.— «Պերլինի ճակատամարտը իր վազաթնակէտին հասած է: Ինը բանակներ կը մասնակցին ընդհանուր յարձակողականին»:

Այս ինը բանակները կը պատկանին Մ. Միութեան: Գերմանները առ նուազն 2,500,000 կը հաշուեն կարմիր զինուորներուն թիւը: Յարձակողականը չոգեպինդ յառաջ կը տարուի երեք թեւերով, մէկը միւսէն զօրաւոր: Մոսկուա լռութիւն կը պահէ զինուորական գործողութեանց մասին եւ օտար թղթակիցներուն արգիլած է մօտենալ ճակատին: Այնպէս որ, տեղական թերթերը լուր կը քաղեն զանազան ձեւերով: Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հիւսիսային ճակատին վրայ, կարմիր բանակը անցաւ ստորին Օտէրը, Շեքէթինի հարաւակողմը, մասնաւոր մակոյկներով եւ ջրային - ցամաքային, «երկակենցաղ» հրաւայլերով, թնդանօթներու կրակին տակ: Կեդրոնական ճակատին վրայ, Ռուսերը ճեղքեցին զօրաւոր ամրութիւններ, ուժգնօրէն յառաջ խաղալով: Միաժամանակ յարձակումներ կը կատարուին բազմաթիւ կէտերէ: Գերմանները կը խոստովանին թէ կարմիր բանակը մայրաքաղաքին չրջակաները հասած պիտի ըլլայ այսօր - վաղը, միեւնոյն ատեն կը յորդորեն դիմադրել առանց ընկրկելու: Այսօր կամ վաղը, «պատերազմին ամէնէն արիւնալի ճակատամարտներէն մէկը պիտի մղուի Պերլինի դուռներուն առջեւ»:

Մոսկուայի «կարմիր Աստղ» թերթը կը դրէ թէ խորհրդային վեթերան զինուորներ համախմբուած են Օտէրի ճակատին չուրջը, «Պերլինի ուղղութեամբ», միասին տանելով յաղթանակի դրօշներ որոնք պիտի պարզուին Պերլինի վրայ: Այս դրօշները հետեւեալ արձանագրութիւնը կը պարունակեն.— « Ցաղթանակի դրօշներ: Մահ գերմանական բռնագրաւիչներուն» (խորհրդահայ թերթերը կը յամառին դործածել թուրքերէն բառ մը, զավթիչ...):

Նիւ Եորքի անթելը կը ծանուցանէ թէ կարմիր զինուորները արդէն կը դտնուին Պերլինի չրջակաները: Լուրի մը համաձայն, մեծ հրդեհներ կ'երեւիլ են քաղաքին մէջ:

ՈՒԻԼԵԼՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Ցաւով կ'իմանանք թէ ամերիկահայ երիտասարդ դրագէտը, Ուիլելմ Սարոյեան որ ամերիկեան բանակին հետ ճակատ կը գտնուէր, վիրաւորուած ըլլալով, նախնական դարմանուելէ վերջ օդանաւով փոխադրուած է Ամերիկա:

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ

Քրիստոնեայ Եւրոպայի քաոսին դիմաց, լուռ ու առեղծուածային, ինքն իր վրայ ամփոփուեր է կենդանի սփինքսը, — իսլամ աշխարհը: Մուրիին մէջ կծկուած, կարծես կը սպասէ իր ժամուն:

Իր կենսական տարածութիւնը կ'ընդլայնի, կը թափանցէ դէպի սեւ Ափրիկէի, դեղին Ասիոյ խորերը: Նախնական մտայնութիւններու շատ աւելի մատչելի է Գուրանի պարզ դաւանանքը եւ բարոյականը քան քրիստոնէական բնազանց հաւատամքը: Այսօր արդէն 250 միլիոնը կ'անցնի մահմետականներու թիւը, որոնք միասորը գօտի մը կը կազմեն Ափրիկէի, Ասիոյ մէջքին վրայ, մինչեւ Մալէզեան կղզիները:

Ժ. դարուն լճացած, անկենդան զանգուած մըն էր այդ աշխարհը, ճակատագրապաշտօրէն համակերպած՝ իր անկումին, ու օտարի տիրապետութեան: Մեր դարուն սկիզբէն սակայն բազմաթիւ պատճառներ եկան արթնցնել այդ քնացող հսկան, որ սկսաւ շարժիլ, իր ուժին, իր իրաւունքներուն դիտակցութեան բարձրանալ, արտայայտել՝ որոշ փափաքներ եւ յայտարարել իր վերահաստատութիւնը:

1914ի Մեծ Պատերազմն էր մանաւանդ որ ցընցող ազդեցութիւն մը ունեցաւ իսլամ դիտակցութեան վրայ: Պատերազմիկ կողմերը մրցումի ելան իրարու հետ, իւրաքանչիւրը իր հաշուոյն սիրաշահելու համար մահմետական երկիրներու ժողովուրդները: Գերմանիա համաթուրանական ցնորքը պտտցուց Թիֆիհատական Թուրքիոյ աչքին ու ձիհատի կանաչ դրօշով փորձեց մագնիսացնել իսլամ տարերային ուժերը: Մինչ Անգլիա, չատ աւելի դրապաշտ, տեղական Լօրէնսի մը ազդու ճիդերով, կրցաւ արաբ ժողովուրդները իր մականին տակ համախմբել ու կազմակերպել, հրահրելով անոնց մէջ ցեղային դիտակցութիւնը, անկախութեան տենչը:

Յետպատերազմեան շփոթ շրջանին, իսլամ աշխարհը ապրեցաւ կատարեալ երկունք մը: Խոստումներ տրուած էին, պէտք էր յարգել: Մմորումի մատնուած էին միտքերը եւ հոգիները: Զարթօնքի, վերակազմութեան շարժումը կը տարածուէր զանազան ուղղութեամբ, քաղաքական, ցեղային, բարոյական ու մշակութային դետիններու վրայ, ու տարբեր նշանաբաններով՝ համաձայն այլազան երկիրներու տեղական պայմաններուն:

Քաղաքական - մշակութային մարզին մէջ, ամէնէն անակնկալ, ամէնէն յեղափոխական իրողութիւնը եղաւ քէմալական Թուրքիոյ վերակազմութիւնը: Ցախուռն ուղեղ մը, յաղթանակի հմայքով մը պարուրուած, Մ. Քէմալ կրցաւ նուաղազոյն ճիգով մը գերազանց նպատակ մը իրագործել: Ոչ միայն հիւանդ, մահամերձ մարդը վերակենդանացուց, այլեւ երիտասարդական աւիշ ներարկեց զառամ կազմի մը:

Թուրքիոյ օրինակը վարակիչ եղաւ. աղգայնական դիծը տիրական չեչտը կազմեց իսլամ երկիրները յուզող խմորումներուն: Պարսկաստանէն, Աֆղանիստանէն վերջ, Եգիպտոս եւ արաբ նորակազմ պետութիւններն ալ մտան միեւնոյն ճամբուն մէջ, աւելի կամ պակաս թափով ու եռանդով:

Ուշագրաւ եղաւ Պարսկաստանի պարագան: Իր ազգայնական ոդին, արդիականութեան յարելով հանդերձ, վերադարձ մը փորձեց դէպի իր նախիսլամական անցեալը: Երկիրը կոչուեցաւ Իրան, շահը՝ Փէհլէվի, (Պահլաւունի): Մակդիր մը զոր կը կրէին սասանեան վեհապետները: «Շահնահմէ»ի դիւցազներգակ բանաստեղծին՝ Ֆէրտովսիի հազարամեակը ազգային տօնի հանդամանք առաւ:

Մի հանդամայն իսլամ անկախ կամ կիսանկախ երկիրներուն մէջ զգալի է ձգտումը իւրացնելու ինչ որ եւրոպական արհեստագիտութիւնը արտադրած է իբրեւ դրական եւ օգտաչատ: Արաբական անապատներու մէջ ինքնաչարժ կառքը այլեւս փոխարինած է ուղտը: Օդանաւը կարճեցուցած է միջոցը իսլամ կեդրոններու միջեւ: Ելեկտրականութիւնը, ուսիոն մուտ գտած են մինչեւ հեռաւոր ովասիսներու խորը: Կեանքի արտաքին պատկերը կը կորնչնէ աստիճանարար իր արեւելահունչ դրոշմը:

Բայց եւրոպականացումի այդ կեղեւին տակ, աւելորդ է ըսել, իսլամ աշխարհը, թէեւ ինքն իր մէջ չերտաւորուած, երանգաւորուած, նախանձախնդրութեամբ կը պահէ իր հոգեկան խորքը, որ մի է եւ անվերծանելի, ամէն հորիզոնի տակ: Այդ բարոյական միութիւնը կը կազմէ իսլամ աշխարհին ամէնէն յատկանշական խորհրդանիշը, գաղտնիքը՝ անոր հմայքին եւ զօրութեան:

« Իսլամ աշխարհը, ըսած է Լիօթէ, հնչուն վիթխարի անտուկ մըն է»: Արդարեւ, իր ո եւ է կէտին տրուած պզտիկ հարուած մը կը բաւէ որ ամբողջ իրանը հնչէ ու արձագանգը տարածուի իր բոլոր անկիւնները:

Ներկայ պատերազմի ընթացքին ամէնէն յատկանշական երեւոյթը կը կազմէ մանաւանդ համաթրաքական շարժումը, որ արտաքին կամ ներքին բազմազան պատճառներով, կը ձգտի դառնալ քաղաքական մեծ ազդակ մը:

Մոռցուած չէ անշուշտ որ վերջերս Գահիրէի մէջ համարաբական այդ չարժումը ունեցաւ դիւանդիտական, իր առաջին, ուժեղ արտայայտութիւնը: Համաժողովի մը մէջ, որուն կը մասնակցէին Եգիպտոսի, Իրան-Սէուտի Արաբիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատուիրակները, հանդիսաւորապէս հռչակուեցաւ համարաբական քաղաքական - բարոյական միութեան մը սկզբունքը, իբրեւ մեկնակէտ, իբրեւ ուղեգիծ, նպատակակէտ միանդամայն բոլոր մասնակիցներու, անջատ կամ խմբովին:

Կանխահաս է տակաւին նախատեսելու քաղաքական այդ նոր ազդակին, համարաբական այդ դաչինքին տարողութիւնը եւ հետեւանքները: Պերճախօս է արաբական պետութեանց վերաբերումը Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութեան փշոտ հարցին մէջ, եւ աւելորդ է կանխել ապագան:

Ամէն պարագայի մէջ, պատերազմէն ուժասպառ, արիւնաքամ դուրս գալիք քրիստոնեայ Եւրոպա մը, իր առջեւ պիտի գտնէ հարցերու վիթխարի թնճուկ մը, իսլամական դարաւոր սփինքսը, որ սկսած է արդէն խօսիլ եւ առաջմները ցոյց:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Դղրդագին լուրերու կը սպասուի, մէկ օրէն միւսը: Թերեւս ժամէ ժամ:

Հսկայական ուժեր, արեւելքէն եւ արեւմուտքէն, սասանեցուցիչ ալիքներով կը քալեն Պերլինի վրայ, որուն դուռներուն առջեւ պիտի մղուի «պատերազմին ամէնէն արիւնաուչտ ճակատամարտներէն մէկը»:

Կարմիր բանա՞կը առաջ պիտի մտնէ Գերմանիոյ մայրաքաղաքը թէ անգլեսաքսոն զանգուածը: Կամ արդեօք երկուքը ժամադրուա՞ծ են որոշ կէտի մը վրայ, միասնաբար եւ հանդիսաւորապէս մտնելու համար:

Դժուար է ըսել: Երբեմն զինուորական դաղտնիքները չատ աւելի անթափանցելի են քան այսպէս կոչուած աստուածային դաղտնիքները: Մանաւանդ որ, դաչնակից սպարապետութիւնները եւ մանաւորապէս խորհրդայինը բացարձակ լռութիւն կը պահեն վճռական գործողութեանց առեն, ինչպէս այս անգամ: Նոյն իսկ դաչնակից մամուլի թղթակիցներուն արգիլուած է տեղեկութիւններ հաղորդել, առ այժմ:

Ամէն պարագայի մէջ, «մօտ է գարունը»: Ուրիշ խօսքով, բուն պատերազմը իր վախճանին կը մօտենայ սրընթաց, ինչպէս այն հազարաւոր հրաւայլերն ու օդանաւերը որ պիտի փութացնէին յաղթանակը:

Բախտորոշ, ճակատագրական օրեր են բովանդակ մարդկութեան համար: Պերլինի անկումով, պիտի տապալի ահարկու միջնաբերդ մը, որ չորս հինդ տարիէ ի վեր լուծի տակ առած էր ամբողջ Եւրոպան, «նոր կարգուսարք» հաստատելու յաւակնութեամբ:

Ամբողջ Եւրոպան լողաց արեան ճապաղիքներու մէջ, այդ չորս - հինդ տարիներու ընթացքին: Անծայրածիր տարածութիւններ մոխիրի վերածուեցան միլիոնաւոր մարդկային զոհերով:

Եւ դեռ մարդկութիւնը կը գալարուի ահաւոր, անասելի ողբերգութեանց մղձաւանջի մը տակ: Դեռ չեն ցամքած արեան գետերը: Դեռ քստմնելի անակնկալներ կրնան պատահիլ, քանի որ հիթլէրականութիւնը չուզեր տեղի տալ, եւ ընդհակառակն կը թելադրէ մոլեռանդ պայքար եւ յուսահատական դիմադրութիւն՝ բոլոր միջոցներով:

Դաչնակից սպարապետը, զօր. Այզընհաուըր ինք անցեալ օր կը յայտարարէր թէ վերջնական յաղթանակի օրը պիտի չծանուցուի, մինչեւ որ թշնամի դիմադրութիւնը իջնէ «աւազակութեան» աստիճանին:

Զինուորական իշխանութիւնները կ'ուզեն ամէն բանէ առաջ չլսուել, քանդել Գերմանիոյ զինուորական ահեղ կազմակերպութիւնը: Կորել այն բոլոր երակները որ կրնան կանդուն պահել ո եւ է բանակ՝ պատերազմը չարունակելու համար: Ուրեմն իրարու եսեւ պիտի դրաւեն անսահման տարածութիւններ, մանաւորապէս ճարտարադործական կեդրոնները:

Արդէն չատ բան չէ մնացած դլխաւոր քաղաքներէն, որոնք մեծ մասով աւերակ դարձած են, իբրեւ հետեւանք օդանաւային անընդհատ եւ անխնայ, աննախընթաց ռմբակոծութեանց:

Գերմանիոյ կէսէն աւելին Դաչնակիցներուն ձեռքն անցած ըլլալով, հետզհետէ կը փլին եւ պիտի փլին բազմաթիւ ռազմական եւ ճարտարադործական ճակատներ: Այնպէս որ, ի վերջոյ պատերազմը պիտի վերածուի ասպատակութեան, զանազան միջնաբերդերու կամ լեռնային չրջաններու մէջ:

Այդ եղբը չեն ծածկեր Գերմանները իրենք ալ, քանի որ բազմաթիւ զօրամասեր կը հոսին դէպի հարաւ, համախմբուելու եւ դիմադրելու համար Պավարիոյ լեռներուն մէջ եւ այլուր:

Ուրիշ խօսքով, Գերմանիան ալ պիտի ունենայ իր «մաքի»ները, ինչպէս գրեցին թերթերը, զարմանազան մանրամասնութիւններ հրատարակելով:

Ընդհանրապէս երկար կը տեւեն այս կարգի կռիւները, դժուարութիւններ պատճառելով կանոնաւոր բանակներուն: Բայց կը թուի թէ դաչնակից հրամանատարութիւնը նախատեսած է ամէն բան, ի վերջոյ ընդունիլ տալու համար անխուսափելի եղբը:

Ահաւոր մղձաւանջ մըն է որ պիտի փարատի, երբ առտու մը պաշտօնական զեկոյցը աւետէ բուն պատերազմին վախճանը:

Այնուհետեւ, նոր Եւրոպային վիթխարի երկունքն է որ պիտի սկսի, զարմանահրաչ անակընկալներով:

Շ.

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

—o—

Փետր. 19ին Փարիզի մէջ մեռաւ Արտաւազդ Հանըմեան, նախորդ ընդհ. քարտուղար եւ հիւսպատոս Հ. Հ. Պատուիրակութեան:

Ծնած էր 1878ին Սկիւտարի Եէնի Մահալլէ թաղամասին մէջ: Երկրորդական կրթութիւնը ստացած էր Կեդրոնական վարժարանը: Մանկութեան եւ պատանեկութեան օրերը անցուց հայրենասիրական - գաղափարական շրջանակի մէջ: Իննսունական թուականներուն Հ. Ը. Դաշնակցութիւնը կարմիր Սուլթանի մայրաքաղաքին մէջ՝ զապթիէներու եւ խաֆիէներու քմին տակ ստեղծած էր ընտիր գործիչներու փաղանգ մը, կեդրոնական ուժեղ մարմին մը՝ իր կոմիտէներով եւ ենթակոմիտէներով՝ լիազօր Եուսուֆեանի չունչին տակ: Հոն է որ ի յայտ եկան յայտնի յեղափոխականները, Բարկէն Սիւնի, Վարդգէս, Վռամեան, Վռամ Քէտիրեան, Գնունի եւայլն: Հանըմեան կը պատկանի անդրանիկ յեղափոխականներու չունչին տակ մեծցած սերունդին:

18 տարեկան պատանի էր, աւարտելով կեդրոնականը կը մտնէր Պոլսոյ իրաւաբանական համալսարանը, երբ 1896ին տեղի ունեցան Պանք Օթոմանի գրաւումն ու Սամաթիոյ դէպքերը: Հանըմեան՝ իբրեւ երիտասարդ Դաշնակցական — ինչպէս կեդրոնականի ամբողջ սերունդը — լրտեսուած եւ հետապնդուած ըլլալով, ստիպուեցաւ անցնիլ արտասահման եւ Փարիզ գալով մտաւ Իրաւաբանական վարժարան: Ցետոյ չուզելով շարունակել, մտաւ քիմիական էնթիթիւն, որուն ընթացքը աւարտեց քիմիագէտ-ճարտարագէտի վկայականով:

1900ին Փարիզէն մեկնեցաւ Եգիպտոս, ուր Գահիրէի Սուլթանիյէ բարձրագոյն վարժարանին մէջ 15 տարի անընդհատ Աչխատանոցի տնօրէնի պաշտօն վարեց մինչեւ 1916, Եգիպտոսէն մեկնելու թուականը: Այս պաշտօնավարութեան շնորհիւ եգիպտ. կառավարութիւնը իրեն յատկացուցած էր հանգստեան թոշակ, զոր կը ստանար մինչեւ վերջին տարիները:

Եգիպտոս ապրած շրջանին ազատ ժամերը նուիրած էր ազգային գործերու: Մեր ողբացեալ ընկերոջ՝ Ստեփան Եսայեանի եւ Լալայեանցի հետ միասին կը հրատարակէր «Լուսաբեր»ը, որ փընտռուած թերթ մըն էր (ետքէն փոխուած «Ցուսաբեր»ի, որ ցարդ լոյս կը տեսնէ): Իբրեւ հանրային գործիչ, կարեւոր դեր խաղացած է Եգիպտոսի մէջ, ուր իր անունը կը յիշուի միշտ:

1914ին մասնակցեցաւ Հ. Ը. Դ. կարնոյ ընդհ. ժողովին, իբրեւ պատգամաւոր Եգիպտոսի շրջանին:

Մեծ Պատերազմի ընթացքին Ազգ. Պատուիրակութեան եւ Գահիրէի Ազգ. Միութեան կողմէ Ամերիկա ղրկուեցաւ՝ Միհրան Տամատեանի եւ Սապահզիւլեանի հետ՝ Հայկական Լեգէոնի կազմութեան համար՝ քարոզութիւններ ընելու հայ գաղութին մէջ: Այս առաքելութիւնը մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ, հազարաւոր հայրենասէր երիտասարդներ 1915ի ահաւոր եղեռնին վրէժը լուծելու կրակով վառուած՝ կամաւոր արձանագրուեցան եւ եկան Կիպրոս ու Եգիպտոս, ետքէն մասնակցելու համար Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ կռիւներուն:

Ամերիկայէն վերադարձին, Հանըմեան հաստատուեցաւ Փարիզ, ուր պաշտօն ստացաւ Պօղոս Նուպարի Ազգ. Պատուիրակութեան մէջ: 1919ի Փարիզի Ազգ. Համագումարին մասնակցեցաւ իբրեւ Ֆրանսահայոց պատուիրակ ու երբ Ա. Ահարոնեանի նախագահութեամբ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը եկաւ Փարիզ, Հանըմեան դարձաւ ընդհ. քարտուղար այդ Պատուիրակութեան: Հմուտ Փրանսերէնի եւ անգլիերէնի, ընդհանրապէս ինք կը խմբագրէր դաշնակից պետութեանց ներկայացուած բոլոր պաշտօնական գրութիւնները ու վաւերաթուղթերը: Իբրեւ Փարիզի Հայոց հիւպատոս, ինքն էր որ կը ստորագրէր Հայաստանի Հանրապետութեան անունով տրուած անցագրերը, որոնք մինչեւ 1926 կ'ընդունուէին բոլոր պետութեանց կողմէ: Անդամ էր Համազգայինի Վարչութեան:

Հանըմեան յետոյ վարիչ դարձաւ Գաղթականական Օֆիսին, երբ Նանսէնեան հպատակ դարձան Հայերը: Այս պաշտօնը վարեց մինչեւ 1933, երբ բացաւ իրաւագիտական գրասենեակ մը, զոր պահեց մինչեւ իր մահը:

Գրեթէ տասը տարի էր առողջութիւնը քայքայուած էր եւ քանիցս ստոյգ մահուընէ ազատած:

Վերջին տարիները անգործութեան դատապարտուած ըլլալով, դարձաւ քարտուղար Արեւելահայ գերիներու ինքնակոչ յանձնաժողովին, ուր դժբախտաբար չկրցաւ իր անցեալին համապատասխան դործ մը կատարել:

Ցուղարկաւորութեան առթիւ դամբանականներ խօսեցան Արշակ Զօպանեան եւ Հրանտ - Սամուէլ:

Հ. Ս.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃԸԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

Անգլիական կառավարութիւնը անգամ մը եւս յիշեցուցած է չէզոք պետութեանց թէ «պատերազմի ոճրագործ» ըսելով՝ ոչ միայն կը հասկնան անոնք որ խախտած են միջազգային օրէնքն ու սովորութիւնները, այլ եւ այն նացի եւ ֆաշական վարիչները որոնք պատասխանատու են այդ ոճիրներուն առաջնորդող քաղաքականութեան: Այս յայտարարութիւնն եղաւ երեսփ. ժողովին մէջ: Պատերազմի ոճրագործներու ցանկ չէ տրուած ոչ անգլիական, ոչ ալ ուրիշ դաշնակից կառավարութեանց կողմէ: Առ այժմ յարմար չի դատուիր անուններ տալ: Երեսփոխան մը հարցուց թէ ի՛նչպէս պիտի վարուին չէզոք պետութիւնները, եթէ պատերազմի ոճրագործներ երեւան իրենց սահմաններուն վրայ, քանի որ ոչ անունները գիտեն, ոչ ալ ի՛նչ ոճիր գործած ըլլալը: Կառավարութեան ներկայացուցիչը պատասխանեց թէ անոնք «ընդհանրապէս պիտի ճանչնան պատերազմի ոճրագործ մը, եթէ մէկն ու մէկը տեսնէն: Իսկ եթէ չճանչնան, մենք ուրախ պիտի ըլլանք տեղեկութիւններ հաղորդելով»:

**** Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը քուէարկեց պատերազմի ոճրագործներու օրինագիծը զոր մշակած էր Քալիֆորնիոյ ռամկավար ներկայացուցիչը, Պ. Քինկ: Այս ծրագրով, կը պահանջուի որ Միացեալ Ազգերը համաձայնին հետեւեալ կէտերուն վրայ.— 1. Ապահովել պատերազմի ոճրագործներու անձը, ուր ալ ըլլայ անոնց թաքստոցը: — 2. Պատիժ տնօրինել առանց նկատի առնելու ամբաստանեալին աստիճանը, դասակարգը, պաշտօնը: Ամբաստանեալը կրնայ ըլլալ վեհապետ, գործարանատէր կամ սեղանաւոր, ինչպէս եւ զինուոր կամ սպայ:— 3 Պատժել պատերազմի բոլոր ոճրագործները, իրենց ծագումը զինուորական ըլլայ, քաղաքական թէ տնտեսական: Վերջապէս, չքմեղանք չնկատել հրամանի մը համաձայն շարժած ըլլալու պարագան:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵՐՉԻԼԿԱՎԼՈՒԻՅԻՆ ոստիկանական տեսուչ Տավիտի փաստաբանը, Լուի Կիթառ, իբրեւ մեղսակից վերջերս երեւան հանուած դաւադրութեան:

ՄԱՑԻՍ 1ին բոլոր աշխատանքները պիտի դադրին, համաձայն աւանդական սովորութեան: Բայց որպէսզի պատերազմի եւ վերաշինութեան ճիգը չթուլնայ, ձեւ մը պիտի գտնուի, կորսուած ժամերը լեցնելու համար:

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ դէպի Զուիցերիոյ սահմանադուխը կը խուժեն, օգտուելով հիւսիսային - արեւմտեան Գերմանիոյ վարչական կազմին խորտակումէն: Գերման իշխանութիւնները այլեւս չեն կրնար արգիլել այս հոսանքը:

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՖԼԱՆԷՆ, որ բանտարկուած էր Ֆրէնի բանտին մէջ, իբրեւ մեղսակից Փէթէնի, առժամապէս արձակուելով դարմանատուն մը փոխադրուեցաւ:

2,430,000 *ՀԱԻԿԻԹ հասաւ Փարիզ, նախապատերազմեան օրերը յիշեցնելով:— Օրուան պարենաբաժինը՝ 250 կրամ արմաւ, 40 կրամ իւղոտ պանիր, 100 կրամ մարկարին:*

ՊԱՊԸ նամակ մը ուղղելով աշխարհի կաթոլիկ եպիսկոպոսներուն, յանձնարարեց որ «բոլոր քրիստոնեաները եւ մասնաւորապէս մանուկները աղօթեն, որպէսզի Աստուած խաղաղութիւն պարգեւէ, արդարութեան եւ գթութեան դրօշին տակ»:

ՄԻՀՐԴԱՏ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ *ընտանիքը տիկին ՄԱՌԻ ՄԵՆԶԻԼՃԵԱՆի մահուան առթիւ կը նուիրէ 250 ֆրանք Փարիզի Աղքատախնամին՝ Ստանալ «Ցառաջ»էն:*

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԼՈՒՐՋ սպասուհի մը տնական գործերու համար, լաւ ուտելիք, առանձին սենեակ եւ գոհացուցիչ ամսական կամ femme de ménage *մը:*

ԿԱՐՈՒՀԻ մը (seconde main) Haute couture*ի համար, դիմել՝ Պ. կամ Տիկին Շահան Սարեանին, 3 Villa Monceau, Paris (17): Métro Péreire:*

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ բոլոր հայ ռազմիկները՝ որոնք Ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած են, կը հրաւիրուին Բ. խորհրդակցական ժողովին Կիրակի, 22 Ապրիլ, ժամը ճիշդ 14.30ին, Mutualité ի G սրահին մէջ, 24, Rue St. Victor, Paris (5), Métro Maubert - Mutualité կամ Jussieu: Օրակարգ.— 1. Կազմակերպուելու անհրաժեշտութիւն: 2. Հայ ռազմիկներու անտեսուած իրաւունքներու պաշտպանութիւն: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

—o—

Փետր. 19ին Փարիզի մէջ մեռաւ Արտաւազդ Հանըմեան, նախորդ ընդհ. քարտուղար եւ հիւսպատոս Հ. Հ. Պատուիրակութեան:

Ծնած էր 1878ին Սկիւտարի Եէնի Մահալլէ թաղամասին մէջ: Երկրորդական կրթութիւնը ստացած էր Կեդրոնական վարժարանը: Մանկութեան եւ պատանեկութեան օրերը անցուց հայրենասիրական - գաղափարական շրջանակի մէջ: Իննսունական թուականներուն Հ. Ը. Դաշնակցութիւնը կարմիր Սուլթանի մայրաքաղաքին մէջ՝ զապթիէներու եւ խաֆիէներու քմին տակ ստեղծած էր ընտիր գործիչներու փաղանգ մը, կեդրոնական ուժեղ մարմին մը՝ իր կոմիտէներով եւ ենթակոմիտէներով՝ լիազօր Եուսուֆեանի չունչին տակ: Հոն է որ ի յայտ եկան յայտնի յեղափոխականները, Բարկէն Սիւնի, Վարդգէս, Վռամեան, Վռամ Քէտիրեան, Գնունի եւայլն: Հանըմեան կը պատկանի անդրանիկ յեղափոխականներու չունչին տակ մեծցած սերունդին:

18 տարեկան պատանի էր, աւարտելով կեդրոնականը կը մտնէր Պոլսոյ իրաւաբանական համալսարանը, երբ 1896ին տեղի ունեցան Պանք Օթոմանի գրաւումն ու Սամաթիոյ դէպքերը: Հանըմեան՝ իբրեւ երիտասարդ Դաշնակցական — ինչպէս կեդրոնականի ամբողջ սերունդը — լրտեսուած եւ հետապնդուած ըլլալով, ստիպուեցաւ անցնիլ արտասահման եւ Փարիզ գալով մտաւ Իրաւաբանական վարժարան: Ցետոյ չուզելով շարունակել, մտաւ քիմիական էնթիթիւն, որուն ընթացքը աւարտեց քիմիագէտ-ճարտարագէտի վկայականով:

1900ին Փարիզէն մեկնեցաւ Եգիպտոս, ուր Գահիրէի Սուլթանիյէ բարձրագոյն վարժարանին մէջ 15 տարի անընդհատ Աչխատանոցի տնօրէնի պաշտօն վարեց մինչեւ 1916, Եգիպտոսէն մեկնելու թուականը: Այս պաշտօնավարութեան շնորհիւ եգիպտ. կառավարութիւնը իրեն յատկացուցած էր հանգստեան թոշակ, զոր կը ստանար մինչեւ վերջին տարիները:

Եգիպտոս ապրած շրջանին ազատ ժամերը նուիրած էր ազգային գործերու: Մեր ողբացեալ ընկերոջ՝ Ստեփան Եսայեանի եւ Լալայեանցի հետ միասին կը հրատարակէր «Լուսաբեր»ը, որ փընտռուած թերթ մըն էր (ետքէն փոխուած «Ցուսաբեր»ի, որ ցարդ լոյս կը տեսնէ): Իբրեւ հանրային գործիչ, կարեւոր դեր խաղացած է Եգիպտոսի մէջ, ուր իր անունը կը յիշուի միշտ:

1914ին մասնակցեցաւ Հ. Ը. Դ. կարնոյ ընդհ. ժողովին, իբրեւ պատգամաւոր Եգիպտոսի շրջանին:

Մեծ Պատերազմի ընթացքին Ազգ. Պատուիրակութեան եւ Գահիրէի Ազգ. Միութեան կողմէ Ամերիկա ղրկուեցաւ՝ Միհրան Տամատեանի եւ Սապահզիւլեանի հետ՝ Հայկական Լեգէոնի կազմութեան համար՝ քարոզութիւններ ընելու հայ գաղութին մէջ: Այս առաքելութիւնը մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ, հազարաւոր հայրենասէր երիտասարդներ 1915ի ահաւոր եղեռնին վրէժը լուծելու կրակով վառուած՝ կամաւոր արձանագրուեցան եւ եկան Կիպրոս ու Եգիպտոս, ետքէն մասնակցելու համար Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ կռիւներուն:

Ամերիկայէն վերադարձին, Հանըմեան հաստատուեցաւ Փարիզ, ուր պաշտօն ստացաւ Պօղոս Նուպարի Ազգ. Պատուիրակութեան մէջ: 1919ի Փարիզի Ազգ. Համագումարին մասնակցեցաւ իբրեւ Ֆրանսահայոց պատուիրակ ու երբ Ա. Ահարոնեանի նախագահութեամբ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը եկաւ Փարիզ, Հանըմեան դարձաւ ընդհ. քարտուղար այդ Պատուիրակութեան: Հմուտ Փրանսերէնի եւ անգլիերէնի, ընդհանրապէս ինք կը խմբագրէր դաշնակից պետութեանց ներկայացուած բոլոր պաշտօնական գրութիւնները ու վաւերաթուղթերը: Իբրեւ Փարիզի Հայոց հիւպատոս, ինքն էր որ կը ստորագրէր Հայաստանի Հանրապետութեան անունով տրուած անցագրերը, որոնք մինչեւ 1926 կ'ընդունուէին բոլոր պետութեանց կողմէ: Անդամ էր Համազգայինի Վարչութեան:

Հանըմեան յետոյ վարիչ դարձաւ Գաղթականական Օֆիսին, երբ Նանսէնեան հպատակ դարձան Հայերը: Այս պաշտօնը վարեց մինչեւ 1933, երբ բացաւ իրաւագիտական գրասենեակ մը, զոր պահեց մինչեւ իր մահը:

Գրեթէ տասը տարի էր առողջութիւնը քայքայուած էր եւ քանիցս ստոյգ մահուընէ ազատած:

Վերջին տարիները անգործութեան դատապարտուած ըլլալով, դարձաւ քարտուղար Արեւելահայ գերիներու ինքնակոչ յանձնաժողովին, ուր դժբախտաբար չկրցաւ իր անցեալին համապատասխան դործ մը կատարել:

Ցուղարկաւորութեան առթիւ դամբանականներ խօսեցան Արշակ Զօպանեան եւ Հրանտ - Սամուէլ:

Հ. Ս.

ԶՕՐ. ՏԷՆՑԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակուի դեռ, Գերագոյն Ատեանին առջեւ: Տեղի անձկութեան պատճառով, կարգ մը նշանակալից պարագաներ պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով: Զօրավարը 63 տարեկան է, եւ զանազան խոստովանութիւններ ըրաւ:

ՍԱԿԱՐԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ գործադուլը վերջացաւ, գոհացում տրուած ըլլալով եղած պահանջներուն:

ՄԱՐՏԻ ՉԱՐԵՆԻ ՝ *Ֆրանսական Ազգային Ժողովի պատգամաւոր, Ֆրանսա-Հայկական Բարեկամական Ընկերակցութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Համալսարանական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Առեւտրական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Արհեստագործական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Գիտական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Գրական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Գեղարուեստական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Մարզական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Ընկերային Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Ընտանեկան Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Կանանց Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Մանկական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Ուսանողական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Ուսուցչական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Ուսումնական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Վաճառականական Միութեան նախագահ, Ֆրանսա-Հայկական Վարչ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 21 Avril 1945 Շաբաթ 21 Ապրիլ

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4383-Նոր շրջան թիւ 12 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏՄՏՈՒՔՆԵՐԸ

—o—

Թղթատարական հաղորդակցութիւնները կատարելապէս վերահաստատուած չեն տակաւին, չատ մը երկիրներու հետ:

Տեղ մը նամակներ կ'ընդունին, ուրիշ տեղ մը՝ միայն բացիկներ (քարտ-փոսթալ): Թերթ եւ դիրք փոխանակելու արտօնութիւն կը վայելեն միայն բարեկամ երկիրներ, սահմանափակ ծանրութեամբ: Անոնք ալ չատ ուշ կը հասնին (Սուրիա-Լիբանանէն հասած թերթերը երկու ամսուան թարմութիւն ունին...):

Թղթատարը տակաւին չի բանիր Ֆ. Մուրթեան հետ, այնպէս որ Հայաստանի թերթերն ալ միայն խորհրդային դեսպանատան միջոցաւ կարելի է ճարել, պատահաբար:

Նոյն դժուարութիւնը, նաեւ, Պոլսոյ համար: Ուրեմն ստիպուած ենք առ այժմ դոհանալ Միջերկրականի ափերէն կամ հեռաւոր Ամերիկայէն հասած թերթերով, անոնց կատարած արտատպումներով:

Միւս կողմէ, տեղական թերթերն ալ միօրինակ, մանրանկար ծաւալի մը վերածուած ըլլալով, հազիւ կրնան տեղ տալ օրուան անմիջական լուրերուն, եւ զանազան աղբիւրու: Երբեմն կ'երեւան թղթակցութիւններ կամ ուսումնասիրութիւններ, բայց աւտնք բաւական չեն, ամբողջական, իրական դաղափար կազմելու համար, օրինակ, Թուրքիոյ ծանրակչիռ կացութեան եւ մտահոդութեանց մասին:

Կը մնայ, ուրեմն, օդտուիլ տրամադրելի նիւթերէն, սպասելով լաւագոյն օրերու:

Այդ նիւթերէն ինչ որ Թուրքիոյ կը վերաբերի, թէեւ անբաւական, բայց չահեկան է չատ մը տեսակէտներով:

Այսպէս, Թուրք մամուլը լուրջ մտահոդութիւն մը կը մատնէ, այն օրէն ի վեր որ կարմիր բանակը իր հովանաւորութեան տակ առաւ Ռումանիան, Պուլկարիան եւ Եուկոսլաւիան, սրընթաց յառաջխաղացութեամբ:

Մեր ձեռքին տակ եղած նիւթերը, առ այժմ, կը վերաբերին պալքանեան անցուդարձին:

Համաձայն այդ նիւթերուն, Ազատ Մակեդոնիա մը ստեղծուած ըլլալով, Թուրք մամուլը անընդհատ կը հնչեցնէ ահաղանգը, առաջնորդուելեամբ Հիւսէյին Ճահիտ Եալչընի (Թանին) Թուրք հրապարակագիրը չարք մը խմբագրականներով կը պարզէ նոր կացութեան հետեւանքները, եւ կը յանդի չատ յոռետես եզրակացութեանց, ապագայ խաղաղութեան, բայց մանաւանդ իր երկրին ապահովութեան տեսակէտով: Ահաւասիկ իր բառերը, այդ խմբագրականներէն մէկուն մէջ.

— « Ազատ Մակեդոնիան այն ռումբն է որ հիմակուընէ կը տեղատորուի Պալքանեան խաղաղութեան մէջ: Ազատ Մակեդոնիան այն խայծն է զոր կը շողացնեն արդէն: Արուեստական միութիւն մըն է այն: Եւ մենք վստահ ըլլալով որ Պալքանցիներու անդորրութիւնը պիտի տուժէ անոր պատճառով, այդ փորձը լաւ չենք նկատեր»:

Ուրիշ խմբագրականով մը, Հիւսէյին Ճահիտ «անվստահելի դրացի» կը հռչակէ Պուլկարիան.

— « Պուլկարները կրնան հրաշալի յատկութիւններ ունենալ, բայց մեծ թերութիւն մը ունին, — ոչ մէկ բան կը գոհացնէ զիրենք եւ իրենց յատկութիւնները սահման չեն ճանչնար: Մենք երբեմն փորձառութեամբ ճանչցած ենք իրենց [illegible] է մեր կարծիքը: Հետեւաբար, ներկայ պայ[illegible]ում մէջ, մեզի համար անկարելի է վստա[illegible]ղ ունենալ Պուլկարիոյ վրայ: Պուլկարիա [illegible]ո է օգտագործելու մեզի համար ճակա[illegible]ղ ամէն վայրկեան եւ կրնայ սպասէ առիթը [illegible]ու: Պուլկարիան բարեկամ մըն է ո[illegible] է հաւատալ եւ որուն հանդէպ զգու[illegible]ներ պէտք է ձեռք առնել»:

[illegible] կը բաւէ առ այժմ, Թուրքիոյ մըտ[illegible]էկ երեսը բանալու համար:

[illegible]առիթ պիտի ունենանք ուրիշ ծալ[illegible]ու, օդտուելով զանազան աղբիւրե[illegible] Թէ եւրոպական:

[illegible]ղակի, որ Թուրք մամուլը յուսա[illegible]ու Ատլանտեանի ուխտէն, այժ[illegible]լով «հանգուցեալ»:

[illegible]ակագիրները կը կասկածին Թէ [illegible]ներ պիտի կատարուին, ապ[illegible]ատատաւելու, զանազան հո[illegible]ատարութեան ենթարկե[illegible] օգնութեան կը կանչեն

Շ.

ՈՒ ՎԵՐԱԾՆԱՒ ՓԻՒՆԻԿԸ

—o—

Եւ օր մըն ալ, օդոստափառ բարկ արեւով, պէտք եղաւ որ, մարդը դարձեա՛լ խելագարի:

Որովհետեւ, երկիրն արդէն ծարաւի էր, մինչեւ յաւտակն իր ընդերքին, եւ տոչորուն բանականին բոսոր արեան կարօտով:

Տարիներու քանանեակը համբուեր էր: Խաղաղութեան՝ այսքան երկար տոկալ կ'ըլլա՞ր:

Երկիրն աղահ, երկիրն անյաղ՝ արբեցումի հրայրքովը զալարուն, մարդ էակին մառանէն բիւր - բիւր տակառ գինի՛ կ'ուզէր:

Եւ ասուն չդիմացաւ այդ պահանջին և ըսաւ.

— Անդամ մը եւս թող ոռոդուի երկիրն անդութ՝ իմ անսպառ, չոայլ արեան հեղեղով:

Ու քանի որ, աշխարհ յաւէտ նոյն աշխարհն է, բռնկեցա՛ւ անիկա:

Երկինք, դետին, ցամաք ու ծով՝ սասանեցան ահեղ կռուով: Դժոխք դարձաւ մոլորակը:

Զարը իշխեց միահեծան: Ու մա՛հն եղաւ լոկ պահապան:

Թարմ հարսերը այրիացան: Աչխարհն ամբողջ որբանոց: Դէմքեր դունատ: Եւ տրտմութիւն:

Համատարած ծո՛ւխ Տատապանք: Եւ հեծութիւն: Ու հառաչանք:

Երկինքին մէջ, մօտն ուրեմն Աատուծոյ, երկինքն ի վար դէպի երկիր, մահասարսուռ ձայներէ վերջ, արհաւրալից էջքը հուրին՝ ադռաւներու որովայնէն: Սուդ ու փլատակ ամենուրեք:

Գո՛ռ արշաւանք:

Երկաթագամ մոյկերն անոնց՝ դղրդացին եւ ահաւոր ու մոլեդին, վրիժառու՝ զարհուրելի բացուածքներով ելան, իջան, հարուածեցին ու ճզմեցին...

Ադատութիւնն անհետացա՛ւ:

Արեւմտեան կողմն աչխարհի, Մեծասքանչին հոյակարարքառ թռչունը՝ կտուցը խրած հողին մէջ՝ ի գուն մտաւ:

Ու արիւնը հոսեցաւ: Կը հոսի դեռ, կը հոսի՛: Ինչպէս սպունդ՝ երկիրն անվերջ կը ծծէ, երկիրն անվերջ կը խմէ ու կը գամէ Բանականին երակը:

Բայց, քանի որ, ամէն սկիզբ վախճան մ'ունի — դի ոչինչ է տեւական մեր ցաւագա՛ր երկրին վրայ—, երկաթագամ մոյկերն անոնց դղրդացին բախումն իրենց զաղրեցուցին եւ հեռացա՛ն, ու մարեցա՛ն:

Եւ ադատութիւնն երանաւէ՛տ, համբուրելին մեզ վերստին ողջունեց:

Հրճուանք է իջած սրտերուն: Ու պայծառ են դէմքերը: Օճախները կրակ ունին: Ձրադները կը վառին:

Ցոյս ու հաւատք վաղուան համար: Վերածնունդ: Հրաչափա՛ռ յարութիւն:

Մարդը դարձեա՛լ դառած է հպարտութիւնն ապրելու:

Եւ փիւնիկն Սիփւռքի, արեւմտեան կողմն աչխարհի, Մեծասքանչին մաքրակրօն պահապան՝ թօթափած է հնդամեակին ճնշիչ քունը:

ԱՐՇԱԻԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐՈՆԿ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Դեռ կարելի չեղաւ տեղ ճարել, գոնէ մաս - մաս հրատարակելու համար ստացուած գումարները, բացառիկ Թէ սովորական բաժնեգին կամ նուէր:

Միւս կողմէ, դէզ մը «ողջոյն»ներ, արձակ Թէ ոտանաւոր, կարգի կը սպասեն: Եթէ հարկ ըլլար բոլորն ալ հրատարակել, պէտք էր ամէն օր մէկ էջ յատկացնել, ամբողջ մէկ շաբաթ:

Այդ մասին ալ ճար մը պիտի խորհինք: Ամէն պարագայի մէջ, անոնք ծաղկեփունջ մը կը կազմեն արդէն:

Թերթին հրատարակութիւնը վերսկսանք առանց որ եւ է պատրաստ գումար ունենալու, եւ տասը օրուան մէջ գանձուած բաժնեգիներուն եւ նուէրներուն գումարը արդէն անցած է **200,000** ֆրանկը:

Սրտագին շնորհակալութիւն մեր բոլոր բարեկամներուն եւ ընթերցողներուն, հին Թէ նոր:

ՄԱՀ Պ. ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Վերջին պահուն կ'իմանանք Թէ Ազեքսանդրիոյ մէջ մեռած է Պ. Վահան Թէքէեան, ծանօթ բանաստեղծ - հրապարակագիրը, որ քանի մը ամիս առաջ Երուսաղէմ գացած էր: (Անցեալ տարի ալ գրոյցներ կը շրջէին իր մահուան մասին, բայց չատով հերքուեցան):

Մանրամասնութիւններ կը պակսին առ այժմ: Իր կեանքի եւ գործունէութեան մասին հակիրճ տեսութիւն մը՝ վաղուան թիւով:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

«Ոլբերզուբեան վերջին առարը»

—o—

ԼԱՅՓՑԻԿ, ՀԱՄՊՈՒՐԿ, ՊԵՐԼԻՆ...

Մոսկուա կը չարունակէ լուռթիւն պահել զինուորական գործողութեանց ընթացքի մասին եւ Գերմանները իրենք են որ ժամը ժամին տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Պերլինի սպառնացող վտանգի մասին: Միայն վերջին պահուն մառէչալ Սթալինի պաչտօնական զեկոյցը հաստատեց թէ ընդհ. յարձակողականը սկսած է: Մոսկուայի խորհրդաւոր լուռթիւնը ջղագրգռութեան մատնած է Գերմանները:

Վերջին լուրերու համաձայն (գերմանական, ինչպէս կը չեշտեն թերթերը), Ռուսերը կը գոցեն հետեւակ կէտերուն վրայ.— Քոթպուս, 70 մղոն հեռու Պերլինի հարաւ-արեւելքէն, ուր կամընջաղուխ մը հաստատած են Շերլ գետին վրայ:— Մինչեւ Նպէրկ, 23 մղոն Պերլինի արուարձաններէն.— Վրիզէն՝ 32 մղոն Պերլինէն, եւ արդէն դրաւուած: Գերմանները պարպած են Ֆրանք-Ֆորթի յենակէտը, Օտէր գետին արեւելեան ափին վրայ, պայթեցնելով կամուրջը: Գերման զինուորական Թղթակից մը, Վալթէր Փլաթօ, կը ծանուցանէ Թէ Ռուսերը Վրիզէնէն անդին անցնելով հասած են Շեթրաուսպէրկ, որ Պերլինի արեւելեան արուարձաններէն մէկն է:

Զինուորական մասնագէտներ կը կարծեն Թէ մառէչալ Մոլինովսկիի զօրքը Դաշնակիցները պիտի դիմաւորէ Զելոսլովաքիոյ մէջ, ուր արդէն մտած են Ամերիկացիները: Ռուսերը Պրնոյի անկումին կը սպասեն, զրոհ տալու համար դէպի արեւմուտք: Մառէչալներ Մալինովսկի եւ Տոլբուխին կը սպառնան Փրակայի, Պալարիոյ սահմանապլութին եւ գերմանաիտալական հաղորդակցութեանց դծին:

Արեւմտեան ճակատին վրայ, Անգլիացիները անցնելով Էլպա գետը, իրենց կարգին կը քալեն Պերլինի վրայ: Լուրի մը համաձայն, դաշնակից հրամանատարները համաձայնած են որ Ռուսերը առաջ Պերլին մտնեն, իրրեւ յարդանք իրենց մղած սքանչելի կռիւներուն՝ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի ջրջականերէն մինչեւ Սթալինկրատ եւ ապա մինչեւ Գերմանիա:

«ԲԱՆԴԵՑԻՔ, ՎԱՌԵՑԻՔ, ՊԱՅԹԵՑՈՒՑԻՔ»...

Անգլիական հրամանատարութիւնը չարժման մէջ դրած է իր զրահապատ զօրաբաժինները, զրոհ տալու համար միաժամանակ: Եղերական դէպքերու կը սպասուի ժամէ ժամ: Համպուրկ, Գերմանիոյ ամենամեծ նաւահանգիստը, կը գտնուի անդլիական կրակին տակ: Լայփցիկը իննած է արդէն: Անխուսափելի կը համարուի նաեւ Նիւրընպէրկի անկումը, հակառակ Նացիներու կատաղի դիմադրութեան: Բրիտանական զրահապատ զօրաբաժինը կարած է Պերլինի ճամբուն երեք չորրորդը: Կ'ըսուի Թէ Հիմլէր, Գերմանիոյ միահեծան վարիչը, վերջերս Պրէմէն եւ Համպուրկ այցելեր է, Էս-Էսներու զօրամասերը կազմակերպելու եւ դիմադրութիւնը փորձելու համար այդ հիւսիսային նաւահանգիստներուն մէջ: Հիմլէր հրամայած է,— «Պէտք է ձեր արեան վերջին կաթիլը տաք Առաջնորդին համար»:

Լեհական զրահապատ զօրաբաժնին ձեռքն անցած է մատնաւոր հրաման մը, որ կը յանձնարարէր գերման զինուորներուն եւ նաւաղներուն,— «Նահանջելէ առաջ քանդեցէք, նոյնիսկ գերմանական հողին վրայ, բոլոր ճարտարադործական կեդրոնները, ուտեստի չտեմարանները, պաշարի մթերանոցները, մասնագիտական հաստատութիւնները եւայլ, խափանելու համար Դաշնակիցներու յառաջխաղացութիւնը»: Այժմ ռումբեր կը տեղան Գերմանիոյ երկրորդ մեծ նաւահանգստին՝ Պրէմէնի վրայ, որ պաշարուած է Անգլիացիներուն կողմէ:

Ամերիկացիները լրացուցին Լայփցիկի զրաւումը, մտնելով քաղաքին կեդրոնը, բացի փոքր չրջանէ մը որ կը դանուի քաղաքապետարանին չուրջը եւ որուն նայի հրամանատարը մերժեց անձնատուր ըլլալ: Մաքրուած է նաեւ Հալլէն: Ռուրի չրջանին մէջ ամէն դիմադրութիւն դադրած է այլեւս: Գերի բռնուած են 316000 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուին 11 հրամանատարներ, ինչպէս եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներ, քաղաքային հաղուստով:

Հակառակ բուռն դիմադրութեան, Ֆրանսական Ա. բանակը, հրամանատարութեամբ զօր. Տըլաթրի, յաջողութեամբ կը յառաջանայ Հոենոսի արեւելեան ափին վրայ: Արդէն գրաւած են Օպէրքիրխը եւ ուրիշ վայրեր, ինչպէս եւ հեռաձիգ թնդանօթներ որոնք նախապէս Սթրազպուրկի դէմ ուղղուած էին:

Փիռնոտի ճակատին վրայ, Ֆրանսացիները գրաւեցին Փուանթ ու Կռաւը, գետաբերանին հարաւակողմը արեւմտեան ծայրադոյն կէտը: Այս յաղթանակով կը բացուի Պոռտոյի նաւահանգիստին մուտքը, որ խափանուած էր: Ֆրանսացիները առ նուազն 15000 գերի բռնած են այս չրջանին վրայ, 20—30000ի վրայ: Այսուհետեւ դաշնակից նաւերը պիտի կրնան օգտագործել Պոռտոյի նաւահանգիստը:

ՋՕՐ. ՏԷՆՑԻ ՄԵՂՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

—o—

Գերագոյն Ատեանին առջեւ, 1940 Յունիսի անցուդարձին եւ ապա Սուրիոյ դէպքերուն (1941) զանազան ծալքերը բացուեցան, երբ սկսաւ Զօր. Տէնցի դատավարութիւնը: Ամբաստանագիրը նախ դնահատելով զօրավարին վայլուն գործունէութիւնը նախորդ պատերազմին մէջ, կը թուէր մեղադրանքները: Զօր. Տէնց յայտարարեց.

— 1940 Յունիսին, գերման հրամանատարութիւնը հրաւիրեց զիս բանագնացներ ղրկել Սարսէլ, եթէ չէր ուզեր որ անմիջապէս կրակ բացուէր մայրաքաղաքին վրայ: Ստիպուեցայ տեղի տալ: Ռազմադաշտի մը վրայ բռնուած չըլլալով, չէի կրնար պատերազմական գերի համարուիլ: Ուստի Գերմանները քանի մը օր զիս արգելափակելէ վերջ, Վիչի ղրկեցին: Եթէ այսօր նիստ դումարած էք այստեղ, եթէ այս բոլորէն բան մը չէ կործանած, քիչ մը ինծի կը պարտիք այդ բարեբախտութիւնը:

1940 Դեկտեմբերին, Տէնց կը նշանակուի մարզպան Սուրիոյ, յաջորդելով Քիափի որ սպանուեցաւ օդանաւով ճամբայ ելած տեղն: 1941 Ապրիլ 2ին Իրաք չեղեալ կը հռչակէ Անգլիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը եւ կ'ապստամբի: Գերմանները առիթը եկած կը համարեն Մուսուլի վրայ խոյանալու համար: Կը պահանջեն օդատարածել Սուրիոյ օդակայանները: Անգլիական հիւպատոսը մահոդութեան կը մատնուի: Զօրավարը կը հանգստացնէ զայն, ըսելով.— Ես պիտի ընդդիմանամ որ եւ է օտար օգտագործիդի միջամտութեան, նոյնիսկ եթէ նախկին թշնամի մը ըլլայ: Այսպէս պատուիրած էր Ժովակալ Տարլան: Բայց, միեւնոյն տեղն, ստորագրուած էր Փարիզի պայմանագիրը որ Գերմանիոյ կ'ապահովէր ոչ միայն օդակայանները եւ նաւահանգիստները Սուրիոյ մէջ, այլ եւ առաւելութիւններ Թունուզի եւ Տաքարի մէջ: Զօրավարը յայտարարեց.

— « Ես ապշութեամբ կարդացի այն համաձայնութիւնները որոնց մասին կը խօսիք. ես զանոնք ապշութեամբ լսեցի նախնական հարցաքննութեան տեղն:

Ամբողջ սրահը չէր հաւատար իր ըսածներուն. բայց զօրավարը կրկնեց.— «Այո, ճշմարիտ ապշութեամբ լսեցի»: Այսպէս կամ այնպէս, գերման օդանաւերը առօք փառօք կ'իջնեն Հալէպ: Բայց այս բաւական չէր: Գերմանները կը պահանջէին նաեւ զէնք ճարել Իրաքի ապստամբներուն: Ոմն Ռշնուաւ, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ գերման խորհրդական Ռանը, որ արդէն կը յածէր Ժովակալ Էսթէվայի չուրջը, պաշտօն կը ստանայ զօր. Տէնցի ներկայացնելու գերմանական պահանջները, որոնց հաւանութիւն յայտնած էր Վիչիի կառավարութիւնը, թէեւ վերջէն զայրոյթով հերքեց մամուլին մէջ:

Ամէն պարագայի մէջ, գերման օդանաւերը կը պարենաւորուին Սուրիոյ մէջ: Ոչ մէկ հակօդային հարուած Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ: Ընդհակառակն վառելանիւթ կուտան եւ ժպիտներ փոխանակեն: Ամբաստանեալը բացատրեց թէ կը փոխանակէն: Ամբաստանեալը բացատրեց թէ իր ուղածը այն էր որ ելլեն երթան, չմնան: Գալով զէնքերուն, Գերմանները 28000 հրացան, 800 դնդացիր եւ 24 թնդանօթ կը պահանջէին: Ինք ապատմներուն ճարեց միայն 20000 հրացան, 200 դնդացիր եւ չորս թնդանօթ: «Կը տեսնէք որ յաջողած եմ ամէն բան կրճատել: Ցետոյ, բացարձակապէս մերժեցի Ֆրանսացի մարդիչներ տալ:

Մինչ այս մինչ այն, Իրաքի ապստամբութիւնը կը ձախողի եւ գերման օդանաւերը կը ստիպուին աճապարանքով հեռանալ: Անգլիացիները, այլեւս հասկնալով Ֆրանսացիներու դիրքին անապահովութիւնը Սուրիոյ մէջ, կը ձեռնարկեն գրաւելու երկիրը, որպէսզի կանխեն վտանգը: Ազատ Ֆրանսայի զինուորները կը միանան Անգլիացիներուն, հրամանատարութեամբ զօր. Քոթրուի եւ բոլորը մէկ, Յունիս 8ին կ'անցնին սահմանը:

Ամբաստանեալը.— Ես բացարձակ հրամաններ ստացած էի դիմադրութեան համար: Այո կամ ոչ, պարտաւո՞ր էի հնազանդելու:

Ուրեմն հնազանդելով, թոյլ կուտայ որ գերման օդանաւերը անցնին, որովհետեւ չէր ուզեր որ Գերմանները վերջնապէս հաստատուին մեր օդակայաններուն վրայ: Ինք չուզեց որ Անգլիացիները անցնին, «որպէսզի Գերմանները իրենք ալ անցնիլ չկրճտեն անդիմադրելի ուժերով»: Եթէ այսպէս չվարուէի, Գերմանիա դրաւած պիտի ըլլար Սուրիան եւ Թերեւս ամբողջ Հիւս. Ափրիկէն: Եթէ դիմադրութիւնը չուտ խորտակուէր, պիտի կորսնցնէինք մեր քաղաքական դիրքին բարիքը:

Եւ ամբաստանեալը Յունիս 15ին «չթուքա»ներ (գերման օդանաւեր) կը պահանջէ Վիչիէն, վճռական դեր մը կատարելու համար ցամաքի վրայ եւ մարտանաւերուն դէմ: Վիչի կը խորհրդակցի Գերմաններուն հետ, կ'ընդունի, բայց կը նախատեսէ «պանդուածային եւ տեւական օգնութիւն մը»:

Ամբաստանեալը.— Այս պայմաններուն մէջ, որոշեցի մերժել օգնութիւն մը որ վտանգաւոր կը դառնար:

Յունիս 8ին զինադադար կը կնքուի: Ֆրանսական զինուորները, որոնք խաբուած բայց լաւ կըռուած էին, կ'արժանանան զինուորական պատիւներու: «Իրականին մէջ, ես Սուրիան չպաշտպանեցի, այլ Ֆրանսան եւ Հիւս. Ափրիկէն, այլապէս Գերմանները անմիջապէս պիտի գրաւէին զանոնք:

Զօրավարը դոհ կ'երեւայ իր վարած քաղաքականութեան արդիւնքէն: Պնդիրը այն է որ իր սարքած դիմադրութեան հետեւանքով, 1036 հոգի մեռան իր բանակէն, 500 հոգի ալ զօր. Քոթրուի բանակին մէջ, եւ հաւանաբար երկու երեք անդամ աւելի՝ անգլիական զօրքին մէջ:

*** Դատավարութեան առեն յայտարարուեցաւ թէ անգլիական կառավարութիւնը, համաձորհուրդ զօր. Սը Կօլի հետ, դէր մը ղրկած էր Վիչիի կառավարութեան, Մատրիտի բրիտանական դեսպանին միջոցաւ, ըսելով թէ վրէժխնդրական միջոցներ ձեռք պիտի չառնուին Տէնցի կամ կռիւներուն մասնակցող զօրքին դէմ, մինչդեռ զօրավարը այժմ կը դատուի իբրեւ դաւաճան:

*** Դատավարութիւնը վերջացաւ երէկ, ուրբաթ: Լսուեցան չատ մը վկաներ, թեր ու դէմ: Զօր. Քոլէ, որ մեռաւ կիրակի օր, եւ զնդապետ մը, որ կը գտնուի հիւանդանոցին մէջ, գրաւոր յայտարարութեամբ կը հաստատէին թէ զօր. Տէնց հրամայած էր իր հակօդային օգատորմիղին. կրակ բանալ միայն անգլիական օդանաւերուն վրայ: Ցետոյ խօսք առաւ ընդհ. դատախազը, Պ. Մոռնէ,— այն որ նախորդ պատերազմին մահուան դատապարտած էր հռչակաւոր լրտեսուհի մը, Մաթա Հարին, եւ մահապատիժ պահանջեց ամբաստանեալին համար:

ԺԱՄԱՆԱԿԸ Է ԳՈՐԾԱԿՑԵԼՈՒ

—o—

Անկեղծ ուրախութեամբ կարդացի մեր սիրելի «Ցառաջ»ին մէջ, թէ Հայ Արիներու Փարիզի շրջանը սկսած է գործունէութեան, նախաձեռնութեամբ շրջանային պետ Փանոսիկ Փանոսեանի, որ եռանդուն եւ արժանի յաջորդն է Սերոբ Աւետիսեանի, (այժմ Հնդկաստան):

Պատերազմի սկիզբէն ի վեր, տեղացի սկաուտական վեց միութիւնները, որ կը գործէին ամէն մէկը իր կողմը քաշուած, կը գործակցին Զօր. Լաֆօնի հսկողութեան տակ, (բոլոր ֆրանսական սկաուտներու պետը): Ցանկալի էր որ Փանոսիկը ամէն բան ի գործ դնէր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու հետ գործակցելու համար, անշուշտ փոխադարձաբար: Պէտք է մոռնալ անցեալի վէճերը:

Վեց տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, սկաուտական Միջազգային գրասենեակը որոշած է համաշխարհային հաւաքոյթ մը սարքել: Այս անգամ այս մեծ պատիւը տրուած է մեր երկրորդ հայրենիքին՝ Ֆրանսայի: Ս. Գէորգի տօնին առթիւ, Լէյտի Պէյտըն Փաուըլ Փարիզ պիտի այցելէ: Ցետոյ Նորմանտի երթալով, տեղական սկաուտ պետերուն հետ, այս տարուան Խաղաղութեան Ճամբարի հաւաքատեղին պիտի որոշէ:

Սկաուտ պետին տիկինը Փարիզ պիտի հասնի այսօր չաբաթ: Վաղը, կիրակի, տասնեակ հազարաւոր սկաուտներ, երկու սեռէ, տողանցքներ պիտի կատարեն Փարիզի պողոտաներէն ի վեր: Ժամը 9.50ին պաշտօնականները ծաղկեպսակ պիտի դնեն Անծանօթ Զինուորի Դամբարանին վրայ: Արարողութիւնները պիտի չարունակուին մինչեւ կէս օր: Լէյտի Փաուըլ Փարիզ պիտի մնայ մինչեւ չաբաթ, 28 Ապրիլ: Ցետոյ պիտի մեկնի Նորմանտի, Ռուան, Քան, Լիզիօ եւն.: Մայիս 2ին հրաժեշտ առնելով Փարիզի խանդավառ սկաուտներէն, պիտի մեկնի Լոռէն, Ալզաս եւ վերջապէս Զուիցերիա:

Ինչո՞ւ եկող սկաուտական համաշխարհային ճամբարին չմասնակցին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, աւելի ուժ տալու համար պատանեկան զոյգ միութեանց:

Գերոր Ֆարշեան

խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը ղրկել Գերմանիա, որպէսզի քննութիւններ կատարէ տեղին վրայ, որովհետեւ «նոր երեւան հանուած իրողութիւններ, մասնաւորապէս Վայմարի շրջանին մէջ, կը դերազանցեն նախորդ բոլոր դէպքերը»: Ականատես վկաներ հաստատած են այս վայրագութիւնները: Վարչապետը խնդրեց որ ուժեղ ներկայացուցչութիւն մը պիտի ընէ, բովանդակ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու եւ հրատարակելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՑՍԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՎԱՌԻՆ Անգլիոյ մէջ, երկուշաբթի օրէն սկսեալ, բացի ծովեզերեայ քանի մը շրջաններէ: Լուսարձակը (քօղարկում) կը տեւէր 1939 Սեպտ. 1էն սկսեալ:

ՄԱՑԻՍԻ ՊԱՐԵՆԱՏՈՄՍԵՐՈՒՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ սկսաւ երէկ եւ պիտի վերջնայ Ապրիլ 28ին, քաղաքապետական ընտրութեանց պատճառով: Բաշխումի կեդրոնները կիրակի օրն ալ բաց պիտի ըլլան, բացառաբար:

ԵՐԵԿՈՑԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սաներու Միութեան կողմէ, ի նպաստ իրենց դերի ընկերներուն եւ օգնութեան անտուկին: 29 Ապրիլ կիրակի իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ լոյս, (չհաչաճեւելու համար Համազգային պահանդէսը): Coliseumի չքեղ սրահին մէջ, (63 Rue Rochechouart, Paris 9): Գեղարուեստական ճոխ բաժին, պար, Orchestre, tango Morino եւ Orchestre Swing du Coliséum: Անակնկալներ, ճոխ պուֆէ Մուտք **100** *ֆրանք:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Այրի Տիկին Կ. Դաւիթ եւ զաւակները՝ Զապէլ, Ազատ եւ Կարապետ ութեանները իրենց խորին չնորհակալութի յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբ ՅՈՎԱԿԻՄ ԴԱՒԻԹԵԱՆի (Սեբաստի դիւղէն) մահուան առթիւ:

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, 22 Ապրիլ, հան տարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կա Նահատակաց (Ապրիլ 11—24) Սգ կոմիտասի պատարագը պիտի երգ

Կ' ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը տանքի համար տան մը մէջ, ո փոքրիկ մը կան: Դիմել՝ Դ Rougemont, Paris: Tél· Pro· 93

Le Gérant : H.
Imprimerie DER-AGOPIAN,

ԴԵՌ ԿՐ ՀԱՒԱՏԱՆ ԾԱՂԹԱՆԱԿԻՆ...

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով Հիթլէրի ծննդեան 56ամեակին առթիւ, ըսաւ թէ «այժմ կ'ապրինք վերջին արարը այն հսկայական ողբերգութեան որ սկսաւ 1914ին: Գործենք իբրեւ տղամարդիկ եւ իբրեւ Գերմաններ, հետեւինք մեր Առաջնորդին առանց վերապահութեան, եւ մեր յոյսը դնենք մեր բախտաւոր աստղին վրայ, եթէ նոյնիսկ այդ աստղը ամպոտած է առ այժմ: Զըլանք վախկոտներ դժբախտութեան մէջ, այլ մըլանք խիզախ, եւ աշխարհի առջեւ չպարզենք թշուառական սորկութեան տեսարան մը»: Նոյն նախարարը աւելցուց թէ «պատերազմը իր վախճանին կը մօտենայ» եւ թէ Գերմանիոյ ներկայ տառապանքները նախերգանն են յաղթանակին... Բայց չըսաւ թէ ի՛նչպէս պիտի չահին յաղթանակը, հիմա որ երկրին կէսէն աւելին գրաւուած է: Անթելի միակ մեծ կայանը, ուրկէ խօսեցաւ Կէօպէլս, Միւնիխի կեդրոնն էր: Նախարարը յայտարարեց թէ «անգամ մը որ այս պատերազմը վերջանայ, Գերմանիան պիտի ծաղկի այնպէս ինչպէս եղած չէ երբեք»:

Բայց իր չաբաթաթերթին, «Տաս Ռայս»ի մէջ, կէօպէլս ուրիշ բան կ'ըսէ.— «Մեր սիրտերը աւելի արագ կը բաբախեն, երբ թշնամիին կը տրվինք թէ ինչպէս պէտք է ձեռնառումբեր ղլորել մառաններէն: Թշնամիին զարհուրելի նպատակներուն դէմ՝ ամէն միջոց կ'արդարանայ»: Ըսել կ'ուզէ թէ այլեւս պէտք չէ նկատի առնել «քաղաքակրթեալ պատերազմի օրէնքները»:

**** Լայփցիկի նոյն քաղաքապետը սպաննեց ինքզինքը, կինը եւ զաւակը, Ամերիկացիներուն ժամանումէն առաջ: Օդնական քաղաքապետն ալ անձնասպան եղաւ: Ոստիկանապետը ձերբակալուեցաւ, բայց շրջանապետը (մարզպետ) յաջողեցաւ փախչիլ:*

**** Գերմանիոյ գրաւեալ մասերուն 36 առհարիւրը կը գտնուի արեւմտեան Դաշնակիցներուն ձեռքը: Այս առթիւ զօր. Պրէյլի ըսաւ.— «Գրեթէ ամէն գերման զինուոր որ մեր դիմացը կը գտնուէր Ցիկֆրիտի գծին եռեւը, փետր. 23ին, այժմ սպաննուած, վիրաւորուած կամ գերի բռնուած է: Հաշիւը անցնելէ ի վեր գերի բռնած ենք 842864 հոգի»:*

ԱՐԳԵԼԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԴԺՈՒՔԸ

Դաշնակիցները զարհուրելի դէպքեր երեւան հանեցին գերմանական արգելարաններուն մէջ, մասնաւորապէս Վայմարի մօտ, եւ գերման այրեր ու կիներ տարին կալանաւորներուն մօտ, որպէսզի իրենց աչքերով տեսնեն կատարուած բարբարոսութիւնները: (Ցաջորդով՝ կարդ մը մանրամասնութիւններ): Հանրային կարծիքը յուզուած է ամբողջ աշխարհի մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը այս առթիւ ստիպողական ազդարարութիւն մը ուղղեց գերման ժողովուրդին, ըսելով թէ ո՛վ որ մասնակցած է այդ բարբարոսութեանց, նացի վարիչներէն մինչեւ յետին վարձկանը, պատասխանատու պիտի բռնուի: Ըըրչիլ այս ազդարարութիւնն ուղղեց երեսի. ժողովի բեմէն, հինգշաբթի օր եւ աւելցուց թէ հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը պիտի ուղղուի Մ. Նահանգներու նախագահին, Սթալինի եւ իր սորագրութեամբ:

Զօր. Այզընհաուըը խնդրած է անմիջապէս

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 22 Avril 1945 կիրակի 22 Ապրիլ

ԺԱ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4384-Նոր շրջան թիւ 13 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԵՐԵՒԱԹԱՓ

—o—

« Արածանի »ն սգաւոր բաժին մը ունէր,— Հռովրտիէ, ուր կ'արձանագրուէին քիչ - շատ յայտնի դէմքերու մահերը:

Վահան Թէքէեանի մահուան առթիւ, երբ նորէն կը թղթատենք այդ երկու ժողովածուները, սարսուռ մը կը համակէ մեզ: Կը համրենք,— 50 անուն՝ առաջին, 27 ալ Բ· գիրքին մէջ: Ամէն դասակարգէ: Շատերը յանկարծամահ: Մնացեալը հիւանդութենէ մեռած կամ արկածի զոհ գացած: Մեծ մասով տարեց: «Լի ամօք»: Նաեւ երիտասարդներ եւ մինչեւ տարիք:

Անչուշտ պակասաւոր է ցանկը: Տուեալ պայմաններուն մէջ, կարելի չէր տեղն ու տեղօք ստուգել իւրաքանչիւր պարագայ: Ցեւոյ, յարաբերութիւնները խզուած, տեղական մամուլը (հայերէն) դադրած, արտասահմանի թերթերն ալ խստօրէն արգիլուած ըլլալով, կարելի չէր ամէն բան լսել:

Ի՞նչ կը տեսնենք, միայն այդ երկու ցանկերը աչքի առջեւ ունենալով:

Կատարեալ տերեւաթափ: Ամբողջ սերունդ մը անհետացած: Ուրիշ խօսքով՝ լայն անջրպետ մը բացուած երէկուան եւ այսօրուան միջեւ:

Երկու ցանկերէն զատելով միայն անոնք որ վարուցան կատարած են մտքով ու գրչով կամ հանրային գործունէութեամբ, մեր առջեւ կը պարզուի կսկծալի պատկեր մը:

Ցիրուցան կը շարենք անունները եւ դուք դատեցէք.—

1940ին մեռած·— Սեպուհ (Ամերիկա), Մարտին Շաթիրեան (Տարագիր, Իրան), Արամ Ինճիճեան, Ա· Խահակեան (Փարիզ):

1941·— Տիգրան Կամսարական (Վիչի), Արսէն Միքայէլեան (Հարաւ· Ամերիկա), Վազգէն Շուշանեան (Փարիզ), Աղասի Թուր-Սարգիսեան, Փարիզ), Պօղոս Խմէրեան (Մարսէյլ):

1942·— Փրոֆ· Ադոնց (Պրիւսէլ), Վարդան Մէշտուճեան (Պուքրէշ), Սիմոն Գափամաճեան (Փարիզ), Ռուբէն Բերբերեան (Ֆրանսա), Կարապետ Բասմաջեան (Փարիզ), Լեւոն Մտրեան (Փարիզ), Տիգրան Իշխատեան (Փարիզ), Բժ· Վահրամ Թորգոմեան (Փարիզ), Ցուսիկ արք· Զօհրապեան (Առաջնորդ Ռումանիոյ):

1943·— Լեւոն Բաշալեան (Վիչի), Եղիչէ արք· Կարօեան (Պէյրութ), Արմէն Ամուր (Մաշիկ Գալալճեան, Փարիզ), Գառնիկ Բարունակեան (Փարիզ), Վահրամ Թաթուլ (Փարիզ):

1944·— Մանուկ Աբեղեան (Երեւան), Հ· Վարդան Հացունի (Վենետիկ), Մերուժան Պարսամեան (Փարիզ), Մանուկ Աւետեան (Պէյրութ), Վահան Մինախորեան (Պելճիրա), Արսէն Պալեան (Ամէնք), Վահրամ Սվաճեան (Փարիզ), Ստեփան Կուրտիկեան (Պոլիս), Տոքթ· Ց· Տէր Ստեփանեան (Թէհրան), Պատ· Պէնէէեան (խմբագիր Կոչնակի, Ամերիկա), Տիգրան Բուդաղեան (Փարիզ), Աշոտ Քէչեան եւ Պետրոս Ասրունի (Պոլիս) եւն·:

Եւ ահաւասիկ ամենավերջինը,— Վահան Թէքէեան,— բանաստեղծ, հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ:

Անչուշտ մարդիկ մահկանացու են եւ ուշ-կանուխ պիտի փակեն իրենց աչքերը:

Բայց, ո՛րքան ծանր կը կշռէ այդ անխուսափելի վախճանը՝ այս եղերական, ճակատագրական օրերուն, երբ ոչ միայն հայկական մշակոյթը, այլ եւ հանրային կեանքը լճանալ սկսած են: Երբ այնքան պէտք ունինք «պաշարաբարձ», փորձ, ձեռնհաս ուժերու:

Մեր վիշտը կը ծանրանայ մանաւանդ անոր համար որ, այս պիտանի տարրերը, ցիրուցան, սպառեցան հայրենիքէն դուրս, օտարութեան մէջ: Եւ յետոյ անոր համար որ, դժուար է նոյն ձեւի սերունդ հասցնել այսուհետեւ, մանաւանդ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պողոտաններուն վրայ:

Հազիւ մէկ - երկու նմոյշներ մնացած էին իւրաքանչիւր ասպարէզէ, եւ անոնք ալ կը հալին, կը հատնին հետզհետէ, իրենց հետ ձգելով պարապ մը որ բացատրութեան չի կարօտիր:

Անչուշտ ունինք միջին սերունդ մը, որ կը գործէ այստեղ եւ ամէն տեղ, հակառակ բազմազան դժուարութեանց: Ունինք նորահաս ուժեր ալ, մանաւորապէս Մօտաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ,— առանց հաշուելու Հայաստանը, ուր դրագէտ-դիտուն ուժերու, արժէքաւոր միտքերու նոր փաղանգ մը կազմուած է:

Բայց, այդ իրականութիւնը կը բաւէ՞ մխիթարելու մեզ, այս կսկծալի տերեւաթափին առջեւ:

Շ·

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

—o—

Վ· Թէքէեանի մահով կը փակուի Թրքահայ տարբեր քերթողներուն շարքը:

Ապրիլ 11ի սպանդէն բախտին մէկ խաղովը ազատուած՝ ինք միակն էր որ իրրեւ տեսակ մը խորհրդանիշ ժամանակակից երիտասարդ գրականութեան քովն ի վեր տակաւին կը պտըտցնէր նախանցեալ սերունդին չուքն ու հրապոյրները: Ու ներկայ պատերազմէն առաջ, երբ քանի մը տարին անգամ մը կուգար Փարիզ, իրմով տեսակ մը մեր կարօտը կը քաղէինք սերունդէն՝ որուն, վերջին օղակն ու մնացորդը կը հանդիսանար Թէքէեան: Այս օր տխրութեամբ եւ քիչ մըն ալ զոհունակութեամբ կը վերյիշեմ Ցարդգողի այն երեկոները ուր երբ Թէքէեանն էր ներկայ՝ Նարդունին, Հրաչ Զարդարեանը, Ս· Սասունին, Տիկ· Լասը, Վ· Սեւունին եւ ուրիշներ առիթներ կը ստեղծէինք մեր հիացումը արտայայտելու իր քերթողական մեծ արժանիքներուն համեմատ:

Ծառնուած քով վերջին ծայր մենասէրը, պոհէմ, ինքն իր մէջ ամփոփուած մարդ մը, անչուշտ ցոյց տրուած սրտակցութիւնը կը սփոփէր զինքը, ու փոխադարձ ինքն ալ մտերմիկ զգացումներով կապուած կը նկատէր հոս հասակ առնող սերունդին հետ:

Ներկայ կարճ գրութեամբս երբ մեծ բանաստեղծին կորուստը պիտի սգամ, չեմ կրնար անտես առնել ուրիմն այն մտերմիկ կապը, որ կար ու մնաց մինչեւ վերջը իր անձին եւ մեր սերունդին միջեւ: Եւ ասիկա քիչ մը ամէն տեղ, սկսեալ Ցուսնատանի որբանոցներէն մինչեւ Սուրիոյ, Պոլսոյ եւ ուրիշ երկիրներու գրոց բրոց երիտասարդութեան միջեւ: Մենք Թէքէեանի մօտ չես դիտեր հայրական ինչ մը կը գտնէինք, մասնաւորաբար իր զայրոյթի պահերուն որոնք առաջ կուգային մեր անտարբեր կեցուածքին պատճառով հանրային ինչ ինչ երեւոյթներու առջեւ: Կը թթուէր, ջղայնոտ շարժուձեւեր կը կատարէր, կը յանդիմաններ ու մենք առանց ընդիմախօսելու դիմահակ մտիկ կ'ընէինք զինքը, շատ շատ կմկմալով թէ՝ «դուք տարեցներդ երջանիկ սերունդ մը եղաք քանի որ՝ ...»: Չէր ձգեր որ չարունակէինք, կը զուչակէր մեր սրտին ցաւը, եւ վայրկենապէս իր զայրոյթը փոխելով կարեկցութեան, պատրաստի սրամտութեամբ մը — ակնառու պատրաստաբան մըն էր միեւնոյն ատեն — մեր ուշադրութիւնը այլ տեղ կ'առաջնորդէր, անչուշտ ներքնապէս տառապելով: Արդէն իր վերջին տարիներու դրականութիւնն ալ, մասնաւորապէս Սէր հատորը ներքին հեկեկանք մըն է, ի խորոց սրտի հեկեկանք մը դաղթաշխարհի նորաստեղծ գոյավիճակին առջեւ: Իր հին գործերուն մէջ չկան Որբն ու Հայաստանը այնպէս՝ ինչպէս որ տխրութեամբ կ'երգուի «Սէր»ին մէջ: Իր հին գործերուն մէջ Հայաստանը վերացական զգայութիւն մըն է, տեսակ մը տեսլապաշտութիւն, իսկ վերջին հատորին մէջ՝ նիւթականացած տառապանք: Թէքէեան սէրով փակեց իր կեանքը, սէր եւ համակերպութիւն դէպի այն բոլոր երեւոյթները որոնք եկան իր արուեստագէտ սիրտը բզկտել: Վերջին անգամ ուղղելով իր խօսքը Հայաստանին ըսաւ·

— « Մի, դու մի լըսեր զիս, եւ յաւիտեան ըրէ այնպէս ինչպէս դիտես···»:

×

Թէքէեանի տեղը ճշդել մեր դրականութեան մէջ, քիչ մը դժուար է· կարելի է զայն տեղաւորել այն քերթողներու շարքին՝ որոնք առաւելապէս իրենց ներքին յոյզերն ու ապրումները երգեցին: Դպրոցը կը սկսի Դուրեանով, հասնելու համար մինչեւ Մ· Զարիֆեան, որուն մաս կը կազմեն Մեծարենց, Պէշիկթաշլեան, Հր· Աբրահամեան, Թէքէեան: Ունի գրած չորս հատոր դիրք, Հոգեր, Հրաշալի ցարութիւն, Կէս գիշերէն մինչեւ Արշալոյս եւ Սէր: Իր այս բոլոր գործերը եթէ ուզենք համադրումի մը բերել՝ հոդ կը գտնենք·

1·— Սիրոյ խորունկ դողեր, որոնք ապրումներ ըլլալէ աւելի տենչանքներ են: Ատոր մէջ կուգայ հոսիլ երազուած աղջկան չունչը, յիշատակն ու անունը: 2·— Ազգայնական շեշտ մը, հայրենաբաղձութեան մէջ տարրալուծուած, զսպուած եւ ժուժկալ: Անիկա իր տողերուն տակ կը ծածկէ իտէալացած հայրենասիրութիւն մը որ կուգայ իր ցեղին խորքէն: 3·— Ու վերջապէս բնութիւնը, որ իր գրականութեան մէջ գործողութիւն մը ըլլալէ աւելի շրջանակ մըն է, եւ կուգայ միանալ իր հոգեկան վիճակներուն: Իսկ իր երգած նիւթերն ալ առաւելապէս պոլսական են, օրինակ հաւըմ մը որ «հոտի ալիք մըն է», Վոսփորէն հրդեհուող վերջալոյսներ, տեղական մեղկութիւններ, ծառեր ու ճամբաներ, բոլորն ալ վերցուած Ալէմ - Տաղիի կամ Սկիւտարի բարձունքներէն: Իր գրելու եղանակը, կամ աւելի ճիշդ իր սաւնպիլիթէն դիւրահաղորդ չէր· երկար ընթերցումներու կը կարօտէր՝ ըմբռնուելու համար, բայց բառերը տեղին էին եւ յաւ ընտրուած: Իր որ եւ է մէկ բանաստեղծութեան մէջ կարելի չէ ստորակէտ մը իր տեղէն խախտել, այնքան որ ճիշդ կը դրէր եւ ինքնատիպ արուեստով մը:

Բանաստեղծ Թէքէեանին անունը անկորնչելի պիտի մնայ մեր դրականութեան մէջ: Իր յիշատակն ու արուեստագէտ հոգին միշտ յարգող եւ սիրող՝

ՀՐ· ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

—o—

ՍԹԱԼԻՆ ԱՆՋԱՏ ԿԸ ՎԱՐԵ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թերթերը կը գրեն թէ նորէն գերմանական գործակալութիւններն են որ ամէնէն առաջ եւ մանրամասն կը խօսին կարմիր բանակի յառաջխաղացութեան մասին՝ դէպի Պերլին: Մոսկուա հաղորդեց կարգ մը քաղաքներու գրաւումը, բայց նոյն վերապահութիւնը կը չարունակուի գործողութեանց ընթացքի մասին: Ուրեմն, գերման աղբիւրներու համաձայն, Ռուսերը արդէն հասած են Մէծն Պերլինի շրջանին մէջ, այնքան մօտ որ դաշտային չարժուն թնդանօթները կրնան գարնել Գերմանիոյ աւերակ մայրաքաղաքը, առաջին անգամ ըլլալով երկու համաշխարհային պատերազմներու ընթացքին: «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի մէկ լուրին համաձայն, թերեւս Սթալին ինք անձամբ կը վարէ յարձակողականը: Դժուար է հաստատել այս կարծիքը· բայց զաղտնիք չէ որ Սթալին 1941 յունիսի գերման արշաւանքէն ի վեր, մանրակրկիտ ուշադրութեամբ կը հետեւի զինուորական գործողութեանց, եւ անձամբ կը հսկէ եւ հրահանգներ կուտայ: Հաւանական է որ այս յարձակողականին կուտայ: Հաւանական է որ այս յարձակողականին համար որոշած է Սթալին, իրրեւ գերագոյն հրամանատար, իր ափին մէջ կը պահէ բոլոր գործողութեանց ղեկը, վճռական հարուածը տալու համար Հիթլէրի որ կը պարծենար իր ռազմագիտութեամբ:

Գերմանները հաստատելով ռուսական յառաջխաղացութիւնը, կ'աւելցնեն թէ հարիւր տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով թնդանօթներու ձայնը կը լսուի մայրաքաղաքին մէջ: Ռուսերը արդէն մտած են Պերլինի արտաքին ամրոցներուն առջեւ, ուր կռիւները հետզհետէ կը սաստկանան: Գրաւուած քաղաքներէն Զէլով ուղղակի ճամբայ մը կը բանայ դէպի Պերլին, հրասայլերու համար: Ռուսական ուրիշ բանակ մը կը քալէ Տրէզդէնի վրայ, ուր հաւանաբար պիտի միանայ ամերիկեան Գ· բանակին հետ: Գերման զինուորական մասնաղէտը, ձայնասփիւռ ճառով մը յայտարարեց թէ վճռական փուլին «Պերլինի ճակատամարտը իր վճռական փուլին հասած է», եւ թէ Ռուսերը յաջողած են կարեւոր ճեղքեր բանալ թէ Օտէրի եւ թէ Նայսէի ճակատներուն վրայ: Ռուսական հրասայլերը սրընթաց կը թաւալին դէպի Պերլին, դանազան ուղղութեամբ: Գլխաւոր ճակատամարտը կը մղուի Հանկէլսպէրկի անտառին լիճերուն չուրջը, մայրաքաղաքին արեւելեան սահմանագլուխին վրայ: Խորհրդային հրասայլերը արդէն մտած են անտառը: Կարմիր բանակը յառաջ կը խաղայ երեք թեւերով: Ռուսական թնդանօթներուն կրակր ոչ միայն Պերլին հասած է, այլեւ Տրէզդէն: Միւս կողմէ, Ռուսերը հազիւ 90 քիլոմեթր հեռու են Ամերիկացիներէն:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՃԱԿԱՏ, ԴԷՊԻ ՀԱՄՊՈՒՐԿ

Գերմանիոյ ամենամեծ նաւահանգիստը, Համպուրկ, այժմ կը գտնուի անգլիական բանակի կրակին տակ: Ուրիշ անգլիական զօրաբաժիններ յառաջ կը խաղան տարբեր ուղղութեամբ, պաշարելու համար թէ Համպուրկը եւ թէ երկրորդ մեծ նաւահանգիստը, Պրէմէն: Այս վերջին քաղաքին ոստիկանական ուժերն ալ կը կռուին ճակատին վրայ: Դաշնակից օդանաւերը զարկին գերմանական 500 կառքեր որոնք դէպի Էլպա կը նահանջէին: Միեւնոյն ատեն խորտակուեցան 50 չոգեշարժ մեքենաներ եւ 240 վագոններ: Դաշնակից օդանաւեր գործակցելով ռուսական օդանաւերուն, յաճախ կը հանդիպին անոնց: Ամերիկեան հետեւակազօրքեր Հարց լեռներու ամրութեանց մէջ մտնելով, դառն ահազին քանակութեամբ քաղաքային եւ զինուորական տեղամասերու ընթերցումը տարիներ պիտի տեւէ: Այս առթիւ գերի բռնեցին հունգարական սպառազէն զօրամաս մը որ անձնատուր եղաւ առանց կռուելու:

Լայփցիկը գրեթէ մաքրուած է, համաձայն ամերիկեան զեկոյցին, իսկ ամէն դիմադրութիւն դադրած է Նիւրընպէրկի մէջ ուր 4000 էս-էսներ Հիթլէրէն հրաման ստացեր էին մինչեւ մահ կռուելու: Դաշնակիցները այս շրջանին մէջ գերի բռնեցին 8100 հոգի, որոնց երեքը զօրավարներ են: Ամերիկեան զօրամասեր կտրեցին Ֆրանքֆորթ - Միւնիխ երկաթուղին, Նիւրընպէրկի հարաւ - ա-

Կիլիկիոյ կաթողիկոսին իղձերը

Գարեգին արք. Յովսէփեան, Կիլիկիոյ նորընտիր կաթողիկոսը, որ արդէն Անթիլիաս հաստատ եւ իր պաշտօնին ձեռնարկած է, կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթին՝ «Հասկ»ի մէջ հրատարակած է տեսակ մը ծրագիր, ապագայ գործունէութեան մասին:

Ստորեւ կ'ամփոփենք այդ յօդուածին հիմնական մասերը, դաղափար մը տալու համար.—

Կաթողիկոսը ամէն բանէ առաջ կ'աղօթէ որ «չուտ վերջանայ այս աշխարհաւեր պատերազմը որ միլիոնաւոր կեանքեր է հնձում, անսահման կորուստներ բերում մարդկութեան նիւթական, մշակութային եւ բարոյական տեսակէտներով: Ողաղաղութեան զովարար զեփիւռը թող փչէ մարդկութեան այս տագնապալից կեանքի վերայ եւ ազգերի փոխադարձ վստահութեան եւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները վերահաստատուին»:

Ցետոյ կ'ուղէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին «ընտրութիւնը կատարուած տեսնել խորհրդային իշխանութեան եւ Հայաստանի կառավարութեան բարեհաճ եւ բարեացակամ տրամադրութեան տակ, ինչպէս արտայայտուել է երէկ: Մայր Աթոռի երկարատեւ թափուր մնալուց յետոյ, պատերազմի հետ կապուած պատճառներով, ցանկալի է որ նոր գահակալին ընտրութիւնը կատարուի ամենայն փառաւորութեամբ եւ չքով ոչ միայն խորհրդային երկիրների, այլ եւ Սփիւռքի հայութեան եկեղեցական եւ աշխարհիկ պատգամաւորների լիակատար մասնակցութեամբ»:

« Իսկ մենք իբրեւ կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կը կամենայինք մեզ ենթակայ եպիսկոպոսներէ հետ նոյնպէս ներկայ լինել ընտրութեան եւ դլխաւորել Նորընտիր Ամենայն Հայոց Հայրապետի եւ կաթողիկոսի ձեռադրութեան եւ օծման արքազան արարողութիւնը: Այդ կը լինէր պատմական մի մեծ դէպք, եկեղեցական համազդային նշանակութեամբ, չնչտելով Հայաստանեայց եկեղեցու անքակտելի միութիւնը բոլոր բարձր աթոռների սերտ գործակցութեամբ»:

Այս ընդհանուր բաղձանքներէն վերջ, կաթողիկոսը կը պարզէ Կիլիկիոյ Աթոռին (Անթիլիաս) խնդիրը,— առանց եկամուտներու, կալուածներու, դրամական հասոյթներու — «աղքատ նոյնիսկ Կիլիկիայում եղած ժամանակ»: Մեծ դեր մը կ'իյնայ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան: Եկեղեցականներու պակասը զդալի է ոչ միայն Ամերիկայի մէջ, այլ եւ ամէն տեղ: «Մայր Աթոռը հնարաւորութիւն չունի այդ կողմից օդնութեան դալու: Երուսաղէմը իր յատուկ կոչումն ունի. Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը հաղիւ մի քանի միաբաններ ունի, անկարող մինչեւ իսկ իւր թեմերն ու դպրոցները կառավարելու, առանց Երուսաղէմի օդնութեան: Այս ցաւերէն դարման մի կարեւոր չափով Կիլիկիոյ Աթոռն պիտի սպասենք»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԿԼԻՔԱՆ - ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

—o—

Անդլ. թերթ մը կը դրէ թէ Անկլիքան-Հայկական Ակումբ մը կազմուած է Լոնտոնի մէջ, մարտ 14ին, Անկլիքան եկեղեցիի եւ Հայ. եկեղեցիի անդամներու խորհրդակցութեամբ: Նախագահն է Սըր Րոնըլտ Սթօրս, Կիպրոսի նախկին մարզպանը, իսկ պատուակալ քարտուղարներ ընտրուած են երկու Անդլիացիներ եւ Ժիրայր Միսաքեան:

**** Էջմիածնի եկեղեցական ժողովին համար Լոնտոնէն պատուիրակ ընտրուած է Տոքթ. Հայկունի Տիգրան Իւթիւճեան, իսկ Աբգարեան Հիմնադրամի կողմէ (հաշիւներուն քննութեան համար) վաճառական Սարգիս Քիւրքճեան: Այս քննութիւնը անհրաժեշտ դտած է կաթող. տեղապահը: Միւս պատգամաւորը, Ինճէեան եպիսկոպոս, չէ կրցած մեկնիլ, տարիքին պատճառով (73): Թեկնածուներուն մէջ կը դտնուէին նաեւ Ժիրայր Միսաքեան եւ Պ. Արշակ Սաֆրաստեան:*

**** Լոնտոնի Religions պարբերականէն կ'իմանանք թէ Ժ. Միսաքեան Ապրիլ 11ին դասախօսութիւն մը կարդացած է Կրօններու Ուսումնասիրութեան Ընկերութեան առջեւ, իբրեւ նիւթ ունենալով «Հայ. եկեղեցին անցեալին մէջ եւ ներկայիս»:*

Նոյն թերթը իր կարդին կը ծանուցանէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը արտօնած է Էջմիածնի կաթողիկոսին ընտրութիւնը, որ պիտի կատարուի այս ամառ:

Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան եւ եղբայրը՝ Պ. Ժիրայր Մուրատեան, Այրի Տիկին Աղրութ Մարգարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սեբոբեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տակուհեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տէր Սիմօնեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հաճի Սահակեան եւ պարագաները, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ, հարսին եւ աղգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

(Մշոյ Խասգիւղացի)

դառնադէպ մահը, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 19ին, 49 տարեկան հասակին մէջ:

Ցուղարկաւորները երկուշաբթի առաւոտ ժամը 10.30ին հանդուցեալին բնակարանէն ճամբայ ելլելով (127, Rue Jean Jaurès, Maison Alfort), պիտի հասնին Հայոց եկեղեցին, ուր պիտի կատարուի արարողութիւնը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

**** Տիկին Էլմոնէ Կ. Երանեան իր յաւէտ ողբացեալ եղբօր՝ ԱԲՐԱՀԱՄ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի Թարմ հողակոյտին իբրեւ անթառամ ծաղկեփունջ, 200 ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի, եւ եամամեայ բաժնեգին՝ հետեւեալ սրտակիցներուն.— Տիկին Վերժին Ա. Ցարութիւնեան, Օր. Սրբուհի Երանեան, Օր. Շուշանիկ Տէօլէնեան, նաեւ Օր. Արաքսի Գոմրուեանի, նշանառութին առթիւ:*

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԻ զատ, խմբագիրը այցելել կ'ընդունի միայն կէս օրէ վերջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ Նշան Պէշիկթաշլեանի նոր դործը, « Ծիրանի Գոտի »,— Տաղեր, Առակներ, Զրոյցներ, Տեսլախազ եւ Քերթուածներ: 271 էջ, գին 150 ֆրանք:

Ստացանք.— ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ տրամ հինդ արար (քարտէսով): Գրեց՝ Ղեւոնդ Մելոյեան: Տպ. Արաքս, Փարիզ: 315 էջ:

ՑԱՌԱՋԻԿԱՑ ՄԱՑԻՍ 9ին, ժամը 20ին, Salle Pleyelի մէջ տեղի կ'ունենայ Franco-Arménien Միութեան փառատօնը, հովանաւորութեամբ Փարիզի գինուորական կառավարիչ Զօր. Kœnigի եւ մասնակցութեամբ առաջնակարգ vedettesներու:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՑ ԱԶԳ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ (Հ. Ա. Ճ.)
Théatre d'Iena*ի մէջ*, métro: Iéna, 23 *Ապրիլ*
Երկուշաբթի գիշեր ժամը 7.30ին
կը ներկայացուի Ա. ՇԱՀԱԹՈՒՆԻԻ
ՀԱՑԲԵՆԻԲԸ ՂՕՂԱՆՋՈՒՄ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԼՈՒՐՋ սպասուհի մը տնական գործերու համար, լաւ ուտելիք, առանձին սենեակ եւ զոհացուցիչ ամսական կամ femme de ménage *մը:*

ԿԱՐՈՒՀԻ մը (seconde main) Haute couture*ի համար, դիմել՝ Պ. կամ Տիկին Շահան Սարեանին,* 3 Villa Monceau, Paris (17): Métro Péreire:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

20000 ԱԶԱՏԵԱԼՆԵՐ ԿԸ ՊԱՏՈՒԻԷՆ 51000 ՋՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Վայմարի դժոխքէն՝ Պուխէնվալտի արգելարանէն ազատուած 20000 դերիները եւ քաղաքական կալանաւորներ ուրբաթ օր սրտաչարժ ցոյց մը կատարեցին, յարգելու համար Նացիներու կողմէ ջարդուած 51000 ընկերներու յիշատակը: Անոնք հանդիսաւոր թափոր մը կը կազմէին եւ չատերուն վրայ կ'երեւային տառապանքի եւ անօթութեան հետքերը: Թափորը յամրաքայր բարձրացաւ բլուրն ի վեր, մինչ բանտի նուադախումբը կը հնչեցնէր այն մռայլ եղանակները զոր կը լսէին ամէն առտու, երբ կ'երթային աշխատելու դործարաններու մէջ: Այս եղանակները իրենք պահանջած էին, արթնցնելու համար անցեալ յիշատակները, որպէս դի երբեք չմոռնուին: Թեւ թեւի կը քալէին հանցացի քաղաքական յանցաւորներ Գերմանիայէն, Ռուսիայէն, Հոլանտայէն, Ֆրանսայէն, Պելժիայէն, Տանըմարքայէն, Նորվեկիայէն, Լեհաստանէն, Հունդարիայէն, Ռումանիայէն, Եուկոսլաւիայէն, Իտալիայէն եւ Չեխոսլովաքիայէն:

Հանդիսավայրին վրայ պարզուած էր ամերիկեան մեծ դրօշ մը, անոր ետին կ'երեւար ծաղկեպսակ մը, հետեւեալ արձանադրութեամբ.— «Պուխէնվալտի Արդելարան, 51000»: Այս առթիւ պատրաստուած բանաձեւը, որ կարդացուեցաւ հինդ լեզուներով, ի մէջ այլոց կ'ըսէր.

— « Մենք, Պուխէնվալտի հակաֆաշականներս, այստեղ հաւաքուած ենք յարգելու համար յիշատակը մեր 51000 մեռած ընկերներուն,— 51 հազար զոհեր ղնդակահարուած, կախուած, կոխոտուած, մորթուած, խեղդուած, անօթութենէ մեռած, ջրամոյն հեղձամահ, թունաւորուած, չարչարուած: Այն մտածումը որ ողջ պահեց մեզ բեւմաեան կողմը, եւ այժմ չատ հեռու չեն Միւնիխէն: Ուրիշ ամերիկեան զօրամասեր հետդհետէ կը յառաջանան Չեխոսլովաքիոյ խորերը: Հոլանտայի մէջ Գերմանները նոր դիրքեր կը պատրաստեն, պաշար ստանալով ծովէն: Կը կարծուի թէ V. զէնքերու բոլոր կազմածները տեղափոխուած են Հոլանտայէն: Գերմանները պաշտպանելով այս չորջանը, կը յուսան թոյլ չտալ որ Դաշնակիցները կարենան օդտագործել նաւահանգիստները, ինչպէս փորձեցին Նորմանիոյ մէջ:

Ամերիկեան 800 «թռչուն բերդեր» եւ ուրիշ օդանաւեր կրակ տեղացին Միւնիխի եւ Փրակայի միջեւ, երկաթուղիներու եւ ճարտարագործական հաստատութեանց վրայ, ինչպէս եւ Պերլինի շրջանին մէջ:

**** Պոռտոյի նաւահանգիստը բոլորովին մաքրուեցաւ եւ չուտով պիտի բանի, մասնաւորապէս ապրանք ստանալով արտասահմանէն: Գերմանական վերջին կազմակերպուած դիմադրութիւնը դադրեցաւ ուրբաթ օր, երբ Ֆրանսական օդանաւեր 500 քիլոնոց ռումբեր ձգեցին զօրաւոր ամրոցի մը վրայ, Մէտոքի շրջանին մէջ: Վէրտօնի նաւահանգստին թշնամի պահակազօրքն ալ անձնատուր եղաւ:*

Ալպեան ճակատին վրայ, Ֆրանսական զօրքը դրաւեց Պրէյլը, Ֆրանքֆուրտեան սահմանին մօտ, Մոնթէ Քարլոյի հիւսիսակողմը, ինչպէս եւ այն բարձունքները կը տիրապետեն Թորինօ-Ճենովա ճամբուն վրայ: Գերմանիոյ մէջ, Ֆրանսական զօրքը յառաջ կը խաղայ դէպի Դանուբ:

Իտալական ճակատին վրայ, բրիտանական 8րդ բանակը խորտակելով արեւելեան Իտալիոյ գերման ամրութիւնները, մօտեցաւ Ֆէրրարայի, որ գլխաւոր բանալին է Փոյի հովիտին եւ Գերմանիոյ կենսական հաղորդակցութեանց կեդրոնին:

Ցերը անդօր կատաղութեամբ կը տեսնէինք մեր ընկերներուն անկումը, սա էր թէ պիտի գա՛յ վրէժխնդրութեան օրը: Շնորհակալութիւն դաշնակից բանակներուն,— ամերիկեան, բրիտանական, խորհրդային եւ ազատ աշխարհի բոլոր բանակներուն որոնք ազատութիւն եւ խաղաղութիւն կը բերեն մեզի: Ցարդանք բոլոր երկիրներու հակաֆաշականներու մեծ բարեկամին, ժողովրդապետական եւ խաղաղասէր աշխարհի մը ախոյեաններէն մէկուն՝ Ֆրէնքլին Րոզվէլթի»:

Այս ուղերձին պատասխանեց ամերիկեան հրամանատարը: Մէկ վայրկեան լռութենէ վերջ, թափորը վերադարձաւ առաջնորդութեամբ 30 մատղաշ կալանաւորներու, 2ուկէսէն 10 տարեկան, մեծ մասով Հրեաներ:

**** Ամերիկացի զօր. Փէթընի հրամանով, 1500 դերման քաղաքացիներ առաջնորդուեցան Պուխէնվալտի արդելարանը, իրենց աչքերով տեսնելու համար Նացիներու սարքած սարսափները: Անոնք տեսան ծխւրած զոհեր որոնք մահուան կը սպասէին, իրենց կռնակի ոսկորները սեւցած կամ կապուտցած, տեսան փայտի պէս չարուած դիակներ բակի մը մէջ եւ դէզ մը մարդկային մոխիր, որ առնուազն 6000 զոհեր կը ներկայացնէր, հըրկիզուած դիակիզարանի մը մէջ: Այցելուներուն դլուխը կը դտնուէին Վայմարի քաղաքապետը եւ կինը, որոնք անձնասպան եղան, իրենց դաստակները կտրելով:*

**** Ինչպէս դրած էինք երէկ, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց ուղարկել Երեսփոխանները եւ երկու լորտեր բաղկացած պատուիրակութիւն մը դրկել Վայմար, օդնելով, որպէսզի քննութիւն կատարեն տեղին վրայ: Պատուիրակներէն մէկը երեսփ. ժողովին մէջ մարած ըլլալով, ուրիշ մը ընտրուեցաւ: Կառավարութիւնը Ճերմակ Տետրակով մը պիտի հրատարակէ քննութեանց արդիւնքը:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ, պատասխանելով Մոսկուայի առաջարկին, յարմար չտեսան որ Լուպլինի լեհական կառավարութիւնը մասնակցի Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ բացարձակապէս փակեց իր սահմանները, նկատի առնելով անհամար փախստականներու խուժումը Գերմանիայէն:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ զօր. Տէնց, փարիզի եւ Սուրիոյ նախկին հրամանատարը, որ կը դատուէր քանի մը օրէ ի վեր: Մահապարտը մխիթարին աւեն կը կորանցնէ իր զինուորական աստիճանները եւ դոյքերը: Քսանըչորս երդուեալներէն մէկը կին էր: Ամբաստանեալը եւ իր երկու փաստաբանները սրտաչարժ ճառեր խօսեցան, բայց անօգուտ: — Ֆրանսական Կէսթափոյի անդամներէն վեց հոդի ալ մահուան դատապարտուեցան Դատական Ատեանին կողմէ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ որոշեց որ գերիները, աքսորականները եւ բռնի Գերմանիա տարուած աշխատաւորները հազարական Ֆրանք ստանան, երկիր վերադարձած ատեն: Ցետոյ, «ազատութեան վճարովի արձակուրդ» վայելեն աքսորականները՝ մէկ ամիս, գերիները՝ մէկ ամիս, աշխատաւորները՝ 15 օր: Քաղաքական տարադիրները պիտի ստանան 2000 ֆրանքի յատկացուածական դումար մը:

ԳԻՆԻ ԲԱՑԻԵԼ ՍԿՍԱՆ փարիզի մէջ (Ապրիլի երկրորդ լիտրը): Շարք մը աշխատաւորներ յատկացուածական չիչ մը պիտի ստանան:

ՓԱՐԻԶԻ ՓԵԹՐոկրատ (նախկին Ս. Փեթերսպուրկ) փողոցը այսուհետեւ պիտի կոչուի Լէնինկրատ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mardi 24 Avril 1945 երեքշաբթի 24 Ապրիլ

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4385 — Նոր շրջան թիւ 14 խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ.

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ՊԵՐԼԻՆ ՄՏԱԻ

Անպատմական անձնասո՛ւր պիտի ըլլան, թէ պիտի դիմադրեն

« Ճակատագրական օրեր», կ'ըսէինք անցեալ շաբթու: Եւ ահաւասիկ անխուսափելի ելքը,— կարմիր բանակը Պերլին մտաւ կիրակի օր, առանձին առթիւ դրաւելով 16 արուարձաններ: Փարիզի թելեթերը, որ չեն հրատարակուիր երկուշաբթի օրերը, երէկ լոյս տեսան բացառաբար, ծանուցանելու համար այս դղրդագին դէպքը:

Գերմանիոյ մայրաքաղաքին անկումով, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ որ եւ է դիկատատուրա, այս կամ այն բռնաբարոյ լուծը չի կրնար երկար տեւել, ստրկացնելով իր իսկ ժողովուրդը:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու այս մասին: Ահ այժմ ամփոփենք օրուան լուրերը, որպէս դի ընթերցողները կարենան դատել այս պատմական դէպքին իմաստը, միջազգային կացութեան եւ մանաւանդ պատերազմի վախճանին տեսակէտով:

ՔԱՂԱՔԸ ԿԸ ՎԱՌԻ�ր, ԵՐԲ ԿԱՐՄԻՐ ԶՕՐՔԸ ՆԵՐՍ ՄՏԱՒ

Ներկայ օր, կարմիր բանակը սրընթաց յառաջխաղացութեամբ մտաւ Պերլինի կեդրոնը, եւ ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ մայրաքաղաքին անկումը ժամերու խնդիր է: Դէպքերը իրարու կը յաջորդէին սրընթաց, եւ երկուշաբթի առտու կանուխ Մոսկուայի զեկոյցը կը ծանուցանէր թէ խորհրդային զօրքը դրաւած է Պերլինի 16 արուարձանները: Երկրորդ զեկոյց մը կը յիշէր այդ արուարձաններուն անունները, աւելցնելով թէ մայրաքաղաքին մեծագոյն մասը կարմիր բանակին ձեռքն է: Քաղաքին դրաւումը սկսաւ կիրակի առտու կանուխ, Փանքաուի եւ Վայսէնսէի անկումով: Հազիւ մէկ ժամ վերջը, կարմիր բանակը բուն Պերլին քաղաքը մտաւ: Ճետոյ գրաւեց Լանտըսպէրկէրալլէ եւ Ֆրանքֆուրթըրալլէ արուարձանները եւ կռիւը չարունակուեցաւ Շէյզիէն կայարանին չուրջը: Երրորդ յաղթանակը եղաւ Թամփէլհօֆ օդակայանին գրաւումը, եւ կռիւը փոխադրուեցաւ Ունթէր տէն Լինտէն (Պերլինի Շան զ'Էլիզէն) եւ Փոցտամէր-Փլաց, քաղաքին սիրտը: Կէս գիշերէն քիչ առաջ յաղթական բանակը հասած էր Ալէքսանդրփլաց: Մոսկուայի զեկոյցը մեւնոյն ատեն կը ծանուցանէր վեց քաղաքներու գրաւումը: Գերմանական դաղտնի անթելի մը համաձայն, ըմբոստութիւններ ծագեցան Պերլինի մէջ, երբ Ռուսերը ներս կը մտնէին: Ըմբոստութեան չարժումը տեղի կ'ունենար թէ քաղաքին մէջ եւ թէ գերմանական գիծերու ետին, նախաձեռնութեամբ հարիւրաւոր օտար բանուորներու, «ստրուկ»ներու որոնք յաջողեր էին համախմբուիլ եւ գործել զուդընթաց ռուսական յառաջխաղացութեան հետ: Կ'ըսուի թէ այս խումբերը մասնաւորապէս գործօն դեր կը կատարէին Թամփէլհօֆի օդակայանին չուրջը որ աւելի մօտ է Պերլինի սրտին քան որ եւ է եւրոպական մայրաքաղաքի օդակայանը: Այս դէպքերուն հետեւանքով կռիւներ ծագեցան օտար բանուորներուն եւ Էս-Էսներու միջեւ, ցիմմըրմանի չէթաւէի մէջ: Կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան նաեւ մայրաքաղաքին կեդրոնական փողոցներուն մէջ, ուր Էս-Էսները հրաման ստացած են մինչեւ մահ կռուիլ:

Այս գործողութեանց հետ միաժամանակ, Պերլինին անխնայ կը ռմբակոծուէր դաշնակից օդանաւերուն կողմէ, ահագին վնասներ կրելով: Օդաչուները բոցեր եւ ծուխեր կը տեսնէին ամբողջ քաղաքին վրայ: Բոցավառ վայրերէն մէկն էր Անհալթըր կայարանը: Թէեւ Գերմանները չատ մը ընտիր զօրամասեր յատկացուցած էին Պերլինի պաշտպանութեան, բայց անոնք չէին կրնար երկար դիմադրել, որովհետեւ Ռուսերը երկար փորձառութիւն ունին փողոցային կռիւներու մէջ:

ԱՆՊԱՏՄԱՆ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄՕՏ է

Սթօքհոլմէն հասած զրոյցներու համաձայն, Գերմանները բանակցութիւններ կը կատարեն Ռուսերուն հետ, Պերլինը յանձնելու համար: Կ'ըսուի նաեւ թէ Տոքթ. Կէօպէլս, որ յայտարարած էր թէ Պերլին պիտի մնայ, Մէքլէմպուրկ մեկնած է: Պերլին պիտի մնայ, մինչեւ Հիթլէր օրակարգ մը ուղղելով բանակին, կ'ըսէ թէ «յաղթանակը կարելի է չահիլ միայն յարձակելով; թշնամին զարնելով կողէն կամ կռնակէն... փոքր թշնամին զարնելով կողէն կամ կռնակէն... փոքր թշնամին պիտի զարնեն իր ակար զօրախմբեր թշնամին պիտի զարնեն իր ակար զօրախմբեր կողմերէն: Պէտք է գործադրել այն մեթոտները որ մեզի սորվեցուցին Ռուսերը 1941-1944ին»: կը դոր մեզի սորվեցուցին Ռուսերը 1941-1944ին»: կը նշանակէ թէ կանոնաւոր պատերազմին պիտի յաջորդէ հրոսակային կռիւը: Արդէն իսկ անհամար դերման զօրամասեր կը խուժեն դէպի հարաւ, Պավարիոյ միջնաբերդը»:

Գերման գործակալութեան մէկ զեկոյցին համաձայն, Տօքթ. Կէօպէլս, որ քարոզութեանց նախարարութեան հետ կը վարէ նաեւ Պերլինի պաշտպանութեան գործը, կիրակի օր իր վերջին հրահանգները տուած է քաղաքին բնակիչներուն: Ահա գլխաւոր մասերը.—

« Եթէ դրդռիչներ, մասնաւորապէս կամ ուրիշ սճարգործ տարրեր փորձեն անկարգութիւններ յարուցանել կամ ջլատել ժողովուրդին դիմադրութիւնը ճերմակ դրօշ պարզելով, կամ վատութիւն ցուցնելով, պէտք է անմիջապէս ձերբակալուին: կամ վերջնապէս «վնասելու անկարող» վիճակի մը վերածուին: Ամէն Պերլինցի պատասխանատու է իր բնակարանին, իր յարկաբաժնին: Այն չէնքերը ուր ճերմակ դրօշներ պիտի երեւան, ոչ օդնութիւն, ոչ ալ պաշտպանութիւն պէտք է սպասեն հասարակութենէն որ, ընդհակառակն, անոնց բնակիչներուն հանդէպ պէտք է վարուի այնպէս ինչպէս ցոյց տուի վերը: Կուսակցութեան տեղական պատասխանատուն պէտք է անողորմ խստութիւն ցուցնէ: Քաղաքացի բնակչութիւնը պէտք է կուրօրէն հնազանդի քաղաքային եւ զինուորական իշխանութեանց տալիք հրահանգներուն: Ոչ ոք պէտք է երեւայ փողոցներուն մէջ: Սպասաղինութեանց մէջ աշխատողները եւ մայրաքաղաքին վարչութեան պատասխանատուները պիտի չարունակեն իրենց գործը: Ես եւ իմ աշխատակիցներս ապահովաբար Պերլին պիտի մնանք: Նոյնպէս կինս եւ զաւակներս: Պաշտպանութեան լայն աշխատանքներ կատարուած են մայրաքաղաքին մէջ վերջին շաբթներու ընթացքին: Հազարաւոր հակահրատասլային պատուարներ, պատնէշներ, ամրոցներ չինուած են մայրաքաղաքին չուրջը, որ այժմ պատրաստ է պաշտպանուելու»:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԱՍԻՆ

Պերլին 707 տարուան քաղաք մըն է, մօտաւորապէս Լոնտոնի կէս մեծութեամբ: Բնակիչներուն թիւը՝ 4,500,000: Բայց Պերլինի կարեւորութիւնը աւելի մեծ է պատերազմի այս եղերական չրջանին: Ան ռազմագիտական հանգոյցն է Գերմանիոյ.— կեդրոնը: Եւրոպայի փոխադրական ամենամեծ կեդրոնը: Գերմանիոյ երկաթուղիներու հաղորդակցութիւնները Պերլինէն կը ճիւղաւորուին ինչպէս անիւի մը մատները, ոչ նուազ քան 14 գլխաւոր դիծերով: Հետեւաբար, Գերմանիոյ մնացեալ մէկ մեծ մասին զինուորական պաշտպանութիւնը կախում ունի մայրաքաղաքին պահպանումէն: Իրարու, ինչպէս մայրաքաղաքին մօտ վայրեր չեն կրնար պահել իրենց հաղորդակցութիւնները, եթէ հանդոյցը կորսուած է:

Հիթլէր 1937ին էր որ հասկցաւ Պերլինի ռազմագիտական արժէքը, մերժելով Միւնիխը կամ Վիէննան մայրաքաղաք դարձնելու առաջարկները: Այն ատեն կը յայտարարէր.— « Հոհէնցոլլըրնեան իշխաններուն, թագաւորներուն եւ կայսրերուն նախկին բնակավայրը այժմ պիտի ըլլայ յաւիտենական մայրաքաղաքը գերման առաջին ազգային Ռայխին»: Դեռ մինչեւ 1940 նացիները չէին ծածկեր թէ Պերլինը կը նկատեն ապահով՝ օդանաւային յարձակումներու դէմ, թողունք ցամաքային յարձակումը: Տարիներով կեդրոնը փրուսիական հռչակաւոր իշխանապետութեան, Պերլինի կարեւորութիւնը իբրեւ վարչական կեդրոն անսահման աճեցաւ Նացիներու օրով: Ճետոյ, Պերլինը ահադին արժէք ունի նաեւ իբրեւ ճարտարագործական կեդրոն: Պատերազմի ընթացքին, ամբողջ Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ գերմանական Լեհաստանի գործարանային բանուորութեան մէկ 15րդը համախմբուած էր Պերլինի մէջ:

Գերմանիոյ մայրաքաղաքին ամբողջ բնակչութեան եօթնէն մէկը կը բանէր սպառազինութեանց գործերու մէջ: Գերմանիա իր հրասայլերու արտադրութիւնը կեդրոնացուցած էր սակաւաթիւ գործարաններու մէջ, եւ Պերլին կը գտնուին այդ հաստատութեանց ամենամեծերէն երեքը: Այնտեղ կը պատրաստուէին նաեւ սպառազինութիւնները, քիմիական նիւթերը, պայթուցիկները, օդանաւային մեքենաները, օդանաւերը, շոգեշարժ մեքենաները եւն.: Գերմանիոյ չոգեշարժ մեքենաներու երեքէն մէկը Պերլինի մէջ կ'արտադրուէր:

Պերլին բրիտանական օդարշաւին առաջին շառաչիւնը լսեց 1940 օգոստոս 25ին, կիրակի դիշեր մը, Ֆրանսայի անկումէն քանի մը չաբաթ վերջը: Կէօրինկ կը պարծենար թէ գերմանական օդը երբեք պիտի չտեսնէ թշնամի օդարշաւ, թէ գերման քաղաք մը երբեք պիտի չզգայ թշնամի ռումբերուն ցնցումը: Պատերազմի առաջին տարին չէր լրացած, երբ Լուրն ինկաւ այս լաւատեսութիւնը: Ամիսներ առաջ անգլիական օդանաւերը թռուցիկներ ձգած էին Պերլինի կեդրոնը, թէ քարոզչական նպատակով եւ թէ օդաչուները վարժեցնելու համար: Բայց բուն օդարշաւը տեղի ունեցաւ 1940 օգոստոս 25ին: Այնուհետեւ յաճախադէպ դարձաւ: Մայրաքաղաքը դարնուեցաւ հինդ անդամ, ինը օրուան մէջ: 1940 Հոկտ. 8ին չորս ժամ տեւեց օդարշաւը, Նոյեմբեր 1ին՝ երկու անդամ դիշերանց: Օդարշաւները չարունակուեցան մինչեւ 1940 դեկտեմբեր, յետոյ ընդհատուեցան 1941 մարտին, այնուհետեւ աւելի սաստկանալու համար մինչեւ այս օրերս:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Յաղթանակներ քաղաք ձեռնասներուն վրայ

Մինչ կարմիր բանակը Պերլին կը մտնէր, միւս դաշնակից բանակներն ալ իրենց կարգին յաջողութիւններ կը չահէին: Այսպէս, փրանսական զօրքը Դանուբն անցնելով 60 քիլոմեթրի վրայ, հասաւ Զուլիցերիոյ սահմանագլուխը, նաեւ գրաւեց Շեռուիկարտը, Ֆրիպուրկը եւ Սիկմարինկէնը (ատեն մը այս քաղաքին մէջ արգելափակուեցաւ Փէթէն, իր չքախումբին հետ): Ֆրանսացիները գրաւեցին նաեւ Լուտվիկսհաֆէնը, Գոնսթանցայի լիճին հիւսիս-արեւմտեան կողմը:

Ամերիկացիները հազիւ 10 քիլոմեթր հեռու են Ռուեւերէն, եւ կը լսեն ռուսական հրասայլերուն ձայնը: Ռուսական եւ դաշնակից բանակներուն միացումը պիտի ծանուցուի հաւաքաբար, բրիտանական, ամերիկեան եւ խորհրդային կառավարութեանց կողմէ, իբրեւ յայտարարութիւն Միացեալ Ազգերու: Դաշնակից սպարապետութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այն լուրը թէ ամերիկացի զօր. Սիմսընի զրահապատ զօրամասերը Փոցտամի չրջականները հասած էին Ապրիլ 13ին, բայց քաշուեցան, իբրեւ հետեւանք Դաշնակիցներու միջեւ կնքուած պայմանագրութեան մը որուն համաձայն Պերլինի գրաւումը վերապահուած էր Ռուսերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԱՐՇԱՒԱՑԻ ԼԵՀԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բարեկամութեան եւ փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր մը կնքեցին քսան տարուան համար, անմիջապէս գործադրելի: Մաոհչալ Սթալին այս առթիւ հաղկերոյթ մը տալով, ըսաւ թէ դաշնագիրը պատմական նշանակութիւն ունի, եւ հարթելով բոլոր թիւրիմացութիւնները, կը վերահաստատէ երկու երկիրներուն հինաւուրց մտերմութիւնը:

ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ ԿԱՆԶՈՒԵՑԱՆ 1940ի, 1941ի եւ 1942ի զօրադասերը, (ծնած 1920 Յունվ. 1էն 1922 Դեկտեմբեր 31): Անոնք որ ամուսնացած են եւ առ նուազն մէկ զաւակ ունին, սկզբունքով պիտի մնանեն յաջորդ զօրագունդին մէջ. բայց եթէ կ'ուզեն, կրնան անմիջապէս մտնել իրենց զօրադասին հետ:

2200 ԹՈՆ ԾԱՒԱԹՈՑ հասած ըլլալով Ամերիկայէն, այսուհետեւ պիտի բարւոքի տեղական գլխեկներուն որակը եւ կարելի պիտի ըլլայ երեք տասնօրեակ բաժնել յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին:

ԵԼԻՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ յայտարարեց թէ մօտերս պիտի բարւոքի ճարպեղէնի բաչխումը, թէ գերման գերիներ պիտի գործածուին հողագործութեան մէջ, թէ բանուորներու բնակարանի վարձքերը ներկայ մակարդակին վրայ պիտի մնան ամբողջ 1945ի ընթացքին եւն.:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՑ, Դաշնակիցները գրաւեցին Պոլոնիան եւ յառաջ կը խաղան սրընթաց: Անգլիական զօրամասեր երեւցած են Սիենսիայի չրջանին մէջ:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ծրարները արտօնուած են այսուհետեւ: Ամէն ամիս կարելի է որոշ քանակութեամբ պիտանի նիւթեր դրկել միեւնոյն անձին եւ միեւնոյն հասցէով: Արդելուած են ուտելիքը, օճառը, դեղերը, սանտրերը, ակռայի վրձինները, դրամը, գոհարեղէնները եւն.:

ՍԱՆ ՖՐԱՆՃԻՍԿՈՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ կը բացուի վաղը, 25 Ապրիլ, մասնակցութեամբ հարիւրաւոր պատուիրակներու: Մոսկուայի ներկայացուցիչը, Մոլոթով, Ուրիչներէն հասած է արդէն: Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները յայտարարեցին թէ « կատարեալ համաձայնութեան յանդած են բոլոր կէտերուն վրայ»:

ՄԻՍ ՉԱՒՑ ԱՑՍ ՇԱԲԹՈՒ, բացի 33 դասակարգէն, որոնք 100 կրամ պիտի ստանան ոսկորով:

ԼՌՈՒԹԻՒՆ

—o—

ՄՄԲ.— Հինգ տարիէ ի վեր չէինք տեսած եգիպտոսի «Ցուսաբեր»ին երեսը: Առջի օր պատահաբար ստացանք 18 օրինակ, Փետրուար 5էն 24: Ինչ մը ուշ, բայց անուշ:

Ստորեւ՝ ամփոփումը շատ երկար խմբագրականի մը, վերի խորագրին տակ·

... « *Ժողովներ, համաժողովներ, հանդիպումներ աշխարհի մեծերուն կողմէ, լուծում գտնելու համար:*

Նախ՝ տապալելու համար թշնամի կործանարար ոյժը· յետոյ՝ հիմերը ձգելու համար վաղուան աշխարհին:

Բոլոր ժողովուրդները կը հետեւին սրտատրոփ՝ կատարուած աշխատանքներուն, ըսուած խօսքերուն, տրուած հաւաստիքներուն:

Եւ խօսք ու խոստում՝ բոլորին, բոլոր փոքր ժողովուրդներուն, որոնք դատ ունին: Բոլորին՝ բացի հայ ժողովուրդէն:

Ինչուչտ, մոռցուած չէ Հայը, ոչ ալ իր գոյութիւնը, ոչ ալ իր դործը:

Կը խօսուի ու կը գրուի Հայու մասին ալ, պաշտօնապէս ու անպաշտօն, դնահատանքներով ու չքանչանքներով, իրաւ ու ստոյդ·— աւելի քան 200000 մարտիկներ արիւն կը թափեն· բազմաթիւ զօրականներ հրաչքներ կը գործեն:

Զոհաբերութիւն, ոգեւորութիւն եւ գովեստ: Ցետո՞յ·

Ցետոյ՝ լռութիւն:

Բայց, Հայը կուտայ ինչ որ ունի· փոքրիկ ժողովուրդ մը եւ փոքրիկ հայրենիք մը, որոնք իրենց գերագոյնը կուտան· տուած են երէկ ու կուտան այսօր, սրտով, հաւատքով ու արիութեամբ· բոլորանուէրը կերպով: Նախորդ պատերազմին՝ հայ հայրենիքը տուաւ այն, զոր ոչ մէկ ուրիշ ժողովուրդ տուած էր·— չուրջ մէկ երրորդը իր թիւին:

Սեղանի վրայ եկաւ Հայ Դատը, արիւնի փըրփուրներուն մէջէն, անոնց վրայ ծփուն:

Այս պատերազմին՝ Հայը տուաւ ու կը շարունակէ տալ ինչ որ հնարաւոր է մարդկօրէն,— իր հայրենիքին մէջ՝ ամբողջ երիտասարդութիւնը· աւելի՛ն, ըստ վաւերական տեղեկութիւններու, բովանդակ այր բնակչութիւնը, պատանիներէն սկսած: Կեանքով, ինչքով ու արիւնով:

Արտասահմանի մէջ, նոյն ժողովուրդի միւս կէսը կ'ընծայէ իր օժանդակութիւնը, հազար ձեւով· կուտայ իր երիտասարդութիւնը՝ ուր որ հնարաւոր է· այլուր իր բազուկը, իր հանճարը, ոգին, տնտեսութիւնն ու պատրաստակամութիւնը՝ հասարակաց դատին համար, թշնամիին դէմ, յանուն արդարութեան ու ազատութեան, յանուն խաղաղութեան :

Ամբողջ ազգ մը իր ճակատագիրը, այսօրուան ու վաղուան իր գոյութեամբը, նետած է պայքարի նժարին մէջ եւ կը սպասէ:

Բայց, ոչ մէկ ձայն իր ապագայի մասին:

Մ'ուր է Հայ Դատը, ոչ իսկ սեղանի վրայ, այս պատերազմին:

Տարագիր բազմութիւնները կ'աշխատին խաղաղութեան մէջ, կը զոհեն ու կ'աջակցին, բայց կը մնան դեռ հայրենազուրկ ու թափառական:

Հայրենի հողերը կը մնան ամայի ու աւերակ, բայց ոչ մէկ խօսք հայրենազարձի, ոչ մէկ բառ նախահայրերու հայրենիքին չուրջ:

Լռութիւն:

Լռութիւն հայութեան կողմէ, որ կը տառապի ու կը յուսայ միայն· լռութիւն՝ հարազատ հայրենիքին կողմէ, որ կը պայքարի:

Լռութիւն՝ աշխարհի մեծերուն կողմէ: Ի՛նչ անստուգութիւն եւ ի՛նչ մութ դիշեր:

Պիտի չծագի՞ լոյսը:

Պիտի ծագի՞ արշալոյսը մեզ համար ալ, հակառակ տիրող խաւարին ու քար լռութեան:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսին իղձերը

—o—

ՄՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք Կիլիկիոյ կաթողիկոսին իղձերը՝ իր պաշտօնավարութեան առթիւ: Անուանիկ մնացեալ մասը·—

— «*Մի խաբանութեան պատրաստութեան հետ անհրաժեշտ է, որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանն ունենայ իւր տպարանը շարող եւ արագատիպ մեքենաներով, որպէսզի մեր նիհար եւ ազատուն «Հասկ»ը ոչ միայն աւտքանայ եւ դառնայ ուժեղ բերան եւ գործիք կաթողիկոսարանի քարոզչութեան եւ լուսաւորութեան, այլեւ իւր միաբաններին, դրսեցիների գրական-բանասիրական գործերը տպագրել կարողանայ: Մեր իղձն է որ, Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը եկեղեցական - վարչական կեդրոն լինելուց զատ, դառնայ եւ մշակութային կեդրոն, Երուսաղէմի հետ ձեռք ձեռքի տուած, իբրեւ Հայաժողովուրդի եկեղեցւոյ երկու հաւասարաչխ ամոլները: Այս մտքերին կցւում է, բնականաբար, դիտական պահանջների համեմատ մատենադարան ունենալու խնդիրը· առանց գէնքի զինուոր չկայ, առանց գրքի եւ մատենադարանի դիտական աշխատաւոր: Կաթողիկոսարանի մատենադարանն առ այժմ խեղճ սկզբնաւորութիւն է միայն, որ պէտք է հետզհետէ ընդարձակուի եւ զարգանայ»:*

— « *... Մշակութային այս իղձերի եւ յոյսերի հետ կը կամենայինք կապել եւ մի ուրիշը: Նախընթաց պատերազմը ոչ միայն մի միլիոնի չափ մարդկանց զոհ տարաւ մեզնից, այլեւ կենդանի մնացածներն էլ հողմացրիւ արաւ զանազան երկիրներ, արմատախիլ անելով հայ աւանդութիւնը, բարքառը, բանահիւսութիւնը, երգը... իւր անեցողութեան բնական հողից, մեր ազգագրական մշակոյթի գանձերը, որոնք հիմքն են եւ աղբիւրը ազգային արուեստի եւ գրականութեան եւ լեզուի զարգացման: Հայաստանի կառավարութիւնը սկսել է հետամուտ լինել նրանց հաւաքման եւ հրատարակութեան: Բայց Սփիւռքի հայութեան մէջ եւս դեռ կան ուշադրութեան արժանի մնացորդներ, մանաւանդ Արեւելքի գաղութների մէջ: Մեր իղձն է ունենալ մի լաւ ձայնահաւաք մեքենայ հազարաւոր սկաւառակներով, որպէսզի այդ ուղղութեամբ հարկաւոր աշխատանքն սկսուի, հաւաքելով մեր հին շարականները ու մեղեդիները, ժողովրդական երգերը, բանահիւսութեան մնացորդները որպէս աւտղ, որ ապագայի կոմիտասը կամ Աճառեանը օգտագործել եւ մշակել կարողանան»:*

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ պաշտօնաթերթը, էջմիածին կը ծանուցանէ թէ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը արտօնած է էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանին բացումը:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՑ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ձեռնարկած է հրատարակելու «Հայ դպրոցի պատմութիւնը», զոր պատրաստած է ծանօթ բանասէրը Պ. Արշակ Ալպօյաճեան: Այս կարեւոր գործը կը բաղկանայ հազար էջերէ, եւ բացառիկ արժէք պիտի ունենայ, որովհետեւ «անոր մէջ ամփոփուած եւ դասաւորուած են ամէն ժամանակներու մէջ, ամէն մատենադիրներու կողմէ հայ դպրոցի մասին գրուածները, եւ առաջին անգամ ըլլալով այսքան ամբողջականօրէն պատմական դատաստանի ենթարկուած է ինչ որ կը կոչուի հայկական կըրթութիւն, հայ մանկավարժութիւն»:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ գրուած նամակէ մը կ'իմանանք թէ ողբացեալ Մանուկ Աւետեանի կինը, Տիկին Էլիզ, այժմ կը շարունակէ «Ազդարար»ը: Կ· Սասունին մէկ տարիէ ի վեր կը հրատարակէ «Ազդակ» շաբաթաթերթը, կից օրաթերթին: Ճեմարանի չրջանաւարտները կը հրատարակեն «Ակօս» երկամսեայ հանդէսը, 128 էջ: Արդէն հրատարակուած են վեց հատորներ: Այս չարքին մէջ տպուեցաւ եւ առանձին դիրքով լոյս տեսաւ Լ· Շանթի «Հոդիները ծարաւ են» վէպը: Այժմ կը հրատարակուի Ն· Աղբալեանի «Հայ գրականութեան պատմութիւնը», նաեւ Գ· Գիւզալեանի «Ուրուագիծ Հայոց հին պատմութեան», որ պիտի ըլլայ մօտ 400 էջ, միայն հին չրջանը: Գիւզալեան հրատարակած է նաեւ դրքոյկ մը, «Ն· Աղոնցը որպէս պատմաբան»: Կիլիկիոյ նորընտիր կաթողիկոսը մեծ յոյս կը ներչնչէ օդնելու նաեւ գրական - հրատարակչական գործին:

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ԹԱԹԱՐԵԱՆ իր սիրասուն զաւակին՝ ԲԱՐՍԵՂԻ (պատերազմի ընթացքին մեռած Պէյրութ) անթառամ յիշատակին հազար ֆր· կը նուիրէ Ց· Հ· Կապոյտ Ծաչի Շրջ· վարչութեան, իր կրթական ձեռնարկներուն յատկացնելու համար:

ՏԱՐԵԳԻՐՔ գրականութեան եւ արուեստներու

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ Է Բ· ՀԱՏՈՐԸ

Ի մարագրութեամբ Հ· ԲԱԼԼՈՒԵԱՆԻ

352 *մեծադիր էջերով պատկերազարդ հատոր մը, որուն աշխատակցած են բազմաթիւ ծանօթ դրողներ: Գին 300 ֆր·, չքեղ թուղթի վրայ՝ 1000 ֆրանք: Դիմել՝* **43, Rue Richer, Paris (9)**:

ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԱԿԴ.— ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հին բաժանորդներէն *անոնք որ դեռ չեն վճարած իրենց բաժնեդինը, պէտք է փութացնեն մինչեւ Ապրիլ* **30**, *այլապէս պիտի ստիպուինք դադրեցնել:* (*Շատեր հինէն ալ պարտք ունին*):

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տարեկան **750**, վեցամսեայ **400**, եռամսեայ **200** ֆրանք:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԷ զատ, խմբագիրը այցելու կ'ընդունի միայն կէս օրէ վերջ:

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀՈԳԵՐԸ ԳՐԱԻՄԱՆ ԾՐՋԱՆԻՆ

—o—

ՄԱՐՍԷԼ.— *Իբրեւ հետեւանք 1940 Ցունիսի պարտութեան եւ կնքուած ամօթալի զինադադարին, երկիրը բաժնուած էր երկու տարբեր գօտիներու*.— Գրաւեալ եւ «ազատ»: *Մարսէյլը մինչեւ 1942 Նոյեմբեր ամիսը կը գտնուէր «ազատ» գօտիին մէջ:*

1942 Նոյեմբեր 12ին, *գերման բանակը՝ պատրուակ բռնելով դաշնակից ուժերու ցամաքահանումը Հիւսիսային Ափրիկէ՝ եկաւ եւ գրաւեց նաեւ հարաւային Ֆրանսան: Քանի մը օր վերջը կը կատարուէր Ֆրանսական փոքրաթիւ ուժերուն — Զինադադարի բանակին — զօրացրումը, գերման վերին հրամանատարութեան հրահանգով:*

Հաստատուելէն քիչ վերջ, գերման գաղտնի ոստիկանութիւնը — Կեստափօն — կը ձեռնարկէր պրպտումներու իր որսկան բարակներուն միջոցաւ՝ զանազան ուղղութեամբ: Պէտք է ըսել՝ ի պատիւ մեր ժողովուրդին որ՝ խայծերէն հրապուրուելով ծուղակը չինկաւ:

Գրաւման բանակի առաջին գործերէն մէկը եղաւ հին քաղաքամասի պարպումը եւ քանդումը՝ «զինուորական նպատակներով»: Բնակիչները հրաման ստացան 24 ժամէն հեռանալ իրենց տուներէն դրեթէ բոլորովին ձեռնունայն, լքելով ամբողջութեամբ իրենց գոյքերն ու կարասիները: Անոնք որ կրցան անմիջապէս տեղ մը ճարել՝ հեռացան, բայց մնացեալ մեծամասնութիւնը տարուեցաւ Ֆրէժիւս՝ կեդրոնացման կայանները, ուրկէ՝ անհրաժեշտ դտումները կատարելէ վերջ, չատեր քշուեցաւ դէպի Գերմանիա: Այս թաղամասը բանուկ առեւտրական չուկայ մը ըլլալով, մեր հայրենակիցներէն չատեր ենթարկուեցան նիւթական մեծ վնասներու:

Գերման ճարտարագործութեան բանուորական ուժ հասցնելու նպատակով՝ կազմակերպուեցաւ իրաւական տեղահանութիւն մը, որ սկզբնական չրջանին «կամաւոր» ըլլալով սպասուած արդիւնքը չտուաւ, որով ստիպուեցան «պարտաւորիչ» դարձնել եւ անխնայ քշել բոլորը: Ցաւէտ անմոռանալի ւիտի մնան կազմակերպուած աւտոբուսները (ռաֆլ) որոնք ահուսարսափի կը մատնէին խաղաղ բնակչութիւնը: Սովորական երեւոյթ դարձած էր տեսնել արհեստաւորներ եւ առեւտրականներ որ բանուորական հագուստ հագած, հողային աշխատանք կը կատարէին: Բռնի աշխատցնելը իր սաստկութեան գագաթնակէտին հասաւ 1944 Մարտին եւ Ապրիլին: Գերմանական ծառայութեան մէջ գտնուող պաշտօնեաներ կոչնադրով մը կը ներկայանային ենթակային եւ եթէ գտնէին, անմիջապէս կը տանէին Ռիւ Օնօրա, անկից ալ Գերմանիա ղրկելու համար: Շատեր դժբախտաբար ենթարկուեցան այս բախտին եւ այսօր իրենց չգործած մեղքերը կը քաւեն աքսորի դժոխքին մէջ: Բարեբախտաբար սակաւաթիւ վերադարձողներ կան արդէն:

Պատերազմի թոհ ու բոհին մէջ՝ Մարսէյլն ալ հատոյցն իր տուրքը: Մայիս 27ի ռմբակոծութեան հետեւանքով մեռան բազական թիւով Հայեր, ոմանք ալ անպատսպար մնացին կորսնցնելով ամէն ինչ: Իշխանութիւնները աշխատեցան պատսպարել աղէտեալները, բայց բնակարանի տագնապը չատ մեծ ըլլալով, կարելի չեղաւ բոլոր պահանջները բաւարարել: Մարդկային կորուստներ ունեցանք նաեւ Ազատագրութեան չրջանին, չհաչուելով բնական մահով մեռածները: Ամէն պարագայի մէջ գաղութը համեմատաբար նուազագոյն կորուստով ազատեցաւ: Այժմ կեանքը իր բնականոն վիճակը վերագտած է եւ մեր հայրենակիցները սկսած են իրենց սովորական գործերով զբաղիլ:

Ազգ· Մարմիններէն կը գործեն, Ազգ· Կեդր· Վարչութիւնը, Փրատոյի եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը, Թաղական խորհուրդները, Հայ Ազգ· Ճակատը, Կ· Ծաչը, Աղքատախնամը, Մարզականներէն Հ· Մ· Ը· Մ·ը, Հայ Աբիւնները, Արեւնուչները եւ «Նորք» մարզականը: Ե· Հ· Միութիւնը: Մշակութային կեանքը մեռած է: Ոչ մէկ ազգ· գրական ձեռնարկ:

Այս ընդհանուր ամայութեան մէջ, միակ մխիթարական կէտը՝ «Ցառաջ»ի վերհրատարակութիւնն է որ մեծ խանդավառութիւն առաջ բերաւ ժողովրդական խաւերուն մէջ: Եղան սրտառուչ դէպքեր որոնց մասին զանց կ'առնեմ գրել:

Թղթակից

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՑՔ

Ուսանողներու Տան Օգնութեան մարմնին կողմէ, Շաբաթ, Ապրիլ 28, ժամը 3էն սկսեալ, Salle Jean Goujon: *Տոմսերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, այժմէն ապահովել Ա.Ճ.Մ.Ի.ան Ճաչարանէն, 12 Rue Cadet:*

Կ' ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը մնայուն աշխատանքի համար տան մը մէջ, ուր երկու հոգի եւ փոքրիկ մը կան: Դիմել՝ ԴԱՒԻԹԵԱՆ, **10, Rue Rougemont, Paris: Tél· Pro· 93-84:**

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 25 Avril 1945 Չորեքշաբթի 25 Ապրիլ

ԺԱ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4386-Նոր շրջան թիւ 15 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՒԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱԽԵԼԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻ...

—o—

Ի՛նչ կազդուրիչ եւ չէն խորհրդածութեանց դուռ կը բանան ամերիկահայ զինուորները, ամէն անգամ որ հանդիպում կ'ունենաք: Ամէն անգամ որ կը տեսնէք այդ առոյգ, վառվռուն երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները — յաճախ պատանիները:

Անոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ զաւակները կամ թոռներն են Թուրքիայէն Ամերիկա դաղթած անհամար հայրենակիցներու: Ընդհանրապէս ծնած Ամերիկա, բոլորն ալ ընտիր դաստիարակութիւն, բարձրագոյն կրթութիւն ստացած, փայլուն վկայականներով:

Պատերազմի պատահասը պատճառ եղած է որ ձգեն դպրոցը կամ ասպարէզը, եւ ովկիանոսը կտրեն, մասնակցելու համար Եւրոպայի պատերազմին: (Հազարաւորներ ալ՝ Ծայր· Արեւելքի մէջ): Բոլորն ալ զինուոր իրենց զօրադասերուն հետ, մօրը մէկ հատիկն ըլլան թէ քանի մը եղբայրներ կամ քոյրեր:

Մեծ մասով գիտեն թերեւս հայերէն մը (չատեր՝ թուրքերէն ալ...): Անչուշտ ամերիկեան չեզոտըն է որ կը տիրապետէ ամէնուն վրայ: Բայց եւ այնպէս, կը խանդաղատիս, երբ հայերէն կը պատասխանեն անդլիերէն հարցումիդ:

Ո՜ւր սորված են: Ի՞նչպէս են սորված, քանի որ Ամերիկան ալ համայնակուլ ծով մըն է, ինչպէս Ֆրանսան: Նոյն ձուլարանը եւ նոյնիսկ ձուլարանը:

Նշանակալից են պատասխանները.— Դպրոց դացինք: — Հայրիկը մայրիկը սորվեցուցին: Եւ կամ — ինքնաշխատութեամբ սորվեցանք:

Դժբախտաբար չատերը միայն խօսիլ գիտեն, եւ ոչ կարդալ - գրել: Եւ ատոր համար ալ կը ցաւին: Իսկ անոնք որ թէ խօսիլ եւ թէ կարդալ-գրել գիտեն, սրտաբուխ հպարտութեամբ մը կ'աւետեն թէ մայրենի լեզուով կը թղթակցին հայրիկին եւ մայրիկին հետ: Մինչեւ անգամ պզտիկ թղթակցութիւններ կը գրեն իրենց սիրած թերթին::

Անցեալ օր այդ կարիճներէն մէկուն հետ մը տերմացած ըլլալով, հարցուցինք թէ ի՛նչպէս այսքան վարժ հայերէն սորվեցաւ:

— Հայրիկին աւելով: Եթէ անհոգութիւն ընէի մայրենի լեզուն սորվելու համար, աւելը կ'իջնէր կռնակիս...

Ամբողջ պատմութիւն մը՝ այս խոստովանութիւնը: Ե՛ւ ուրախ Ե՛ւ տխուր:

Ուրախ՝ անոր համար որ տղան հայերէն գրել-կարդալ գիտէ: Տխուր, որովհետեւ հայրիկը հարկադրուեր է աւելը օգնութեան կանչել, այդքանը սորվեցնելու համար...

Անկասկած ուրիշ հայրիկներ եւ մայրիկներ աւելն ալ բաւական չեն համարած, ամէն գնով ապահովելու համար սերունդին փրկութիւնը:

Մեր անփոխարինելի Զաւարեանն ալ իր հօրեղբօր մէկ ապտակին չէ՞ր պարտեր իր հայերէն գիտնալը, իր իսկ խոստովանութեամբ...

Եւ բնազդաբար մեր աչքին առջեւ կուգան այն հազարաւորները, մանչ եւ աղջիկ, որ կը յածին մեր չուրջը, այս ափերուն վրայ:

Տարեկից, մեծ մասով այստեղ ծնած, նոյնպէս առոյգ եւ չէն, անոնք ալ կը ներկայացնեն պատկեր մը որ ե՛ւ սփոփանք է ե՛ւ տառապանք:

Դուք ամէն օր կը տեսնէք զանոնք: Ձեր ճամբուն վրայ: Տուներու մէջ: Ժամուն դուռը կամ հանդէսներու ատեն: Կը տեսնէք եւ կը հրճուիք որ վերջապէս եւրոպականացած սերունդ մը հասեր է, բարձրագոյն կրթութեամբ, կենցաղագէտ, ընդհանրապէս հաւասարէ հաւասար՝ իրենց տեղացի տարեկիցներուն հետ:

Եւ սակայն, ձեր սիրտը կը ճմլուի յանկարծ, երբ կը լսէք իրենց խօսակցութիւնը: Երկու հոգի կամ ամբողջ խումբ մը իրարու հետ: Նոյնիսկ երկու եղբայր կամ քոյր: Խօսակցութիւն՝ ֆրանսերէն: Կամ ո՛ր եւ է լեզուով, բացի հայերէնէն: Մինչեւ անգամ դասախօսութեանց ատեն: Երբ իրենք են որ պիտի խօսին կամ գրեն հայկական նիւթի մը մասին:

Դեռ չսպառեցինք նիւթը, բայց հարցումը ինքնին կուգայ·

— Մե՞նք ալ օգնութեան կանչէինք աւելը...

Թող չվշտանան մեր տղաքը: Մոր կսկիծ մըն է որ գրել կուտայ այս տողերը: Կսկիծ՝ նախատելով այն ապաշան որ կը սպառնայ իրենց: Եւ հայրենիքին:

Ի՞նչ օգուտ իրենց ամբարած պաշարէն, եթէ պիտի սպիտակուինք աւելով խօսիլ:

Շ.

Քարերը պիտի աղաղակեն..

—o—

Անցեալ կիրակի, Փարիզի եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ, 1915 Ապրիլեան զոհերու յիշատակին: Այս առթիւ երգուեցաւ Կոմիտաս վարդապետի բազմաձայն պատարագը, ղեկավարութեամբ Պ· Նշան Սերոյեանի: Երգեհոնով կ'ընկերանար Պ· Ա· Պարթեւեան:

Օրուան պատարագիչը, Արսէն Ա· քահանայ Սիմէոնեանց, յուզիչ քարոզ մը խօսեցաւ, հետեւեալ բնաբանով·— «Զի օրն այն Տեառն Աստուծոյ մերոյ օր վրէժխնդրութեան է, առնել վրէժ ի թշնամեաց իւրոց»:

— Երեմիա մարգարէի այս վրէժը մե՛նք չենք խնդրում: Սա պահանջում են մեր միլիոնաւոր նահատակները իրենց դերեզմաններից··· Եւ եթէ նոքա լռեն՝ կ'աղաղակեն այն քարերը որ ցրուած են Տաճկահայաստանի ամէն մի դիւղից եւ քաղաքից մինչեւ Տէր Զօրը, Դամասկոսը, Հալէպը եւ այլ աքսորավայրերը Հայութեան:

Մէկ միլիոն զոհ··· Երկու բառ, որը մի ամբողջական պատմութիւն է, աւելի ստուար՝ քան ընդհանուր աղդերու պատմութիւնը ··· Երկու բառ, որն իր մէջ կը խտացնէ զարհուրանքի, նախճիրի եւ զուլումի ամէնէն եղեռնական մի պատմութիւն··· Տէր Զօրը մի հսկայ եւ ահաւոր կառափնարան, որտեղ խաչ բարձրացաւ եւ կախուեց մի ամբողջ աղդութիւն··· Դրախտն հայրենի փոխակերպուած տանջարան դժոխքի, ուր կը տանջուէին բիւր-բիւրաւոր Հայեր:

Արցունք եւ արիւն··· Ցամաքում չէր նրանց ակունքը, կը հոսէր յորդառատ: Այլեւս չէք լսի կարկաչն առուակին, արիւն եւ արցունքն է առու եւ ոչ էլ երգը գարնան սոխակին, բուեր կան ողբերգ··· Սգաւոր են, սուգ ու չիւան ամէն տուն ··· Ահա ձեզ Հայաստանի եւ Հայութեան պատկերը 1915 թուին, եղեռնի սեւ տարին···

Այսօր 1945 թիւն է: 30 տարի յետոյ··· Հայութեան մի խոշոր զանգուածն անտէրունչ, անհայրենիք, օտար երկնքին ապաւինած, զուրկ հայրենի օջախից եւ վաթանից, տառապում է Համարեա թէ դերութեան մէջ, իսկ դերութեան չըղթաները, լինին նոքա պողպատեայ, թէ ոսկեայ՝ չղթայ են դերութեան··· Ահա թէ ինչու Հայութեան այդ խոշոր զանգուածը տոչորուած է Հայրենիքի կարօտից եւ սիրուց, եւ իւր աչքերն յառած ունէ դէպի այժմեան Խորհրդային Հայաստանը եւ Տաճկա-Հայաստանում թողած իր անտէր-անտիրական վաթանը: Եւ այդ վաթանի հողն ու ջուրը սուրբ են ու նուիրական մեզ համար ոչ միայն այն պատճառով, որ այնտեղ են ծնուել ու անուել մեր խնկելի նախնիք, այլեւ որովհետեւ այդ հողի ամէն կանգունը ողողուած է մեր նախնեաց Ս· արիւնով, ցօղուած մեր մայրերի ու քոյրերի արցունքով, պարարտացած մեր հայրերի ու պապերի ճակատի քրտինքով··· Ահա թէ ինչու Հայաստանի հողն ու ջուրը, օդը եւ բնութիւնը ոչ ոք վայելել չի կարող, բացի հայ ազգից եւ հայ ժողովրդից···· Սա քաջ պիտի գիտնան թէ մեր բարեկամները եւ թէ մանաւանդ թշնամիները:

Ահա թէ ինչու մինչեւ այսօր մեր դիւղերը ու քաղաքները Ալաշկերտի, Վասպուրականի, Մշոյ, Բիթլիսի եւ Կարսի չրջաններում թափուր են եւ անմարդաբնակ: Տաճիկ ժողովուրդն այն համոզումն ու հաւատն ունէ, թէ այդ աւերակների վրայ չրջում են, դեղերում մեր անմեղ նահատակների ոգիները, Հայութեան ազնիւ զաւակների ուրուականները եւ այդ վայրերում բնակութեան հաստատողներն երբեք խաղաղ ու երջանիկ կեանք չեն ունենալու···

Եւ յիրաւի մենք բոլորս կարդացել ենք, թէ 1915 թուից յետոյ քանի - քանի անդամ Տաճկաց Հայաստանի դեաերն ելել են իրենց հոսանքներից ու հեղեղել մեր դաշտերն ու ձորերը, ինչպիսի աւեր երկրաչարժեր են տեղի ունեցել ու աւերի եւ կործանման ենթարկել Տաճկաստանի Հայ դիւղերն ու քաղաքները··· Դա հայ անմեղ նահատակներու, մեր հրեշտակիկ մանուկներու արդար բողոքի ձայնն է դէպի երկինք, դէպի Բարձրեալի Աթոռը մարդկութեան սեւ ապիրատութեան եւ ստոր անիրաւութեան դէմ, դէպի մի հէդ և թշուառ ժողովուրդ··· եւ Տէր Աստուածը պիտի լսէ մեր նահատակներու մրմունջը, մեր անմեղներու աղօթքը եւ մեզ պիտի վերադարձնէ մեր Սրբազան Հայրենիքը, մեր սուրբ վաթանը:

Ասում են Սիամանթօն, Ռաժակը, Զոհրապը, Վարուժանը, Ակնունին, Վարդգէսը, Սեւակը, Տաղաւարեանը եւ այլ հրաչուչ յեղափոխականներ եւ հայրենասէրներ, Տաճկահայութեան ուղեղն ու միտքը ներկայացնող այդ ազնիւ հոգիները Այաչի բանտին մէջ մահուան մեծ անդունդի առջեւ խընդրում էին իրենց ընկերացող քահանայից «պատարագի» արարողութիւնից երգել, որովհետեւ զգում էին քիչ յետոյ իրենք եւս որպէս ողջակէզ պիտի պատարագուէին, մատաղ լինէին Հայրենիքի Ս· Սեղանի վրայ··· Մեր Հայրենիքը, հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանեայց Ս· Եկեղեցին երբեք չեն մոռանայ նրանց ողջակէզն ու պատարագը:

Ապագայ Ազգային - եկեղեցական ժողովը 1915 — Ապրիլ ամսուայ 24-ը պիտի յայտարարէ Ազգային - եկեղեցական սուգի օր եւ բոլոր այդ նահատակներին, որոնք յանուն իրենց Հայրենիքի, Ազգի եւ քրիստոնէական Ս· հաւատի նահատակուեցան՝ սրբոց դասը դասէ:

Նահատակների արիւնն ազատութիւն է բերում··· մեր սուրբ նահատակների սուրբ արիւնը Տաճկաց Հայաստանի ազատութիւն պիտի բերէ մեզ: Սա պիտի լինի մեր խորունկ հաւատը եւ անդրդուելի համոզմունքն ու յոյսը: Սա հայ ժողովրդի սրբազան իրաւունքն է եւ Արդարութեան ճշմարիտ ձայնը, որ գնել է նա իր որդւոց արիւնով··· Հայաստանը կամ Հայուն, կամ ոչ մէկուն··· »

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԿՕՏՂԻ ԿՈՒԻՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

—o—

Հիթլէրի ուսահատական կոչը

Երէկ մանրամասնօրէն նկարագրած էինք կարմիր բանակին Պերլին մուտքը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր: Այս առթիւ մարէչալ Սթալին խզելով լռութիւնը, հրատարակեց պաշտօնական օրակարգը, ուղղուած մարէչալ Ժուկովի (հրամանատար Սպիտակ Ռուսիոյ Ա· բանակին): Զեկոյցը կ'ըսէր թէ բանակը Պերլին մտաւ, ջախջախելէ վերջ դերմանական պաշտպանութեան դիծերը, եւ դրաւեց Փանքաուի Օրանիէնպուրկի, Բէօփէնիկի եւ Ֆրիտրիխշֆէլտէի չրջանները: «Այս Ա· բանակը յարձակողականի ձեռնարկելով Օտէրի արեւմտեան ափերուն վրայ հաստատուած կամրջագլուխներէն, աջակցութեամբ հրետանիի եւ օդանաւային հզօր ուժերու, ճեղքեց ուժեղապէս ամրացուած դիծերը եւ յառաջ խաղաց 60 — 100 քիլոմեթր » եւն.: Միւս կողմէ դերման անթելը կը հաղորդէր թէ խորհրդային հրասայլերը մտած են Պերլինի Թէլթաու, Լիխթէրչֆէլտէ եւ Մարիէնտորֆ չրջանները: Անթելը կ'աւելցնէր թէ դերման բանակին դրասենեակի պաշտօնեաները կը մասնակցին ճակատամարտին եւ թէ «այժմ ամէն տրամադրելի մարդ կը կռուի», թէ թշնամի զօրաւոր ուժեր Մեծն Պերլինի հարաւ - արեւմուտքէն յառաջ կը խաղան դէպի արեւմուտք եւ հիւս· արեւմուտք: Միեւնոյն ատեն խորհրդային բանակի ուրիչ թեւ մը կը յառաջանար Պերլինի հիւսիսակողմէն:

Դրաւեալ չրջաններէն Օրանիէնպուրկը Գերմանիոյ ամէնէն նշանաւոր արդելարաններէն մէկուն կեդրոնն է: Ամերիկեան անթելը կը ծանուցանէ թէ ճերմակ դրօշներ կ'երեւան Պերլինի կեդրոնին մէջ: Մարէչալ Կոնիեւի բանակն ալ Պերլին մտած է հարաւէն, ինչպէս կը ծանուցանէր Սթալինի երկրորդ օրակարգը: Գերման զաղտնի անթելը կը ծանուցանէ թէ Ռուսերը արդէն դրաւած են Պերլինի կէսը: Կ'ըսուի թէ անհետացած է Պերլինի ամրութեանց հրամանատարը, որ Տոքթ· Կէօպէլսի մտերիմ բարեկամն էր: Մայրաքաղաքը բոցերու մէջ է:

ԴՐԱՒՈՒՄ՝ ՓՈՂՈՑԻ ՓՈՂՈՑ

Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, Հիթլէր անձամբ կը հրամայէ գերման «անձնասպանութեան վաշտերուն» որ կը կռուին Պերլինի պատնէշներուն մէջ, Սթալինկրատի հերոսներուն դէմ: (Այս ռազմիկները մանաւանդ են փողոցային կռիւներու միկները): Ռուսերը իրարուետեւէ կը մաքրեն գերման ամրոցները քարուքանդ չէնքերու աւերակներուն վարուժանը, Ակնունին, Վարդգէսը, Սեւակը, Տաղաւարեանը եւ այլ հրաչուչ յեղափոխականներ եւ հայրենասէրներ, Տաճկահայութեան ուղեղն ու միտքը ներկայացնող այդ ազնիւ հոգիները Այաչի բանտին մէջ մահուան մեծ անդունդի առջեւ խընդրում էին իրենց ընկերացող քահանայից «պատարագի» արարողութիւնից երգել, որովհետեւ զգում էին քիչ յետոյ իրենք եւս որպէս ողջակէզ պիտի պատարագուէին, մատաղ լինէին Հայրենիքի Ս· Սեղանի վրայ··· Մեր Հայրենիքը, հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանեայց Ս· Եկեղեցին երբեք չեն մոռանայ նրանց ողջակէզն ու պատարագը:

Ապագայ Ազգային - եկեղեցական ժողովը 1915 — Ապրիլ ամսուայ 24-ը պիտի յայտարարէ Ազգային - եկեղեցական սուգի օր եւ բոլոր այդ նահատակներին, որոնք յանուն իրենց Հայրենիքի, Ազգի եւ քրիստոնէական Ս· հաւատի նահատակուեցան՝ սրբոց դասը դասէ:

Նահատակների արիւնն ազատութիւն է բերում··· մեր սուրբ նահատակների սուրբ արիւնը Տաճկաց Հայաստանի ազատութիւն պիտի բերէ մեզ: Սա պիտի լինի մեր խորունկ հաւատը եւ անդրդուելի համոզմունքն ու յոյսը: Սա հայ ժողովրդի սրբազան իրաւունքն է եւ Արդարութեան ճշմարիտ ձայնը, որ գնել է նա իր որդւոց արիւնով··· Հայաստանը կամ Հայուն, կամ ոչ մէկուն··· »

ծին չափ չուտ ջախջախելու համար դիմադրութիւնը: Կռիւը կը չարունակուի կատաղօրէն եւ արիւնահեղ եւ ամէն պատճառ կայ հաւատալու թէ Ռուսերը հաստատուելէս կը տիրապետեն կացութեան եւ ճակատամարտին յաղողութիւնը ապահովուած է, բայց մինչեւ որ խորհրդային պաշտօնական զեկոյցը ներկայացնէ յաղողութեանց ճշգրիտ պատկերը մայրաքաղաքին մէջ, դժուար է ըսել թէ Պերլինի անկումը օրերո՞ւ խնդիր պիտի ըլլայ թէ շաբաթներու»:

ՀԻԹԼԷՐ ՊԻՏԻ ՄՆԱՑ ԵՒ ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻ...

Գերմանական անթելը կը ծանուցանէ թէ Հիթլէրը վճռած է Պերլին մնալ եւ չարունակել կռիւը: Բայց Հիթլէրը ինքը չէր որ խօսեցաւ, կ'ըսեն թերթերը, այլ կէօպէլսի մէկ կոչն էր որ լսուեցաւ եւ որ կ'ըսէր·

— « Երկու դիրքեր կան զոր չեմք կրնար լքել, — Պերլին եւ Փրակա, որոնց դէմ այժմ կը խոյանայ բոլշեւիկութիւնը: Եթէ բոլշեւիկները յաջողին գրաւել Պերլինը — եւ այս կ'ըսենք այնպիսի ատեն մը երբ կռիւի գլխաւոր դիծը կը դտնուի բուն իսկ մայրաքաղաքին մէջ — եւ եթէ նուաճէ Փրական, այլեւս Եւրոպա չի մնար: Օրուան այս ժամուն, եւ մանաւանդ այսօր, պէտք է ապացուցանենք մեր արժանիքը եւ երբեք չմոռնանք ճակատագրին կողմէ մեզի յանձնուած պարտականութիւնը: Ահա թէ ինչո՛ւ Առաջնորդը Պերլին մնացած է, անմիջապէս մօտը ճակատի դծին, որ ոչ միայն զինուորական, այլեւ քաղաքական հանդամանք ունի: Ուստի Պերլինէն Առաջնորդը չարժման մէջ դրած է Գերմանիոյ բոլոր զինուորական ուժերը, անմիջապէս ճակատելու համար բոլշեւիկներուն դէմ: Այս պարագան կը ծանուցանենք գերման ժողովուրդին եւ կ'ըսենք ամբողջ աշխարհի: Կ'ըսենք նաեւ իբրեւ պարտուպատշաճ պատասխան այն նենգաւոր միջոցներուն որոնցմով բոլշեւիկները կը կռուին մեզի դէմ»: (Կը թուի թէ այս վերջին բացատրութեամբ կ'ակնարկէ այն օտար բանուորներուն որոնք ըմբոստացած եւ կարմիր բանակին միացած են, ինչպէս դրած էինք):

*** Գերման գերի մը յայտարարած է թէ հրաւային չրջանին մէջ բանակը զենքերը վար պիտի դնէ գանգուածօրէն, հինգշաբթի օր: Այս որոշումը տրուած է եղեր մէկ չաբաթ առաջ, եւ յետաձգեր են, որպէսզի ժամանակ ունենան բոլոր զօրամասերուն լուր տալու: (ՏԷյլի ՄԷյլ):

*** Ռիւթէր Գերմանիոյ «Մարզադայլերու» անթելէն իմացեր է թէ գերման քաղաքացիներ կրակ բացած են Պերլինը պաշտպանող զինուորներուն դէմ: Անթելը կ'ըսէր — «Պերլինի հիւսիսային արուարձաններուն մէջ, ուր մտած էին բոլշեւիկները, հակընկերային տարրեր կրակ բացին գերման զինուորներուն վրայ: Մարզադայլերու հրամանատարը դէպքին վայրը դնաց, չրջապատեց չարք մը չէնքեր որոնցմէ արձակուած էին գնդակները, դուրս հանեց սինլգորները ինչպէս եւ միւս բնակիչները, գետին փռեց զանոնք տեղին վրայ, քաղմութեան աչքին առջեւ, եւ սալայատակներուն վրայ ձգեց դիակները: Ցետոյ մարզադայլերը պայթեցուցին բոլոր չէնքերը»:

ԴԷՊԻ ՄԻՒՆԻՒ ԵՒ ՊՐԻՄԻՆ

Անգլ· բանակը ընդհանուր յարձակողականի մը ձեռնարկեց Պրէմէնի դէմ: Հարիւրաւոր ռմբաձիգ օդանաւեր կը մասնակցին յարձակման, իսկ հրետանին հարիւրաւոր ռումբեր կը ձգէ քաղաքին մէջ, քարոզչական թռուցիկներով: Ամերիկացի զօր· Փէթըն ալ իր կարգին Միւնիխի վրայ կը քալէ, զրեթէ առանց դիմադրութեան: Գ· բանակը մօտեցած է Ռութիզպոնի, որուն մօտ կը դտնուի Վալհալլան, Գերմանիոյ փառքի տաճարը: Ֆրանսական բանակն ալ կը սպառնայ Միւնիխի, Սիկմարինկէնէն յառաջ խաղալով դէպի արեւելք:

Զինուորական մասնագէտի մը կարծիքով, երբ Ռուսերը եւ Ամերիկացիները միանան Լայփցիկի եւ Տրէզտէնի միջեւ, գերման բանակը երկու անհաւասար մասերու պիտի բաժնուի, հարաւային չրջանի կամ «Հիթլէրի միջնաբերդ»ի բանակին հետ որ հաւանաբար երեք անգամ աւելի զօրաւոր է քան հիւսիսային բանակը: Երբ միացումը տեղի ունենայ — եթէ արդէն չէ եղած — այն ատեն գերմանական 140 զօրաբաժիններ պիտի մնան, պաշտպանելու համար Պավարիան եւ արեւմտեան Զեխոսլովաքիան, որոնք կը համարուին Հիթլէրի վերջին միջնաբերդը:

ՉՐՔՈՒԼ, ՍԹԱԼԻՆ ԵՒ Մ· Նահանգներու նախագահը հաւաքարար ազդարարութիւն մը ուղղեցին բոլոր գերման հրամանատարներուն եւ ցամաքային, օդանաւային եւ ծովային ձեռնհաս իշխանութեանց, ըսելով թէ անձնապէս պատասխանատու պիտի համարուին, գերիներու, քաղաքական կալանաւորներու կամ ազատրականներու ապահովութեան համար: Ո՛վ որ դէշ վարուի անոնց հետ, չարաչար պիտի պատժուի:

33000 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐԻՆԵՐ (սկաուտ) կիրակի օր թափոր մը կազմեցին Շան ղ'Էլիզէի պողոտաներուն վրայ, յետոյ հաւաքուեցան Քոնքորտի հրապարակը, ուր Լէյտի Պ· Փաուըլ ողջունեց բոլորը: Ներկայ էին զօր· Քէօնիգ, նախարարներ, դեսպաններ: Թափորին կը մասնակցէին նաեւ մօտ 50 հայ արիները, եռագոյն դրօշով:

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՏԱՌԱՊԱՆՔՆԵՐԸ

Վիէն·— Սիրելի «Ցառաջ», վերջապէս երկար սպասումէ մը վերջ մեզի կուգաս բոլորովին անակնկալ: Մօտ հինգ տարիներու երկար լռութենէդ վերջ — անշուշտ կամաւոր — գրեթէ արշալոյսի պէս ծագեցար հաւատարիմ ընթերցողներուդ հորիզոնին վրայ: Շատերուն անհաւատալի երեւցար երեւումդ, իսկ չատերէն ուրախութեան արցունքներ խլեց:

Ֆրանսայի անհասկնալի պարտութեամբ, մենք ալ զգացինք մեր մորթին վրայ գերման գրաւման ծանրութիւնը: Մենք ալ ենթարկուեցանք խստամբեր կենցաղի մը: Գաղութիս փոքրաթիւ հայութիւնը արդէն տուած էր Ֆրանսայի համար հինգ զոհեր եւ բազմաթիւ զինուորներ չկարենալով խուսափիլ 1940 Յունիսի գերման չանթահարիչ արշաւանքին առջեւէն, գերի մնացած էին:

Ամբողջ գրաման չրջանին, Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը, իր գիւթեան դործը անդուլ եւ սիրով կատարեց: Եղաւ երկրորդ մայր մը, իսկական պաշտպան քոյր մը գերիներուն ու խեղճերուն:

Աչքդային տեսակէտով որ եւ է չարժում չունեցանք: Հայ կամաւորներու Միութեան նախաձեռնութեամբ — եթէ չեմ սխալիր մէկ անգամ միայն — կրցանք մեր մէկ միլիոնէ աւելի նահատակներու յիշատակը տօնել — եւ ուրիշ ոչինչ:

Թէեւ նորահնար խստութիւններ եղան մեզի հանդէպ — ինչպէս տեղացիին — սակայն եւ այնպէս մենք միշտ հնար մը դտանք, կա՛մ խուսափելու եւ կա՛մ ամոքելու պատճառած տառապանքը:

Բռնի աշխատանքի դրութիւնը աւելի սաստկացուց գաղութին ցաւը: Կատարեալ մարդորսութիւն մը ծայր տուաւ: Շատեր գացին, ստիպուեցան երթալ, Ֆրանսայի վտանգուած վայրերը եւ հոն աշխատիլ իբրեւ գերի, իսկ ուրիշներ ալ մահն աչք տնկելով փախան:

Այսպէս ունեցանք փախստականներ, անհանոն եւ կամ կեղծ թուղթերով անհատներ, որոնք կա՛մ մնացին քաղաքիս մէջ եւ կամ բարձրացան լեռը (մաքի), Վիէնի չրջակաները կամ Հօթ Սավուայի բարձունքներուն վրայ:

Պատանի մը՝ թռուցիկներ վրան պահած ըլլալուն համար, կայարանին մէջ ձերբակալուեցաւ գերման մաքսային պաշտօնեաներու կողմէ, բերութեամբ մօրը դրկէն խլուեցաւ եւ Գերմանիա դրկուեցաւ:

1944 Մայիսին, օր ցերեկով եւ քաղաքիս բանուկ հրապարակին վրայ ձերբակալուեցաւ, ուրիշ տեղացիներու հետ, Ռարբերդցի համեստ ընտանիքի մը մէկ հատիկ զաւակը, Վրէժ Պէրպէրեան, հազիւ 17 դարուններ բոլորած: Անստուգութեան ահռելի օրերէ վերջ, դժբախտ եւ անմխիթար ծնողքը պիտի իմանային անուղղակի թէ իրենց զաւակը զնդակահարուած էր ուրիշներու հետ Լիոնէն քիչ մը հեռուն (19 Յուլիս 1944):

Ազատագրումէն վերջ, 8 Հոկտ· 1944, տեղական ազատագրական իշխանութիւնները կատարեցին չքեղ յուղարկաւորութիւն մ, որուն ներկայ եղան քաղաքապետ Լ· Հիւսէլ, բարձրաստիճան զինուորականներ, մեծ թիւով զինուորներ եւ գրեթէ ամբողջ հայ գաղութը:

Ուրիշ Վիէնցի հայ երիտասարդ մը Պօրփէրի մէջ (Վիէնի չրջան) ձերբակալուելով, ուղղակի դրկուեցաւ Գերմանիա: Ժամանակ չունեցաւ նոյն իսկ իր պարագաները տեսնելու վերջին անգամ: Նոյնպէս Վիէնի մօտերը խորհրդաւոր սպանութիւն մը կատարուեցաւ Սէնթ-Գօլոմպի մէջ 1944ի սկիզբները: Ըսուեցաւ թէ Հայ մըն էր զոհը, բայց ով ըլլալը չկրցանք տտուգել:

Ինչպէս կը տեսնես, սիրելի «Ցառաջ», մենք ալ մեր մտահոգութիւնները եւ տառապանքները ունեցանք, ինչպէս տեղացին: Բայց մենք ունեցանք ուրիշ դժբախտութիւն մը եւս — անտէր էինք, մեկը չունէինք մեզի պաշտպան եւ կամ առաջնորդ յուսատու: Այս պատճառով երբ մեր չրջանը Սեպտեմբեր 1ին ազատագրուեցաւ, խոր եւ երկար չունչ մը քաչեցինք:

Թղթակից **1945**

ԼԵՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ խորհրդակցութիւն մը ունեցան Մ· Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Ֆ· Միութեան արտաքին նախարարները, որոնք Ամերիկա կը դտնուին այս միջոցին, Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին առթիւ: Թերթերը կը գրեն թէ որ եւ է համաձայնութիւն չէ դոյացած տակաւին:

ԻՐԱՆԻ Դ.ՀԼԻՃԸ նորէն հրաժարեցաւ, վէճ ծագած ըլլալով քարիւղի մենաչնորհներու մասին:

ՄԱՌՇԱԼ ՓԷԹԻՆԻ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 17ին, Գերագոյն Ատեանին առջեւ:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԴՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՄ· դասախօսութիւնը՝ վաղը եչ· 26 Ապրիլ, ժամը 20.30ին «Սթիւտիօ Ալէմչահ»ի մէջ, 19, Rue Caumartin: Նիւթը՝ «Սասունցի Դաւիթի դիւցազնավէպը», բանախօս Պ· Զիթունի: Մուտքը ազատ է: Ցունիս 10ին մեծ հանդէս Salle Pleyelի մէջ:

ՀԱՄԱԿՐԸՆԿՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 5

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները·—

Բացառիկ բաժնեգին կամ նուէր

Փարիզէն·— Համակիր երիտասարդ մը **10,000** Ֆրանք:

Հ· Աղաբէկեան, Ն· եւ Ս· Ն·, Էքինճեան, Տօնէլեան 2000 ական: Եղ· Յակոբեան եւ Ք· Հ· 1500ական:

Մարսէյլէն, խումբ մը համակիր օրիորդներ 2400 Ֆրանք:

Կ· Օսմանճեան, Համբարձումեան Նչ·, Շերվանեան, Սարքօչեան, Ժ· Մուրատեան, Համբարեան, Աջօղլանեան, Զէնկինեան, Քէպապճեան, Պ· Թորոսեան, Գլըճեան Բ·, Պետեան, Մսըրլեան, Տիկին Ֆ·, L'Art Vénétien, Ոմն Տ·, Աւետիսեան, Տավուտեան, Էյրամճեան, Թորդոմեան, Ա· Տէր Կարապետեան, 1000ական Ֆրանք:

Բաժնեգին, Փարիզէն, տարեկան (750 Ֆր·), Պահատուրեան, Քարճեան, Բուդաղեան, Ուզունեան (Քան), Տէրտէրեան, Պառաւեան, Իւքեան, Տօնիկեան, Լ· Նաեւ մէկ տարեկան նուէր Տ· Տէրոյեան, Մոսկոֆեան, Ամէմեան, Ա·, Սարգիսեան Հ·, Յակոբեան Ա·, Ձիվէլէկեան, Քէչէլիկեան, Թաթուլեան, Փափազեան Ն·, Ճիհանեան, Յակոբեան Մրտ·, Օսմանճեան: (Շար·):

Տիկին Զպուքճեան, Օր· Զպուքճեան, Այրի Տիկին Զպուքճեան (Պոլիս), Տիկին Վ· Հրանդեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Զպուքճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արաքսի Դարակէօզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթինեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան (Պոլիս), Պ· Գարբրիէլ Մարգարեան եւ զաւակները (Պոլիս), Պ· Ժիրայր Մարգարեան, Պ· Խաչիկ Տաքէսեան եւ զաւակը (Մէքսիքօ), Օր· Մառի Մկնեան (Լիբանան), Տէր եւ Տիկին Խսպիրեան (Ամերիկա), Պարոններ Զարեհ եւ Օնիկ Հաճընլեան (Լիոն), Գէորգեան եւ Տիւնեան ընտանիքները, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն դառնադէտ մահը՝

ԱԼԻՔՍԱՆ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 48 տարեկան հասակին մէջ: Թաղումը տեղի պիտի ունենայ այսօր, Շորեքչաբթի, 25 Ապրիլ ժամը 2·15ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Père Lachaiseի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Մխիթարեանի մէջ:

"ՊԷՊՕ"Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Մեծ երգչախումբով, խորհ· Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ· 3 արար:

Մասնակցութեամբ՝ Պ· Վ· Պաղտասարեանի, Գր· Վահանի, Ա·Պալասանեանի, Տիկ·Լաթիֆեանի, Քիւթէրեանի եւ Օր· Մինասեանի: Բեմադրութիւն Ա· Դմբէթեան:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՇԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ **11—24**Ի ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

29 Ապրիլ Փրատոյի եկեղեցին: Պատարագէն եւ հոգեհանդիստէն վերջ, ժամը 11ին եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ տեղի կ'ունենայ բուն սգահանդէսը: Մարսէյլի եւ արուարձաններու հայ հասարակութիւնը անխտիր պէտք է ներկայ ըլլայ, իր յարգանքի տուրքը արժանավայել կերպով մատուցանելու ամէն անոնց որ նահատակուեցան 1915—1918 զարհուրելի եղեռնին մէջ:

ՍԳԱՏՕՆ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ· Ճակատի ժանթիյի-Պիւէթրի մասնաճիւղին կողմէ, 28 Ապրիլ չաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, 34 Rue Danton, Patronage Familialի սրահին մէջ, Bicêtre, Métro Pte· d'Italie: Կը հրաւիրուին չրջանին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

ԵՐԵԿՈՑԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սաներու Միութեան կողմէ, իւրաքանչիւր գերի ընկերներուն եւ օգնութեան անտուկին: 29 Ապրիլ կիրակի իրիկուան ժամը 8ին մինչեւ ժամը 1, (չխաչաձեւելու համար Համազգ· սգահանդէսը): Coliseumի չքեղ սրահին մէջ, (63 Rue Rochechouart, Paris 9): Գեղարուեստական ճոխ բաժին, պար, Orchestre, tango Morino եւ Orchestre Swing du Coliséum: Անակնկալներ, ճոխ պուֆէ: Մուտք **100** ֆրանք:

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ·— Տարեկան **750**, վեցամսեայ **400**, եռամսեայ **200** ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 26 Avril 1945 Հինգշաբթի 26 Ապրիլ

ՓԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4387-Նոր շրջան թիւ 16 խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

Մառէշալ Փէթէն Ֆրանսա կուգայ դասուելու համար

—o—

Փախստական մառէշալը առջի օր Գերմանիայէն Զուիցերիոյ սահմանագլուխը հասնելով իր հետեւորդներուն հետ, արտօնութիւն խնդրեց ներս մտնելու, այն յայտարարութեամբ թէ Ֆրանսա պիտի երթայ դատուելու: **Զուիցերիական կառավարութիւնը արտօնեց**, այս պայմանով: Մառէշալը առժամապէս կը մնայ Սէնթ Մարկարէթէն, սպասելով Ֆրանսական կառավարութեան որոշումին: Կ'ըսուի թէ ուրբաթ օր Փարիզ պիտի ըլլայ:

Արդէն պատրաստութիւնները տեսնուած էին Մայիս 17ին ի բացակայութեան դատելու մառէշալը, որ 89 տարեկան է: Այժմ կացութիւնը փոխուած ըլլալով, հասանական է որ դատը յետաձգուի: Ուրիշ խնդիր մը — մառէշալը պիտի ստանձնէ՞ իր կառավարութեան պատասխանատուութիւնը 1940 յունիսէն մինչեւ երկրին ազատագրումը, թէ պիտի պահանջէ որ իր նախարարներն ալ դատուին իրեն հետ: Եթէ երկրորդ պարագան ընդունուի, մեր դարու ամէնէն չռնդալից դատերէն մէկը պիտի տեսնենք:

Փէթէն հազիւ Զուիցերիա մտած էր, երբ նոյն արտօնութիւնը խնդրեցին նախկին վարչապետ Լավալը (որ մերժուած էր Լիխթենշթայնի փոքր իշխանապետութենէն), Մարսէլ Տէա եւ ժան Լիւչէռ, երկու ծանօթ հրապարակագիրները: Զուիցերիա մերժեց:

*** Մառէշալը իր կնոջ հետ Զուիցերիա մտած առեն իրեն յատկացուած բնակավայրը դնաց ուսք կառքերով: Այս առթիւ պնդեց թէ Գերմանիա դնաց հակառակ իր կամքին եւ թէ Հիթլէրի դէրին էր: Փարիզի մէջ, Գերադոյն Ատեանը պաշտօնական լուր ստացած չըլլալով փէթէնի Զուիցերիա դտնուելու մասին, դատական ձեւակերպութիւնները չարունակուեցան: Պաշտօնեայ մը դնաց անոր բնակարանը, իսկ ոստիկանական քննիչ մըն ալ Վիշի ղրկուեցաւ:

Իր առաջին յայտարարութեան մէջ, մառէշալը ըսաւ թէ էս-էսներն էին որ բռնի Պլիքոռ տարին դինքը, եւ փորձեցին նոր կառավարութիւն մը կազմել տալ: Ցետոյ Գերմանիոյ խորերը փոխադրուեցաւ: Վերջին ամիսներս կը գտնուէր Սիկմարինկէնի մօտ, ուր խիստ հսկողութեան տակ էին եւ չէին կրնար քայլ մը իսկ առնել առանց կէսթափոյին արտօնութեան: Աւելցուց թէ չի պիտեր ո՛վ արտօնած է որ հեռանայ Գերմանիայէն:

*** Թերթերը այժմէն վճիռներ կ'արձակեն ամբաստանեալին համար: «Իւմանիթէ» միչտ փէթէն-Պազէն կը կոչէ մառէշալը եւ մահապատիժ պահանջելով, կը զարմանայ որ Զուիցերիոյ կառավարութիւնը իր հողին վրայ ընդունած է «Ֆըրանսացի թիւ մէկ պատերազմի ոճրագործը, առանց Ֆրանս. կառավարութեան համաձայնութեան: Փէթէն-Պազէն Պօչ մը դարձած է: Ան պատերազմի հիթլէրական ոճրագործ մըն է: Ան պէտք է դերի բռնուէր պօչ ոճրագործներուն հետ, նացի Գերմանիոյ մէջ, մեր յաղթական զօրքին կողմէ»:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը, Փոփիւլէռ եւս խարանելով փէթէնը, որուն սուտերը այնքան չարիք պատճառեցին Ֆրանսայի», դիտել կուտայ թէ փոխանակ ութ-ինը կառքերով Զուիցերիա առաջնորդելու զայն: «կը բաւէր պարզ բանտակառք մը»: Ցետոյ արձանագրելով լուր մը որուն համաձայն փէթէն ձերբակալուելէ վերջ պիտի բռնադատուի որոշ տեղ մը բնակիլ, կը հարցնէ թէ «այլեւս տեղ չէ՞ մնացած բանտերուն մէջ»: Զրոյցի մը համաձայն, Հիթլէր ինք արտօնած է փէթէնի մեկնումը, յուսալով թէ անոր դատավարութիւնը իրար պիտի ձգէ Ֆրանսացիները:

*** Իտալիոյ ընդհ. դատախազը յայտարարեց թէ Մուսոլինի անձնասպան պիտի չըլլայ, «փիղքառէս վախկոտ մը ըլլալով»: Դատախազին յայտարարութեան համաձայն, պիտի դատուի Գերադոյն Ատեանի մը առջեւ: «Թէեւ պատերազմի մի-ջազգային ոճրագործ մըն է, բայց Ֆրանսայի եւ Պուլկարիոյ նոյն կարգի դաւաճանները դատուեցան իրենց իսկ երկիրներուն մէջ»:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ պարտաւորիչ պիտի ըլլայ այսուհետեւ, համաձայն նախարարական խորհուրդի որոշման: Դրօշի տակ հրաւիրուելէ առաջ, երիտասարդները երեք ամիս պիտի մարզուին, զեկավարութեամբ պատերազմական եւ կրթական նախարարութեանց: Անոնք որ կը մերժեն կատարել այս պարտականութիւնը, օրինական ժամանակէն աւելի պիտի մնան դրօշի տակ:

Մեր Ազգային Դաշը

—o—

Հինգ տարիներու լռութենէ մը վերջ Ցառաջի վերեւումը բարեբախտ ազդանշան մը կը նկատեմ, ինչպէս «Ազատամարտ»ի չարունակութիւնը «Ճակատամարտ»ով իր ժամանակին նկատած ենք: Երկուքն ալ իրենց բախտը կապած համաչխարհային մեծ պատերազմներու, եղան խաղաղութեան չըրջանի թերթեր, բայց ոչ մարդկային սպանդի:

Քաղաքակիրթ այս աչխարհամասը նոր չէ որ պատերազմ կը տեսնէ: Ազգեր դէմ դիմաց եղած են, իրար չարդած, յօշոտած, բայց պատերազմներէն դուրս անոնք մնացած են մեծ ու յաւիտենական, յաղթական ու պարտեալ զօրավարներուն յաջորդած են Վ. Հիւկօներ, Շիլլէրներ ու Պայրընններ: Կիսակիրթ ազգերն են որ յաղթութենէ մը կամ պարտութենէ մը վերջ կը լճանան: Քաղաքակիրթ ազգերը, մանաւանդ ներկայ դարու մէջ, ոչ կը դոռոզանան, ո՛չ ալ կը նուաստանան հրամանատարի մը փայլող կամ մարող աստղին առջեւ:

Անմիջապէս որ թնդանօթը լռէ, տրամաբանութիւնը լեզու կ'առնէ:

Տակաւին ժամանակը պիտի գայ, երբ ի վիճակի պիտի ըլլանք չափելու պատերազմէն ծագած աղէտին տարածութիւնը, այսինքն հասկնալու բոլոր այն փոփոխութիւնները որ պիտի կատարուին ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ ամբողջ մարդկութեան համար: Ապահովաբար նոր ու մեծ հանդրուաններու հանդիսատես պիտի ըլլանք: Նախորդ պատերազմին յաջորդող խաղաղութեան օրերուն, երբ «Ճակատամարտ»ը ունեցանք, պատերազմի մասնակցող երկիրները յոդնած էին եւ տաժանելի վիճակի մէջ կը դտնուէին: Մտածեցինք նոյնիսկ թէ Եւրոպան պիտի կքի, քանի որ ամէն ինչ կը պակսէր անոր: Ո՛չ միայն միլիոնաւոր զոհեր տուած էր, այլեւ անչափ հարստութիւններ, ու դժուար էր հաւատալ թէ քանի տարի վերջ հարստանալով ու ապառաղիւնելով՝ նոր ու աւելի ահաւոր պատերազմի մը մէջ պիտի նետուէր:

Նախորդ պատերազմները ջնջած են աւատապետութիւններ, բռնակալութիւններ ու կայսրութիւններ: Այս պատերազմը ապահովաբար պիտի ջնջէ դիկտատուրաները: Այսպէս ժողովուրդները արիւն թափելով, տնտեսապէս քայքայուելով կը քալեն դէպի ժողովրդապետութիւն: Մարդկային արդարադատութեան կշիռը իրենց ձեռքերուն մէջ դործածող մեծերը յարմարութիւններ չունեցան բոլոր խնդիրները արմատապէս լուծելու, բայց ինչ որ ըրին՝ անցեալի վրայ յառաջդիմութիւն մըն էր: Անոնք չանացին ամէն ազդ անկախ դարձնել, այսինքն համախմբել մարդիկ որ կ'ուզեն ազատ ապրիլ իրենց հողին վրայ, միեւնոյն բարքերով, միեւնոյն օրէնքներով կառավարուիլ:

Ճիշդ է որ Մեծերը չյաջողեցան կարգ մը կէտերու մէջ: Շարք մը փոքրամասնութեանց խնդիրը անլուծելի մնաց: Անոնք կամ վերջնապէս պէտք է կլանուին մեծերու կողմէ եւ կամ իրենց մայր հողերու վրայ պէտք է հաւաքուին: Ժամանակը ինքը պիտի ցուցնէ այս կարեւոր խնդրին ճշմարիտ լուծումը: Վերջացող պատերազմները բերած են մեզ այն եզրակացութեան, թէ ժողովուրդներու ճնշումը աղիտաբեր է, թէ կարելի չէ ազգ մը ոչընչացնել: Ազատութիւնը մարդկային տարրական իրաւունք մըն է:

Թրքահայ հարցը Լոզանի ժողովով մնաց անլուծելի: Համաձայն Րոպըրթ Սէսիլի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար ժողովուրդներու բարոյականի նախանձախնդիր դառնալ, եթէ միջոցներ ձեռք չառնէ հայկական նոր մարտիրոսադրութեան վերջ տալու: Պ. Մօթա իր կարգին կը յայտարարէր.—«Հայկական հարցը չլուծել առանց չափազանցութեան ամօթ ու նախատինք պիտի մնայ քաղաքակիրթ մարդկութեան ճակատին»:

Հարցը մնաց անլուծելի ու զաղթական հայ ժողովուրդը՝ «հայմաթլոս» ու ցանուցիր: Թէ ի՛նչ ձեւով, ե՛րբ եւ որո՛ւ կողմէ ան հրապարակ պիտի գայ, մօտիկ ապագան այդ պիտի ցուցնէ: Պարզ է որ մենք մեր արդար իրաւունքներէն պիտի չհրաժարինք:

Հ. Տ.

ԼԻԲԱՆԱՆի ազդ. ժողովը նիստ գումարելով Անթիլիասի կաթողիկոսարանին մէջ, միաձայնութեամբ եօթը աչխարհական պատգամաւորներ ընտրած է, էջմիածնի եկեղեցական համագումարին համար: Պատգամաւորներն են — Պ. Պ. Տաճատ Սրապեան, Գրիգոր Ազիրեան, Դէորդ Պապոյեան, Արչակ Գալէմքեարեան, Միսաք Վեհունի, Եփրեմ Էլլէզեան եւ Մկրտիչ Մկրտեան:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԵՐԼԻՆ ՊԱՇԱՐՈՒՄԱԾ

—o—

Արիւն կը հոսի թաղէ թաղ, գետին տակ, տանիքներու վրայ

Ռուսերը գրաւեցին Փոցտամը — Գերմանիոյ վերապլը եւ խորհրդանչանը փրուսիական զինապաչտութեան: Կայսերական այս ոտանը, որ մայրաքաղաքէն իբր 18 մղոն հեռու է, դէպի հարաւ - արեւմուտք, լեղի դեղահատ մը եղաւ Գերմաններուն համար, աւելի ծանր քան Ռուսերուն մուտքը Պերլին:

Գերման սպարապետութեան զեկոյցը առջի օր առաջին անգամ ըլլալով խոստովանեցաւ թէ խորհրդային զօրքը մտած է Պերլինի արեւելեան չըրջանը: Զեկոյցը կ'ըսէր.— Մայրաքաղաքի ճակատամարտին մէջ, Սովետները, հակառակ մեր զօրքին եւ ժողովրդական բանակին կատաղի դիմադրութեան, յառաջացան մինչեւ Պրանտէնպուրկի հարաւային - արեւելեան չըրջանը, Փոցտամի հարաւակողմը, քաղաքին արեւելեան եւ արեւմտեան մասերուն մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Մեծն Պերլինի երկու երրորդը խստօրէն պաչարուած է խորհրդային ամուր օղակով մը, իսկ զօրքը բուն իսկ մայրաքաղաքին կեդրոնը մտած է խոր թափանցումներով: Խորհրդային հրասայլերը եւ թնդանօթները վեց - վեց քով քով չարուած յառաջ կը խաղային, հետեւելով Պերլինի հանրակառքերու հոչակաւոր դիծերուն: Ռուսական փոթորիկ (հարուածային) վաչտերը կը սուրան հիւսիսէն եւ հարաւէն, փակելու համար վերջին քանի մը ճեղքերը, որպէսզի գերման բանակը չկարենայ փախչիլ:

ԴԱՇՆԱՁԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

Պերլինի ճակատամարտը կը շարունակուի չորս մակարդակի վրայ,— օդին մէջ՝ հաղաքին վերեւ, տանիքներու վրայ, գետնին երեսը եւ գետնին տակ, ուր Գերմանները կը ջանան օգտագործել մառանները եւ խորունկ պատսպարանները, գերագոյն դիմադրութեան համար: Պերլինի պաչարումը դրեթէ վերջացած է: Աննկարագրելի, քաոսային վիճակ մը ստացած են փողոցային կռիւները: Ռուսական թնդանօթները կը ռմբակոծեն Պերլինի արեւմտեան ճամբաները եւ անընդհատ կրակ կը տեղան քաղաքին կեդրոնը: Գերմանական լուրի մը համաձայն, Ռուսերը կը ռմբակոծեն ԼայփցիկըԹրասէն եւ Հէրման ԿէօրինկԹրասէն, ուր կը դտնուէին վարչապետութիւնը, քարոզութեանց եւ օդանաւային նախարարութիւնը, մինչեւ անգլեամերիկեան օդարշաւները: Գերմանական անթելը առջի օր նորէն կը պնդէր թէ Հիթլէր տակաւին Պերլինն կը դտնուի: Իրազեկներու կարծիքով, եթէ ճիշդ է, արդէն ռուսական ծուղակն ինկած է:

Ռիւթէրի թղթակիցը նկարագրելով Պերլինի կռիւները, կ'ըսէ թէ խորհրդային ռումբերը կը ճարճատին Շթէթթինըրի կարեւոր կայարանին վրայ եւ միլիոնաւոր խորանարդ մեթր բոցավառ կազեր կը հոսին մայրաքաղաքի կազի գլխաւոր գործարաններէն, հիւսիսային-արեւելեան չրջանին մէջ: Քաղաքի կեդրոնին մօտ, կռիւները երթալով կը սաստկանան: Երբ ամրութիւն մը կը փլի, Գերմանները կը տապալեն հանրակառքերը եւ կը վերսկսին կռիւը: Երբ ուժեղապէս պաչտպանուած չէնքի մը կը հանդիպին, ամբաչէն զինուորները ամբողջ չէնքը կը պայթեցնեն զօրաւոր պայթուցիկներով, պաչտպաններուն հետ միասին:: Հասանական չէ որ զանգուածային անձնատուութիւններ ըլլան: Գերմանները աւելի կատաղութեամբ կը կռուին քան տեսնուած էր որ եւ է առեն, ռուս-եւգերման պատերազմին առեն, Մոսկուայի մէջ կը չեչտեն թէ ոչ մէկ նախընթաց ճակատամարտի մէջ այնքան քիչ դերի բռնուած չէր: Ցմահ կըռուելու տեսարան մըն է որ կը պարզուի, երկու կողմէն ալ: Քաղաքացիները կը փախչին դէպի խորհրդային դիծերը, ապաստան մը դտնելու համար ճակատամարտի դժոխքէն: Անգլիական օդանաւեր անխնայ ռմբակոծեցին չորք մը կարեւոր տներ որ դէպի արեւմուտք կ'երթային, Պերլինի պահակազօրքին օդնելու համար: Օգաչու մը կը պատմէ թէ Պերլինի ամբողջ արեւելեան կէսը բոցերու մէջ է եւ ծուխերը երկինք կ'ելլեն հարիւրաւոր մեթր բարձրութեամբ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՑ

Մէկ օրէն միւսը կը սպասուի խորհրդային եւ ամերիկեան բանակներու միացման, կեդրոնական Գերմանիոյ մէջ: Ամերիկեան Գ. բանակը յառաջ կը խաղայ Պավարիոյ անտառներուն մէջ, եւ շատ հեռու չէ Աւստրիոյ սահմանագլուխէն: Ցառաջխաղացութիւնը տեղի կ'ունենայ երեք թեւերով: Ֆրանսացիները գրաւեցին Ուլմը: V. դէնքերու մեծ գործարան մը երեւան հանուեցաւ Շթութկարտի չրջակաները: Ուրիշ Ֆրանսական զօրամասեր դիրք բռնած են Ֆրանքֆուրտ-իւզուիցերիական սահմանին վրայ եւ նաւարկութիւնը դադրած է Ռոնթանցայի լիճին վրայ:

*** Պատերազմիկներուն մէջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ որ դերիները իրենց դտնուած արդելարաններուն մէջ մնան, ճակատի դիծերուն վրայ:

Հայ գաղթականներու նոր Օֆիսը

—o—

Գերման զրաւման շրջանին Փարիզի եւ Մարսիլիոյ մէջ գործող հայ եւ ռուս գաղթականական Օֆիսները հիմնական փոփոխութենէ ենթարկուեցան:

Ինչպէս յայտնի է, Օֆիսները կը գործէին Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականական վերատեսուչի (Haut-Commissaire) վերին հսկողութեան տակ: Փարիզի մէջ կային երկու Օֆիսներ՝ 71 Աւընիւ Ռիլպէրի եւ Հայոց եկեղեցւոյ Օֆիսները, մէկը ենթակայ հանգուցեալ Ալ. Ծատիսեանի նախագահած Հայ Գաղթականական Նորհուրդին, միւսը՝ Պ. Ա. Զօպանեանի նախագահած Հայ Գաղթ. կեդր. Մարմնին: Այս Օֆիսներու վարիչները՝ Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Պ. Ժիրայր Արթինեան (իսկ Մարսիլիոյ մէջ Պ. Կոիկեան) իրաւունք ունէին հայ գաղթականներուն տալու զանազան վկայագրեր, որոնք կ'ընդունուէին ոստիկանական վերատեսչութեան եւ կառավարական զանազան շրջաններէ: Միայն կարեւորվկայագրերը կը վաւերացուէին Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթ. վերատեսուչի Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Մարսէլ Փանի կողմէ:

Վիշիի կառավարութեան որոշումով, Ֆրանսա հրաժարած ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութենէն, հայ եւ ռուս գաղթականները այլեւս ենթակայ չէին համաշխարհային արիսպագոսին: Այդ պատճառով ալ, Վիշիի կառավարութիւնը նոր կարգադրութիւններ ըրաւ հայ եւ ռուս գաղթականներու մասին, զանոնք դնելով Ֆրանսական կառավարութեան հովանաւորութեան տակ: 1942 յունուար 16էն սկսեալ փակեց ռուսականն եւ հայկական Օֆիսները եւ 6 Սեպտ Մարթինեաքի մէջ բացաւ նոր պաշտօնատուն մը, որուն անունը դրաւ՝ Bureau chargé des intérêts des apatrides եւ անոր գլուխը դրաւ Պ. Քորսոնը, Ֆրանս. հիւպատոս, ենթակայ Վիշիի արտաքին գործերու նախարարութեան: Պ. Քորսոնին կ'աջակցէին՝ իբրեւ քարտուղար Օր. Առաքելեան եւ Պ. Արթինեան: Իսկ Պ. Մարսէլ Փան նշանակուեցաւ մանդատ-խորհրդական, նկատի առնելով իր տարիներու փորձառութիւնը գաղթականներու վերաբերեալ խնդիրներու մէջ: Հայ եւ ռուս պաշտօնեաները կը խմբագրէին վկայագրերը, զորս ստորագրելու իրաւունք ունէր միայն պաշտօնատան վարիչը՝ Պ. Քորսոն: Հայ գաղթականական երկու մարմինները (Նորհուրդ եւ կեդրոնական մարմին) չարունակեցին իրենց գործունէութիւնը, հաւանութեամբ արտաքին գործերու նախարարութեան, իրաւունք ունենալով դիմումներ կատարել կառավարութեան՝ հայ գաղթականներու վերաբերեալ զանազան խնդիրներու մասին:

Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին հայ գաղթ. զոյգ մարմինները բազմիցս միացեալ ժողովներ գումարելով, զբաղեցան հայ գաղութը հետաքրքրող խնդիրներով, մանաւանդ պարտադիր աշխատանքի հարցերով եւ քանիցս դիմումներ կատարեցին արտաքին գործերու նախարարութեան, Փարիզի, Մարսիլիոյ, Լիոնի եւ այլ հայաբնակ շրջանակներու նահանգապետութեանց՝ պաշտպանելու շահերը, մանաւանդ մեղմացնելու համար պարտադիր աշխատանքի օրէնքի տրամադրութիւնները՝ Հայերու մասին:

Վիշիի ստեղծած դրութիւնը չարունակուեցաւ մինչեւ 1945 Մարտ 31: Ապրիլ 1էն սկսեալ՝ Գաղթ. Օֆիսը կը գործէ նոր դրութեամբ:

Ազատագրութենէն վերջ, Ֆրանսա գարձեալ մտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, այս վերջինին ներկայացուցիչը, անգլիացի էմըրսըն (Նանսէնի յաջորդը) եւ օդնականը՝ Տօքթ. Քիւլման Փարիզ եկան եւ տեսակցութիւններ ունեցան արտաքին գործերու նախարարութեան եւ հայ եւ ռուս Գաղթ. Մարմիններու ներկայացուցիչներուն հետ: Արդիւնքն այն եղաւ, որ վերջ տրուեցաւ Պ. Քորսոնի պաշտօնին եւ անոր տեղ նշանակուեցան հայ եւ ռուս մէկ մէկ Օֆիսի Ընդհանուր — Տնօրէնները: Գաղթ. զոյգ մարմիններու հաւանութեամբ հայկ. Օֆիսին Ընդհ. Տնօրէնն անուանուեցաւ Փրոֆ. Մենտոր Բունեաթեան, որ Վիշիի մէջ յաջորդած էր Հանդուցեալ Լեւոն Բաշալեանի իբրեւ ներկայացուցիչ Հայ Գաղթ. Մարմիններու: Ռուսերուն ընդհ. տնօրէնն նշանակուեցաւ նախկին դեսպան Պ. Մաքլաքօֆ:

Այսուհետեւ հայ եւ ռուս Օֆիսի Ընդհ. Տնօրէնները իրաւունք պիտի ունենան ստորագրելու զանազան վկայագրերը, որոնց կարեւորները պէտք է վաւերացուին Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչին կողմէ: Ընդհանուր տեղեկութեանց վերաբերեալ վկայագրերը ձրի պիտի տրուին, մնացեալներուն համար սակ որոշուած է 80—120 ֆրանք, չքաւորներուն ձրի:

Ֆրանսական կառավարութիւնը շուրջ կէս միլիոնի նախահաշիւ մը քուէարկած է Հայկ. Օֆիսի ծախքերուն համար: Օֆիսը մինչեւ յունիս 30 պիտի շարունակէ աշխատիլ 6 Սեպտ Մարթինեաքի ներկայ չէնքին մէջ, յետոյ պիտի փոխադրուի ուրիշ տեղ: Ուրեմն հայ գաղթականական զոյգ մարմինները կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը: Անցեալ դեկտեմբերին վերակազմութեան ենթարկուեցաւ անոնց կազմը եւ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ արտաքին գործերու նախարարութեան:

Հանգուցեալ Ազգքանդր Ծատիսեանի փոխարէն մարտ 30ին Հայ Գաղթականական Նորհուրդին նախագահ ընտրուեցաւ Հրանտ-Սամուէլ:

Իրազեկ

ՀԱՅՐԱԿՐԱՆԴ «ՅԱՌԱՋ»ի

—o—

ՑԱՆԿ 6

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆԵԳԻՆ ԿԱՄ ՆՈՒԻՐԸ

Մարսէյլէն.— Ա. Բէօսէեան, Ոմն Սրտաճոր 2750ական, Ե. Մալաքեան 2500, Եաղճեան եղբ., Յակոբ Տօլպաշեան, Արամ Պետիկեան, Տիկին Զաթիկեան 2000ական, Նշան Դարբինեան, Վէմեան 1750ական:

Անթիկեան 1250 ֆրանք: Սարգիս Քիւրէճեան, Հայցադրեան Յակոբ, Թիւթելեան, Պետրոսեան, Թադոյեան, Տիկին Ս. Խաչիկեան, Զինուոր Առաքելեան, Դանիէլեան, Ամերիկեան Գր., Նիկողոսեան, Տէր Վարդանեան. Ժիրայր, Տէր Վարդանեան Վաղարշակ, Սարգիսեան Աբրահամ, Քենտիրեան Ք., Գլըճեան Թադէոս, Տէրտէրեան, Շարոեան Զաքար 1000ական, Գափլանեան 550:

Զանազան վայրերէ.— Պետրոսեան (Ռիվել), Յակոբեան Կ. (Փարիզ), Փանոսեան Ա. (Փարիզ), Աւագեան (Փարիզ), Սէբաստրեան (Լիոն) 1000ական: Աշուեանց (Սալոն) 1750, Գասպարեան (Վիրոֆլէյ) 1400, Պասմաճեան Յով. (Հուրպըվուա) 900, Պիւլպիւլեան (Սէնթ Ալպան) 800, Հալէպեան Վրոյր (Փարիզ) 1000, մէկ տարեկան ալ կը նուիրէ Սանթուրճեանի 1000 ֆրանք:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Երէկ մահազդով մը կը հաղորդուէր Ալէքսան Զաւուքճեանի մահը:

Հանգուցեալը, դժբախտաբար մոռցուած, ուներ յեղափոխական անցեալ մը: Ծնած էր 1898ին, Գում Գափու (Պոլիս): Հազիւ 17 տարեկան, ձգելով դպրոցը, կ'անցնի Ամերիկա, Պալքանեան պատերազմին պատճառով եւ հոն կ'աշխատի իբրեւ ոսկերիչ, միեւնոյն առեն անդամ արձանագրուելով Հ. Ց. Դաշնակցութեան: Ընդհ. պատերազմին մխանալով հայ կամաւորներու, առաջին կարաւանով մեկնած է Հայաստան եւ մտած Իշխան Արղութեանի դունդին մէջ, յետոյ փոխադրուած Քեռիի խումբը: Մասնակցած է գլխաւորապէս Վանի եւ Ոստանի կռիւներուն (1915), եւ վկայ եղած Քեռիի սպանութեան՝ Ռիվանդուզի ճակատամարտին մէջ:

Դժբախտաբար դրի չեն առնուած իր յուշերը, որոնք չահեկան նիւթեր կը պարունակէին պատմութեան համար: Հիւանդութեան վերջին օրերուն շատ ուրախացաւ տեսնելով իր վաղեմի ընկերներէն Բ-ժ. Ց. Սիվրիհիսարլեանը:

Հանգիստ իր ոսկորներուն եւ համբերութիւն Տիկին Զաւուքճեանի և միամօր զաւկին՝ Մատլէնի:

Բարեկամ մը

*** Այրի Տիկին Զաւուքճեան 300 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ողբացեալ Ալիքսան Զաւուքճեանի մահուան առթիւ:

ՀՈԼԱՆՏԱՆ ՍՈՎԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, զօր. Այզընհաուըր հրամայեց օդանաւերով ուտելիք հասցնել 4500000 քաղաքացիներու:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՐԵՆԱԽՈՐՈՒՄԸ Մայիս 1էն սկսեալ պիտի յանձնուի բուն Ֆրանսական իշխանութեանց, փոխանակ ապահովուելու ամերիկեան եւ Մ. Նահանգներու կառավարութեանց կողմէ, ինչպէս կ'ըլլայ մինչեւ հիմա: Զօր. Այզընհաուըրի այս կարգադրութեամբ վերահաստատուած կ'ըլլայ Ֆրանսայի դիրքը իբրեւ մեծ պետութիւն:

ՕՒՆՆԱՏԱՆ պիտի պահանջէ իրեն վերադարձնել Երկոտասան կղզիները, ինչպէս եւ հիւսիսային Եպիրոսը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԿԱՊՈՑ ՄԱՑԻ Փարիզի մասնաճիւղի ցերեկոյթ պարահանդէսը՝ 13 Մայիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ: Մուտք 100 ֆրանք:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— ԶՈՑԳ ՄԸ ՀԷՔԵԱԹ,— Ա. Հէքիաթ երէք իմաստութեան, Բ. Թորգոմ Արբայից Արբայ, գրեց՝ Ց. Հիսայեան: Տպ. Փարիզ: Գին 120 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՑ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Միւթիւալիթէի մէջ:

"ՊԷՊՕ"Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Մեծ երգչախումբով, խոր. Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ. 3 արար:

Մասնակցութեամբ՝ Պ. Պ. Գմբէթեանի, Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Գր. Վահանի, Ա. Պալապանեանի, Տիկ. Լաթիֆեանի, Քիւրքճէրեանի եւ Օր. Մինասեանի: Բեմադրութիւն Ա. Գմբէթեան:

ԲԱԺԻՆԵԳԻՆ.— Տարեկան 750, վեցամսեայ 400, եռամսեայ 200 ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՑԱՆՈՒՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ...

—o—

Երէկ բացուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովը, որուն համար պատրաստութիւններ կը տեսնուէին ամիսներէ ի վեր: Կը մասնակցին 46 երկիրներ, ծրագիր մը մշակելու համար, յանուն աշխարհի ապահովութեան: Քաղաքը խճողուած է հազարաւոր այցելուներով: Բացի պաշտօնական պատուիրակներէն եւ մանդատներէն, կան հազարաւոր պաշտօնեաներ, թղթակիցներ, մինչեւ անգամ գրագէտներ: Տեղական թերթ մը 5000 կը հաշուէ այս բոլորին թիւը: Աննախընթաց պարագայ, նոյնիսկ բաղդատելով նախորդ պատերազմի ժողովներուն հետ:

Տասը հազար քիլոմեթր է ճամբան՝ Փարիզէն Սան Ֆրանչիսկո, խաղաղութեան առեն, իսկ աւելի երկար՝ պատերազմի շրջանին, քանի որ ուղիղ գծով չեն ընթանար:

Անշուշտ ժողովին մէջ պիտի տիրապետեն Երեք Մեծերը,— Մ. Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա եւ Խորհրդային Միութիւնը, որոնց արտաքին նախարարները նախապէս խորհրդակցած են կըլխաւոր հարցերու մասին: Ժողովին կը մասնակցի նաեւ Թուրքիա, որ վերջին պահուն պատերազմ յայտարարեց Գերմանիոյ դէմ, իր աթոռը ապահովելու համար:

Պիտի յաջողի՞ն գործնական ելքի մը յանգիլ, ապահովելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը, հինգ տարուան զարհուրելի արիւնահեղութիւններէն վերջը:

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կատարեալ վստահութիւն ունի ժողովին յաջողութեան մասին: Անգլիոյ իր պաշտօնակիցը, Իրլն, ըսաւ թէ «մենք հոս եկած չենք իբրեւ կատարեալ գործ տեսնողներ, այլ իբրեւ մոայլ իրատեսներ»: Անգլիա վճռած է չահիլ ապահովութիւնը եւ ամէն բան պիտի փորձէ, լաւագոյն լուծումը գտնելու համար: Անգլիա եւ Մ. Նահանգները համաձայնած են որ Ս. Միութիւնը երեք ձայն ունենայ ժողովին մէջ, ինչպէս պահանջած էր:

500 ԿՐՈՒՄ ճարպեղէն պիտի բաժնուի Մայիս 1էն սկսեալ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՊՐՈՑԸ ԱՅՆՁԱՐԻ ՄԷՋ

—o—

Սանճաքի Հայերը Սուրիա փոխադրուած ատեն, կարեւոր համրանք մը տեղաւորուեցաւ Այնճար (արաբերէն բառ մը որ կը նշանակէ բխող ջուր): Հիւղաւանը ունի 1800 մեթր երկայնութիւն, 600 մեթր լայնութիւն եւ կը բաղկանայ 1064 տուներէ: Կը գտնուի Պէյրութը եւ Դամասկոսը իրարու միացնող խճուղիին արեւելեան կողմը, Պէքաայի դաշտին հարաւը, Լիբանանի եւ Սուրիոյ հիւղ սահմանին վրայ:

Թղթակցութենէ մը կ'իմանանք թէ Հիւղաւանի բնակչութեան ընդհ. թիւն է 4750, որոնց 3424ը (735 ընտանիք) մայր եկեղեցւոյ զաւակ: «Կրօնական արարողութիւնները տեղի կ'ունենային վրանատուրին մէջ: Ճեռոյ, երբ ազգ. վարժարանի շէնքը շինուեցաւ շնորհիւ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին այդ նպատակին համար բացած մեծ հանգանակութեան, եկեղեցին ալ փոխադրեցինք հոն: Այժմ այդ չէնքը թէ դպրոցի եւ թէ եկեղեցիի դեր կը կատարէ եւ գոհացում կուտայ բոլորի հոգեկան եւ մտային պահանջներուն»:

Հայ կաթոլիկներուն թիւն է 826 հոգի (115 ընտանիք): Ընդհ. գումար 4750 հոգի եւ 1050 ընտանիք: 1939 Յուլիս 23ին, այսինքն պատմական ձէպելը Մուսան իր բախտին ձգուելէ մինչեւ 1944 Սեպտեմբեր 1, անցած հինգ տարիներու ընթացքին մահացողներու թիւն է 600 հոգի. ծնունդներուն թիւը՝ 400: Ուրեմն 200 հոգիի նուազում: Գրեթէ բոլորն ալ ճահճատենդի զոհեր:

(Ուրիշ մանրամասնութիւններ յաջորդով):

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մեր ընկերներէն կարօ Պետիկեան, անգլիական քարտիսագրութեան ճիւղին վարիչը, «բրիտանական կայսրութեան չքանչանը» ստացած է իր մատուցած ծառայութեանց համար: Ընկերը դեսպանատուն հրաւիրելով, դեսպանը անձամբ յանձնած է չքանչանը, յանուն Ձօրճ Զ.-ի:

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԷՆ «Ցուսաբեր»ի կը գրեն թէ աբեղայ մը ծեծեր է վարդապետներէն մէկը եւ այս վերջինը վեղարը ղրկեր է պատրիարքին, ըսելով թէ «կղերականին պատիւը ծեծուեր է»: Տակաւին քանի՞ տարի պիտի արձանագրենք այս կարգի խայտառակութիւններ...

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 27 Avril 1945 Ուրբաթ 27 Ապրիլ

ԺԹ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4388-Նոր շրջան թիւ 17 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿՈՒՆՔ

—o—

Բովանդակ աշխարհ աչք եւ ականջ կտրած է, իմանալու եւ տեսնելու համար ելքը Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, որ բացուեցաւ Ապրիլ 25ին։

Բառին բուն իմաստով աննախընթաց ժողով մըն է այս, թէ մասնակցողներու կարեւորութեամբ — մօտ 46 ազգ — եւ թէ մանաւանդ առաջադրութիւններով։ Ամէն երկրէ 200 պաշտօնական պատուիրակներ, 900 մասնագէտներ, 300 քարտուղարներ եւ 200 փորձագէտներ գլուխ կը փերեն արդէն, ապահովելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը։ Ուրիշ խօսքով, փորձելու այն ինչ որ չկրցաւ գլուխ հանել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Ժընեւի մէջ։ Եւ աշխարհի բոլոր ափերէն 1200 թղթակիցներ օրն ի բուն հեռագիր ու անթել կը հոսեցնեն, լաւատես կամ յոռետես լուրեր հաղորդելու համար։

Շատեր այս խորհրդաժողովը կը չփոթեն հաշտութեան մեծ ժողովին հետ, որ բոլորովին ուրիշ բան է եւ պիտի գումարուի պատերազմէն վերջ։

Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին հիմը դրուեցաւ 1944 հոկտեմբերին, Տրմպարթըն Օքսի մէջ (Ուաշինկթըն)։ Ժողովէն վերջ, մասնակցող չորս պետութիւնները,— Մ. Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա, Ռ. Միութիւն եւ Չինաստան — յայտարարեցին թէ պիտի յանձնարարեն Ապահովութեան միջազգային կազմակերպութիւն մը ստեղծել Միացեալ Ազգեր անունով։ Այս կազմակերպութեան պաշտօնը պիտի ըլլար ձեռք առնել օդանաւային, ցամաքային եւ ծովային անհրաժեշտ միջոցները, «պահպանելու կամ վերահաստատելու համար միջազգային խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը »։

Ծրագիրը կը պարունակէր հետեւեալ առաջադրութիւնները.—

1. Ընդհանուր ժողով մը գումարել բոլոր խաղաղասէր ազգերէն որ թեկնածութիւններ ընէ աշխարհի խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը պահպանելու համար։

2. Կազմել Ապահովութեան Խորհուրդ մը բաղկացած 11 անդամներէ, որ լիազօրութիւն պիտի ունենայ միջոցներ ձեռք առնելու ի խնդիր խաղաղութեան ։

3. Կազմել Տնտեսական եւ Ընկերային խորհուրդ մը, վարելու համար միջազգային յարաբերութիւնները։

4. Հաստատել Միջազգային Արդարութեան Ատեան մը, վէճերը լուծելու համար։

Վերի խորհրդաժողովէն վերջ, հաւաքական յայտարարութիւն մը կը ծանուցանէր թէ երեք Մեծերը կատարելապէս համաձայնած են, խաղաղասէր աշխարհ մը վերակազմելու համար եւ Ապրիլ 25ին Սան Ֆրանչիսկօ կը հրաւիրեն Միացեալ Ազգերը, խորհրդակցելու համար։

Ուրեմն այս ժողովն է որ ահա կը տոքնի, լարելով ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը։ Ժողովէն բացակայ է ծրագրին ամէնէն խանդավառ յաւատովիներէն մէկը, Րոզվէլթ։ Բայց անոր ոգին կը սաւառնի խորհրդակցութեանց վրայ, ինչպէս կը չեչտեն օրուան թերթերը։

Կարճ խօսքով, ամէհի երկունք մըն է որ տեղի կ'ունենայ, 25 տարի վերջը, յաջողցնելու համար այն ինչ որ ձախողեցաւ Ժընեւի մէջ։

Պիտի յաջողի՞ն, այս անգամ, երբ թնդանօթները տակաւին կ'որոտան եւ ամբողջ Եւրոպան քաոսի մը վերածուած է։

Զաճապարենք եւ սպասենք ելքին։ Կը բաւէ յիշել Մ. Նահանգներու նոր նախագահին ճառը, ժողովին բացման առթիւ.

— « Իր յարաճուն վայրագութեամբ եւ բանդումով, արդիական զինարուեստը (պատերազմ) ի վերջոյ պիտի խորտակէ ամէն բաղաքակրթութիւն։ Երկու ճամբայ ունինք.— շարունակել միջազգային քաոսը, կամ հաստատել միջազգային կազմակերպութիւն մը, խաղաղութիւն պարտադրելու համար։ Եթէ չենք ուզեր միասին մեռնիլ, պէտք է սորվինք միասին ապրիլ խաղաղութեան մէջ»։

Ներկայ դժոխային Աշխարհամարտը այնքան խոր ճեղքեր բացաւ մարդկութեան սրտին վրայ որ, արդարեւ կատարեալ օրհնութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ Սան Ֆրանչիսկոյ «Սան Ֆիասկոյի» չվերածուէր (գիւտը անգլիական է)։

Շ.

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ հերոսամարտին Յաւելուածը

—o—

Ճիշդ երեսուն տարի առաջ, այս օրերուն էր որ, Վասպուրականի մէկ ծայրէն միւսը, հաւաքական հինգ չրջաններու մէջ, Վասպուրականցին մղեց իր գոյամարտը թուրք բռնակալութեան դէմ։

Թուրքը սխալած էր; յեղափոխականնպէս պատրաստուած ու զինուած Վասպուրականի նոր սերունդը չփոթելով հին սերունդին հետ։ Արդարեւ, երկարամեայ յեղափոխական աշխատանքներով, չնորհիւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան եւ ուրիշ հոսանքներու, Վասպուրականի մէջ պատրաստուած էր սերունդ մը որ իր գաղափարով եւ համոզումներով բոլորովին կը տարբերէր հին սերունդէն։ Նոր սերունդը, խիղախ, ազատասէր եւ քաջ, դիտցաւ արժեցնել իր նախնիքներէն ժառանգած առաքինութիւնները։ Ընտրած էր երկու ճամբայ, մահ կամ ազատութիւն...։ Երեսուն օր գիշեր եւ ցերեկ անդադար, զէնքը իր հուժկու բազուկներուն մէջ գրկած, անվախ կեցուածքով եւ անխախտ կամքով, Վասպուրականցին դիմադրեց եւ խորտակեց թրքական կատաղի յարձակումները, որ կը սպառնային մէկ օրէն միւսը վերջ տալ մօտ 250000 հայ ժողովուրդի գոյութեան։

Երեսուն օրուան անհաւասար պայքարէն վերջ, թուրքը ամօթապարտ եւ գլխիկոր, մահը իր կռնակը չալկած, խուճապահար կը փախչէր եւ Վասպուրականը կ'ազատագրուէր։

Թուրք իշխանութիւնը կը պատճառաբանէր թէ ռազմաճակատի գործողութիւնները կը պահանջեն, որ արեւելեան նահանգներէն մասնակի տեղահանութիւններ կատարուին անմիջապէս։ Բայց բարբարոսութեամբ։ Ճանցաւո՞ր էին անոնք որ նահանգներու խաղաղ բնակչութեան տեղահանութեան եւ կոտորածին, արդեօ՞ք անոնք ալ հերոսամարտներ կազմակերպած էին։ Ապստամբութի՞ւն սարքած էին, օրինակ, Տրապզոնի հազարաւոր ծծկեր երախաները, որ բնաջինջ եղան անլուր բարբարոսութեան։ Ճանցաւո՞ր էին անոնք որ նահակներով Սեւ Ծովի բացերը նետուեցան, իբրեւ աղբակոյտ։

Մեծ պատերազմէն վերջ, հայ ժողովուրդի յոյսերը դժբախտաբար չիրականացան։ Դիւանագիտական խաղերով ջուրը ինկաւ հայ ժողովուրդին արդար իրաւունքը — վերստանալ իր հայրենի աշխարհը, գոնէ մէկ մասը։ Այսօր առաւել քան երբեք ամբողջ սփիւռքի հայութիւնը մէկ մարդու պէս, ուզի պէտք է կանգնի Հայաստանի կառավարութեան կողքին առանց դաւանանքի խտրութեան, որպէսզի առկախ մնացած հարցերու կարգին, վաղը խաղաղութեան սեղանի վրայ դրուի նաեւ Հայկական Խնդիրը,—Թրքահայաստանի այդ ամայի մնացած նահանգներուն կցումը այսօրուան Հայաստանին։ Այս պարտականութեան ծանրագոյն բաժինը Հայաստանի կառավարութեան վրայ կ'իյնայ։ Իրրեւ պետութիւն, ան է որ պէտք է իրականացնէ հայ ժողովուրդին յոյսերը։ Չկայ քաղաքական կամ ընկերային հոսանք մը որ պիտի ուզէր արգելք հանդիսանալ Հայաստանի կառավարութեան, Թրքահայաստանի արդար դատի պաշտպանութեան համար։ Պէտք է գործել յանուն մէկ միլիոն զոհերու, որ ինկան համաշխարհային մեծ պատերազմի ընթացքին։

Այս է նաեւ, Ապրիլեան հերոսամարտին դասերուն պատգամը։

ՌՇՏՈՒՆԻ

«Վախ չունիմ ոչ մահէն»

Զօր. տը Կոլ այս բառերով վերջացուց իր ճայնասփիւռ ճառը, ուղղուած Ֆրանսայի ժողովուրդին։ Ցիչելով երկրին զինուորական քաջագործութիւնները Դաշնակիցներուն հետ, հարաւային Գերմանիոյ, Ալպեան լեռներուն մէջ եւ Ատլանտեան ափերուն վրայ, զօրավարը չեչտեց թէ անհրաժեշտ է կրկնապատկել ճիգերը, կարելի եղածին չափ շուտ վերջացնելու համար պատերազմը։ Երկիրը աստիճանաբար կը վերագտնէ իր տնտեսական գործունէութեան տարրերը, բայց դեռ շատ մը խոչընդոտներ կան որոնց պէտք է յաղթել,— տագնապ ածուխի, փոխադրութեանց, ներածութեանց, աւերում երկրին շատ մը ազգային հարստութեանց եւն.։ Ծանր եւ երկարատեւ պայքար մը պիտի մղուի, վերահաստատելու համար երկրին բարգաւաճումը։ Տակաւին չէ փակուած զրժուարութեանց, զոհողութեանց, սեղմումներու եւ ծանր տուրքերու շրջանը։ «Անշուշտ վերակազ-

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԻԹԼԷՐԻ ԹԱՓՍՏՈՑՆ ԱԼ ԶԱՐՆՈՒԵՑԱԻ 1500 ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ

—o—

Մէջի օր 1500 անգլիական եւ ամերիկեան օդանաւեր զարկին Հիթլէրի խորհրդաւոր, առասպելական դղեակը, Պէրխթէսկատըն, որ կը գտնուի Պավարիոյ լեռներուն մէջ եւ պաշտպանուած է արդիական բոլոր սպառազինութիւններով։ Արձակուած ռումբերը 5ուկէս թոն ծանրութիւն ունէին։ Օդաչուներու վկայութեան համաձայն, դղեակը ուղղակի զարնուեցաւ։ Այս առթիւ քաշուած լուսանկարներն ալ կը հաստատեն այս պարագան։ Օդաչուներէն մէկուն պատմութեան համաձայն, «կարծես ձիւն կը տեղար տանիքին վրայ եւ դղեակին չուրջը, նախ դժուարացնելով ճշդել նշանակէտը, բայց արուեստական քօղարկում չկար»։ Ուրիշ օդաչու մը կը պատմէ — «Տեսայ որ երկու ծանր ռումբեր կ'իյնային տանիին վրայ կամ չատ մօտ»։ Ականատեսները կը պատմեն թէ ռմբակոծութիւնը ահագին վնաս պատճառեց Լա-Լանների զօրանոցներուն։ «Ամէն անգամ որ վար կը նայէինք, չէնգերէն մէկը կը քանդուէր»։

Առաջին ռմբակոծութենէն 45 վայրկեան վերջը, երբ երկրորդ յարձակումը կատարուեցաւ, Ծուխի ծաւալուն սիւներ այնքան կը ծածկէին նշանակէտը որ օդանաւերը հարկադրուեցան քանի մը անգամ չրջան կատարել, ճշդելու համար զարնուելիք տեղը»։

Միեւնոյն օրը 300է աւելի ամերիկեան «Թռչուն բերդեր» եւ ուրիշ 500 օդանաւեր զարկին Շթուտկարտի հռչակաւոր զինագործարանները եւ Փիլզէնի օդակայանը (երկուքն ալ Զեխոսլովաքիոյ մէջ)։ Շթուտկարտի հաստատութիւնը մէկն է Գերմանիոյ ձեռքը մնացած քանի մը զինագործարաններէն եւ, Քրուփի ու Քրէօզոյի Շնայտէր զինագործարաններուն հետ (Ֆրանսա), որ այժմ Դաշնակիցներուն ձեռքն են, սպառազինութեան ամենամեծ գործարաններէն մէկը աշխարհի մէջ։ 1942ին 30000 բանուորներ կ'աշխատէին հոն, մէջն ընդլայնով 10000 Գերմաններ որոնք փոխադրուած էին հակելու համար Զեխերուն վրայ։

Նոյն գիշերը բրիտանական օդանաւեր զարկին Քիլի նաւակայանը, Տանըմարքեան եւ Գերմանիոյ զանազան մասերը։

Պերլինի ճգնաժամը արեւելք եւ արեւմուտք մէջ

—o—

Մարէչալ Սթալին կարմիր բանակին ուղղուած օրակարգով մը հաստատեց Պերլինի պաշարումը Մարէչալներ Ժուկովի եւ Կոնիեւի բանակներուն կողմէ։ Օրակարգը կ'ըսէր.— «Սպիտակ Ռուսիոյ Ա. բանակին զինուորները կտրած են այն բոլոր ճամբաները որ Պերլինէն դէպի արեւմուտք կը տանին եւ միացած Ուկրայնական Ա. ճակատին հետ, փոցտամի հիւսիսային-արեւմտեան կողմը, այսպէս լրացնելով Պերլինի ամբողջական պաշարումը»։ Այս առթիւ կը ծանուցանէր չարք մը նոր քաղաքներու գրաւումը։

Կռիւները նոյն կատաղութեամբ կը չարունակուին Պերլինի փապուղիներուն (մէթրօ) եւ փողոցներուն մէջ։ Ռուսերը յառաջ կը խաղան անդիմադրելի թափով մը, մինչ կարմիր օդանաւեր կ'որոտան մայրաքաղաքին վրայ եւ հրետանին անընդհատ ռումբ կը տեղայ փողոցներուն մէջ։ Պերլինի արեւմտեան արուարձանները, Սփանտաու եւ Շարլօթէնպուրգ ռուսական կրակին տակ են, իսկ գօրքը դիրք բռնած է Հակատը ճեղքելու եւ ներս խուժելու համար։ Ռուսական ուրիշ գօրամասեր յառաջ կը խաղան դէպի քաղաքին կեդրոնը, հարաւային-արեւելեան ասպարէզ մըրուարձաններուն մէջէն։ Այս չրջանի գլխաւոր պողոտաներէն մէկը, Ֆրանքֆուրթըր - Ալլէ, աւերակոյտ մը վերածուած է։ Բարւոքած են ածուխի արտադրութիւնը, փոխադրութեան միջոցները եւ ներածումները։ Գործազրկութիւնը կը նուազի։ Օրէ օր բարւոքումներ կը տեսնուին զանազան ճարտարագործութեանց մէջ, բայց դեռ շատ բան կը պակսի»։

Ազատագրուած կառավարութեան պետը անդրադառնալով Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, ցաւ յայտնեց որ Ֆրանսայի կարծիքը չէր առնուած նախընթաց խորհրդակցութեանց առեն։ «Աշխարհ բան մը պիտի չչահի այսպէս վարուելով։ Մենք միշտ ըսած ենք թէ կարելի չէ կարեւոր որոշումներ տալ առանց Ֆրանսայի ներկայութեան եւ աջակցութեան։ Ոչինչ կրնայ փոխել մեր միտքը այս մասին»։

Զօրավարը խօսեցաւ նաեւ քաղաքական ընտրութեանց մասին, չեչտելով թէ անոնք պիտի կատարուին ազատօրէն, հանդարտ եւ արժանավայել ձեւով։ (Ինը տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, 23,000,000 Ֆրանսացիներ եւ Ֆրանսուհիներ իրենց ներկայացուցիչները պիտի ընտրեն 30000 համայնքներու մէջ, այս կիրակի)։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐԶԱՊԵՏ Էռիօ, որ Գերմանիա տարուած էր, ազատուեցաւ Պերլինի արեւմտեան չրջանին մէջ, կարմիր բանակին կողմէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԽԱՌԵՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Ապրիլ 15ի կիրակի իրիկուն St. Pothin սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Ապրիլ 11—24ի սգահանդէսը, հոծ բազմութեամբ: Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էին Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնն ու Հայ Ազգ. Ճակատը: Ձայն կը հովանաւորէին գաղութիս հայ երեք յարանուանութեանց պետերը:

Հանդէսը բացուեցաւ յոտնկայս, մահերգով մը, դաշնակի վրայ: Ցետոյ Պ. Հր. Թադէոսեան, իբրեւ նախագահ, ամփոփելով սգատօնին խորհուրդը, թելադրեց որ մեր հայրերու արիւններէն ու սարսափներէն վերապրող սերունդին զաւակները մասնաւորապէս, նախանձին իրենց մեծ հայրերու կորովին, հայրենիքը վերստեղծելու ձգտումներուն, եւ ատոր համար իսկ կատարուած այս մեծ զոհաբերութիւնը պանծացնեն արժանի վայելչութեամբ:

Նախագահին խօսքերէն վերջ, բեմը ներկայացուց խնամքով պատրաստուած տեսարան մը ի յարգանս մեր մէկ միլիոն նահատակներուն:

Այդ պահուն, Լիոնի եւ Տէսինի Աւետ. եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկ. Պ. Կալվինի, յաջող կերպով երգուեցաւ Կոմիտասի քառաձայն «Տէր-Ողորմեա»ն: Ապա կարդով բեմ հրաւիրուեցան Գիւտ քհնյ. Միքայէլեան, Հայր Պապեան եւ Փրօֆ. Յայիկեան, Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. Վարժապետեան, Ազգ. Ճակատի կողմէ Պ. Տայեան, որոնք խօսք առին յաջորդաբար, բացատրելով աննախընթաց Արհաւիրքը, որուն զոհ եղան մօտ մէկ միլիոն Հայեր, առանց զաւանանքի եւ քաղաքական ու ընկերային համոզում-

ներու խտրութեան: Երեքն ալ յորդորեցին համերաշխ ապրիլ, լաւագոյն օրերու հաւատքով:

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր.ներ՝ Ընտրիկեան (Ս. Շամոնէն), Գործակատարեան, Մ. Միքայէլեան, Ծովինար Տէր-Պետրոսեան, Ազգ. «Հայկազեան» մանկապարտէզի աշակերտները, Պ. Պ. Ուլուհօճեան, Մուրազեան, Ս. Ստեփանեան, Ա. Հացագործեան եւ Լ. Ալէմեան, օրուան պատշաճ յուզիչ արտասանութիւններով: Ամէնքն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց պարտականութիւնները:

Հանդէսին երկրորդ մասի առաջին բաժինը սկսաւ Հ. Ա. Ճ.ի երկս. երգչախումբին ղեկավար Ֆէրատեանի խնամքով պատրաստուած Հայաստանի ազատութեան քայլերգով, որմէ վերջ Ազգ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Կիւրեղ Արայեան, որ նախ չեշտեց հայաջինջ սարսափներու ահաւոր համեմատութիւնը ուրիշ ջարդերու հետ, յետոյ պարզեց ոճրագործ Իթթիհատին հրէշային դաւերը եւ ակնարկ մը նետելով հայ ժողովուրդի փառաւոր անցեալին վրայ, հերքեց այն կարծիքը թէ կռնատակցականներն էին որ պատճառ եղան ջարդերուն: «Բայց մենք չենք ճանչնար: Մեր աշխուժութեանց ու զոհաբերումներուն արդիւնքը եղաւ մեր հայրենիքը Արարատի ստորոտը: Այդ հայրենիքին զարգացման ու բարձրացման համար ներքին համերաշխութիւն մը լաւագոյն ուղեդիծն է գաղութներուն համար»:

Պ. Մելքոն Գեղունի, խօսելով Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ, յուզումով յիշեց մեր նահատակները եւ նոր կորիւնները,— Զօր. Բաղրամեան եւ ուրիշներ, եւ իր կարգին մխութեան եւ համերաշխութեան կոչ ըրաւ, յաւերժացնելու համար մեր մէկ միլիոն նահատակներու պանծալի յիշատակը:

Ներկայ մը

ՀԱՄԱՁԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ

Մէզօն տը լա Շիմիի մէջ, 28 ռիւ Տօմինիք, մէթրօ՝ Էնվալիտ կամ Սոլֆէրինօ):

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Զորմիսեան, Գ. Ֆէնէրճեան եւ Շ. Տատուրեան:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Գ. Ալէմշահի: Դաշնակ՝ Օր. Վ. Ճինճեան: Արտասանութիւններ՝ Տիկին Ա. Սարգիսեան, Պ. Պ. Տ. Նշանեան եւ Գ. Տէրվիշեան: Երգ՝ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, եւ Օր. Ի. Պիւլպիւլեան:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ

Փարիզի եւ շրջականերու հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի իր յարգանքի արտայայտութիւնը բերելու այս ազգ. սգատօնին:

Մուտքը ազատ է:

ԿՈՐԱԿ, ԱՊՐԻԼ 29 ՇԱՄԸ 15ԻՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ

Մէզօն տը լա Շիմիի մէջ, 28 ռիւ Տօմինիք, մէթրօ՝ Էնվալիտ կամ Սոլֆէրինօ):

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Զորմիսեան, Գ. Ֆէնէրճեան եւ Շ. Տատուրեան:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Գ. Ալէմշահի: Դաշնակ՝ Օր. Վ. Ճինճեան: Արտասանութիւններ՝ Տիկին Ա. Սարգիսեան, Պ. Պ. Տ. Նշանեան եւ Գ. Տէրվիշեան: Երգ՝ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, եւ Օր. Ի. Պիւլպիւլեան:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ

Փարիզի եւ շրջականերու հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի իր յարգանքի արտայայտութիւնը բերելու այս ազգ. սգատօնին:

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Ա. Հանըմեանի համար, այս կիրակի, Փարիզի եկեղեցին:

ՀԱՄԱՑԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 7

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

ԲՆՅԱՒՈՒԿ ԲԱԺԻՆԵԳԻՆ ԿԱՄ ՆՈՒՒԷՐ

Տակառեան Վարդգէս (Փարիզ), Ոմն՝ Գ. Մկ. (Փարիզ), Պայրամեան եղբ. (Փարիզ), Գաբոյեան (Փարիզ), Արշաւիր եւ Համբար Խանէտանեան եղբ. (Փարիզ), Զիլճեան Բ. (Մարսէյլ), Կրօն Զալըքեան (Փարիզ) 2000ական Ֆրանք:

Մ. Թելեան (Մարսէյլ), Գ. Պաղտասարեան (Մարսէյլ) 1750ական:

Գ. Ճէտէճեան (Փարիզ), Ս. Քոչեան (Մէօտոն), Կապոյտ Աչ Իթալիի մասնաճիւղէն, (Նուէր Պրեվանի հիւանդներուն), Զալուքճեան (Փավիյօն), Ցր. Մինասեան (Փարիզ), Քուկուեան Զաքար (Վիէն), Պ. Պալեան (Շավիլ), Ծօթօ Աբաջըս (Փարիզ), Նալպանտեան (Փարիզ), Տէր Պետրոսեան (Լիոն), Քէօսէեան (Կրընօպլը), Գ. Փափազեան (Պ. Քոլոմպ), Ս. Տիրատուրեան (Մարսէյլ), Տիկին Նալպանտեան (Վիէն), Լ. Պապիկեան (Մարսէյլ) 1000ական Ֆրանք:

Մեր ծաղկոցը

ՊԱՆԵԼԻՕ.— Հինգ տարիներու բանադատեալ գաղարէմ մը վերջ, Հայոց եկեղեցիի վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ ամբողջական ծախքով վերաբացուեցաւ մեր դպրոցը, վեց ամիս առաջ:

Պանեէօ-Քաշանի «Ցառաջդիմասիրաց»ը, որ տարիներէ ի վեր կը գործէր, ուսուցիչ ունենալով Տիկին Սիրվարդը, յետոյ Նշան Պէչիկթաշլեանը, այն ատեն բաւական բան սորվեցուցած էր, իսկ այնուհետեւ մեր մանուկները մնացած էին բոլորովին անհաղորդ մայրենի բարբառին: Պ. Գրիգոր Բաթուկեանի միջամտութեամբ էր որ Փարիզի եկեղեցիի վարչութիւնը ստանձնեց այս ազգօգուտ գործը եւ այսօր 80 մանուկներ կը յաճախեն հայկական դպրոց, չաբաթը մէկ անգամ: Կրթական մարմինը որ կը բաղկանայ 7 սրտցաւ հայրենակիցներէ, աւետնապետութեամբ Պ. Ս. Գարակէօզեանի, ամէն ջանք թափած էր աշխատակցութեամբ ուսուցչուհի Օր. Բերկրուհի Ծալեանի, խնամուած հանդէս մը տալու համար: Հանդէսը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 22ին Պանեէօյի Ֆրանսական դպրոցի մէկ սրահին մէջ, ընդհրաւ Պ. Օննիկ Մելքոնեանի որ տեսակ մը կապ է գաղութիս եւ քաղաքական ու ընկերային համոզումներ ունեցող հայրենասէրներու:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյեզ»ով, ապա կարգով բոլոր աշակերտները արտասանութիւններ րրին ու խումբերով պարեցին: Որքան գեղեցիկ էին 7—8 տարեկան աղջնակներու հայկական պարերը աղգային տարազով: Նուագով կ'ընկերանար Պ. Գարեգին:

Փարիզի եկեղեցիի վարչութիւնը որ ներկայ էր հինգ անդամներով (Պ. Պ. Պարկիրճեան, Գազազեան, Սարրեան, Ֆէնէրճեան եւ Փաթուկեան), չատ գոհ մնաց կատարուած գործին արդիւնքէն: Հանդէսին մուտքը ազատ էր: Ներսը նուիրատուութեան ցանկ մը բացուեցաւ որու արդիւնքը եղաւ 21700 Ֆրանք: Ահաւասիկ անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ այն հարցերը որոնց չուրջ մեր ժողովուրդը վէճ չունի, հրաշք կը գործէ: Ո՛ւր է որ տեսակէտի վէճերը չինարար ոգիով ու առանց քինախնդրութեան կատարուէին ու այս տարաբախտ ժողովուրդը միաբանութեան ապագայը տար: Բայց ներողութիւն, Ճամբան հարթուած է բաւական, ու փոխադարձ զիջողութիւնը եւ լայնամտութիւնը կրնան իրականացնել մնացեալը:

Լ. Տ.

ՀԱՑԱՏԷՍ ՀԱՑՐԱՊԵՏԱԿԱՆ Ս. պատարագ «Նոթրը Տամ տը Փարի»ի մէջ, Ապրիլ 29ին, ժամը ճիշդ 10ին, պատերազմի դաշտերու վրայ մեռած դաշնակից զինուորներու եւ պատերազմի այլ զոհերու յիշատակին:

Պատարագիչն է՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Պահապանեան: Կը նախագահէ Գօսար Արքեպիսկոպոս: Երգեցողութիւնները «Սիփան-Կոմիտաս» եւ «Ս. Յաչ Դպրաց Դասի» ի երկսեռ երգչախումբերու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Գուրգէն Ալէմշահի:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՑ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Մխիթարեանի մէջ:

"ՊԷՊՕ"Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Մեծ երգչախումբով; խորհ. Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ. 3 արար:

Մասնակցութեամբ՝ Պ. Պ. Գմբէթեանի, Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Գր. Վահանի, Ա. Պալասանեանի, Տիկ. Լաթիֆեանի, Քիւթնէրեանի եւ Օր. Մինասեանի: Բեմադրութիւն Ա. Գմբէթեան:

Կ' ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը մնայուն աշխատանքի համար տան մը մէջ, ուր երկու հոգի եւ փոքրիկ մը կան: Դիմել՝ ԴԱՒԻԹԵԱՆ, 10, Rue Rougemont, Paris: Tél. Pro. 93-84:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

Փէրեն պիոի արգելափակուի թերդի մը մէջ

Ընդհ. դատախազ Քառիվի պաշտօն յանձնուեցաւ մատչել Փէթէնը ընդունիլ Զուիցերիոյ սահմանին վրայ եւ Փարիզ բերել: Թերթերը կը դրեն թէ Մատէշալը պիտի արգելափակուի Մօն Վալէրիէնի բերդին մէջ (այնտեղ ուր կը կատարուէին հայրենասէրներու զնդակահարութիւնները):

Փէթէն պիտի դատուի իբրեւ դաւաճան եւ դործակից թշնամիին: Եթէ յանցաւոր հռչակուի, ենթակայ է մահապատիժի: Թերթերը կը դրեն թէ ամբաստանագրին առաջին երեք մասերը կ'ապացուցանեն որ 89ամեայ ծերունին կասկածելի էր 1940էն առաջ ալ: Թերթի մը կարծիքով, հաւանական չէ որ դատը տեղի ունենայ 10 չաբաթէն առաջ: Սակայն պարագայի մէջ չի կրնար սկսիլ մայիս 17ին: Զերբակալման հրամանագիրներ հանուեցան մատէշալին ընկերացող անձերու դէմ եւս:

Ոչ միայն տեղական մամուլը, այլեւ անգլիական եւ ամերիկեան թերթերը առանց այլեւայլի դաւաճան կը հռչակեն Փէթէնը: «Իմանիթէ»ն իր երէկուան խմբագրականով — խորագրով ալ — կը պահանջէր «Դէպի կառավինատ առաջնորդել Փէթէնը, առանց աւելորդ յապաղումի»: Եւ կ'աւելցնէր.— «Հասա՛ծ է ժամը յիշելու այն մեծ ճշմարտութիւնները զոր կը ծանուցանէր Ռոպըսփիէռ 1792 Դեկտեմբեր 3ին, երբ կը պահանջէր փութացնել դաւաճան Լուի ԺԶ.ի դատավարութիւնը»:

Սէնտիքաներու Միութեան համագումարը ծափահարութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը որ կը պահանջէ «Խստօրէն գործադրել հանրապետական արդարութիւնը,— մահապատիժ դաւաճաններուն համար»:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 370.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 28 Avril 1945 Շաբաթ 28 Ապրիլ

ԺԹ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4389-Նոր շրջան թիւ 18 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՒԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ

—o—

Երեսուն տարի՛ :

Երեսուն տարի այն քստմնելի եղեռնէն առաջ, երբ ժողովուրդներու ամէնէն հիներէն, ամէնէն ազնիւներէն մէկը, կիսով կոտորուած, դարձաւ թափառական, ցիրուցան, իր վէրքը արիւնոտ, զարհուրանքը աչքերուն մէջ, ու սիրտը բզկտուած անխնայ :

Ու վերապրողը, որ մնաց տակաւին այսօր ամէն գոյնի երկնքի տակ, չէ կրցած դարմանել այդ խոր վէրքը, մնացեր է ցանուցիրու եւ իր սիրտը պահեր է տակաւին սեւ, մութ անկիւն մը, որ իր ցաւին խորանն է, իր վիշտին ատրուշանը :

Կարելի չէր տարբեր բան սպասել այս ժողովուրդէն որ դիտէ կապել իր վէրքերը, այո՛, որ կը ջանայ դարմանել զանոնք, հակառակ բոլոր տառապանքներուն եւ սարսափներուն, բայց չի մոռնար այն որ կը կոչուի «Ապրիլ 11)24 :

Հարցուցէք ամէն մէկ ճողոպրած մայրիկի եւ բազը այս գիշեր : Ան պիտի պատմէ ձեզի կախաղաններու ճօճումը, կամ իր աղջկան ողջ հրկիզումը : Սա երիտասարդը ընդոստ արթնցած է քունէն, եփրատն է տեսած հազարաւոր դիակներով կարմրած : Ո՞ր մէկուն յուզումը այս գիշեր, ո՞ր մէկուն վերապրումը երեսուն տարի վերջ, երեսուն անգամ աւելի կենդանի :

Ես ալ երազեցի ցաւատանջ ու տեսայ սա փոքրիկ հայորդին ցորենի հատիկներուն առջեւ, Օսմանիէի դաշտին մէջ, լքուած մայրիկէն, մանուկը հայորդի որ դնաց կծկուիլ թուրք կնոջ կուրծքին, Թոյն եւ լեղի ծծելու համար :

Սա աղջնակը տասնամեայ որ կեսարիոյ հրապարակէն հօրը դիակը կախաղանէն վար առնելով, հետն է բերած, կարծես գոռալու համար դահիճի երեսին :

Սա խումբը կորիճ Ուրֆացիներու Ինթիլլի ձորին մէջ կոտորուած անխնայ, քար կոտրելու պատրուակով հոն բերուած :

Ինչո՞ւ են հաւաքուեր, սա արաբ մանուկները դրան մօտ,— անօթութենէն հոգեվարք կեսամեռ կին մըն է դրեր գլուխը սեմին :

Իր զոյգ անիւներու վրայ թաւալող կառքն ալ կ'այցելէ մէկիկ մէկիկ խաները իրարու վրայ դիզելու համար թիֆիւսի զոհերը տասնոյ-քսանով, հասարակաց փոսը լեցնելու համար, առաջնորդութեամբ Զէյթունցի կառապանին :

Ի՞նչ կը փնտռէ սա ծիւրաած մամիկը, Թոռնիկը թեւերուն մէջ, այս կիզիչ արեւին տակ :

— Կարաւանին քովն ի վեր, չուք, պատառ մը չուք, ուր կարենայ հանգիստ, ղո՛վ, հոգին աւանդել իր մանուկը : Եկեղեցի կը վազեմ խեչակոթոյս, աղօթելո՞ւ թէ սփոփուելու համար : Ի՞նչպէս աղօթել, տեսէք սա ծերունին որուն արցունքը հեղեղի պէս կը վազէ սպիտակափառ մօրուքն ի վար եւ բազկատարած կը կրկնէ անվերջ, դէմքը խորանին՝ գլուխը բարձրացուցած դէպի իր Տէրը :

— «Կա՞ս, չկա՞ս, ըսէ՛ կա՞ս թէ չկա՛ս» :

... Ես ալ կ'արթննամ երազէս, երա՞զ թէ իրականութի՛ւն : Իրականութի՛ւնը այսօր ամբողջ կիսագունդի մը միլիոնաւոր ժողովուրդներուն համար, որ սակայն չի կրնար մոռցնել մեզի 1915ի Արհաւիրքը :

Տ. ԱՐՇԱԼՈՑՍ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ տեղի կ'ունենան վաղը, մասնակցութեամբ 23 միլիոն քուէարկուներու որոնց 60 առ հարիւրը կիներ են : Պիտի ընտրուին 600000 ներկայացուցիչներ բայց ընտրութիւն պիտի չկատարուի չորս նահանգներու մէջ որոնք պատերազմական գօտի են, ինչպէս եւ քանի մը պաշարուած քաղաքներու մէջ : Ազատուած գերիները եւ աքսորականներն ալ պիտի քուէարկեն : Տեղափոխուած քաղաքացիները նամակներով պիտի ղրկեն իրենց քուէները, ուր որ կարելի է, բայց ճակատի զինուորները պիտի չմասնակցին : Ընտրական պայքարը շատ բուռն չէ : Կուսակցութեանց եւ զանազան խմբակցութիւններու ծրագիրները մեծ տարբերութիւններ չեն ներկայացներ իրարու հետ եւ կառավարութեան քաղաքականութեան վրայ :

ՄԱՌԼԻՆԱԼ կԼՕՐԻՆԿ հրաժարեցաւ Գերմանիոյ օդանաւային հրամանատարութենէն, «սրտի հիւանդութեան պատճառով» :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Վերջին պահուն Լիոնէն հասած հեռագրէ մը ցաւով կ'իմանանք վաստակաւոր ուսուցչին եւ հրապարակագրին՝ եւ «Յառաջ»ի, Տարազին՝ Երուանդ Տէր Անդրէասեանի մահը :

Հանգուցեալը ութսունը անցած էր, եւ քաւական տեսնէ ի վեր անկողին գամուած : Քանի մը օր առաջ կը հաղորդէր թէ մայր շնչերակի տագնապ մը ունեցած է եւ չի կրնար աշխատիլ : Նամակըն ալ իր տղուն տուն տուած էր :

Յաջորդով՝ իր կեանքի եւ գործի մասին : Ցուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, շաբաթ, Լիոնի Հայոց եկեղեցին :

Մեր խորին ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն :

«Յառաջ»ի վաղուան թիւը

Պիտի հրատարակուի չորս էջ, նուիրուած **1915**ի Հայաջինջ Սարսափներու յիշատակին :

Բովանդակութիւն ունի՝ — Շ. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Հրաչ Սարգսեան, Ղ. Մելոյեան, Հր. Սամուէլ, Հր. Բալուեան, Հայկ Սարգսեան, Արշաւիր Խանէտանեան, Հրանտ Ակոնեանց, Շ. Միսաքեան, *եւայլն* :

ՓԱՌՔ Ի ԲԱՐՁՈՒՆՍ...

—o—

Փա՛ռք բազմաչարչար ստրուկ մարդկութեան
Տառապանքների, վշտի աղբիւրին,
Կեանքի հեղեղում չարի խորտակման,
Ահեղի կռուի մարտիրոսներին :

Փա՛ռք զրկանքների մեծ անապատում
Խիզախ, անվնաս մագլցողներին,
Քաղցից նուաղած հրապարակներում
Հացի եւ վրէժի երգ երգողներին :

Փա՛ռք սրախողխող ու գնդակահար
Քաջ ըմբոստների լուռ շիրիմներին,
Մոայլ հանքերում ընկած շարէշար
Սմքած, տրորուած սեւ դիակներին :

Փա՛ռք թիկունքներին՝ ծռուած քեռի տակ,
Կոշտացած, ջլոտ ժիր բազուկներին,
Փա՛ռք ի բարձունս սուրբ ազատութեան
Նորածին ոգուն՝ տանջանքում ծնած :

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

Փլեվիկ «Յառաջ»ը

—o—

Դառըն օրերու սեւ շղարշին տակ,
Գիտեմ, վշտաբեկ, ցաւով անյատակ,
Սեւեռուն մտոքով, յուսաբեկ սրտով՝
Թիւերն «Յառաջ»ի դրիր բովէ բով :

Վաստակեդ բեղուն՝ սրտի ու մըտքի՝
Խիստ ու շառաչուն, բայց առանց կրքի,
Հարազատ երկրիդ ափերէն հեռու,
Փարոսի նըման եղաւ լուսատու :

Ու հայ տաճարի բուրվառի նըման՝
Կնդրուկ, խունկ, հալւէ անկէ դուրս թըռաւ,
Բուրմունքիդէն անոր թեթեւցաւ սրտեր՝
Երբ՝ ծարաւ Հայը՝ թերթիդ կ'սպասէր :

Երդիքներու տակ, մէջ գործարանի,
Աննեցուկ Հայը՝ երբ կը վարանի՝
Ցոգնած գլուխով կը բաշէ հառա՞չ՝
Բայց գիտէ որ միշտ չուշանար «Յառաջ» :

Ամուր շաղկապ մը՝ գաղութէ գաղութ :
Լոյս բաղաձինները, մինչեւ խուցը մութ
Կապեց իրարու՝ ֆու խօսքիդ ու գիր,
Բոլո՛ր սրտերը Հայուն տարագիր :

Իր դադարումը ցաւով համակեց,
Ու հին թիւերու շեղջակոյտին յեց՝
Գրքերու նման միշտ պըպըտեցին՝
Երբ անոր շունչին պէտքը զգացին :

Հաւատքը անոնց երբե՛ք չէր մեռած,
Ու կ'ողջունեն արդ անոնք՝ աչքով թաց
Վերերեւումը փիւնիկ «Յառաջ»իդ,
Հակած իր վրայ ժպտով անբըծիծ :

Հայ նոր յոյսերու աստղը նորածին
Հաւատքով լիցուց խե՛ղճ Հայուն հոգին,
Ու կ'ըսպասէ որ բանբերի նըման
Խօսքիդ ու լուրեր իր դուռը բանան :

Զ. ՎԱՐԴԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՆՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ Կ'ԻՋՆԱՆ

—o—

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ԳՐԱՒԵՑ ՇԹԷԹԻՆԸ

Սթալին մառէշալ Ռոքոսովսկիի ուղղուած օրակարգով մը կը ծանուցանէ թէ Սպիտակ Ռուսիոյ Բ. բանակը ճեղքելով Օտէր գետին արեւելեան եւ արեւմտեան ափերը, Շթէթինի հարաւակողմը, մտաւ գերմանական ամրութեանց մէջ, գետին արեւմտեան ափին վրայ եւ գրաւեց Շթէթինը, մայրաքաղաք Փոմերանիոյ եւ մեծ նաւահանգիստ Պալթիք ծովուն վրայ) : Կարմիր բանակը գրաւեց նաեւ ուրիշ չորս քաղաքներ :

Երկրորդ օրակարգով մը, ուղղուած մառէշալ Մալինովսկիի, Սթալին կը հաղորդէ Չեխոսլովաքիոյ ճարտարագործական մեծ կեդրոնին՝ Պրնոյի գրաւումը : Այս քաղաքը երկաթուղիի կարեւոր հանգոյց մըն է եւ հզօր ամրոց մը կը կազմէր գերմանական բանակին համար : Պրնօ միեւնոյն ատեն կեդրոնն է մեծ զինագործարաններու եւ իր անունէն կազմուած է «Պրէն» թնդանօթը :

Ամերիկեան զօրամասեր Դանուբը անցան Ռեկենսպուրկի (Ռեթիզպոն) երկու կողմերէն, յառաջ խաղալով դէպի հարաւային միջնաբերդը, Միւնխէն եւն. : Ուրիշ զօրամասեր աւելի մօտեցան չեխական սահմանագլուխին, շարք մը քաղաքներ գրաւելով : Ֆրանսական Ա. բանակը խորտակելով գերման յենարանը հարաւային ճակատի արեւմտեան ծայրին վրայ, նոր դիրքեր գրաւեց Զուիցերիոյ սահմանին մօտ եւ այժմ կը յառաջանայ դէպի Ֆրիտրիխսհաֆըն, Քոնսթանցայի լճին հիւսիսային ափը : Զրոյցի մը համաձայն Քոնսթանցա մտած է (հարաւային ափ) :

Անգլիական բանակը վերջնապէս չահեցաւ Պրէմէնի ճակատամարտը, կատաղի կռիւներէ վերջ : Քաղաքին պահակազօրքը ամէն կողմէ կրակի բռնուած ըլլալով, տեղի տուաւ, եւ համայնավարներ ու հականացի քաղաքացիներ դիմաւորեցին Սկովտացի զինուորները, մառաններէն հաւաքուած զինիներ հրամցնելով : Զորս օրուան կռիւներու ընթացքին, օդանաւերը 1500 Թոն ռումբ ձգած էին Հիւսիսային Ծովու այս երկրորդ մեծ նաւահանգստին վրայ, խորտակելով ամրութիւնները :

Ռուսերը Պերլինի կեդրոնին մէջ

—o—

ՀԻԹԼԷՐ ԱՆՁԱՄԲ ԿԸ ՎԱՐԷ ԿՌԻԻԸ

Համպուրկի անթելը կը ծանուցանէ թէ խորհրդային զօրամասեր Շէրէ դետը անցնելէ վերջ, հասած են Եանովիցի կայարանը : Թերթերը կը դրեն թէ կարմիր բանակին ամէնէն խոր թափանցումն է այս ներքին Պերլինի մէջ : Եանովիցի կամուրջը միայն քանի մը եարտա հեռու է կայարդեակէն, Ունթէր տէն Լինտէնի ծայրը, եւ չատ մօտ Ֆրիտրիխշթրասէի, ուր կը գտնուին բազմաթիւ պետական հաստատութիւններ : Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Հիթլէր Պերլին պիտի մնայ մինչեւ որ ճակատամարտը յաղթող ելքի մը յանգի : Պերլինի պաշտպանները տակաւին կը յուսան թէ յաղթանակով պիտի վերջանայ իրենց մայրաքաղաքին յուսահատական պայքարը : Տոքթ. Կէօպէլս խոստացաւ նոր եւ հզօր ուժեր ղրկել պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար եւ հաւաստեց թէ Հիթլէր անձամբ կը վարէ գործողութիւնները, «ամուր ձեռքով եւ հանդարտ ջիղերով» :

Մասնագէտներու կարծիքով, Պերլինի պաշտպանութեան ճակատը այժմ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը : Ոստիկանութիւնն ալ միացած է զօրքին : Ամբողջ պաշտպանուած շրջանի մը հրամանատարութիւնը յանձնուած է ամէնէն երիտասարդ զօրավարին, Պէրֆէնկէրի որ տեղին վրայ իսկ զօրավարութեան բարձրացաւ Հիթլէրի կողմէ : Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ռուսերուն յառաջխաղացութիւնը կասեցուցած են Ռաթընօնի մէջ, քաղաքին արեւմտեան կողմը : Ուրիշ լուրեր կ'ըսեն թէ քաղաքին ճարտարագործական աշխատանքը չէ դադրած տակաւին : Փոխադրութիւնները դէշ աղէկ կը շարունակուին եւ բանուորները դէնք եւ պաշար կը հասցնեն թնդանօթներու եւ օդանաւերու կրակին տակ : Գերմանները դեռ չեն խոստովանիր թէ քաղաքը ամբողջովին պաշարուած է :

Ուրիշ աղբիւրներու համաձայն, ռուսական հրասայլերը եւ փողոցային կռիւներու մասնագէտ վաչտերը արդէն դիրք բռնած են Ալէքսանդրփլացի մէջ, Պերլինի պորտին վրայ, որ նշանաւոր է իրբեւ առեւտրական եւ ոստիկանական կեդրոն : Գերման հրետանին այժմ քաշուած է Ունթըր տէն Լինտընէն անդին : Բուն իսկ Պերլինէն խորհրդային զօրաճակատութիւն մը կը խօսի փողոցային կռիւներու մասին, մայրաքաղաքի սրտին վրայ : Կարմիր բանակը հետզհետէ յառաջանալով, իր դիմացը կը գտնէ հարիւրաւոր թնդանօթներ, պատնէշներու ցանցի մը եւին : Կ'ըսուի թէ Գերմանները յուսահատօրէն կը կռուին, վերաբանալու համար ելքը դէպի արեւմուտք որ փակուած էր Ժուկովի եւ Կոնիեւի բանակներուն միացումով : Շատ մը կէտերու վրայ ճակատամարտը կը մղուի պաշարուած պաշտօնատուններու, յարձակաբաժիններու եւ

կայարաններու չուրջը: Որոշ ճակատ չկայ: Փողոց մը հազիւ մաքրուած, բուռն կռիւ մը կը սկսի յաջորդ փողոցին մէջ: Ռուս թղթակիցները կ'ըսեն թէ ամէն Գերմանացի որ կրնայ հրացան մը կամ թի մը բռնել, կռակը նետուած է: Պերլինի գլխաւոր ճամբաները խճողուած են ռուս օդնական զօրքերով, հրասայլերով եւ բեռնակառքերով: Անգլիական օդանաւեր ուշադրութեամբ կը հետեւին գործողութեանց ընթացքին:

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

Մուսոլինի գերի բռնուած՞

Սահմանադրութենէն հասած լուրերու համաձայն, ապստամբութիւն ծագած է հիւսիսային Իտալիոյ մէջ եւ արդէն ապստամբներուն ձեռքըն ինկած են Թորինօ, Ճենովա, Քոմօ, Փարմա եւ ուրիշ քաղաքներ: Միեւնոյն ատեն զրոյց կը հնչի թէ Դաշնակիցները ցամաք ելած են Ռափալլօ եւ թէ Ֆրանքեւիտալական սահմանադրութիւնի ծննդօք քաղաքը, Վինթիմիլիէ գրաւուած է Ֆրանսացիներուն կողմէ: Գերմանները անճար վիճակի մը մատնուած են չատ մը կէտերու վրայ: Կ'ըսուի թէ Ճենովայի գերման պահակազօրքը անձնատուր եղած է ապստամբներուն:

Անգլիացիները դրաւեցին Վերոնան, որ դուռն է Պրէննէրի հռչակաւոր կիրճին: Կը նշանակէ թէ գերման բանակը երկուքի բաժնուած է հիւսիսային դաշտին մէջ: Այլեւս անխուսափելի կը համարուի գերման տիրապետութեան վերջնական խորտակումը հիւսիսային Իտալիոյ մէջ: Կը թուի թէ Գերմանները կը փութացնեն իրենց նահանջը, ծուղակը չփնտլու համար:

**** Իտալիոյ Դիմադրական ճակատին անթելը հաղորդելով ապստամբութիւնը, կ'ըսէ թէ Միլանօն ազատագրուած է, թէ «առաջին անգամ է որ կրնանք ազատ խօսիլ» եւն.: «Ազատ Ճենովայի» անթելն ալ կ'աւետէր թէ քաղաքին նաւի պահակազօրքը անձնատուր եղած է, թէ տասնեակներով թշնամիներ կախուած են քաղաքապետարանին առջեւ: (Ճենովա Իտալիոյ ամենամեծ նաւահանգիստն է, իսկ Միլանօ անոր երկրորդ քաղաքը):*

Աւելի չոնդալից լուր մը,— թերթերը զանգան աղբիւրներէ առնելով, կը հաղորդեն թէ Մուսոլինի գերի բռնուած է ապստամբներուն կողմէ: Իտալիոյ Առաջնորդը եւ կուսակցութեան նախորդ ընդհ. քարտուղարը, Ֆարինաչչի հիւս. Իտալիոյ Քոմօ քաղաքը հասեր էին, ոչ չատ հեռու Ջուլիցեբրիոյ սահմանագլուխէն: Թէեւ Մուսոլինի ծրագրուած էր, բայց ճանչցուեցաւ իտալացի հայրենասէրներու կողմէ եւ ձերբակալուեցաւ Փալլանցա քաղաքին մէջ: Ռատիօ-Հռոմ հաստատելով ապստամբութիւնը, կ'աւելցնէ թէ գերիներուն թիւը 70000ի կը հասնի, թէ Ազգ. Փրկութեան Կոմիտէն կը բաղկանայ չորս կուսակցութեանց անդամներէն, ստանձնելով իշխանութիւնը ամբողջ հիւս. Իտալիոյ մէջ, թէ տեղական կոմիտէ մը կազմուած է Միլանի մէջ եւն.:

Փէթէն Փարիզ վերադարձաւ

Մառէշալ Փէթէն առջի օր Ջուլիցերիայէն Ֆրանսական հողը կոխած ատեն, ձերբակալուեցաւ Ֆրանսական ոստիկանութեան կողմէ, որուն կ'ընկերանային դաշտական պաշտօնեաներ:

Մառէշալը եւ հետեւորդները նշանակուած վայրը հասան ինքնաշարժներով: Փարիզէն ղրկուած մասնաւոր կառախումբ մը — հինգ վակոն— կը սպասէր կայարանին մէջ: Ընդհ. դատախազը կարդաց ամբաստանագիրը եւ ոստիկանական տեսուչ մը կատարեց ձերբակալութիւնը: Ոչ դուրսէն մարդիկ ընդունուած էին, ոչ ալ թղթակիցները: Երբ ձեւակերպութիւնը վերջացաւ, մառէշալը առաջնորդուեցաւ Ա. կարգի վակոնը և կառախումբը անմիջապէս ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ: Գաղտնի կը պահուի մառէշալին արդելափակման վայրը, իսկ դատավարութեան թուականը դեռ չէ ճշդուած:

Հանրապետութեան ընդհ. դատախազը, Մոռնէ, որ պիտի վարէ դատը Գերագոյն Ատեանին առջեւ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— « Այս մարդուն մարմնաւորած բաղաբախանութիւնը գինքը արժանի կը դարձնէ մահապատիժի: Գալով գործադրութեան, կը կարծեմ թէ՝ մարդասիրական նկատումներ պիտի տիրապետեն, իր տարիքին պատճառով»:

ՄԳԱՏՕՆ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի Ժանթիլի-Պիէթրի մասնաճիւղին կողմէ, 28 Ապրիլ չաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 34 Rue Danton, Patronage Familialի սրահին մէջ, Bicêtre, Métro Pte. d'Italie: Կը հրաւիրուին չրջանին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻԼԻՊԻՒԼԵԱՆ

Կ'երգէ Carrefour des Ondesէն, երկուչաբթի Ապրիլ 30ին, ժամը 12.45ին, հայերէն եւ ֆրանսերէն:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Երէկ եւ այսօր

—o—

ՎԱԼԱՆՍ, 23 Ապրիլ.— Տարիներ անցան: Պիտի չանամ Վալանսի հայ կեանքը խտացնել քանի մը նախադասութիւններու մէջ, խնայելու համար «Ցառաջ»ի սիւնակները:

1940ի «զինադադարէն» վերջ, բոլոր հայ մութիւնները լուծուեցան, բացի Ազգ. Միութենէն, Աղքատախնամէն եւ դպրոցէն: Դերի մնացած էին 68 հայ զինուորներ, յաջորդաբար վերադարձան 24 հոգի:

Գրաւման չրջանին, ոստիկանական զինեալ ուժեր երեք անգամ յաջորդաբար, առտուն կանուխ ժամը 5ին, թշնամի բանակին ի նպաստ աշխատցնելու համար զօրանոց առաջնորդեցին 190 Հայեր: 58 հոգի ղրկուեցան Մանչի ծովեզերեայ չրջանները, պարտաւորիչ աշխատանքի համար: Գացողները անմիջապէս լքելով իրենց աշխատանքի կայանները, փախան: Կարելի է ըսել որ, բոլոր հայ այրերը պարտաւորիչ աշխատանքի համար հրաւիրագիր ստացան, բայց Գերմանիա ղրկուեցան միայն 29 հոգի:

Կ'ողբանք նաեւ մահեր.— Զաքար Տարագճեան, Սարգիս Սատըքեան, Վահրամ Մխճեան, ռազմաճակատին վրայ ինկած՝ Արմենակ Թէլոյեան եւ Սարգիս Ռօճիկեան՝ գերութեան մէջ մեռած: Իսկ անցնող տարուան Յուլիսի եւ Օգոստոսի ռմբակոծութիւնները մեզմէ խլեցին բազմաթիւ հայորդիներ,— Ռորէն Շամախեան եւ իր 22 տարեկան կտրիճ զաւակը, Հայկազ Պարսամեան, կարապետ Թիւֆէնկճեան, Անդրանիկ Մարգարեան, իր տիկինը երկու փոքրիկներով: Ո՞ր մէկը յիշել, — այրեր, կիներ, փոքրիկներ, ընդամէնը 61 հոգի: Ինքնաչարժի արկածի մը զոհ գնաց սիրելի Գէորգ Գասեանը, անցեալ Դեկտեմբերին: Նիւթական վնասներն ալ կարեւոր են: Հայապատկան տուներ հիմնայատակ կործանեցան, տասնեակ ընտանիքներ աչ ու ձախ անպատսպար մնացին, Հայոց մատուռը հրկիզուեցաւ:

Գրաւման չրջանին եւ ազատագրումէն վերջ դադրումը ունեցաւ օրինակելի համերաշխութիւն որ միչտ կը չարունակուի: Այս կէտը կը չեշտենք ի պատիւ Վալանսի հայութեան:

Այժմ ունինք ազգ. միութիւնը, Հայ Ազգ. Ճակատը 136 անդամներով, Հայ Մարզական Միութիւնը 64 անդամներով, Հայ Երիտասարդ Հայրենասէրներու Միութիւնը 128 անդամներով:

Ազատագրումէն վերջ, Հ. Ե. Հ. Միութիւնը ունեցաւ մէկ հրապարակային բանախօսութիւն մը եւ մէկ ներկայացում: Ռորհրդային բանակի հայ զինուորները ներկայացուցին անմահ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկանները»: Ազգ. Ճակատը ունեցաւ երկու հրապարակային բանախօսութիւն: Համազգային սգահանդէսի 30երորդ տարեդարձը պիտի տօնուի «Սալ տէ Ֆէթ»ի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Ճակատի:

Թղթակից

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 29 ԺԱՄԸ 15ԻՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԳԱՏՕՆ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ

Մէգօն տը լա Շիմիի մէջ, 28 ռիւ Տօմինիք, մէթրօ՝ Էնվալիտ կամ Սոլֆէրինօ):

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Շուտով տպագրութեան պիտի յանձնուի Ֆրանսերէն պատկերազարդ չքեղ հատոր մը, որուն բովանդակութիւնը պիտի ըլլայ Հայ Դաղութին մասնակցութեան պատմութիւնը Ֆրանսայի ազատագրական պայքարին մէջ: Հոն պիտի երեւին մասնաւորաբար բանակին, դիմադրական ճակատի եւ պետական անձնաւորութիւններուն գրաւոր վկայութիւնները:

Այդ հատորը ամբողջական եւ կատարեալ ըլլալու համար, մեր բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ստորեւ նչանակուած հասցէին ղրկել ամէն ինչ որ կրնայ օգտակար ըլլալ նման հրատարակութեան մը համար, լուսանկարներ (անհատներու կամ խմբանկարներ, վաստաթուղթեր, ռազմադաշտի եւ Դիմադրական ճակատի մէջ գործող Հայերու կենսագրականները, կատարած գործերը եւ զանազան տեղեկութիւններ կարելի մանրամասնութիւններով.— Մեզի վստահուած բոլոր փաստաթուղթերը օգտագործելէ վերջ, պիտի վերադարձնենք իրենց տէրերուն:

Հասցէ՝ Aram Savo, 3, Rue des Jeuneurs, Paris (2):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՑ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Միւթիւալիթէի մէջ:

"ՊԼՊՕ"Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Մեծ երգչախումբով, խոր. Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ. 3 արար:

Մասնակցութեամբ՝ Պ. Պ. Գմբէթեանի, Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Դր. Վահանի, Սանճաքի, Տիկին Լաթիֆեանի, Քիւթնէրեանի եւ Օր. Մինասեանի:

Օր. ԱՆԴԻՆԷ ՊԱԼԸՐՃԵԱՆ (կարտաս) եւ
Պ. ՀԱՑԿԱԶՆ ՔԷՖԷԼԵԱՆ (Փարիզ)
Ամուսնացած 28 Ապրիլ 1945

«Անուշ» օփերական չարժանկար

—o—

Հոլիուուտի մէջ (Մ. Նահանգներ) չարժանկարի վերածուած է Ց. Թումանեանցի «Անուշ»ը, եւ կը ներկայացուի ամիսներէ ի վեր:

Ամերիկահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ ծախքերը հոգացած է Պ. Մ իրիճանեան, գեղարուեստական բեմադրութիւնը եւ ղեկավարութիւնը կատարեր է ղերասան Վարդեան, Անուշի դերը՝ Օր. Էլմասեան (այժմ տիկին Վարդեան), իսկ Մոսիի դերը՝ Պ. Վարդեան:

Այդ ժապաւէն - օփերայի առաջին ցուցադրութիւնը տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր 29ին Ֆրէզնոյի մէջ: Թէեւ սուղ գիներ էին նչանակուած, 2 տոլար 40 սէնթ եւ 1 տոլար 90 սէնթ, 1000է աւելի Հայեր փութացեր էին զայն դիտելու:

« Հայրենիք»ի աչխատակիցներէն մէկը այս առթիւ կը մատնանչէ չարժանկարին թերութիւնները.—

Շարժանկարին ցուցադրութիւնը, որ կը տեւէ 45 րոպէ, ինքնին ցոյց կուտայ որ ափյափոյ չինուած բան մըն է: Ժապաւէնի ամբողջ տեւողութեան կը զգացուի, որ բեմադրողն ու վարիչը ոչ թէ ուզած են գեղարուեստական գործ մը գլուխ հանել, այլ աւելի չատ առեւտրական ձեռնարկ մը:

Նախ՝ գլխաւոր դերակատարները հայերէն լեզուն լաւ չեն գիտեր: Որով՝ մեր մեծ բանաստեղծի սքանչելի լեզուն կ'աղաւաղուի եւ յաճախ անհասկնալի կը դառնայ: Դերասաններու հայերէնի չիրապետելը պատճառ դարձեր է, որ իրենց դերերու էութիւնը չեն հասկցած: Որով՝ անկարող են եղած «Անուշ»ի հոգեբանական ապրումները արտայայտել:

«Անուշ»ը, Ց. Թումանեանի հովուերգութեան այդ չքնաղ հերոսուհին, 15—16 տարեկան աղջիկ մըն է, երազի պէս գեղեցիկ, անմեղ ու զեփիւռի պէս թեթեւ: Իսկ ժապաւէնին մէջ մենք կը տեսնենք միջին տարիքի կին մը, որ բռնազբօսիկ ձգտումներ ունի երիտասարդ ու գեղեցիկ երեւալու, ինչ որ երբեմն ծիծաղելի կը դարձնէ այդ մելամուչի մը պէս նուրբ ու թոթռուն դերը: Օր. Էլմասեան ձախողած է:

Նոյնպէս անյաջող է Պ. Վարդեանը Սարոյի պատասխանատու դերին մէջ: Ան չունի վայրի, առնական գեղեցկութիւնը սարերու հովիւին եւ ոչ ալ անոր բնական, պարզ, բայց իր էութեան մէջ մեծ սէրը եւ այդ սիրոյ առթած հոգեկան ապրումները: Ժողովրդական տեսարանները թոյլ են ու ոգեւորութենէ զուրկ: Խմբերգներու ժամանակ Օր. Էլմասեանի ձայնն է, որ կը տիրապետէ:

Գալով հագուստներուն, այդտեղ ալ անճչդութիւններ չատ կային: Պարը (պալէթ) մեծ դեր կը կատարէ օփերաներու եւ օփերէթներու մէջ, իսկ «Անուշ»ի մէջ գրեթէ կը բացակայի, եթէ նկատի չառնենք Շալախօ պարը, զոր օրիորդ մը պարեց:

Խմբական տեսարաններու մէջ դերակատարները, ըլլալով անփորձ աղջիկներ եւ տղաք, փոխանակ գեղարուեստական ամբողջութիւն մը տալու, ընդհակառակն ծիծաղելի կը դառնան:

Եթէ «Անուշ»ը չարժապատկերի վերածելով, ուզած են հայ գեղարուեստը ծանօթացնել Ամերիկացիներուն, չեն յաջողած: Ամերիկեան թատրոնները չեն ընդունած զայն ցուցադրելու համար: Եւ լաւ է, որ չեն ընդունած, որովհետեւ զայն տեսնելով՝ ամերիկեան հանրային կարծիքը դէշ գաղափար պիտի կազմէր հայ գեղարուեստի մասին:

ՑԱՌԱՋԻԿԱՑ ՄԱՑԻՍ 9ԻՆ, ժամը 20ին, Salle Pleyelի մէջ տեղի կ'ունենայ Franco-Arménien Միութեան փառատօնը, հովանաւորութեամբ Փարիզի զինուորական կառավարիչ Զօր. Kœnigի եւ մասնակցութեամբ առաջնակարգ vedettesներու:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՑԹ

Ուսանողներու Տան Օգնութեան մարմնին կողմէ, Շաբաթ, Ապրիլ 28, ժամը 3էն սկսեալ, Salle Jean Goujon: Տոմսերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, այժմէն ապահովել Աճէմեան ճաչարանէն, 12 Rue Cadet:

SALLE GAVEAU

Կիրակի 13 Մայիս ժամը ճիշդ 14.30ին,
Երգահանդէս ԻՐԻՍ ՊԻԼԻՊԻՒԼԵԱՆԻ

Ցայտագրին մէջ կ'երեւին եւրոպական եւ հայկական երաժչտութիւն, մասնաւորապէս Ցովհ. Թումանեանի ԱՆՈՒՇ օփերայէն, ճոխ բաժին, ինչպէս նաեւ Մայթ Նովայէն:

*ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տարեկան **750**, վեցամսեայ **400**, եռամսեայ **200** ֆրանք:*

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 29 Avril 1945 Կիրակի 29 Ապրիլ

ԺԱ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4390-Նոր շրջան թիւ 19 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՈՆՑ ԺԱՆԻՔԸ ԵՒ ՄԵՐ ԿԱՄՔԸ

—o—

... Եւրոպան չէր հաւատար — մեր մէջ ալ շատեր չեն հաւատար — երբ կը փորձէիր որ եւ է տեսարան պարզել 1915ի Հայաջինջ Սարսափները, վկաներով ու փաստերով:

Իսկ այսօ՞ր, երբ Եւրոպան ինք աւելի քան հինգ տարիէ ի վեր կը գալարուի նոյն Ջարհուրանքին մէջ...

Ոչ միայն պատերազմ, արդիական զինարուեստի դիւային ճարճատումներով, աննախընթաց հրէշային «ստեղծագործութիւններով», դէպուածքեան բոլոր «հրաշքներով», այլեւ ջարդ: Համատարած եւ կազմակերպուած ջարդ, անծայրածիր տարածութեանց վրայ: Բոլոր մեծ ու փոքր — մանաւանդ փոքր — ժողովուրդներու դէմուն:

Անճիտում, բնաջնջում զանգուածային, առանց ազգի, սեռի, տարիքի կամ դասակարգի խտրութեան: Ձիշդ այնպէս ինչպէս վարժուեր էինք տեսնել Թուրքիոյ մէջ, սուլթանախնամ Վոսփորէն մինչեւ խաւարակուռ Անատոլու, այլ մանաւանդ «արեւելեան» կոչուած նահանգներուն մէջ:

Արդէն իսկ մանրակրկիտ քննութիւններ կը կատարուին պարտեալ Գերմանիոյ զանազան արգելարաններուն մէջ, ստուգելու համար կատարուած բարբարոսութիւնները: Անգլիական պատուիրակութիւն մը հրատարակեց իր տեսածները՝ Պուխէնվալտի (Վայմար) գժոխքին մէջ, որուն զոհերուն թիւը կը հաշուուն 51500 հոգի, առ նուազն 17000ը մեռած այս տարուան յունուարէն ի վեր:

Թերթերը ամէն օր քամմնելի նկարագրութիւններ կը հրատարակեն, ճիշդ այնպէս ինչպէս՝ մենք՝ 1878էն, 1895—96էն եւ մանաւանդ 1915էն ի վեր:

Բայց, Պուխէնվալտը մէկ երեսն է միայն եւրոպական Սպանդին: Երուազ մը՝ աշխարհասասան Արհաւիրքին մէջ:

Երբ վերջնայ պատերազմը եւ յարաբերութիւնները վերահաստատուին ու կիրքերը խաղաղին, այն ատեն է որ կարելի պիտի ըլլայ ըմբռնել կատարեալ իմաստը պատմական խօսքին.— «Մարդը մարդուն գայլ»:

Ամբողջ ժողովուրդներ բնաջինջ: Քաղաքներ եւ երկիրներ հուրի եւ սուրի մատնուած: Պարբերական ողջակէզ՝ միլիոններով:

Եւ թերեւս այն ատեն մարդկիկ յաղողին իրենք իրենց եւ ուրիշներուն բացատրել թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս տեղի ունեցան Հայաջինջ Սարսափները:

Դաւադիր իշխանութիւնը — Թրքական արիւնազանգ դիկտատուրան վճռած էր ջախջախել, արմատախիլ ոչնչացնել ոչ միայն հայ ժողովուրդին ողնայարն ու թեւերը, այլեւ միտքը:

Այդ առաջադրութեամբ, նախ գլուխները ժողվեց ու փչրեց, յետոյ չղթայակապ դէպի սպանդանոց առաջնորդեց բազմութիւնները: Մէկ խօսքով՝ բուն ժողովուրդը: Անոր առեւտրական եւ արհեստաւոր դասը, այլ մանաւանդ արմատը — գիւղացին (ինչ որ ողջ մնացած էր այդ զանգուածէն, հալեցաւ տարագրութեան մէջ, եւ այսօր դուք դժուար պիտի գտնէք համրանք մը որ ուզէ խոփին եւ արօրին կապուիլ):

Բայց թշնամին, որ ամենակարող կը կարծէր իր արիւնարբու ժանիքը, մոռցած էր մէկ բան,— այս ժողովուրդին կամքը:

Եւ ահաւասիկ երեսուն տարի վերջը, մինչ իր ժանիքը ժանդ է կապած, զալարուելով ինքն իր մէջ, հալածական ժողովուրդը ոչ միայն ունի մանրանկար հայրենիք մը, այլեւ հաւատք՝ մնացեալն ալ վերստանալու:

Մանաւանդ որ, նորէն դէտերով արիւն թափեց, եւ կը թափէ, այս անգամ իբրեւ ռազմիկ: Աչխարհի բոլոր ռազմադաշտերուն վրայ:

Ի՞նչ աւելի զօրաւոր ազդակ՝ մեր քաղաքական դիտակցութիւնը արթնցնելու, քան Ապրիլ Տասնըմէկը:

Երեսուն տարի վերջն ալ, ամբողջ խորհուրդ մըն է այդ Նախճիրը: Պատմութիւն մը որ հոգիդ կը բզկտէ, բայց միեւնոյն ատեն լայն կը բանայ աչքերդ եւ կը լարէ իմացականութիւնդ, գտնելու համար ելքը:

Վկայ՝ այն ժողովուրդները որ տառապեցան մեղի պէս, հալածանքի, ջարդի եւ դերութեան լեղին քամեցին բուն իսկ Եւրոպայի երանաւէտ ափերուն վրայ, բայց չյուսահատեցան: Վկայ՝ նոյն իսկ այս երկիրը:

Շ.

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

—o—

Կը խորհիմ թէ պատմական դէպքերը վերակոչելու լաւագոյն եղանակն է ճշդել կամ բանաձեւել անոնց վարդապետութիւնը:

Այս տեսակէտով՝ պատմափիլիսոփայական ի՞նչ իմաստ կը ներկայացնէ Ապրիլ Տասնըմէկը:

Կենսաբանութեան մէջ ծանօթ է երեւոյթ մը, որ կը կոչուի tropisme,— *հոդուածները եւս կը նմանուին բոսերու, կամ ու ուսօրէն փոքր կենդանական աշխարհին. ինչպէս բուսական կամ կենդանական բջիջները կը դառնան, հակառակ ամէն արգելքի, դէպի լոյսը, դէպի արեւը, դէպի հողը, դէպի ջերմութիւնը, դէպի չուրը, ժողովուրդները եւս չօշափուկները կ'արձակեն դէպի հիւսիս կամ հարաւ, դէպի արեւմուտք կամ արեւելք: Այսպէս երբայեցի ժողովուրդը, իր պատմութեան սկզբնական շրջաններուն մէջ, ի յայտ կը բերէր երկու* tropisme,— *արեւելեան եւ արեւմտեան, կամ եթէ կ'ուզէք՝ քաղդէական եւ եգիպտական:*

Հայ ժողովուրդը եւս, սկիզբէն ի վեր, կը մատներ նոյն երկու ղարձումները,— մէկը դէպի արեւմուտք, դէպի Միջերկրական՝ իբրեւ ցեղային հոգեբնախասական երեւոյթ (քաղաքակրթութիւն), միւսը՝ դէպի արեւելք, դէպի լեռները՝ իբրեւ պատմական փիլիքական օրէնք (ինքնապաշտպանութիւն): Գիտեմ թէ ընկերաբանները, տնտեսականները պատճառներու կապելով, տարբեր անուններ կուտան այս երեւոյթին, բայց քիչ մը շատ primitivisme *կը հոտի նիւթապաշտ դպրոցին այս ուսուցումը: Մեր պատմութիւնը, որ փորձեց հաւատարակչռութիւն մը ստեղծել պարթեւական աշխարհին յաւակնութիւններուն եւ հռոմէական կայսրութեան ցանկութիւններուն միջեւ, սասանեան պետութեան ծրագիրներուն եւ բիւզանդական սուրերու մակընթացութեան միջեւ, Տիգրոնի մազդեական վարդապետութեան եւ կեսարիոյ քրիստոնէական տեսարանութեան միջեւ, մինչեւ քսաներորդ դար յաջողելէ վերջ քիչ թէ շատ ամուր բռնել* balançoire*ը՝ յանկարծ կը կորսնցնէ իր աջ թեւը, Թրքական անլուր ոճիրին մէջ (Ապրիլ Տասնըմէկ):*

Մարդիկ կան, որ ամբո՛ղջ կը տեսնեն այս թեւատ անհատը: Եւ կը հաւատան թէ կրնա՛յ ապրիլ թեւատը: Արդ, ասպարէզ կը կարդամ այդ հաւատացողներուն,— Թո՛ղ ցուցադրեն իրենց պատմական ամբո՛ղջ բեռը, — եթէ ակադեմական սրճարաններու իմաստութիւն չէ կամ մուկը անօթի ձգող գրադարաններու հարստութիւն — համոզելու համար մեզ թէ կարելի է balançoire*ը վեր բռնել նոյնիսկ մէկ թեւով:*

Մէկ բան միայն ճշմարիտ է ինձի համար,— կոտրա՛ծ է Հայոց Պատմութեան մէկ թեւը, մեր թշնամին կոտրեց զայն պիտակցօրէն, հաշիւո՛վ: Եւ ես, այսօր, չեմ սգար միայն մեռելները (զգացական խնդիր է այդ), այլեւ, նոյնիսկ ամէնէ՛ն առաջ, մեր Պատմութեան կշռականութեան ոգին:

Ժողովուրդը ծանօթ է աւոր՝ «Թրքահայ Դատ» անունով:

Ապրիլ Տասնըմէկը, ըստ Թուրքերուն, թաղուած է Թրքահայ Դատին:

Ապրիլ Տասնըմէկը, ըստ մեզի, վերակոչումն է այդ դատին,— մենք զայն պիտի վերարծարծենք, կրօնքի մը արժէքին պիտի բարձրացնենք: Ի՛նչ լաւ, եթէ ուրիշներ ուժ տան մեզի: Ի՛նչ փոյթ, եթէ ուրիշներ ուժ չտան մեզի:

Ո՛չ, տակաւին չեմ յուսահատած: Վաննցի դիտեմ թէ տակաւին կ'ապրին երիտասարդներ, որոնք հաւատք ունին ապագային վրայ, եթէ նոյնիսկ զաւաճանեն սերունդները, կուսակցութիւնները եւ այս կամ այն չլացուցիչ կրկներեւոյթին վազող իմաստունները:

Քաղաքական հարցերու մէջ միշտ վերապահ, աժան խանդավառութեանց թշնամի, կը զաւանիմ —հակառակ այն փուխրոտութեան զոր ցոյց կուտան ոմանք՝ զուռնային ձայնը հարթանկան հրաւէր կարծելով — թէ մինչեւ որ չլուծուի Թրքահայ Դատը այսպէս կամ այնպէս՝ ոճիր է համակերպիլ Ապրիլ Տասնըմէկի ստեղծած կացութեան:

Ահա թէ ինչո՛ւ Անելիք ունի Հայկական Առտաստահմանը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՁԱՊԵՏՆԵՐ Խոիս, Ռէյնօ, Տալտիէ եւ զօր. Կամլէն, որոնք աղատուած էին արգելափակումէ, Զուիցերիա կը զտնուին այժմ, համաձայն զանազան զրոյցներու: Կատարուած բանակցութեանց չնորհիւ, Գերմանիա պիտի արձակէ բոլոր քաղաքական կալանաւորները:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՆԵՐԸ ՄԻԱՑԱՆ ԷԼՊԱՅԻ ՎՐԱՑ

—o—

Զօր. Այզընհաուըը, արեւմտեան ճակատին դաշնակից սպարապետը, պաշտօնապէս հաղորդեց թէ ամերիկեան զօրաբաժնի մը եւ ռուսական զօրաբաժնի մը հրամանատարները իրարու հանդիպեցան Ապրիլ 26ին, Թորկաուի մէջ, Լայփցիկի հիւսիսային արեւելեան կողմը: Այս առթիւ քննուեցաւ գերիները անմիջապէս փոխանակելու խնդիրը: Պահակախումբերու միջեւ առաջին շփումը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 25ին ժամը 4.40ին, երբ ամերիկեան հետաքրքրական Ջոկատի մը աւագ տեղակալը եւ երեք զինուորներ հանդիպեցան ռուսական զօրաբաժնի մը զինուորներուն:

Մառէչալ Սթալին երկու բանակներուն միացումը հաղորդեց օրակարգով, որ կ'ըսէր.— Ուկրայնական Ա. բանակէն զինուորներ եւ բրիտանական եւ ամերիկեան զինուորներ, զարնելով արեւելքէն եւ արեւմուտքէն, ճեղքեցին գերման զօրքին ճակատը եւ միացան Գերմանիոյ կեդրոնը, Թորկաու քաղաքի շրջանին մէջ: Այսպէս հիւսիսային Գերմանիոյ գերման զօրքը կտրուեցաւ հարաւային շրջանի բանակէն: Ի պատիւ այս պատմական դէպքին, այսօր Մոսկուա, մեր հայրենիքին մայրաքաղաքը, յանուն երկրին պիտի ողջունէ Ուկրայնական Ա. բանակին քաջարի զինուորները եւ մեր դաշնակից բրիտանական եւ ամերիկեան զինուորները, 24 համազարկ արձակելով 324 թնդանօթներով: Կեցցէ աղատասէր ժողովուրդներուն յաղթանակը Գերմանիոյ վրայ»:

Սթալինի ծանուցած հրեաւածիլ ողջոյնը ամենամեծն է որ արձակուած ըլլայ: Բանակներուն միացումով Գերմանիան երկուքի կը բաժնուի, մէջն ըլլալով Չախջախուած Պերլինը եւ հիւսիսային նաւահանգիստները եւ հարաւային միջնաբերդը որուն վրայ կը քալեն Դաշնակիցները արբնթաց, հիւսիսէն եւ հարաւէն:

Երեք դաշնակից կառավարութիւնները հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, ծանուցանելով միացումը: Մի եւեմոյն ատեն երեք վարչապետները ողջունեցին յաղթանակը, խանդավառ ողջոյններ ուղղելով յաղթական բանակներուն: Ջըրչիլ կ'ըսէր.— Այժմ Դաշնակիցներուն պարտականութիւնն է ոչնչացնել Գերմանիոյ զինուորական դիմադրութեան բոլոր մնացորդները, արմատախիլ քանդել նացի իշխանութիւնը եւ հպատակեցնել Հիթլէրի պետութիւնը:

Սթալին.— «Մեր պարտականութիւնն է լրացնել թշնամիին կործանումը, ստիպել որ զէնքերը վար դնէ եւ անձնատուր ըլլայ առանց որ եւ է պայմանի: Կարմիր բանակը մինչեւ վերջը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը իր ժողովուրդին եւ բոլոր աղատասէր ժողովուրդներուն հանդէպ:

Թրումէն, Մ. Նահանգներու նախագահը,— թշնամին երկուքի բաժնուեցաւ: Եւրոպայի մէջ վերջնական յաղթանակի ժամը չէ հնչած տակաւին, բայց մօտ է: Մօտ է այն ժամը որուն համար ամբողջ ամերիկեան ժողովուրդը, ամբողջ բրիտանական ժողովուրդը եւ բովանդակ խորհրդային ժողովուրդը այնքան երկար աշխատեցան եւ աղօթեցին:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՑ ԵՒՍ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱՆ

Հարաւային շրջանին մէջ ալ դաշնակից բանակներուն միացումը օրերու խնդիր է: Ամերիկացի զօր. Փէթընի Գ. բանակը Աւստրիա մտած ըլլալով, պիտի դամաւորէ ռուս մառէչալ Տոլբուխինի բանակը որ յառաջ կը խաղայ Դանուբի վրայ: Գերմանական զօրաւոր ուժեր մոլեգնօրէն կը դիմադրեն Սալցպուրկի եւ Պէրխթէսկատընի ճամբանեբուն վրայ: Ամերիկեան զօրքը դրաւեց չարք մը քաղաքներ Միւնիխի ճամբուն վրայ:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՁԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

Մոսկուա պաշտօնապէս հաղորդեց Պերլինի արեւմտեան արուարձանին՝ Սփանտաուի, Փոցտամի եւ Ռաթընաուի դրաւումը: Ռուսերուն ձեռքը անցած է նաեւ կարեւոր քաղաք մը Պերլինի եւ Շթէթինի ճամբուն վրայ:

Ռիւթէրի Թղթակիցը Մոսկուայէն կը հեռագրէ թէ Պերլինի ճակատամարտը վերջնալու վրայ է եւ այնուհետեւ պիտի սկսի գերման մոլեռանդ խումբերու մաքրագործումը: Ատենք ամրացած են ուժեղապէս պաշտպանուած չէնքերու մէջ: Կարմիր բանակը կրնար մաքրել դիմադրութեան այս բոյները, Պերլինի վրայ խոյացած ատեն, բայց զօրքին հրամայուած է քալել դէպի քաղաքին կեդրոնը եւ յառաջխիկային ձգել այդ խորշերուն քանդումը:

Կարմիր բանակը արդէն մտած է Պերլինի բանուորական թաղը, Մօապիթ, եւ յառաջ խաղալով աւերակներու, ծուխերու եւ փոչիներու մէջէն, օղակ մը կազմած է քաղաքին կենսական կէտերուն չուրջը: Ռուսերը չարունակ նոր զօրք, հրասայլեր եւ թնդանօթներ կը թափեն մայրաքաղաքին վրայ, ընդհանուր գրոհ տալու համար: Խորհրդային օդանաւերը անխնայ կը ռմբակոծեն Պերլինի փողոցներուն մէջ չինուած պատնէշները, մինչ ուրիչ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՊԷՍ ԽՕՍԵՑԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ...

— Կը հերկէի դաշտս, եւ արեւը խաղաղ՝ կ'ելլէր Հայաստանի բարձունքներէն։ Իմ պզտիկները կը սպասէին ցորենին։ Ես հոգովել կ'երգէի... երբ եաթաղանը ձայնս կտրեց կոկորդիս մէջ։

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, իմ Թոռներ... Ոակի ցորենը, կարմիր կակաչներուն հետ կը ծածկէր իմ հասակս։ Ես երջանիկ էի։ Ես չէի ուզեր արիւն թափել։

— Ես կը չամբէի ցորեան, բայց՝ ուղեղին մէջ մանուկներուն։ Լոյսն իմացական, անոնց բիրերը պատռտելով, կը պոռկթար։ Կը բաղմանար արտն իմ ցեղիս, ի փառս հանճարին։ Կը զննէի իմաստը Բանին՝ Արեւմուտքի զաւակներուն, երբ դնդակը՝ ձգեց գիրքը ձեռքէս, ու կասեցուց կեանքը սրտիս։

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, Թոռնե՛րս իմ, որ կը կարդա՛ք Նորէն, որ Նորէ՛ն լոյսը կը պոռթկայ ձեր բիբերէն դերուչիմ... Կ'աճէր ցեղս, ի փառս հանճարին, ի սպաս բոլորին։ Ես երջանիկ էի։ Ես չէի ուզեր արիւն թափել։

— Կռանիս տակ ահեղ, պողպատն հրաչէկ կը դառնար խոփը արօրին, երբ եկան ըսին որ Մեծ ճուկ մը դրացի կոխկռտեր է պատիւն հօրս ալեհեր, մէկ ապտակովը պիղծ ձեռքերուն։ Ես բարձրացայ լեռ...

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, զաւակներն իմ զաւկներուս... ինչո՞ւ, ալեհեր գլուխն իմ հօրս... Ես անձեւ նիւթին՝ ձե՛ւ կուտայի։ Երջանիկ էի։ Երբե՛ք, երբե՛ք արիւն թափել չեմ ուզած ես։

— Երբ նայեցայ աչքերուն իմ եղբայրներուս եւ քոյրերուս հրաշափառ, տեսայ որ երկինքը կը ցոլայ հոն եւ բոցերը արշալոյսներուն։ Ես դարձայ քերթողը իմ ցեղիս, եւ ասպետը Գեղեցիկին։ Անապատի ուղիներուն վրայ փոշիները կը շաղախուէին արիւնով, մինչ աչքերս կը մնային յառած հորիզոններուն, կը մերժէին տեսնել կարմիր թաւալումը այսահար թաթխուն, եւ... բառերը կը չարունակէին իրենց ցնծատօնը գոյքը, լուսայեղց դահլիճներուն մէջ հոգիիս։ Աղու կ'ուոյթը իրենց պարանոցին կը պահէր դիս դեռ կախարդուած, երբ, դանակ մը, ժանգոտած, վիզիս վրայ երթեւեկեց։

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, իմ Թոռնե՛ր...

Ես սիրեցի մոգութիւնը բառերուն, ու օրհներգը իրենց պարին։ Ես հոգակեցի ինչ որ վե՛հ է աբեւին տակ, այն որ կը բարձրացնէ սիրտը դէպի վե՛ր։ Ես հոգակեցի երանութիւնը արտոյտներու հազագին, եւ անպատում խորհուրդը՝ մարդո՛ւն Խաղաղութեան, եւ մարդո՛ց խաղաղութեան...

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, իմ Թոռներ.. ե՞ս,.., ե՞ս,.. արի՞ւն։

— Ո՛վ եղբայրներ ի տարագրութիւն, եւ ի նախճիր... Ես կուգամ ձեզի՝ ցնծութիւնը սրտիս մէջ, այն միակ ցնծութեամբը որ տրուած է Մատծողին՝ երբ ճշմարտութեան Թունաւոր տեսիլքը յայտնուած է իրեն, երբ անոր Թեւերը, նորոգ փառքով, քսուած են իր ճակտին։ Ես լսեցի բոլորիդ, եւ կը յայտնեմ ձեզ ահա։ Արեւի աշխարհին մէջ Թէ հանդերձեալին, մեծագո՛յն ողբերգութիւնը կը զալարուի Բարի՛ Մարդուն սրտին մէջ։ Եթէ բարի ես՝ մատնեղդ կը ժխտեն բրտութեան զէնքերը։ Այն ժամանակ, անբան բրտութեան ո եւ է զէնք մը կոյր՝ կուգայ աւրշտիլ, եւ արիւնաշաղախ ու դիահառն ցեխի վերածել Գեղեցկութեան փեթակները, եւ պալատները Խաղաղութեան խորհուրդին հրաշացոյ։ Այս եղերական երկընտրանքին մէջ տարուբեր, ինչպէ՞ս հաշտեցնէ աստուորը անոր չհաշտուող եղբերը։

Կ'ըսե՞ն, հեռաւոր Արեւմուտքին մէջ, Աղջնակ մը խաչնարած, չէր տեսած երբեք դմքը Զարին։ Մէն մի մասնիկը իր սրտին զօրութիւնն ունէր աշխարհ մը լեցնող բարութեան։ Անընտել աշխարհի մարդոց ձայներուն՝ երկնքի բնակիչներուն հընչիւնները կը լսէր։ Ու մինչեւ այդ ուր իր սիրտը Բարութիւնն էր՝ կը դառնայ Սրբութիւն։ Արդ, ի՞նչպէս, ինչպէ՞ս այդ սրտին մէջ՝ սրբութիւնն ու արիւնը կրցան հաշտուիլ...

Կ'ըսե՞ն, հեռաւոր Արեւմուտքի այդ Աղջնակը խաչնարած կ'առաջնորդէր բանակները դէպի յաղթանակ, երբ, Թշնամի զնդակներու տարափին տակ, իջաւ վար նժոյգէն, կապեց վէրքը արիւնահոս, զինքը նշած ու ապա ինկած մէկ Թշնամիին...

Ես լսեցի բոլորդ, եւ կը յայտնեմ ահա ձեզ։ Ո՛վ եղբայրներ ի նախճիր, ո՛վ զաւակները իմ զաւակներուս, ո՛վ Թոռները իմ Թոռներուս որ Նորէ՛ն Գեղեցկութեան փեթակները կը լեցնէք մեղրերուն անպատում քաղցրութեամբը, որ Նորէ՛ն կը կառուցանէք բարձրաբերձ պալատներ իբրեւ պարզեւ Խաղաղութեան խորհուրդին, հրաշացո՛ղ պալատներ որ կուգան դադրել բուրումնալիր հովերն՝ Արարատներուն լանջերէն վազած եկած։ Ո՛վ Թոռները իմ Թոռներուս, ո՛վ Թոռները, Թոռնե՛ր իմ՝ գալոց բոլոր դարերուն, ես կը յայտնեմ ձեզի ահա։ Այն բազուկները որ կը հերկեն, այն բազուկները որ կը կոփեն, այն բազուկները որ կ'երկնեն՝ Թող բլլա՛ն, Թող մնան միշտ՝ հզօր ու պատրա՛ստ։

Եաւերժապէս ծնրադիր՝ Աստղիկին առջեւ գեղահրաշ, նոյնքան հզօր ու պատրաստ՝ Վահագնին կրակէն հրաչուի։ Երբ երկարին ճիրաննե-

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱ՞Կ... Ո՞Չ ՏՕԱՄԵԱԿ

1895 — 1915 — 1945

Մեր ժամանակակից ողբերգութիւնը 1915էն չէ որ կը սկսի։ Անկէ քսան տարի առաջ Կարմիր Սուլթանն ու իր արիւնարբու պաշտօնակալները, մեղսակցութեամբ քրիստոնեայ եւ «հայասէր» մեծ պետութեանց, հայաջինջ կոտորածներ սարքեցին որպէսզի Հայաստանն առանց Հայու մնայ։ Ու Տաւրոսի ստորոտներէն մինչեւ Արարատ՝ հայ աշխարհը լողաց 300000 նահատակներու արիւնին մէջ։ Առաջին արարուած։

1895—96ի ձարդերուն յիսնամեակն է ուրեմն այս տարի։ Ու երբ Ապրիլեան եղեռնի երեսունեորդ տարելիցը կը սպանք այսօր, չմոռնանք կէս դար առաջ միեւնոյն նուիրական նպատակին համար՝ իբրեւ նախավկաներ՝ հայրենիքի սրբազան սեղանին վրայ ողջակիզուած մեր հարիւր հազարաւոր հայրերն ու եղբայրները, մայրերն ու քոյրերը։

Չմոռնա՛նք նաեւ 1909ի Կիլիկիոյ համատարած ջարդը, որուն զոհ գացին հայութեան 30000 լաւագոյն զաւակները՝ Ատանայի արդաւանդ դաշտէն մինչեւ Հայ Լեռ ու Անտիոք։ Ու այս՝ առաջին հարուածն էր երիտասարդ Թուրքիոյ, որ ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան կեղծ նշանաբաններով հրապարակ իջած էր դեռ ինը ամիս առաջ։ Այս ալ երկրորդ արարուածը՝ հայկական ողբերգութեան։

1915ը երրորդ արարուածն է, բայց ո՛չ վերջինը։ Ճաճախ ողբերգութեանց եւ վիպասանութեանց մէջ կը հանդիպինք դէպքերու, որոնք կը չարունակուին քսան, երեսուն տարի ետքն ալ եւ խաղին կամ վէպին հերոսը՝ յաճախ զոհ քաւութեանց կամ վաւտութեանց՝ յանկարծ մէջտեղ կ'ելլէ եւ իր վրէժը կը լուծէ վերջապէս։

Շէյքսփիրեան ծանօթ ողբերգութեանց մէջ բոլոր հերոսներն ալ կը մեռնին վերջին արարուածին եւ ամէն ինչ կը վերջանայ, հերոսը լուծած ըլլալով իր վրէժը եւ հասած նպատակին։ Մեր ողբերգութիւնը դեռ չէ վերջացած, քանի որ հերոսը — հայութիւնը՝ որ յաւիտենական է— դեռ չէ լուծած իր վրէժը, չէ հասած իր նպատակին, ան չէ զարձած իր սեփական հողին, իր պապերու նուիրական հայրենիքին, որ տակաւին կը հեծէ իր զարաւոր թշնամիին պիղծ կրունկներուն տակ։

Հայկական Դատ — Թրքահայ Դատ։ Այդ Դատը չէ լուծուած դեռ։ Անոր բո՛ւն իրաւատէրը՝ տարագիր Թրքահայութիւնը՝ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած, արդարութիւն կը պահանջէ աշխարհի մեծերէն, որոնք այս օրերս հանդիսաւոր ժողովներ կը դումարեն հեռաւոր Խաղաղականի ափերուն վրայ, երկրագունդիս նոր դիմագիծը կերտելու համար։ Աշխարհասասան այս պատերազմէն ետք, երբ Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ նոր սահմաններ պիտի գծուին, այդ մեծերը պիտի յիշե՞ն արդեօք՝ որ չորս հովերուն տարտղնուած Թրքահայ դաղթականութիւն մըն ալ կայ, որուն արդար իրաւունքն է վերստանալ այն նուիրական հողը, որուն ամէն մէկ քարն ու Թուփը իր նահատակներուն եւ հերոսներուն արիւնովն է օծուած։ Այդ արիւնը արդարութիւն կը պահանջէ։

Մեր անհամար հերոսները մեռան նահատակի դաւինեպսակը իրենց ճակտին՝ որպէսզի ապրի հայութիւնը։ Ու իրենց մահով անմահ ու սրբազան կտակ մը ձգեցին մեզի — հայրենիքի պատուութիւնը։

«Ո՛չ Թէ Սուգի Տօն, այլ Ուխտի Օր», կը գրէինք այս սիւնակներուն մէջ, տարիներ առաջ։

Այսօր նոյնը կը կրկնենք։ Կը նորոգենք մեր Ուխտը՝ հաւատարիմ մնալու մեր միլիոնաւոր զոհերուն, այդ զոհերուն մեզի աւանդած նուիրական կտակին։ Զոհեր, որոնց չարանը կ'երկարի մինչեւ 1895։ Կտակ՝ որ իր ետեւ դարեր ունի ու կ'երկարի մինչեւ 1375 — Կիլիկիոյ Թագաւորութեան կործանումը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

րը Աւերումի Վիշապին, անմիջապէս հակահարուածը ձեր բազուկներուն Թող ըլլայ անողոք՝ ինչպէս պատուհասը որոյբէն մեկնող հրազունդին։ Պատասխանը ժիր բազուկներուն Թող ըլլայ չանԹահարո՛ղ, ինչպէս պայթիւնը ամպրոպներուն։

Բայց, ո՛վ Թոռներն իմ Թոռներուս, չմոռնա՛ք երբեք կոյս Աղջնակը խաչնարած։ Այն բոպէին իսկ երբ ձեր նիզակները Արդարութեան մէջ Թաթաւուն ու անոր կայծքարէն յեսնուած՝ կը ժայթքեցնեն արիւնը նենգ, Թող ձեր կուրծքերուն մէջ բարախէ այն նոյն սիրտը՝ պատրաստ ամոքելու վէրքն արիւնահոս, պատրաստ, այդ նոյն բոպէին, բերելու իր սիրտը ողջակէ՛զ, յանուն խորհուրդին Սիրոյ, յանուն խորհուրդին դարերու Խաղաղութեան։

Ո՛վ Թոռներն իմ՝ գալոց բոլոր դարերուն, այդ բազուկները, ինչպէս սուգի այսօրուան օրը վերածեցին փառատօնի՝ այն դրօշներովը որ բարձրացուցին, այդ բազուկները Թող գործեն միշտ եւ հանապազ՝ կառչած դրօշներուն ամէնօրեայ, եւ Դրօշակին յաւերժական։ Այն ժամանակ, յաղԹանակները պիտի տանին դէպի ՑաղԹանակը։

ՀՐԱԶ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՀԱՅՈՒ ԱՐԻ՛ՒՆ... ՀԱՅՈՒ ԱՐԻՒՆ...

Ամբողջ աշխարհ կը ցնծայ այսօր, յաղթութեան եւ խաղաղութեան մօտալուտ աւետիսի յոյսով։

Ամբողջ Եւրոպան կը տքայ այսօր, գործուած հսկայ ոճիրին ծանրութեան տակ։

Երեսուն տարի առաջ, փոքրիկ հայ Ժողովուրդն էր որ կը ճմլուէր արիւնաներկ, զոհ միեւնոյն ոճիրին։

Անբակտելի չղթայ մըն է պատմութիւնը։ Զանազան ձեւի օղակներ որ կը չարուբին իրարու քով։ Երեսուն օղակներու բաժանումը դրեթէ չնչին միջոց մըն է դարերու հոլովոյթին մէջ...

Եւ այսօր, երբ աշխարհասասան արհաւիրքին պատասխանատուն պարտուած է, ամբողջ աշխարհը.— Պատի՛ժ, պատի՛ժ, կը կանչէ մի՛բաբերան։

Իսկ երեսուն տարի առաջ, ո՞վ էր որ համաձայնեցաւ խեղճուկ ձայն մը իսկ բարձրացնել ի պաշտպանութիւն այն օրուան արիւնլուայ զոհին։

Աղէտէն խելացնոր Արմենուհի ձայնը Ժընեւի մէջ, ժամանակին ճչաց համարձակօրէն։

— Je hais tous ceux qui ont vu et n'ont rien fait...

Եւ այսօր, այն աւեներան «տեսնողներն ու բան մը չընողներն» են որ արիւն - արցունք կը թափեն ի տես ահաւոր աղէտին...

1915 Ապրիլ ամիսը եւ Ապրիլ ամիսը 945ին— արիւնի եւ ոճիրի ի՛նչ նմանութիւն...

Այն աւեն, 1915ին, կը բաւէր խօսք մը, ո՛չ, բառ մը միայն, բառ մը չորս տառերէ բաղկացած,

— Nein! (ո՛չ) մը, եւ Թուրքին պատիւը պիտի փրկուէր իրենին հետ...

Եւ եթէ բոլոր «տեսնողներն ու ոչինչ ընողները» այն աւեն տեսած ըլլալով՝ իրապէս բան մը ըրած ըլլային,— Թերեւս այսօր տեսնէին ա՛յն, որու համար այնքա՛ն կ'աւաղեն...

Ահ, Հայու արի՛ւն, Հայու արի՛ւն, որքա՛ն կարմիր ես դուն, եւ որքա՛ն կենդանի։ Երեսուն տարի վերջ՝ դեռնի խորունկ չերտերէն քու չոգիդ կը բարձրանայ եւ դեռ բողոքի ծուխը քուլաներուդ մէջ կ'արձագանդես ամպերու մէջէն՝ ու կը պահանջես անյողդողդ...

— Արդարութի՛ւն, արդարութի՛ւն...

Ղ. ՄԵԼՈՑԵԱՆ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՑԻՇԱՏԱԿՍԸ

Ապրիլեան այս պատմական օրերուն, յուզումով կը վերյիշեմ 1914ի գարնան այն գեղեցիկ եւ զուարթ օրը, զոր ապրեցայ մեր ամէնէն տաղանդաւոր եւ ինքնատիպ բանաստեղծներէն Ատոմ Եարճանեանի հետ։

Լոզանի մէջ կը պտտէինք քանի մը ընկերներով, երբ յանկարծ դիմացէն մեզի մօտեցաւ գեղադէմ, աշխոյժ երիտասարդ մը։ Անմիջապէս դինք ճանչցող ընկերներ ծանօթացուցին մեզի Սիամանթօն։ Խանդավառ տրամադրութեամբ բոլորս միասին Լէմանի ափը իջանք եւ սրճարանի մը մէջ, սեղանի չուրջ, փոխանակեցինք զանազան գաղափարներ եւ տպաւորութիւններ, որոնց մեծ մասը, դժբախտաբար յիշողութիւնէս կը վրիպի այս պահուս։

Կը յիշեմ միայն շատ լաւ՝ Թէ Սիամանթօն սաստիկ վրդովուած էր որ չէր կրցած ժընեւի մէջ տպել տալ իր բանաստեղծութեանց փոքր հատորը զոր ամբողջութեամբ նուիրած էր Սիմոն Զաւարեանի։

Այդ միջոցին, ժընեւի մէջ, «Դրօշակ»ի խմբագրատունը գրեթէ դատարկ էր։ Վարանդեան հիւանդ ըլլալով, չէր գրաղեր, իսկ գրաշարը, Անտոն Գօչ ձերացած եւ անկարող՝ մերժած էր գոհացում տալ Սիամանթօյին։

— Մէկ օր իսկ չեմ մնար հոս, բացագանչեց Սիամանթօ, ժպիտը իր Թաւչային աչքերուն խորը։ Կը սիրեմ Եւրոպան, սակայն մեզի համար կեանքը իմաստ մը ունի միայն մեր երկրին մէջ ուր կայ հոծ հայութիւն։

Եւ դնելով ԹուղԹէ ծրար մը սեղանին վրայ, մեզի բացատրեց Թէ վաղն իսկ կը մեկնի Վենետիկ, Ս. Ղազարի տպարանը, իր բանաստեղծութեանց վերոյիշեալ հատորիկը տպել տալու, եւ յետոյ, անմիջապէս Պոլիս վերադառնալու համար, ուր՝ դինք կը քաշէ ազգային կենսատու մթնոլորտ մը։

— Սիամանթօ կը զարմանար որ իրենց ուսանողական չրջանը աւարտած եւ տարիքը չնորհքով տղաքներ կը յամենան տակաւին այս չլսուող քաղաքներուն մէջ, մինչդեռ Պոլիս եւ գաւառները ահագին աշխատանք կար կատարելիք։

Կը վերապրիմ այս պահուս, խոր տխրութեամբ, այդ երանելի օրը։ Կապոյտ Լէմանի վրայ արեւը պար բռնած, հէքեաթի պէս կ'օրօրէ երեւակայութիւնս։ Կը վերյիշեմ անզուգական Սիամանթօն, տիրական եւ փոթորկայոյզ՝ որ կը խօսէր մոգի մը ներշնչումով։ Վերադարձաւ ան իր սիրած ու երգած ժողովուրդին մօտ, լեցուն անհուն հաւատքով, բայց տարի մը վերջ, աւաղ, Ապրիլեան արեւոտ եւ ծաղկազեղ առաւօտ մը խաւարեցուցին իր պայծառ իմացականութիւնը, ինչպէս իր միւս տարաբախտ մտաւորական ընկերներուն, որոնք նահատակուեցան արիւնաբար, որպէսզի հայ ազգը ապրի յաւիտեան։

ՀՐԱԶ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄԵՐ ԱՐՁԱԿԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

1915 Ապրիլ 11 եւ 1945 Ապրիլ 11, արդէն սահեցաւ առաջին երեսնամեակը, ու մեր պատանութեան յիշողութենէն հասնող անունց դէմքերը այժմ սկսեր են արդէն կամաց կամաց մշուշոտիլ ու յաստակ գիծերը միախառնուիլ միջոցին հետ: Բայց չունչը դոր ձգեցին կ'երկարի, կը վազէ, կը թարմի այնպէս լուսացնցուղ՝ ինչպէս միջօրէի ճառագայթները ծուլօրէն պառկած դաշտերու սրտին: Ու երնէ՛կ, եթէ խորապէս դնահատելով զայն, կարենայինք վերապրեցնել եւ իր ամբողջական հարազատութեամբը յանձնել մեզի յաջորդող սերունդին:

Այդ չունչը կուգայ նախ դիրքերէն: Ինչ որ գրուեցաւ ապագիր, անուշտ կը մնայ ու կը դիմադրէ ժամանակի հարուածներուն, բայց ամէն ափսոսալին անհետացումն է մեր ոգեղէն այն ժէքներուն՝ զոր հիմնապէս եւ վերջնապէս կորսընցուցինք դաղթին սեւ սպանդին պատճառով: Այո՛, կորսնցուցինք նախ մեր գոյնզգոյն գաւառաբարբառները, յետոյ մեր ժողովրդ. երգերը, զուտ հայկէն մեր աննման պարը, ազգագրական մեծարժէք մեր սովորոյթները, տարազները, բարքերը եւն.: Ասոնց յիշատակումն իսկ կը կսկիծացնէ մեր սիրտը:

Ատկէ մնացորդ գրաւոր բերքը կը բաժնուի ինքնարերաբար երկուքի.— չափածոն եւ արձակը: Մեր նիւթը վերջինն է, ուրեմն կեդրոնանանք արձակին վրայ:

Վիպապաշտներէն մինչեւ արուեստագէտ սերունդը մեր արձակը անընդհատ խոյանքի մը մէջ է, անիկա հետզհետէ կը յղկուի, կը նրբանայ, փայլ կը ստանայ ու այսպէս երեք սերունդ վերջ կը հասնի այն տեսակ կատարելութեան մը որ աստակ կ'ըլլայ պատմելու այս ժողովուրդին ներքին բոլոր տագնապներն ու իմացական թռիչքները: Անշուշտ այդ հոլովոյթը պարզելու համար հոս տեղը չէ մանրամասնութեանց մէջ մտնել. երեւոյթըն է զոր կը մատնանշեմ՝ ու այսքան: Այդ կատարելութեան ռահվիրաներն են Մամուրեան, Օտեան, Տէմիրճիպաշեանն ու Զէօկիւրեանը: Այս վերջինով մեր արձակը կանգ կ'առնէ, 1920էն վերջ կրկին ծաղկելու համար այս անգամ արտասահմանի մէջ (այդ մասին՝ ուրիշ անգամ):

1915ի եղեռնով զոհ տուինք մեր արձակագիրներէն Թլկատինցին, Գ. Զօհրապը, Ակնունին, Երուխանը, Մ. Կիւրճեանը, Ռ. Զարդարեանը, Ծ. Զէօկիւրեանը, Մինասեանը, Գ. Բարսեղեանը եւն: Ասոնց բոլորին մասին հոս արտայայտուիլ անհնարին է: Պիտի ջանամ մէկ քանիներուն արձակին նկարագիրը գատորոշել ու ատով ալ փակել այս յօդուածը:

Թլկատինցիՙ արձակը.— Բուն հայկական միջավայրը ցայտեցնող արձակը զոր ունեցանք՝ Թլկատինցինը եղաւ: Աբեմուտքի ապեցութեան բնաւ չմօտեցած գրագէտն է ան, ու ատով ամէնէն բախտաւորը հարազատութեան տեսակէտէն: Դարձեալ միակը որ զերծ մնաց «գեղագիտական, խնամուած» ըլլալու մտահոգութիւններէն: Իր մօտ լեզուն ամէն բանէ առաջ տեղական համ է եւ գոյն: Ինքնատիպ յորինումը միայն եւ միայն կարելի է Թլկատինցի անունին կցել:

Գրիգոր Զօհրապին արձակը.— Եւրոպական առումով առաջին գրագէտը մեր մէջ, որուն ամէնէն մեծ արժանիքը նախ իր ըսելու ձեւն է, ոճը: Պէրող կիներուն կը նմանի, իր լեզուէն բխող հրապոյրները ալիք առ ալիք կը վազեն մեր վրայ, ու հազիւ թէ իր մէկ գեղեցկութեամբը պիտի դիտնայինք՝ ու ահա արդէն կը հասցնէ իր ուրիշ նոյնքան զգլխիչ ըսելու ձեւը: Խոստիւնը Զօհրապի արձակին մեծագոյն արժանիքն է: Իրեն երբեմն բաւ է նոյնիսկ մէկ բառ, որուն միջոցաւ արտաբերէ անհատի մը ներքին ամբողջ հոգեկան կառուցուածքը: Աննենք Թէֆարիկ նորավէպէն տող մը. «Մարիամ կը կոչէինք զինքը, մայրս ուրիշ անուն չէր ընդուներ սպասուհիներուն համար»: Ամէն գրագէտ իրեն յատուկ գործածական բառերը ունի եւ Զօհրապով ողջնցած, օրինակ «ճիտին պարտքը» բառերը ուրիշ ոչ մէկ գրող կրնայ գործածել:

Ակնունիին արձակը.— Ռումբ մըն է. իր անկումն ու պայթումը ակնթարթի մը մէջ կը կատարուին: Ատոր համար պէտք չունի փնտռուած ձեւեր հնարելու, կ'ըսէ այն՝ ինչ որ կը մտածէ: Իր լեզուն համակ ջիղ է եւ չարժում: Իր արձակը հոգիներուն վազք կը պատճառէ: Երբ բսաւ «Դէպի երկիր», առիկա արդէն ամբողջ հատոր մը գիրքին խտացումն է: Իր մօտ բառը թէ խորհրդածութիւն է եւ թէ չարժում: Իր արձակը կը փայլատակէ ու կ'որոտայ:

Երուխանին արձակը.— Իրապաշտ դպրոցին վերջին մնացորդներէն մին: Առաւելապէս կը չըրջապատի բարիտէսցիներու եւ ձկնավաճառներու չրջափակին մէջ, ու այդ պատճառով ալ կարծես ակամայ իր լեզուն կը ռամկանայ: Իր արձակը որոշ թափանցումներու ընդունակ՝ տպաւորիչ է եւ կենդանի:

Մել. Կիւրեեանին արձակը.— Իր լեզուին տիւնամիք ուժը ամբողջութեամբ տրամադրած կարծես միայն եւ միայն հաղորդակից ըլլալու համար:

ՄԵՐ ԵՐԳԸ

Ա.

Քեզ լսեցի կրկին անգամ, երգ իմ անուշ,
Օրօրի պէս, երազի պէս դու թախծանուշ,
Դու հոլովվել, սարէ ի սար ձգուած հեռու,
Դու կաթօտերգ, սրնգի տաղ իմ սարսռուն:
Ժողովրդիս խոր ակունքից ես դու գալիս.
Դու արծաթեայ ալիք հնչուն, որոտալից...
Դու ծորում ես հնչիւններով կախարդական,
Փշրում սրտի դուռը կնճռոտ ամէն փական:
Վարդ ես բերում գարնահասակ ամէն հոգու,
Գիշերային անուշ կսկիծ, խաղցր խոկում:
Օրօրում ես ծխի նման երդիհների,
Դու գիւառատ, դու բալասան, դու միշտ բարի...
Օ՛, գալիս ես անտառներից մեր բուրազեղ —
Անուրջներով, սիրով լցնում ամենայն տեղ:
Թափւում ես յորդ՝ հեղեղի պէս լեռնակուտակ՝
Մեր սարերի կաւարներից ձիւնապսակ:
Անծրեւ ես դու մերթ էլ կապոյտ, լուսացնցուղ,
Որ ցօղում է ցաւած սրտի կոշտերը թուխ ...

Բ.

Քեզ լսեցի, երգ իմ անուշ, երէկ գիշեր,
Ու զարթնեցին խորն իմ հոգու ջերմին յուշեր:
Հարսանեկան նուագի ձայնն էր ղօղանջում,
Եւ փրփրաբաշ ձիեր էին խօլ վրնջում,
Նազուն կանանց, տղաների պարը ցնծուն
Դառնում էր յորդ, ցայգազուարճ մի խնդութիւն:
Ու բակերում, պարտէզներում կարմիր գինին
Հոսում էր վառ՝ բաժակներում զուարթագին:
Եւ գիշերում աստղերը ջինջ, շղթայ-շղթայ՝
Երկնիցից ցած կախուել էին լուսաշղթայ:
Վառել էին ամենուրեք ոսկի խարոյկ,
Դու անմոռաց, դու հարազատ, լոյսի ակունք,
Հնչիր նորէն, երբ փակէ բունն աչքերը իմ,
Օ՛ մայրենի երգ իմ չքնաղ դու մտերիմ...

ՎԵՍՊԷՐ

ԱՐՑՈՒՆՔ-ՊՍԱԿ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԶՈՀԵՐԻՆ

Երբ գիշերն անյաղթ աշխարհն է գըրկում,
Խաւարով ներնշում լոյս, հնչիւն, շարժում,
Երբ մարդկանց տանջող յոյսերն ու հոգեր
Աչեւանում են թրմրաթեան, նիրհի
Անդորր ովկիանում, երբ ես նիւթեղէն
Պայթարից յոգնած երազ հանգստի
Ժամերն եմ տեսնում,
Դաժան տեսիլքներ, տիտան տեսիլքներ
Մըրրիկ թեւերով խուժում են հոգիս,
Քրքրըրում ներքան ցաւ - ժանիքներով:
Շառագունում է արեւելքը յանկարծ.
Լաց ու աղաղակ, հառաչ, հեկեկանք,
Կանչեր վրէժի, կըրճտում, անէծք
Հեղում են երկիր:
Ու սահում է հեռուի ափերից անյայտ
Մի բոսր, մըսագոյն, անհատնում ամբոխ
Արիւն ցայտելով, արիւնով թրջուած
Ու արեան միջով: Ահ, այդ ներքանք են,
Մարտիրոսները Մեծ Կոտորածի,
Որոնց մորթոտեց Սուլթան բորենին
Խեղդելու համար ազատութիւնը
Խեղճ հայրենիքիս: Անցնում են շարք շարք,
Ծածկուած վէրերով խորուն ու հոսուն,
Հայհոյքները բոց, բոունցքը կայծակ,
Ձեղուած կուրծքերում սիրտերը հրաբուխ:
Ու մէկ էլ շըրջւում, դառնում են դէպ ինձ,
Հազար ալիքով խուժում են վրաս,
Սարսուռ է ժայթքում:
Եւ խորտակւում եմ ես արիւնների
Ու ճիչերի մէջ զայրածին, ցասկոտ —
— Շուտ մեզ մոռացաք, աւա՛ղ, մոռացաք,
Ինչո՞ւ մոռացաք:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Այս յատկանիշին կուգայ միանալ նոյնպէս գաւառի գպայութիւն մըն ալ ու իր լեզուն կը դնէ բարեխառն գօտիի մը մէջ: Սկզբնաւորութեան առաւելապէս տեղական գոյներով ծանրաբեռն՝ հետզհետէ կը նրբանայ, կը կատարելագործուի եւ կը վերածուի վայելուչ գործիքի մը որուն միջոցաւ իր սիրտը կը տրոփէ, աւիշը առնելով միշտ եւ ամէն տեղ գաւառի ապրումներէն: Իր վերջին արձակը հեռու է «Պանդուխտներու կեանքէն»ի քիչ մը նախնական լեզուէն:

Տիգրան Զէօկիւրեանի արձակը.— Թէթեւ, հովի պէս թեթեւ վազք մըն է իր լեզուն որ իր դնացքին բոյր եւ գոյն կը վերցնէ ծաղիկներէն, բայց վանքի մը չուքին ծաղկած թուփերէն: Ատկէ ամբչկոտութիւն մը իր արձակին մէջ: Իր նրբակերտ արձակը ամէն օր նորնալու, թարմանալու արժանիքովն էր օժտուած: Իր «Վանքը» որպէս արձակ, մեր գրականութեան գոհարներէն մին է:

Ռուբէն Զարդարեանին արձակը.— Լեզուի զգայական գեղագիտութեամբ հարստացած արձակ մը: Զարդարեան իր ոճին զմայլելի երանգները կը վերցնէ մենաւոր քարանձաւներու, անդունդներու, օճի ճամբաներու եղերքներէն: Իր արձակը վերջ-լոյսի մը նման գոյն կուտայ եւ գոյն կ'առնէ: Ինքնատիպ՝ իր յօրինուածքին մէջ, դաշնաւոր՝ առ հասարակ եւ պերճ ու գունագեղ՝ իր պատկերացման պահերուն: Զարդարեանի նահատակութեամբ կորսնցուցինք մեր արձակագիրներուն իշխանը:

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆՔ ԽՆԴԱՐ

Երջանիկ էակները կը հարցնեն Մնացորդացին.
— Ինչո՞ւ չէք խնդար: Ինչո՞ւ թախծոտ են ձեր աչքերը:

Մնացորդացը ուս կը թօթուէ, կ'արդահատի, ուրտում-տխուր կը նայի եւ կը լռէ:

Երջանիկ էակները իւ՞նչպէս դիտնան: Ինչո՞ւ դիտնան: Ու կը հարցնեն վերստին: Պիտի հարցընեն հազար հեղ.

— Ինչո՞ւ չէք խնդար: Ինչո՞ւ թախծոտ են ձեր աչքերը:

Իսկ անմխիթար սերունդը, ժառանգորդը եղեռնին, պիտի լռէ ու անցնի:

Ի՞նչպէս խնդայ: Ինչո՞ւ խնդայ:

Ահաւասիկ Ապրիլ ամիս: Գարնան արեւ, բողբոջ ու երգ:

Զարհուրանս Որբը պիտի խնդա՞յ: Ի՞նչպէս խընդայ: Ինչո՞ւ խնդայ:

Ահաւասիկ Ապրի՛լ ամիս:

Ու երեսո՛ւն Ապրիլ ամիս:

Որբը դարձեա՛լ կը մխրճի հայ անցեալին մէջ սրինետոտ:

Ան կը սեղմէ թարթիչները ու կը նայի:

Կարաւանը կը քալէ:

— Երջանի՛կ էակներ, դուք չէ՞ք տեսներ, բայ աչքերով:

Կարաւանը կը քալէ: Կը հասկնա՞ք այս խօսքը, ո՛վ հանդերձեալ, յաղեցեալ եւ ապահով էակներ:

Կարաւանն է Հայաստանեայց աշխարհին, ճամբայ ելած Եփրատին հետ, որու վազքին բընդնադատեալ հետեւորդ, ան կը քալէ:

Մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ո՞ւր: Մինչեւ վախճա՞նը օտարագնաց մեր գետին:

Կարաւանը պառաւներու, ծերերու, մանուկներու, կիներու, թարմ հարսերու եւ կոյսերու, քուրջերու մէջ, կիսամերկ, մերթ բոլորովին մերկացեալ, ու բոկոտն՝ կը քալէ լուռ, այլ ցաւատանջ:

Ան կը քալէ ընկճուած: Ոտքերն անոր կը քաշկռտուին մեղկօրէն: Ցառա՞ջ կ'երթայ: Տեղ քա՞յլ կ'րնէ: Կը նահանջէ՞:

Կոկորդը չոր, անօթի եւ քրտնաթոր՝ Մնացորդացը կը քալէ, տունն ու հողը ետին ձգած, կոխտելով ամուսինն, նշանածի, եղբայրներու եւ քոյրերու արեւահանձ կմախքները:

Կարաւանը կը քալէ:

Կը մագլցի լեռներն ի վեր: Կ'իջնէ դաշտ: Բարձրաւանդակ կը քշուի: Դարձեալ կ'իջնէ ձոր եւ հովիտ: Հրամանը կ'արգիլէ կանոնաւոր ճամբան:

Կարաւանը կը քալէ սառած սրտով ու նայուածքով մոլորուն: Կ'ապրի՞, կը զգա՞յ: Մահամե՞րձ է թէ անկենդան:

Եւ ահա կոյսեր այլափոխ: Ահա հարսեր խաթարեալ, բայց ճար չկայ: Խենէ աչքը կը տեսնէ: Ու երբ իջնէ մեղսակցութիւնը սեւ գիշերին, հէք կոյսերն ու հարսերը պիտի կանչեն.

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ...

Ու անէծքը մայրերու: Խեղճ մամերու պոչտուրքը կողկողադին.

— Աստուա՛ծ, հասիր:

— Ո՛վ ողորմած Քրիստոս:

Բայց, Ալլա՛հն է զօրաւոր եւ Մարգարէն բարերար:

Իսկ գիշերը դաւադիր:

Կ'արձագանգէ կոյսին ողբը, կ'արձագանգէ հարսին կանչը լալագին.

— Մայրի՛կ, մայրիկ...

Լոյս է կրկին: Կարաւանը կը քալէ: Հէք կոյսերը Հայաստանի, հէք հարսերը Հայաստանի, կորաքամակ, տառապակոծ, ամօթահար եւ զըլխիկոր:

Ու ահա մայրեր ծննդաբեր՝ ճամբուն վրայ: Ճամբաներու երկայնքին հետ՝ երկունքներ:

Ո՛վ հեգնութիւն: Մահ եւ ծնունդ կ'ընդհարին: Հայ արդանդը կը դոռայ.

— Պիտի տոկան Հայերը:

Կարաւանը կը քալէ: Ձունի դաղափարը ժամանակին: Ե՞րբ սկսաւ: Ի՞նչ ամիս, ի՞նչ օր է:

Մոռնա՞լ անցեալը, ուրանա՞լ զայն: Ձնայի՞լ եւին: Հապա՞ անյաւտակ վիշտը: Ժողովուրդ մը նահատակ: Տրամին տեսիլը անբաժան: Մեռելները չեն լռեր:

Երջանիկ էակները կը հարցնեն Որբին.

— Ինչո՞ւ չես խնդար: Ինչո՞ւ թախծոտ են քու աչքերը: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս:

— Մինչեւ հատուցում:

ԱՐՇԱԻԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Անհանգիստ է հոգիս ու տրտում...
Ես տեսնում եմ աղէտ ու արիւն,
Խելագար ու խաւար խլրտում,
Աղաղակ, աղերսանք, գալարում:
.....
Ես տեսնում եմ գիւղեր հրկիզուած,
Քաղաքներ,
Դիակներ, դիակներ գզգզուած...
Անհանգիստ է հոգիս ու տրտում...

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՄԵԾ ՄԵՌԵԼՈՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

« Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք ...»

Դժբախտ զրագէտին այս բառերը միտքս կուգան յանկարծ, բայց չեմ ուզեր տալ ընդվզումի մը պահուն գրուած հոյակապ բանաստեղծութեան երկրորդ նախադասութիւնը:

Չեմ ուզեր, որովհետեւ վստահ չեմ, թէ մոռցած չենք արդէն Զարիքը, եւ անէծքը՝ կուպրի պէս փակած չէ մեր վրայ:

Մոռցա՞ն անոնք, երէկի մեծ Դաշնակիցները, որ մեր արիւնը մանրուք դրամի էին վերածած, ի խնդիր իրենց առեւտրական հաշիւներուն:

Քար դնենք սիրտերուն վրայ, զսպենք յուզումը եւ տանք քանի մը պատկերներ այդ զարհուրելի օրերէն, որ հանճարեղ պատմիչի մը կը սպասեն տակաւին:

Հայրեր ու եղբայրները՝ դաշունահար կամ թոպամահ, կախաղանի չուանէն օրօր կամ հրացանազարկ, ոտքերուն պայտեր, աջքանով քաշուած եղունդներ ու մխեր: Քարիւղաթաթախ եւ ողջ-ողջ վառուած մարդկային ջահեր:

Միւռոնի պէս սուրբ ու ամօթխած մայրերն ու քոյրերը՝ բռնաբարուած, ցեխէ - ցեխ քաշկըռտուած: Սրախողխող փոքրիկներու հոգեվարքի հռնդիւնները, սուինի հարուածով մը արգանդներէն պոկուածները· յուսահատութեան անդունդը հասած իրենց մեռելները ուսողները, խումբ-խումբ ջուրը նետուողները: Ո՞ր մէկը յիշել, ո՞ր մէկը թուել: Մին՝ միւսէն սարսռազդեցիկ, մին՝ միւսէն անհրեւակայելի:

Ու, մէկով չէ, հարիւրով չէ: Հարի՛ւր հազարներով:

Փոքր եւ չինարար ժողովուրդի մը նախ միտքը անճիտուած, յետոյ գրեթէ կէսը, եւ իր փոքրութեան պատճառաւ՝ աւելի ողբերգական:

Մոռցա՞ն անոնք, ու այլեւս չենք յուզուիր, զարմանար, հիմա որ մօտէն կը ճանչնանք զիրենք: Օտարնե՛ր էին:

Բայց, հազա՛ր ափսոս, կը մոռնանք, մոռցա՛նք նաեւ մենք, մնացորդները, զաւակները անապատներուն մէջ անթաղ եւ անչիրիմ կորսուողներուն:

Ապացո՞յց կ'ուզէք: Նայեցէք ձեր չուրջը, ականջ դրէք մեծամասնութեան զգացումներու զարկին, ոստում մը ըրէք դէպի ետ, եւ մոռվին բաղդատեցէք սե՛ւ օրերու մեր տրամադրութեանց հետ:

Այն օրերուն, համակ վրէժ էինք ու վրէժ. օդանաւեր մինչեւ տանիքները իջնելով, կրակ կը տեղան բանուկ փողոցներու վրայ:

Մոսկուայի մէջ կը կարծեն թէ Պերլին կրնայ իյնալ 24 ժամէն:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԷՐ 1944 ՅՈՒԼԻՍ 20ԻՆ

Գերմանիոյ հռչակաւոր զօրավարներէն Տիթմար Ամերիկացիներուն անձնատուր եղաւ Մակտէպուրկի մէջ, տեսնելով մայրաքաղաքին փլուզումը: Պատասխանելով զանազան հարցումներու, զօրավարը ըսաւ թէ պատերազմը կորսուեցաւ 1944 Յուլիս 20ին երբ ձախողեցաւ Հիթլէրի դէմ սարքուած մահափորձը: Եթէ Հիթլէր մաքրուած ըլլար, բանակը ձեռք պիտի առնէր զինուորական եւ քաղաքական դեկավարութիւնը եւ Գերմանիան պիտի փրկէր վերջնական կործանումէ: Իր կարծիքով, դերման դիմադրութիւնը բոլորովին պիտի դադրի, երբ իյնայ Պերլինը: «Ազգային միջնաբերդը պարզապէս երեւակայութեան արդիւնք է: Անգամ մը որ Պերլինը իյնայ, ամէն բան վերջացած է: Դիմադրութիւնը պիտի դադրի Նորվեկիոյ եւ Տանըմարքայի մէջ»: Զօրավարը որ յաճախ զինուորական տեսութիւններ կը պարզէր անթելով, չհամոզեցաւ խօսեցաւ Հիթլէրի մասին· բայց հաստատեց թէ Առաջնորդը Պերլին կը դառնայ եւ հոն պիտի մեռնի: Կէսօրէն ալ Պերլինը է, որքան դիտէ· բայց լուր չունի Հիմլէրէն: Գալով Կէօրինկի, կամ մոռացութեան տրուած է եւ կամ գնդակահարուած (զրոյցի մը համաձայն փախած է կնոջը հետ):

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՑԻ ՄԻՋ

Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները: Առջի օրուան նիստին մէջ, Պ. Մոլոթով առաջարկեց որ չորս մնայուն նախագահներ ընտրուին հրաւիրող պետութիւններէն եւ կարգով կատարեն իրենց պարտականութիւնը: Պ. Իրըն (Անգլիա) անմիջապէս ոտքի ելլելով, իրրեւ միջին ճամբայ առաջարկեց որ չորս նախագահներ ժողովը վարեն կարգով, բայց Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը միակ նախագահն ըլլայ գործադիր եւ վարիչ կոմիտէներուն: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ բոլոր պատուիրակները հաւանութիւն յայտնեցին այս առաջարկին, բայց Մոլոթով ձեռնպահ մնաց: Ասոր վրայ չորս մեծ պետութեանց պատուիրակները ուրիշ սրահ մը քաշուեցան խորհրդակցելու համար, մինչ միւսները կը սպասէին· եւ ահա նոր անակնկալ մը — Մոլոթով հաղորդեց թէ կարելի չեղաւ որ եւ է համաձայնութեան յանգիլ: Բայց իրիկուան դէմ կարելի եղած էր համաձայնիլ:

Ուրիշ կարեւոր որոշում մը — միայն անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները պիտի գործածուին խորհրդաժողովին մէջ, թէեւ ռուսերէնը, սպաներէնը եւ չինարէնն ալ պաշտօնական լեզու ճանչցուած են: Մինչեւ հիմա ֆրանսերէնը մէկդի դրուած էր, բայց Ֆրանսական պատուիրակը բողոքեց, յիշեցնելով Ֆրանսերէնի դարաւոր աւանդութիւնը իրրեւ դիւանագիտական լեզու: Ռուս պատուիրակն ալ ուժ տուաւ այս բողոքին եւ ի վերջոյ համաձայնեցան:

Մեծ ճառերու պէտք չունէինք վրիժառու բաղուկէ մը բոցը ժայթքեցնելու համար: Զոհաբերութեան ի՛նչ ուխտեր եւ երդումներ, որոնց վերյիշումը այսօր՝ կարմիր կը բերէ մեր ճակտին:

Սակայն, կեանքը իր հրամայական եւ երկաթեայ օրէնքներն ունի: Տարիներու թաւալումը դրեթէ սպիացուց ահաւոր վէրքը, մաչեցուց ցաւը եւ մամուռ նետեց յիշատակներուն վրայ: Մեծցան որբերը, տուն - տեղ կազմեցին, քիչ մը՝ հայրենիքին մէջ, չատ մը՝ ամէն տեղ: Առօրեայ մտմտուքներու խարտոցը, քաղքենի կեանքի հանդստութիւններն ու հաճոյքները, անորակելի անտարբերութիւնը սպրդեցուցին տկար հոգիներէն ներս: Մարդկային այս բնածին տկարութեան քիչ չնպաստեցին նաեւ ուրիշ պատճառներ, որոնց գլխաւորը դժբախտաբար՝ այս նուիրական զոհաբերութեան առջեւ ազդուիլն յարդանքի կենալու պակասն էր:

Հին վէրքեր չեմ ուզեր քրքրել, բայց փաստ է եւ պիտի յիշեմ, նոր եղրակացութիւն հանելու համար: Եղան որբեր, դառնութիւնը ցմրուր քամած, որ մէկ անգամ ոտք չդրին սգահանդէսի մը սրահէն ներս, որովհետեւ կազմակերպողներու (ընդհանրապէս Զ. Ո. Մ.ի տղաքը) կարդ մը դաւթարները չէին բաժներ: Այսօր, գոհունակութեամբ կը տեսնենք իրենց նախաձեռնութիւնը, եւ ստորագրեալս, որպէս Զ. Ո. Մ.ի պատասխանատու անդամներէն մին, իմ եւ ընկերներուս անվերապահ ու սրտագին մասնակցութիւնը կը բերեմ ձեռնարկին:

Անընդհատ, յամառօրէն պէտք է կազմակերպել այս հանդէսը, ո՛չ թէ լալու կամ միայն խունկ ծխելու համար, այլ, վառ պահելու «Երուսաղէմ»ի կարօտը: Շա՜տ են արդէն անտարբերները, տառապանքը միա՛յն իրենց մորթին վրայ զգացողները: Մոլեռանդ աղանդաւորներու նման ճանկռտելու, արիւնելու է վէրքը, որպէսզի չմոռցուին Սպանդին չարժառիթները:

Ընկերներ, բարեկամներ գայթաղկած են, երբ յայտնած եմ քարացած կարծիքս այս մասին: Հօրս եւ դերդաստանի մը կէսին դիակները աչքիս առջեւ ըլլալով հանդերձ, թշնամիին հետ արիւնի խնդիր չունիմ, այլ հողի, լա՛ւ իմացէք՝ հողի:

Անտէր ու անմշակ հողերու, եւ թափառական տէրերուն դառն է որ կը տեսնեմ արցունքին մէջէն: Այն երջանի՛կ օրը, երբ Սասունցի Դաւիթը — հասակի՛ն մատաղ — իր սուրովը գծէ ժառանգին սահմանները, այդ օ՛րը, ա՛յդ օրը միայն եւ կեղեցիին կը յանձնենք այս սգատօնը:

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Փէրէն Մոնռուժի թևդիւն մէջ

Մառէչալ Փէթէն բանտարկուեցաւ Մոնռուժի պատմական բերդին մէջ: Սենեակ մատ առեն առջին գործն եղաւ զօր· տը կոչի մէկ լուսանկարն ուզել, պատէն կախելու համար: Բանտ առչնորդուած առեն, ներկայ էր նաեւ զօր· Քէօնիկ, Փարիզի զինուորական հրամանատարը: Փէթէն ուզեց սեղմել անոր ձեռքը, բայց՝ զօրավարը մերժեց: Կալանաւորին յատկացուած են երկու դէտնայարկ սենեակներ բերդին ձախ կողմը: Երկու հարիւր բանուորներ 48 ժամ աշխատեր էին, դիչեր ցերեկ, յարմարցնելու համար այս երկու սենեակները: Պատուհաններուն ձողերը կնքուած են, իսկ պատերը մերկ են: Կարասիները — փայտէ անկողին մը, սեղան մը քանի մը աթոռներով եւ փոքր հայելի մը: Երկու սենեակներն ալ կը նային այն ամբարտակին վրայ որուն ստորոտը գործադրուեցան Փարիզի Դատական Ատեանին մահավճիռները: Պահպանութիւնը յանձնուած է ոստիկան զինուորներու որոնց հարիւրը կը կենան բերդին կռնակը եւ բարձր պարիսպներուն առջեւ:

Մառէչալը եւ կինը առաջին օրը կերան բանտարկեալներու սովորական օրապահիկը— սեւ հաց եւ միս: Կ· Խաչի երկու քոյրեր եւ Ֆրէնի բանտէն երկու մայրապետներ իրենց տրամադրութեան տակ դրուած են: Տասը ոստիկանական պաշտօնեաներ եւ բանտապահները կը հսկեն նրբանցքներուն մէջ: Ոչ ոք կրնայ այցելել, առանց զօր· Քէօնիկի կողմէ ստորագրուած արտօնագրի մը:

ՖՐԱՆՔԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՎԻՃ ՄԸ ԿԸ ԶԲաղեցնէ

քաղաքական շրջանակները: Նախաբարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, պատերազմական նախարարը հաստատեց թէ ամերիկեան հրամանատարութիւնը պահանջած է ամերիկեան իշխանութիւն հաստատել Ֆրանսականին տեղ, Շթութկարտի մէջ, դիտել տալով թէ այդ քաղաքը Ֆրանսայի դրաւման շրջանակէն դուրս կը գտնուի: Ժողովը որոշեց իր տեղին վրայ պահել Փըրանսական զօրքը, մինչեւ որ պաշտօնապէս հաղորդուի Ֆրանսայի դրաւման շրջանը Գերմանիոյ մէջ:

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔԻ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՅՍՆԿ 8

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ ԿԱՄ ՆՈՒԷՐ

Նահարեան Մ իհրան, Մարսէյլ, Սուքիասեան Մերկեր, Լէվալուա 2500ական, Տիկին Շ· Տէր Յակորեան, Փարիզ 1500, Տէր Յակորեան Ալէքսան, Վիէն 1400, Նաթանեան, Ալինեօն 1250:

Լորենեան, Տրակինեան, Հաճեան, Տրակինեան, Մակարեան, Լեվալուա, Ղազարեան Ղազար, Լիոն, Աւետիսեան Արմենակ Լիոն, Երկու բարեկամներ Լիոն, Գրիգորեան, Կարտան, Մուրատեան Կարապետ 1000ական ֆրանք:

Բաժանեգին (Տարեկան 750 ֆրանք).—

Չերչեան Ալֆոնվիլլէն, Ալիքսանեան Փարիզ, Նիկողոսեան Յկ· Պ· Քոլոմպ, Սահակեան Մեղոն Ալֆոր, Յակորեան Միսաք, Պորտօ, Սուքիասեան Շնորհք, Պորտօ, Թըրպաչեան, Յակորեան, Փարիզ, Բարսեղեան Փարիզ, Տէր Աւետիսեան, Անկետեան, Անդրիկեան, Տրանսի, Քիւրպիճեան, Փարիզ, Գասապեան Սր· Անիէռ, Կազմարարեան Իսսի, Հայկ Սուխիանեան Փարիզ, Ուզունեան Չմկ· Ալֆորվիլլ, Բարսեղեան Զաքար Պ· Քոլոմպ, Փափազեան Յարութիւն Մոնթրէօյ 750ական ֆրանք:

Մաղմանեան 800 ֆրանք:

ԿԱՐՄԻՐ ՃԱՄԲԱՆ

Այն տարին, յունիսի արեւը կարմիր վարդի մը պէս դեռ նոր բացուած էր: Դրացի պարտէզնէրէն մեզ հասնող սոխակներու դայլայլիկը, անոյշ մեղեդիի մը տպաւորութիւնը կը թողուր: Արտերը վարպետօրէն նաչխուած գորգերու կը նմանէին: Մեր տուները դարձեր էին երջանիկ օրրան մը, լեցուն հազարումէկ բարիքներով: Կեանք կար, սէր կար: Երա՛զ կար ամէն կողմ:

Այդ օրերուն, յանկարծ, չեմ գիտեր ինչպէս չարաշուք փոթորիկ մը ծագեցաւ: Երկինքը մըթնեց: Արեւը սեւ շղարշ մը քաշեց դէմքին վրայ: Լեռներ ու դաշտեր իրար անցան: Ամէն բան փոխուեցաւ: Ամէն բան լռեց:

Ո՛րքան տեւեց այս, չեմ գիտեր: Բայց առտու մը տեսայ, որ այդ քսմոնելի խաւարին մէջէն՝ կարմիր, երկար ճամբայ մը բացուեցաւ: Քովն ի վեր մարդագայլեր: Ամբոխ մը սովալլուկ, որ խելայեղ կը պարէր: Կ'երգէր ու կ'ոռնար:

Մինչ սուրերը կը շողշողային, ու խարազաններն կը չաչէին մեր որբացած փողոցներուն մէջ: Ես ու մայրիկս ալ դուրս քչուեցանք մեր օրհնուած տուներէն: Ոստիկանապետ մը, որուն գլխարկին վրայ մահիկ մը կը փայլէր, հրամայեց·

— Հո՛ս, այս կողմը, այս ճամբան:

Այդ ճամբա՞ն: Կարմիր ու երկայն: Նոյն սուրերն ու խարազանները: Դէմքեր խոժոռ եւ անծանօթ: Աչքեր չար եւ վայրագ:

Հիմայ, մեզի պէս, մեզի հետ՝ ուրիշներ ալ կան: Կը քալենք տխո՛ւր, մտածկոտ: Ո՞ւր արդեօք, չենք գիտեր: Ահա օր մը, երկու, երեք: Ահա չարաթ մը, երկու, երեք: Ահա ամիսնե՛ր:

Ճամբան որ կը քալենք, ոչ չափ ունի եւ ոչ ալ սահման: Ոչ սկիզբը կայ եւ ոչ ալ վախճանը:

Եւ սակայն, կարաւանը կը յառաջանայ քըրտինքը ճակտին:

Ճամբու վրայ, չատեր դեռ կոկոն, փրցուեցան իրենց արմատէն: Ուրիշներ ալ աչնան տերեւներու պէս դեղնած՝ ինկան ու մեռան:

Զորի մը մէջ ենք: Ամէն կողմ արիւն կը հոտի: Աստուա՛ծ իմ, յանկարծ սուրերը խաղ ելան: Գլուխ մը կը թաւալի ու կ'իյնայ: Կ'իյնան ուրիշներ ալ:

— Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ...

— Պո՛ւմ:

Հրացան մը կ'որոտայ: Գնդակը անդթօրէն կ'երթայ ու կը մխուի մօր մը կուրծքը: Հայուհին կ'իյնայ, երախան ղիրկը:

Հիմայ ուրիշ բան չենք տեսներ, այլ միայն մահը, որ բուի մը պէս իր չուքը կը պտտցնէ մեր վրայ: Սարսափ մը կ'իյնայ ողջ մելեռներուս մէջ: Կ'ուզենք փախչիլ, բայց չենք կրնար: Ցամքեր են մեր երակները:

— Պո՛ւմ, պո՛ւմ, պո՛ւմ...

... Ու այսօր, տարիներ ետք, դեռ կը յիշեմ դիչերի պէս երկար, անդունդի պէս խոր, դժոխքի պէս տաժանելի այդ կարմիր ճամբան:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՑ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Մխիթարեանի մէջ:

"ՊԼՊՕ"Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ

Մեծ երգչախումբով, խոր· Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ· 3 արար:

Մասնակցութեամբ՝ Պ· Պ· Գմբէթեանի, Լաթիֆեանի, Վ· Պաղտասարեանի, Գր· Վահանի, Սանճաքի, Տիկին Լաթիֆեանի, Քիւրթէրեանի եւ Օր· Մինասեանի:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e